

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL ÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

TÜRK BASININDA UZMANLAŞMA VE ÇEVRE GAZETECİLİĞİ

Doktora Tezi

Nadircan DAĞLI

Ankara – 2012

**T.C.
ANKARAÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYALÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI**

TÜRK BASININDA UZMANLAŞMA VE ÇEVRE GAZETECİLİĞİ

Doktora Tezi

Nadircan DAĞLI

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Nurcan TÖRENLİ

Ankara – 2012

T.C.
ANKARAÜNVERİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYALÇEVRE BİLİMLERİ
ANABİLİM DALI

TÜRK BASININDA UZMANLAŞMA VE ÇEVRE GAZETECİLİĞİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: **Prof. Dr. Nurcan TÖRENLİ**

Tez Jurisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Nurcan Törenli.....

Prof. Dr. Rıfat Miser.....

Prof. Dr. Cüder Dursun.....

Prof. Dr. Nesrin Algan.....

Prof. Dr. Nesrin Çobanoğlu.....

Tez Snav Tarihi: 13 Haziran 2012

Ankara – 2012

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanılıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (04 /04 / 2012)

Nadircan Dağlı

İÇİNDEKİLER

Teşekkür.....	v
Kısaltmalar Dizini	vi
Tablolar Dizini.....	vii
 GİRİŞ.....	 1
 1. BÖLÜM.....	 26
BİREYSELLEŞME VE TOPLUMSAL YARAR: FEODALİZMDEN KAPİTALİZME GE- ÇİŞLE GELEN YENİ TOPLUMSAL İLİŞKİLER DÜZENİ	
1.1 FEODAL DÖNEM AVRUPA TOPLUMU	26
1.2 FEODAL DÖNEMDE OTORİTE VE İLETİŞİM	30
1.3 FEODAL DÖNEMİN SONU VE BURJUVA SINIFININ Yükselişi	34
1.3.1 Burjuvazinin Güçlenmesi	34
1.3.2 Sanayi Devrimi ve Kapitalist Dönem	45
2. BÖLÜM	64
KAPİTALİST TOPLUMDA YARATICI-UZMAN EMEK VE BASIN	
2.1 Kapitalist Toplumda Yaratıcı-Uzman Emek ve Basın Kuruluşları.....	64
2.1.1 Basının Sahiplilik Yapısında Değişim	64
2.1.2 Teknolojik Yenilikler Temelinde Haber Üretim Sürecinde Değişim	70
2.1.3 Düşünsel-Standart Emek Ayrışması Üzerinden Gazetedeki İçerik Üretim Düzeyinde Değişim	72
2.1.4 Gazeteci İle Editöryal Yapı Arasındaki İlişkideki Değişim	78
2.2 Basında Bir Uzmanlık Alanı Olarak Çevre Gazeteciliği	82
2.2.1 Çevre Gazeteciliğinin Ortaya Çıkışı	82
2.2.2 Çevre Haberciliğinde Farklı Yaklaşımlar	99
2.2.3 Çevre Gazetecisi Üzerine Bir Araştırma	105

3. BÖLÜM	111
TÜRK BASININDA YAPISAL DEĞİŞİM VE UZMANLAŞMA	
3.1 Türk Basınında Yapısal Değişimin Başlaması	111
3.2 Sahiplilik Yapısındaki Değişimler	117
3.3 Gazetelerden Medya Gruplarına	124
3.4 Türk Basını'nda Çevre Gazeteciliği	138
3.4.1 Araştırma Verileri	139
3.4.1.1 Görüşülen Gazeteciler	139
3.4.1.1.1 Gazeteci A	139
3.4.1.1.2 Gazeteci B	140
3.4.1.1.3 Gazeteci C	140
3.4.1.1.4 Gazeteci D	141
3.4.1.1.5 Gazeteci E	141
3.4.1.1.6 Gazeteci F	142
3.4.1.1.7 Gazeteci G	142
3.4.1.1.8 Gazeteci H	143
3.4.1.1.9 Gazeteci I	143
3.4.1.1.10 Gazeteci J	144
3.4.1.2 Gazetecilerin Çalışma Unvanları	144
3.4.1.3 Gazetecilerin Gelirleri	146
3.4.1.4 Gazetecilerin Yaşadıkları Yerler	146
3.4.1.5 Gazetecilerin Politik Görüşleri	146
3.4.1.6 Gazetecilerin Mesleki Örgüt Üyelikleri	147
3.4.1.7 Çevre Haberi Yazan Gazetecilerin İş Sözleşmeleri	147
3.4.1.8 Gazetecilerin Mesleki Tatminleri	148
3.4.1.9 Gazetecilerin Çevre Haberi Yazmaya Başlamaları	149
3.4.1.10 Gazetecilerin Sahip Olması Gereken Mesleki Özellikler	149
3.4.1.11 Çevre Haberleri İçin Haber Kaynakları	150
3.4.1.11.1 Devlet Kurumları	150

3.4.1.11.2 Akademik Kurumlar ve Akademisyenler	151
3.4.1.11.3 Yerel Yönetimler ve Belediyeler.....	151
3.4.1.11.4 Ulusal ya da Uluslararası Haber Ajansları	151
3.4.1.11.5 İnternet Kaynakları.....	151
3.4.1.11.6 Kişiler	152
3.4.1.11.7 Sanayi ve Ticaret Şirketleri	152
3.4.1.11.8 Halkla İlişkiler Şirketleri	152
3.4.1.12 Gazetecilerin Kendileri İle İlgili Uzmanlık Değerlendirmeleri	153
3.4.1.13 Kamuoyu çevre konusunda gazeteciden ne beklemeli?	154
3.4.1.14 Haberlerinin Kamuoyu Üzerindeki Etkisini Nasıl Tanımlıyorlar?	154
3.4.1.15 Gazeteciler Çevre Haberlerini Hangi Ölçütlere Göre Seçiyorlar?	154
3.4.1.16 Çevre Haberi Üzerindeki Editör Değerlendirmeleri / Müdahaleleri	155
3.4.1.17 Çevre Haberi Yazan Gazeteciler Üzerindeki Zaman Baskısı	156
3.4.1.18 Çevre Haberleri Hangi Sıklıkla Gazetelerde Yer Alıyor?	156
3.4.1.19 Çevre Haberleri için yeterli fiziksel alan yer alıyor mu?	156
3.4.1.20 Gazetecilerinin yaptıkları haber ile ilgili gelişmeleri takip etmeleri ...	156
SONUÇ	157
KAYNAKÇA.....	169
EKLER	184
TEZ ÖZETİ.....	330
ABSTRACT.....	331

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimimin başlangıcından bu önsözü eklediğim araştırmanın tamamlanmasına kadar geçen 6 yıl sonucu ne olursa olsun benim için bilimsel ve kişisel bir olgunlaşma süreci oldu. Özellikle araştırma sürecimin son döneminde danışmanımın, annem ve babamın büyük desteği olmasa bu tezi bitiremezdim. Annem **Nuran Dağlı** ve Babam **Nevzat Dağlı**'ya maddi ve manevi destekleri için çok teşekkür ederim.

Bana her konuda büyük bir sabırla destek olan ve çalışmalarına devam etmem için beni hep destekleyen Tez Danışmanım **Prof. Dr. Nurcan Törenli** 'ye bana verdiği emekleri için çok teşekkür ederim.

Tez izleme Komitesi üyeleri **Prof. Dr. Rıfat Miser** ve **Prof. Dr. Çiler Dursun**'a değerli ilgileri ve katkıları için teşekkür ederim.

Tez çalışmalarımı yürüttüğüm sırada önce bebeğimizi kaybettik. 11 Eylül 2010 tarihinde de sevgili eşim Pelin Oktay Dağlı henüz 31 yaşındayken yaşamını yitirdi. Pelin yaşamının son 5 yılında zaman zaman artan sağlık sorunlarına ve evlat acısına rağmen büyük bir özveri göstererek doktora eğitimim boyunca bana büyük manevi destek vermişti. Onun değerli hatırası önünde saygı ile eğiliyorum.

Rahmetli eşimin annesi **Neşe Oktay** ve Babası **Raif Oktay** da büyük kederlerine rağmen eğitimimi yarıda bırakmamam için hep telkinde bulundular, kaybettikleri biricik evlatlarından ayrı tutmadılar ve ellerinden geldiğince destek verdiler. Hayatım boyunca onlara minnettar kalacağım.

KISALTMALAR DİZİNİ:

BM: Birleşmiş Milletler

DDT: Dikloro Difenil Trikloroethan

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

IUNC: International Union for Conservation of Nature

MW: Megawatt (bir güç birimi)

RBMK: Reaktor Bolshoy Moshchnosti Kanalniy (yüksek güçlü kanal tipi reaktör modeli)

SEJ: Society on Environmental Journalists

UN: United Nations

UNECE: *United Nations Economic Commission for Europe*

U.S: United States (United States of America)

WCED: World Commission on Environment and Development

TGS: Türkiye Gazeteciler Sendikası

TURÇEV: Turizm Çevre ve Kent Gazetecileri Derneği

TABLolar DİZİNİ:

Tablo1 : Çevre Gazetecilerinin Mesleki Özellikleri.....sf. 150

Ek 1: Çevre Haberciliğinde Potansiyel Engeller Tablosu (İngilizce)
.....sf. 194

Ek 2: Çevre Habercilerinin kullandığı kaynaklar (İngilizce)
.....sf. 195

Ek 2.2 : Çevre Habercilerinin kullandığı kaynaklar (devamı) (İngilizce)
.....sf. 195

GİRİŞ

İNSAN HAKLARI, ÇEVRE

VE KAMUSAL YARAR

Dünya üzerindeki doğal yaşam döngüsünün bir parçası olan insanoğlu, bu döngü içerisindeki her canlı gibi hayatta kalmak ve kendi türünün devamını sağlamak için hareket etmektedir. Modern insanın dünya üzerindeki varlığının kısa bir tarihi olmasına rağmen, doğal yaşam döngüsü üzerinde tüm diğer canlılardan çok daha fazla etkili oldu. Gelişmiş bir zekâ, etkin iletişim kurabilme yeteneği, sosyalleşme güdüsünün yüksekliği insanı çok kısa süre içerisinde doğada rakipsiz bir canlı haline getirdi. İnsan bu üstünlüğü sayesinde ihtiyaçları ve istekleri doğrultusunda doğal yaşam döngüsüne müdahale eden ve doğal döngünün içerisindeki tüm canlı varlıkları istekleri-ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilen bir canlı haline dönüştü.

İnsan, Dünya tarihi içinde yer almasından bu yana, kendi türü de dahil, çıkarları doğrultusunda kullandığı-kullanamadığı tüm canlılara karşı da hükmedici-yayılmacı bir tutum izledi. İnsan, dünya coğrafyasının her yerinde oraya özgü koşullar altında hayatta kalabilmeyi başardı ve çeşitli büyüklüklerde ve yapılarda sosyal topluluklar kurdu. Doğada rakibi kalmayan insan tarih boyunca hayatta kalmak için en çok kendi türüne karşı kendini ve yaşam çevresini savunmak zorunda kaldı.

Dünya üzerinde yaşayan insan toplulukları pek çok farklı nedene bağlı olarak birbirinden oldukça farklı gelişmişlik düzeylerine ulaştılar. Doğal kaynakların kullanımında büyük bir eşitsizlik yaratan gelişmişlik düzeyindeki farklılıklar, daha çok gelişmiş olan güçlünün, daha az gelişmiş güçsüz üzerindeki tahakkümüne neden oldu.

Tarih boyunca hep bir çatışma nedeni olan eşitsizlikler günümüzde de devam etmektedir. Günümüz dünyasında uluslararası ilişkilerin, ekonomik, siyasi ve çevre sorunlarının çoğunun temelinde de bu eşitsizliğin yattığı söylenebilir. Dünya genelinde birbirine eklenmiş bir ekonomik yapının olması nedeniyle, birbirleriyle hiçbir coğrafi bağlantısı olmayan toplumlar arasındaki doğal kaynakların kullanımı konusunda yaşanan eşitsizlikler acımasızca insanların haklarını ihlal etmektedir. Amazon Havzası'nda Dünyanın her türlü “uygarlık” nimetinden uzakta ve bu nimetlere gereksinim duymadan yaşayan yerli kabilelerin ormanlar içinde bulunan yaşam alanları, Suudi Arabistan'da yaşayan tüketicinin kaliteli et talebi için her geçen gün daraltılmaktadır.¹ Günümüz liberal ekonomik denge içerisinde birbirinden binlerce kilometre uzakta yaşayan insanların tüketim alışkanlıkları dünyanın başka uzak bir noktasında yaşayan bir yerlinin yaşadığı, avlandığı ve evi olarak kabul ettiği bir

¹ “Brezilya dünyadaki en büyük sığır üreticilerinden biridir. 2004 yılın 2.2 Milyon ton eti dünyanın çeşitli bölgelerine ihraç etti. İhraç bölgeleri arasında Avrupa Ülkeleri yanında Suudi Arabistan ve Mısır gibi ülkeler de var. Aynı zamanda bu ülke sığır yetiştiricileri ve tavuk üreticileri için de Amazon Havzasında açılan tarım alanlarından yetiştirilen ot ve tahıl da ihraç ediyor. Brezilya'nın 1970 yılında 1 Milyon hektar olan tarım alanları 2004 yılında 24 Milyon hektara yükseldi ve bu büyümenin yarısı için Amazon Havzasındaki ormanlık alanlar kullanıldı” (Brown, 2005: 155,156,157).

yerin yok olmasına neden olmaktadır. Ancak hem doğal çevre için hem de günümüz dünyasının iktisadi ve siyasi yapısında hiçbir küresel olgu-gelişme bu denli kolay değerlendirilebilecek kadar basit değildir. Sadece yağmur ormanları yok edilmez, ormanlarla beraber o ormanın özgün bitki örtüsünde pek çok hastalığa çare olabilecek bitkisel kaynaklar, sadece o bölgede yaşayan vahşi canlılar da yok olur. “Dünyanın akciğerleri” olarak bilinen yağmur ormanı alanlarının azaltılması tüm dünyayı ilgilendiren küresel iklim değişiklikleri açısından da önemlidir. Amazon havzasında ağaç kesen ormancı, açılan ormanlık alanda çalışan çiftçi, çiftçinin ürettiği ürünleri alan ve dünya çapında pazarlayan çokuluslu şirketlerin üretimden pazarlamaya kadarki tüm aşamalarında çalışan binlerce çalışanı, üretilen ürünün paketlenmesi, taşınması, pazarlanması ve tüketimi gibi pek çok aşaması karmaşık bir iktisadi yapı içerisinde gerçekleşir. Dünya üzerinde birbirinden çok uzak yerlerde birbirlerinden habersiz yaşayan insanların hiç gitmedikleri ve görmedikleri bir doğal yaşam çevresi üzerinde çıkarları ya da bu alanın varlığına ihtiyaçları olduğu da bir gerçektir. Bu noktada ormanların korunması ile ilgili olarak birbirinde farklı pek çok çıkarın-yararın çatışması söz konusudur. Sadece insanların değil yağmur ormanlarında yaşayan binlerce tür canlının da insanların çıkarlarından bağımsız olarak yaşama hakkına sahip olduğu değerlendirilmelidir.

“İnsanlık tarihinin ikinci bin yılının başında yerküre üzerindeki doğal kaynaklardan beslenen hızlı gelişme sürecinin sınırlarına ulaşıldığı düşünülmektedir” (Keleş,1997: 89). Aşırı kullanım ve kirlilik nedeniyle bozulan doğal denge, artık insanın kurduğu karmaşık medeniyet düzeninin sorgulanması

gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır. Günümüz dünyasında sanayinin, ticaretin ve kentleşmenin ulaştığı boyutlar, çevre kirliliğine yol açan etkenler ve kirliliğin yarattığı sonuç, çok geniş doğal alanları, doğal alanlar üzerindeki yaşamı ve çok büyük insan topluluklarını etkilemektedir.

Normal bir insan bilinçli olarak yaşam çevresini yok ederek kendi yaşamını tehdit altına sokmak istemez. Her insan güvenli bir çevrede yaşamak ister. İnsanlar yaşadıkları toplumsal yapının devamını sağlamaya çalışır. Modern dünyada kapitalizmin son derece karmaşık olan üretim ve tüketim ilişkileri vardır. Bu ilişkiler, daha çok tüketerek daha modern ve daha rahat yaşama arzusunun çevreyi olumsuz etkilediğini ve insanlığı bir felakete sürüklediğini çok iyi saklar.

“Uygar toplumların yapısı belirli bir iktisadi yapının biçimlendirmesine dayalı bir sistemdir” diyen Tanilli, (16) (2005: 16-17) *“iktisadi yapıyı,” “insanların ‘doğa’ ile mücadelesini ve o mücadelenin ortaya çıkardığı ‘ilişkiler’ ”* olarak (17) tanımlar. *“Burjuva sınıfının temelini attığı yeni “dünya düzeni” nin iktisadi sisteminin adını kapitalizm, temel sınıfının adını da burjuvazi olarak koymaktadır”* (Tanilli, 2005: 17).

Tanilli, *“Gelişme yolunda hayli ilerlemiş, ideal ölçütlere yaklaştı, “uygar” topluluklarının “gelişmemiş” topluluklara baskı uyguladığını ve kaynaklarını sömürdüğünü vurgulamaktadır* (Tanilli, 2005: 13) . Bu “uygar” toplulukların kendi içerisindeki mülkiyet sahipliğine dayanan eşitsizlikler, hangi gruptan olursa olsunlar insanlar için hayatta kalma, yaşam çevresini koruma anlamında giderek daha fazla etkene bağlı olan hak ve özgürlükler bağlamında

ele alınan bir hukuksal sorun haline dönüşmektedir. Dolayısıyla uygarlaşma sürecinde insanın “ekonomik ve sosyal” bir birey olarak öne çıkması ve hak ve özgürlüklerine kavuşması büyük mücadeleler sonucu gerçekleşti. Bugün halen dünyanın pek çok yerinde insanlar kazanılmış hakları için mücadele etmek zorundadırlar ve özgürleşme mücadelesinin sınırlarına ulaşılmış değildir. Uygar olan topluluklar, “18. Yüzyılın Batı Avrupa’sında sürekli ilerlemeye dönük bir düşünce yapısının oluşması ile Batı Avrupa ulusları olarak somutlaşmıştır. Bu somutlaşma burjuva sınıfının temelini attığı yeni bir dünya düzeninde gerçekleştirilir” (Tanilli, 2005: 13).

Uygarlaşma süreci içerisinde insanların “ekonomik ve sosyal” bir birey olarak öne çıkmasını sağlayan hakların kabul edilmesi, yöneten-yönetilen ilişkisini de köklü bir değişime uğrattı. Kamu-özel (alan) ayrımı da bu sürecin sonucunda netleşti. Uygarlaşma süreci içerisindeki en önemli dönüşümlerden biri de birey kavramının liberal iktisadın/siyasetin anlamlandırma çerçevesi içinden tanımlanışının yaygın bir kabule ulaşmasıdır. Kendi “özgür” iradesi doğrultusunda karar veren birey kavramı, iktidar-toplum ilişkisini de kalıcı bir biçimde değiştirdi. “İktidarın sürdürülebilmesi bakımından ilahi kaynaklara gönderme yapmanın yerini bireylerin iradesine başvurulması/rızasının alınmasıyla bağlantılı olarak devlet de yüzünü topluma ve yönetilenlere döndürdü” (Hasdemir, 2007: 23).

“Bu değişim süreci içerisinde kamu-özel (alan) ayrışması belirginleşti. Kamu devlet otoritesini ifade ederken; özel, devlet dışındaki alanı sivil toplum, sivil hukuk ise devletten özerk bireyler, örgütler ve sınıfla arasında oluştu.” (Hegel’in hukuk felsefesi yorumu) (Thompson,2008:186). Yani, kamu dı-

şında “özel kalan” alan sadece aile merkezli ilişkilerde değil, toplum yapısının tüm devlet dışı kurumlarını da içermektedir. Bu ayrım kamuoyu kavramını anlamlandırır. *“1791 Haklar Bildirgesi ve 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları bildirgesi ile tarihsel bir süreçte kamu kavramı ve halkın ortak idaresi (yurttaşların çoğunun ortak düşüncesi) olarak dönüşüme uğradı”* (Hasdemir, 2007: 24). Bu yeni oluşum içerisinde iktidar artık sorgulanabilir ve eleştirilebilir oldu. *“Bu sorgulamanın aracı anlamlıdır: İlke olarak açık ve sınırlandırılmamış bir tartışma içinde yer alan özel bireyler tarafından dillendirilen aklın kamusal kullanımı”* (Thompson,2008:113).

“Liberal Protestanların öncülük ettiği iktisadi ve toplumsal bireycilik”, (Lukes,2006:18) bireyselleşme *(biz’e karşı ben in oluşumu)*, *“Aydınlanma Yüzyılı’nda ‘Modernliğin’ tam kalbinde ortaya çıktı”* (Corcuff, 2009:13). Kapitalist sistem tarafından toplumlara olumlu bir dönüşüm olarak sunulan bireyselleşme süreci, temelde kapitalist iktisadi sistemin devamı ve sürekliliği için toplumsal düzende ihtiyacı olan bir değişimdi.

“Protestan düşüncenin doğduğu Almanya’da bireyselleşme, öznenliğin, tek başlılığın ve içebakışın yüce değeri vurgulayarak, özellikle de sanatçılara atfedilen bireysel deha ve özgünlük kültü olarak şekillendi” (Corcuff, 2009: 28).

“Biz’e karşı ben” giderek Sanayi Devrimi içerisinde bir ayrışmaya ve rekabete dayalı bir mücadeleye dönüştü. Bireyselleşme çok çalışan daha çok tüketmek için daha çok çalışan, başarıya endeksli bir birey oluşumuna uzanan değişimin adı oldu.

Üç kuşak içerisinde değerlendirilen insan haklarının gelişiminin ilk kuşağı olan temel hak ve hürriyetlerinin hukuksal anlamda tanınmasının önemi ni de vurgulamak gerekir. Bireyin katılımını sağlayan siyasi haklar da bu ilk kuşak içerisinde yer almaktadır. Bu tanınmanın en önemli ilk iki adımı 1776 Amerikan ve 1789 Fransız Hak Bildirgeleridir.

“Bu bildirgeler doğal hukuk ve kutsallık bağlamında bireycilik değer sistemine dayanır. İnsanın insan olarak doğuşu nedeniyle sahip olduğu haklardır bunlar. Kişi özgürlükleri, insan kişiliğinin korunmasını, ailenin, konutun ve özel yaşamın güvencesini, hareket ve dolaşım özgürlüğünü, dernek ve toplanma özgürlüklerini de kapsamına alır” (Kaboğlu, 1996:10).

“İnsan Hakları herkesin onurlu, eşit ve özgür olarak güvende yaşama hakkına sahip olması anlamına gelmektedir. İnsan Hakları herkesin onur ve saygı ile muhalefet görmeyi hak ettiği anlamına gelmektedir. Herkes güvende olmayı hak eder. Herkes sağlıklı gıda, konut ve su gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak olanağına sahip olmayı hak eder” (Amnesty International: 1999).

19. Yüzyılın sonlarından itibaren ulus devletlerin yönetimleri ekonomik düzen üzerinde daha etkin politikalar izlemeye başlamışlardır. Buna karşılık olarak, devlet dışında kalan özel alanda da bireyler-topluluklar ölçeğinde izlenen politikaları eleştirmek veya değiştirmek ve bu doğrultuda birlikte siyasal iktidarı ele geçirmek ya da iktidarın temel paydaşlarından biri olabilmek için baskı grupları oluşturdular. *“Toplum daha çok bireylerin sadakatini etkilemek ve*

onu kazanmak isteyen grupların, örgütlerin, birliklerin temelde uyumlu bir ağına dönüştü” (Lukes,2006:99). Daha önce kamu-özel ayrımı arasındaki sınırlar eski netliğini yitirdi. Eskiden kesin sınırlarla belirlenmiş ayrımın tarafları birbirlerinin alanına müdahale etmeye başladılar. Habermas bu yeni dönüşümü Kamusalın Yapısal Dönüşümü’nde “Yeni Feodalleşme” (Habermas: 1999:155) olarak tanımlar. Yeni dönüşümde devlet giderek özel alandaki ekonomik ve üretim ilişkileri üzerinde daha denetimci olmaya başladı ve bu doğrultuda kurumsal denetleme ve düzenleme mekanizmaları oluşturdu. Bu dönemde, gazeteciliğin de gelişmesiyle birlikte iktidarın uyguladığı politikaların, eylemlerin, uluslararası ilişkilerin ve başka ülkelerdeki olgu ve eylemlerin genişliği ve toplumsal siyaset üzerindeki etkileri daha görünür oldu. Bu süreç içerisinde de insan haklarının evrim sürecinin ikinci kuşağına geçildi ve dönüşümün temel hak ve hürriyetler açısından hukuksal temelleri belirli ölçüler içinde sağlamlaştı. Temel gereklilik ise kamu – özel arasındaki sınırın bulanıklaşmasıyla beraber hak ve hürriyetlerde daha somut tanımlamalar kullanma ihtiyacını ortaya çıkardı.

“Eşitliğin öne çıkmasıyla özgürlüklerin toplumsallaşması, bir yandan emekçi sınıfların mücadelesinde, öte yandan sosyal devlet kavramında anlam kazanır. 19. Yüzyılın ortalarından başlayarak tanınan özellikle toplumsal ve kültürel haklar, 20. Yüzyılın başlarında ve ortalarında anayasalarca düzenlenecektir.”
(Kaboğlu,1996:10)

Devlet politikalarına karşı örgütlenme özgürlüğü (*Sendika özgürlüğü, grev hakkı, çalışma ve sosyal güvenlik hakları*) ve bireye karşı devletin politi-

kalarını ve eylemlerini düzenleme sorumluluğu getiren (*yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı, sağlık, eğitim ve kültür hakları*) haklar 2. Kuşak içerisinde yer alır. 2. Kuşak hakların bir yanı da eşitsizliği vurgular. Bir ülkenin vatandaşlarına sosyal haklar vermesi, yeterli eğitim, sağlık hizmetleri sağlaması o ülkenin ekonomik gücüyle de yakından ilişkilidir. Sanayi Devrimi sonrasındaki Avrupa toplumları içerisindeki tabakalaşma bu haklardan yararlanma eşitliliğini göreceli hale getirdi.

Sanayi Devrimi sonrasında Avrupa toplumlarının refah düzeyinin artması Dünyanın Sanayi Devrimi dışında kalan bölümleriyle Avrupa kıtası arasındaki eşitsizliği de arttırdı. Eşitsizliğin ortaya çıkardığı hareketlilik, “uygar” olanın “uygar” olmayana karşı Avrupa toplumlarında doğuştan kazanılan haklar için deniz aşırı topraklarda sömürge düzeni altında bulunan yerel halkların (Güney Amerika, Afrika vb.) temel hak ve hürriyetleri için yüzyıllarca mücadele vermesinin zeminini hazırladı. Artan eşitsizlik kaçınılmaz bir biçimde toplum içerisinde ve uluslararası alanda sınıfsal ve bölgesel bir çatışma ortamı yarattı. Günümüzde uluslararası alanda pek çok düzenleyici kurumun varlığına rağmen eşitsizlik ve çatışma varlığını korumaktadır.

20. Yüzyıl ile ortaya çıkan Üçüncü Kuşak Hak ve Özgürlükler ise günümüz dünyasının içinde bulunduğu koşulların yarattığı ve temel insan hakları listesine eklediği yeni nesil kavramlardan oluşmaktadır. Çevre Hakkı’nın da içinde bulunduğu ayrıca bilgiye erişme hakkı, barış hakkı, kök hücreye, genetiğe ve genetik açıdan değişikliğe uğramış organizmalarla ilgili haklar, internet ve internet üzerinden iletişime ilişkin haklar günümüz dünyasının var olduğu toplumsal evrim sürecinin gerektirdiği son nesil haklardır (Yaşa-

mış,2003:2). 3. Nesil hakların bir adı da Dayanışma Haklarıdır. (Kabaoğlu,1996:19)

“İnsanoğlunun varlığını sürdürme sorununa ilişkin barış, gelişme ve çevre gibi üstün değerlerin konusunu oluşturduğu dayanışma haklarının öznesi aynı zamanda geleceğin insanlarıdır”
(Kabaoğlu,1996:19).

Dayanışma hakları insan haklarının geldiği son noktada bireysel olduğu kadar toplumsal yönünü de vurgular. Ortak nokta ise yaşama hakkının korunmasıdır. Dayanışma hakları bu nedenle aynı zamanda bireylere ortak yaşama hakkına günümüzde ve gelecek içinde saygı konusunda sorumluluklar da yükler. Araştırma özelinde *üçüncü kuşak* haklar içerisinde yer alan bilgi edinme hakkı ve çevre hakkı bu çalışmada önemli bir yere sahiptir. Sağlıklı bir çevrede yaşamak bir hak ise bu hakkı korumak için kamunun bilgi edinme hakkına da sahip olması ve bu hakkı koruması gereklidir.

Basın, insan haklarının korunmasında önemli bir araçtır. Çevre hakkı ve bilgi edinme hakkı da bireylere ve bireylerin oluşturduğu toplumlara aynı zamanda bu hakkın korunması için sorumluluklar yükler. *Bilgi edinme hakkı, ifade özgürlüğü çerçevesi içinde hem bir hak ve hem de anayasal düzenleme olarak uzun bir tarihsel geçmişe sahiptir.* Kronolojik olarak incelenirse bu konu ile ilgili resmi belgeler ve Uluslararası anlaşmalar şöyle sıralanabilir: 1786 Virginia Bildirisi², 1789 Fransız İnsan Hakları ve Yurttaş Hakları Bildirgesi³,

²1786 Virginia Eyaleti **Temel Haklar Bildirgesi** “George Mason tarafından yazılmış ve daha sonra dönemin diğer eyaletleri tarafından da büyük ölçüde kabul görmüştür., Thomas Jefferson Bağımsızlık

1876 İsveç Basın Özgürlüğü Yasası⁴, 1948 Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Beyannamesi⁵, 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi⁶, 16 Aralık 1966 Birleşmiş Milletler Siyasal ve Medeni Haklar Sözleşmesi⁷ ve 25 Haziran 1998 Aarhus Konvansiyonu⁸ Aarhus Konvansiyonu araştırma özelinde konu-

Bildirgesi'nin açılış bölümünde de bu bildirgeyi kullanmıştır. Bildirgenin 12. Maddesi Şu şekildedir: That the freedom of the press is one of the great bulwarks of liberty, and can never be restrained but by despotic governments (Basın özgürlüğü, özgürlüklerin büyük kalelerinden biridir ve hiçbir zaman, despotik hükümetler dışında bir yönetim onu kısıtlayamaz.)” (U.S. National Archives & Records Administration: 2012).

³ **“La Déclaration des droits de l'Homme et du citoyen Présidence de la République** 1789 Fransız Devrimi'nin ardından, insan haklarını korumak amacıyla Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi yayımlandı. 26 Ağustos 1789'da Fransa Ulusal Meclisi'nde kabul edilen 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, 1791'de kabul edilen Fransız Anayasası'na ön söz olarak eklenmiştir” (L'Assemblée Nationale).

⁴ **“1766'da İsveç Parlamentosu'ndan çıkan Basının Özgürlüğü Yasasıdır.** Yasayla vatandaşların talep etmeleri halinde, resmi belgelerin bir an önce açıklanması gerektiğini söyler. İsveç Anayasasının da bir parçası olan Basın Özgürlüğü Yasası “Tüm İsveç vatandaşlarının resmi belgelere serbest erişim hakkı vardır” der (Government of Canada 2002).

⁵ **“Universal Declaration of Human Rights** . 10 Aralık 1948 yılında Paris'te yapılan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu toplantısında kabul edilen 30 maddelik bir bildiridir. II. Dünya Savaşı'nda yaşanan büyük yıkımın ve acıların ardından devletlerin, bireylere tanınan hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması konusunda birleşmesi ile ortaya çıkmıştır “(United Nations 2012).

⁶ **“İnsan haklarının ve temel özgürlüklerinin korunmasına ilişkin Avrupa Sözleşmesi.** Avrupa Konseyi'ne üye ülkeler tarafından 4 Kasım 1950 tarihinde Roma'da kabul edilmiştir”.

⁷ **“BM Genel Kurulu'nun 16 Aralık 1966 tarihli ve 2200 A (XXI) sayılı Kararıyla** kabul edilmiş ve imzaya, onaya ve katılmaya açılmıştır” (Birleşmiş Milletler 2012). Yürürlüğe giriş: 23 Mart 1976.

⁸ **“Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu (UNECE),** Bilgiye Erişim, Karar Verme Sürecine Halkın Katılımı ve Çevresel Konularda Yargıya Erişim Anlaşması, 25 Haziran 1998 tarihinde, Danimarka'nın Aarhus şehrinde dördüncüsü düzenlenen Bakanlar Düzeyi Müzakeresinde “Avrupa için

ya ilişkin en geniş kapsamlı Uluslararası anlaşma belgelerinden biridir. Çevre Hakkının ise ilk kez uluslararası alanda dile getirildiği yer Stockholm Konferansı⁹ oldu. Her ne kadar çevre hakkı ile ilgili uluslararası çalışmalar insan merkezli de olsa “Çevre hakkı yalnızca “insan” hakkı değildir. Bu hak, insan dışında başta hayvan türü olmak üzere bütün canlı varlıklara aittir aynı zamanda”. (Kaboğlu,1996:55)

Bilgi ve haber alma hakkı ya da habere ulaşabilme veya gerçekleri öğrenme özgürlüğü, çevre sorunlarının çözümü için kamusal alanda tartışma ortamı yaratılması açısından son derece önemli bir işleve sahiptir. Çevre ile ilgili konularda, devlet kurumlarının ve özel kuruluşların yapacağı eylem ya da yatırımların çevresel boyutunun bilinmesi de bilgilenme hakkı kapsamına girmektedir. Çevre için risk oluşturacak program ve projelerin kamuoyuna duyurulması ve konunun tüm olumlu ve olumsuz yönleriyle kamuoyunda tartışılması ve gerek varsa önleyici önlemlerin devreye sokulması kimi zaman

Çevre” sürecinin bir parçası olarak kabul edilmiş; 30 Ekim 2001 tarihinde ise yürürlüğe girmiştir. Aarhus Anlaşması (Konvansiyonu), halka (bireylere ve kurdukları birliklere) çevreyi dikkate alarak bazı haklar tanır. Anlaşmaya taraf olanlar, bu hakların halk içindeki otoriteler (ulusal, bölgesel veya yerel düzeyde) tarafından etkili bir biçimde kullanılabilmesini sağlayacak gerekli düzenlemeleri yapmak zorundadır” (United Nations Economic Commission for Europe:1998).

⁹ **5 Haziran 1972 Stockholm Konferansı:** “Dünya çapında küresel çevre sorunlarının ele alındığı ilk çevre konferansıdır. Türkiye’nin de içinde bulunduğu 113 ülke konferansa katılmıştır. Dünyadaki iki kutuplu siyasal düzenin de etkisiyle konferans, çevre sorunlarına karşı uluslararası bir çözüm arayışları üretmekten çok çevre sorunlarının varlığı konusunda genel bir uzlaşma sağlamıştır. Siyasal açıdan gergin bir dönemde toplanan konferans, dünyada zengin ile yoksul arasında giderek derinleşen uçurum nedeniyle insan hakları konusunda yoğun tartışmaların yapıldığı ve çevre hakkının gerekliliğinin vurgulandığı bir konferans oldu” (Stockholm :1972).

yaşamsal önem taşır. Çünkü çevre sorunları söz konusu olduğunda önleyici önlemlerin alınması büyük kayıpları önleyebilir.. Çevreye verilen zararların düzeltilmesi çoğu zaman mümkün olmamaktadır.

“Uyumlu, sağlıklı ve ekolojik bakımdan dengeli bir çevre hakkının tanınması, sadece nesnel bilgilendirme ve yönetsel gizliliğin kaldırılması ile değil, aynı zamanda yurttaşların ve toplumun geleceğini yükümlülük altına sokan kararlara bireylerin farklı biçimlerde katılımında anlam kazanır” (Kaboğlu,1996:103).

Basının kamuoyu yararı için bilgiye erişmede insan haklarının korunması bakımından ne kadar önemli bir işlevi olduğu bu bağlamda değerlendirilmelidir.

3. Kuşak hakların gündeme gelmesiyle birlikte, dayanışma haklarının gerektirdiği toplumsal hareket etme sorumluluğu da arttı ve devlet dışında da devlet politikalarının denetleyici ve düzenleyici rolüne tepki olarak sivil örgütlenme çoğalmaya başladı. Sivil örgütlenmeler de giderek güçlenirken devlet politikaları ve idari kararlar üzerinde daha etkili olmaya başladılar. *“Böylelikle devlet toplumsallaşmaya başlarken, toplum da devletleşti”* (Habermas,1997:150).

“Basının da etkisi ile eylemler ve olaylar, onların ortaya çıktığı yerde bulunmayan, onları görmeyen ve işitmeyen başkaları için kamusal statü kazandı. Kamusalılık ve görünürlülük arasındaki bağ böylece zayıfladı: Eylem ya da olay, onları tam olarak

görmemiş bireyler için kamusal olay veya eylem haline geldi”

(Thompson, 2008:196).

Yönetilenlerin tüm eylemleri kısa süre içerisinde kamuoyu önünde basın sayesinde tartışılmaya başlandı. Başlangıçta baskı ve sansürle engellenmeye çalışan basınla zamanla iktidar uzlaşacak ve basının gücünü farkına varacak ve onu kullanmaya çalışacaktı. İktidarlar zamanla, basına daha fazla duyarlı hale geldi. *“Basın, burjuva kamusal alanının siyasal etkisinin sağlanmasında ve Batı devletlerinin şekillendirilmesinde önemli roller üstlendi”* (Thompson, 2008:115).

Basımcılıkla beraber doğan ve gelişen gazetecilik, sektörel anlamda liberal ekonomi ile birlikte gelişip-güçlendikçe toplumsal dönüşüm içerisinde de yerini aldı; dönüşüm içerisindeki önemli dinamiklerden biri haline geldi. Demokratik yönetimlerin, parlamenter demokrasilerin güç kazandığı bir çağda yöneten ve yönetilenler arasında bir farkındalık/etkileşim yarattı. Artık yönetenler için belli bir konu ile ilgili olarak gerçekleştirilen eylemlerin ya da izlenen politikaların, yönetilenler düzeyinde kabul görmesi, “kamu yararına olup olmadığı” sorusu üzerinden tartışılır/değerlendirilir hale geldi. Gazetecilik giderek daha büyük sermayelerle yapılan yatırımlara dönüştükçe haber üretimi de yatırılan yatırımların geri dönüşünü sağlaması gereken ticari bir faaliyete dönüştü. *“Haber üretimi giderek daha büyük bir ayıklamanın sonunda gerçekleşmeye başladı”*(Habermas,1997,18). Basın, iktidar ve toplum arasında ticari çıkarları doğrultusunda yönlendirme yapabilen yeni bir güç odağı olmaya başladı.

Bugün Türkiye’de de “kamu yararının gözetilmesi” pek çok hukuksal metinde kendine yer bulmuştur. Kamu yararı, ilk bakışta oldukça soyut bir kavram olarak değerlendirilebilir. Bir toplumdaki sınıfsal yapılanma çerçevesinde neyin hangi kamunun yararına olduğu sonunda oldukça tartışmalı hale gelmektedir. Özellikle yasal metinler okunduğunda “kamu yararı”nın çoğunluğun yararı olarak anlaşıldığı düşünülebilir. Ancak liberal demokratik devlet yapılanması içerisinde sermayeyi elinde bulunduran kesimin çıkarının kamu yararı olarak topluma sunulması, haklı bir karşı tez olarak değerlendirilmelidir. Aslında “kamu yararının” ne olduğu en somut şekilde, sorgulanan eylem ya da politikanın tartışılması sonucunda ortaya çıkacaktır. Bu tartışmada, egemen-liberal paradigma açısından basından beklenen, “uzmanlık” çerçevesinde tartışmayı kamuoyuna en tarafsız bir biçimde yansıtmasıdır.

Günümüz basınında “kamu yararının” gözetilmesi, uzmanlaşmaya dayalı çok katmanlı ve kâr elde etmeye dönük bir yapıda çok daha rahat bir şekilde aşındırılmaktadır. Giderek uzmanlık bilgisinin de yardımıyla basında “kamu yararının” “sermayenin yararı” olarak ustaca biçimlendirildiği görülüyor. Geline bu noktada tüm dayanışma haklarının (çevre hakkı da dahil) korunması ile ilgili olarak bilgiye-gerçeğe ulaşmak engellenebilmekte ya da gerçeklik yeniden yaratılmaktadır. Gerçekliğin ticari-siyasi çıkarlar doğrultusunda yeniden üretilmesi söz konusu olduğunda bilgiye erişme hakkı da doğal olarak ihlal edilmektedir.

Bilgi edinme hakkının ihlali söz konusu olduğunda gazeteci kamuoyu karşısında son derece kırılğan bir noktada bulunmaktadır. Gazetecilik idealleri ile kurumsal beklentiler arasındaki çatışmalar gazeteci üzerinde baskı ku-

rabilmektedir. Gazeteci, kurumsal idealleri ön plana aldığında, sahip olduğu “uzmanlık” gücü kamu yararına yönelik değil de çalıştığı kurum çıkarlarını gözetmek doğrultusunda işlev görmeye başlar.. Bu durumda gazetecinin “uzman” ve aynı zamanda “güvenilir” olması tartışılır hale gelir.. Sonuçta Kapitalist bir düzende içinde bulunduğu toplumun bir parçası olan gazeteci, her “birey” gibi kendi çıkarlarının, başarı hazzının peşinde olan milyonlardan biridir. Daha çok kazanmanın ve işveren tarafından takdir edilmenin daha önemli olduğu bir yapıda gazetecinin konu ile ilgili bilinç düzeyi doğrultusunda yaptığı tercihler çok önemlidir. Bu tercihler sadece başarı odaklı olmakla ilgili değildir, aynı zamanda işsiz kalma korkusu, maddi-manevi bunalım da çok önemlidir.

Basın çağdaş ve demokratik ülkelerde toplum yapılanmasının ayrılmaz ve etkili bir parçasıdır. Basın olaylar, sorunlar ve kurumlar karşısında kamuoyunu bilgilendirirken katılımcı bir demokratik düzenin devamı için kamuoyunun serbest oluşumunu da sağlamalıdır. Günümüzde çevre sorunlarının varlığı da ve çevrenin korunmasının gerekliliği de genel kabul gören somut bir gerçektir. Demokratik bir toplumda basın kuruluşlarının da çevre sorunları konusunda kamuoyuna açık bir tartışma ortamı yaratması beklenmektedir. Basın kuruluşlarında görev yapan gazetecilerin çevre ile ilgili bilgi düzeyleri ve çalıştıkları basın kurumunda haber üretimi ile ilgili süreç bu ideal beklenti doğrultusunda çok önem kazanmaktadır. Eğer basın ticarileştiği ölçüde bu idealden uzaklaşıyorsa, ticari olmayan alternatif ve bağımsız yeni iletişim biçimlerinin (internetin), bağımsız yeni haber kaynaklarının ve sivil örgütlerin varlığının da önemi-gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Uluslararası toplantılarda devletlerin veya bağımsız sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları, çevre sorunlarının nedenleri, etkileri ve çözüm yolları üzerinde tartışmalar yapılıyor. Farklı sorunların çözümüne dair çok farklı yaklaşımlar da olsa bugün dünyada ağırlıklı olarak ekonomik ilişkilerde ve siyasi ilişkilerde liberal bir bakış açısının etkin olduğu görülüyor. Bu nedenle uluslararası ilişkilerde ve hukuksal çerçevede de çevrenin korunması mülkiyet kavramı ve kapitalist ekonomik düzenin gerekleri içerisinde çözümlenmeye çalışılmaktadır.

Dünyada liberal ekonominin geçirdiği değişim yazılı basını da yapısal bir değişime ve teknolojik gelişmeye zorlamaktadır. Bu gelişme süreci, çok satan-okunan basın kuruluşlarını güçlü ve yayıncılık dışında da birçok alanda çalışan ticari yapıların bir parçası haline dönüştürüyor.

Çevre hakkı ve çevre için bilgiye erişim hakkı belirgin ifadelerle uluslararası hukuksal metinlerde yer alsa da, bu hakların yaşama geçirilmesi ve bu hakların korunması aşamasında var olan iktisadi yapının neden olduğu büyük açmazlar vardır. Liberal siyasetin toplumsal ilişkilere yaklaşımı açısından ilk bakışta bilgi ve enformasyonun dolaşımında serbestlik sağlanması önemlidir. Toplum içerisinde bilgi dağılmışsa devlet ve toplum ilişkisi içerisindeki kontrol mekanizmasına göre pek çok çözüm/seçenek bulunabilir. Bu bakış açısıyla bilgiye kolay ulaşmak çözümü de kolaylaştırır. Ancak bilginin dağılımı, sınıflandırılması ve aktarılması kapitalist üretim tarzının gereklerine göre, yani kâr amaçlı olarak gerçekleştiriliyorsa, bilginin doğruluğu ve gerçekliği de bir anda rekabet koşullarının bir parçası olarak esnek bir yapıya bürünebilmektedir. Gerçeğin esnetilmesi, çözüm için bilginin paylaşılması yaklaşımını yararsız-

laştırmaktadır. Kâr için yaratılan esneklik, kamuoyu yararı için ideal çözüm yerine ideal gelir beklentisine dönüşmektedir. Büyük bir sermaye yatırımı ve gelişmiş teknolojilerle donatılmış bir haber kurumu aynı zamanda pek çok girişimden oluşan bir ticari gurubun da içerisindeyse kamuoyuna bilgi iletmeyi kamuoyunun bilgi edinme hakkının korunması için yapmayacaktır. Basın kurumu için artık bir ticaret malı haline dönüşmüş haberden bir kâr beklentisi vardır. Bir haberden beklenen kâr, yapılan yatırım düşünüldüğünde gazetenin satış bedelinden elde edilebilecek kârdan çok daha fazladır. Günümüz koşullarında yüksek ticari beklentilerle kurulan basın kuruluşlarının sahip olduğu çok katmanlı ve farklı uzmanlıkların bir arada bulunduğu işletme yapısının kârlı bir yatırım olması sadece üretilen malın-haberin satılmasından çok daha karmaşık ve uzun vadeli stratejik planlama gerektirmektedir. Reklam gelirleri, halkla ilişkiler çalışmaları, ek yayıncılık faaliyetleri, hükümet ve hükümet dışı kurumlarla olan ilişkiler gibi pek çok değişken, haber üretim süreci içerisinde etkili olabilir. Her ne kadar büyük basın işletmelerinde haber editörlüğü, reklamcılık işleri ve idari yönetim birbirlerinden bağımsız olarak gözüксе de sonuçta hepsinin mülkiyeti bir kişiye, bir aileye ya da hissedar grubuna aittir. Yönetimi elinde bulunduranlar tarafından modern işletme yönetimine uygun olarak haber üretim süreci, doğrudan denetlenmemektedir. Haber üretimini gerçekleştirecek yapılanma ve iş süreçleri kendi kendini denetleyecek biçimde düzenlenmektedir. Bu tip basın işletmelerinde çalışan kişilerin seçimi, uzmanlık bilgileri ve üretim süreci içerisindeki görevleri dolaylı denetime açık olacak bir şekilde belirlenmektedir. Ancak üretilen haber ticari bir ürün olarak kapitalist ekonominin sıradan bir ürünü değildir. Bilgi içeren bir haber bir hak

olabileceği gibi aynı zamanda toplumları yönlendirmede ekonomik veya siyasi güçtür aynı zamanda.

Çevre sorunlarının çözümü için en büyük engellerden birinin, demokratik bir toplumun gerekleri ile liberal ekonomik yapının istekleri arasındaki karşılıklı çatışma olduğu düşünülmektedir. Liberal ekonomilerin ve serbest piyasa yapısının gereği olarak bu çatışmada genelde piyasanın talepleri kazanır. Serbest piyasa kurallarının geçerli olduğu bir toplumda toplumun demokrasi talepleriyle piyasanın talepleri karşılaştığında öncelik piyasa taleplerinin karşılanması yönünde belirlenmektedir. Çok büyük miktarda sermaye kullanılarak büyük altyapı yatırımları yapılan geniş bir dağıtım ağına sahip çok satan gazetelere sahip basın işletmeleri de serbest piyasa anlayışı içerisinde değerlendirilir. Günümüz basın işletmeleri yapı ve işleyiş bakımından serbest piyasa ekonomisinin tipik özelliklerini gösterirler. Bu aşamada gazetecilikte “kamunun yararını ön planda” tutmak giderek daha karmaşık, aralarında çatışmalı-eşitsiz ilişkilerin bulunduğu toplumsal sınıfları konuya müdahil olmaya iten bir mesele halini almaktadır.

Modern toplumların yapısı içerisindeki katmanlaşmanın artması homojen bir kamuoyu tavrının gerçekleşmesini önlemektedir. Bu ticari yapıların içerisinde çalışan gazeteciler için de önceliğin ve konu üzerindeki “uzmanlığın” gereğinin verimli, kârlı ve içinde bulunulan kurumun uzun vadede başarısını sürdürmesi koşullarına bağlı olması, ticari bir işletme içerisindeki herhangi bir çalışandan beklenildiği gibi son derece doğal bir beklentidir. Böyle bir durumda basın kurumları içerisinde çevre için yapılan uzman gazeteciliğin, çevrenin daha iyi korunması için kamu oyununun bilgilendirilmesinden,

sorunların çözümü için bir kamuoyu tartışması yaratılmasından öte, basın kurumunun ticari ve siyasi çıkarları doğrultusunda gerçekliğin yeniden inşası için kullanıldığı söylenebilir.

Gazeteciler için uzmanlaşmanın göstergeleri olarak da kabul edilebilecek pek çok etik ilke belirlenmiştir. Bu aşamada gazeteciden beklenen, ya evrensel etik ilkelere uymak ya da kâr için gerekli çalışmayı ve hedefleri yerine getirmektir. Gazetecinin kendisinden beklenen kamu yararına göre hareket etmek ve içinde bulunduğu ticari yapının gereği olarak piyasa gereklerini yerine getirmek arasında bir çatışma olması kaçınılmazdır. Bir çatışma durumunda, serbest piyasa mantığının sorunların çözümü konusunda yeterliliği haklı olarak çok sorgulanmaktadır. Ancak bu sorgulamanın çerçevesi “uzmanlık” dolayımında belirlendiğinden toplumla politik karar mekanizmaları arasındaki ayrışma artmaktadır. Dolayısıyla var olan sistemin, liberal sistemin iyi işlediği düşünülen gelişmiş ekonomilerde bile çevre kirlenmesini, doğal dengenin bozulmasını önleyemediği, sorunları çözemediği gerçeği tartışma dışı kalmaktadır.

Türkiye' in yukarıda belirlenmeye çalışılan çerçeve içerisinde çok daha hassas bir konumu vardır. Avrupa'da yaşanan aydınlanma çağından uzak kalan halk giderek çözülen ve ekonomik olarak zayıflayan bir İmparatorluk yapısında içe kapanmış, Avrupa'da çözülen feodal yapıya karşılık daha katı denebilecek feodal bir yapıya bürünmüştü. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde gerçekleştirilen reformların, sosyal bir evrim süreci sonucunda gerçekleşmemesi nedeniyle beklenen başarıya ulaşmamış sadece İmparatorluğun yıkılışını bir miktar geciktirmişti. Cumhuriyetin ilanından sonra “uygar

bir Batı toplumu” için Avrupa’da yüzyılları içine alan bir süreçte gerçekleşen/gerçekleşmeye devam eden değişim çok kısa bir süre içerisinde gerçekleştirilmeye çalışıldı. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin sosyal ve iktisadi yapısı halen pek çok açıdan Ortaçağ özelliklerini taşıyordu ve süratli bir dönüşümün çatışmaları artırması kaçınılmazdı. Bu hızlı değişim sürecinin doğal olarak pek çok sosyal, siyasal ve ekonomik sıkıntıları oldu. Bu sorunlar demokratik bir ülkenin kurumlarının oluşumunda birçok soruna yol açtı. Türk toplumu halen bu sorunlarla boğuşmaktadır.

Türkiye’de sadece çevre değil, ilgili sayılabilecek pek çok alanda da benzer bir kurumsallaşma sorunu yaşanmakta ve kalıcı politikaları uygulamaya koymada “zaaf” görülmektedir. Bu bağlamda Türkiye’de kitle iletişim politikalarında ve araştırma özelinde basın politikalarında da kamu yararına aykırı kararlar alınması, basın özgürlüğünün kısıtlanması ve ülkede adeta kuralsız uygulanan liberal düzenin basın üzerinde son derece bozucu ve kararsızlaştırıcı etkileri söz konusudur.

Gelişmekte bir ülke olan Türkiye’de, uzmanlaşma henüz oturmuş bir kavram değildir. 1000 yıllık köklü bir tarım toplumu geleneğinin sanayi toplumuna dönüşme süreci hızlı ve sancılı bir biçimde gerçekleşmektedir. Uzmanlaşma gerektiren ekonomik ve teknolojik alandaki gelişmeler siyaset kurumunu ve toplumsal örgütlenmeyi de değişime zorlamaktadır. 80’lerde başlayan hızlı değişim süreci ile Türk ekonomisinde başlayan liberalleşme süreci içerisinde sürekli kâr beklentisi, yeni liberal yapı içerisinde oluşan ticari yapılarda görev alan insanlar için mesleki etik kaygılarının ikinci plana atılmasına neden olmaktadır.

Türkiye’de yaygın-egemen basının, demokratik yapının bir parçası olmaktan çok, iktidarın gücünü destekleyen veya iktidarın önünde engel olan bir kurum olarak görüldüğü değerlendirilebilir. Özellikle liberal ekonomiye geçişle birlikte ekonomik gelişmenin öne çıktığı dönemde basın işletmeleri de piyasa içinde rekabet eden kâra endeksli işletmelere dönüşmeye başlamışlardır. Ayakta kalabilen günlük ulusal gazeteler reklamcılık, yayıncılık ve dağıtım / pazarlama alanlarıyla bütünleşerek-eklemleşerek geliştiler ve büyük sanayi-ticari işletmeleri haline dönüştüler. Ticari alanda Batı standartlarını yakalayan teknik altyapıya sahip basın işletmelerinin, habercilik açısından ülkenin sağlıklı liberal yapısının sorunlarıyla iç içe olduğu görülmektedir.

Türkiye’de yürürlükteki 1982 Anayasasının 56. maddesinde herkesin sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkı olduğu yazılıdır. Anayasaya göre çevreyi korumak, geliştirmek ve kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşın görevidir. Sağlıklı ve temiz bir çevrede yaşamak vatandaşlar için hem temel bir hak, hem de Anayasal bir sorumluluktur. Çevreye karşı duyarlı olmak kişinin yaşadığı çevreyi bir bütün olarak algılaması, kendisinin ve gelecek kuşakların çıkarı için korunması gerekliliğini kavramasıdır. Çünkü çevreyi korumak bireyler için kendi haklarını korumanın yanı sıra diğer insanların da çevre hakkına saygı göstermektir. Çevre duyarlılığına sahip olan insan aynı zamanda siyasal konularda katılımcı ve yasal çerçevede hakkını korumak için gerekli girişimlerde bulunan insandır.

İçinde yer aldığımız toplumda hepimizin daha yaşanabilir bir çevre için hem yasal haklarımız hem de sorumluluklarımız belirlenmiştir. Temiz bir çevre için çevreyle uyumlu yaşama; insanlara eşit ve insan olmanın erdeminin

bilincinde olarak saygılı davranma; toplumla olan etkileşimimizi arttırma, sorunların saptanması ve çözümünde birlikte hareket etme gibi sorumluklarımız vardır. Bunlar bir ülkede yaşayan tüm yurttaşlara düşen ortak sorumluluklardır. Bu sorumluluklara sahip çıkmak toplumsal çevre bilincinin de temelini oluşturur. Bireylerin ve bir parçası oldukları toplumların bu çevre bilincine ulaşması ise bilgilendirme, eğitim ve demokratik bir düzenin varlığı ile mümkün olur. Bu bilincin oluşturulması için gerekli ortamın yaratılmasında basın kuruluşlarının ve bu kuruluşlarda görev yapan çalışanların da sorumluluğu vardır. Çevre sorunlarının nedenleri, etkileri, çözümleri ve sorumluların kimler olduğu hiçbir zaman siyah-beyaz ayrımı kadar kesin yargılar içermemektedir. En doğru sonuca ancak fikirler ve somut veriler üzerinde demokratik yöntemlerle tartışılarak ulaşılabilir. Basın, toplumun çevreyle ilgili konularda bilgilendirilmesi ve politikaların belirlenmesinde katılımcı olabilmesi için en önemli araçlardan biridir.

Araştırma Problemi

Uzmanlaşma - uzmanlık alanları ile çevre - çevre sorunlarının haber olarak seçilmesi arasındaki ilişki, başka bir ifadeyle toplumsal gerçekliğin “medya gerçekliğine” dönüştürülmesi sürecinde uzmanlığın-uzman gazeteciliğin ne ölçüde belirleyici olduğu ve gazetecinin uzmanlık bilgisinin bu aşamada neye dönüştüğü ve ne amaçla kullanıldığı; “Uzman” olarak nitelendirilen gazetecinin çevre ile kamu yararı karşısındaki duruşunun ne olduğu bu araştırmanın problemidir.

Araştırma Varsayımı

Araştırmanın varsayımına göre ticarileşmiş basın kuruluşlarında da uzmanlaşmaya dayalı, karmaşık bir yapı içerisinde güvenilir ve ilkeli bir habercilik hedeflenmiş gibi gözükse de ticari çıkarlar ve rekabet haber üretim sürecini etkilemektedir. Uzman Gazetecinin çevre konusundaki uzmanlık bilgisi, doğrudan kâr elde etmek için oluşturulmuş bir yapıda çevre haberlerinin doğru ve tarafsız bir biçimde aktarılmasından çok içinde bulunduğu kurumsal yapının çıkarları doğrultusunda kamuoyunun yönlendirilmesi için kullanılmaktadır. Uzmanlık işlevi, kimi zaman basın kuruluşu içerisinde yarıltmanın etkili bir aracı haline dönüşmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, genel kabul gören çevreyle ilgili ideal beklentiler karşısında Türkiye’de günümüz basın kurumlarının çevre – çevre kirliliğine yaklaşımının ne denli önemli olduğu üzerinde durulmaktadır. Günümüz basın kuruluşlarının yapılanması içerisinde uzmanlık ve uzman gazetecilik kavramının oluşumu, gelişimi, etkisi ve çevre konuları özelinde neye dönüştüğü ve ne amaçla kullanıldığı belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Araştırma Yöntemi

Araştırma yöntemi olarak konuyla ilgili araştırmada ilgili kavramsal bilgilerin elde edilmesi için kitap, elektronik kaynak ve belge taraması yöntemi kullanıldı. Ulusal düzeyde yayın yapan gazetelerde çalışan çevre haberi ya-

pan gazeteciler ve haberleri değerlendiren editörler ile derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak görüşmeler yapıldı. Günlük ulusal gazetelerde çevre haberi yapan gazetecilerin eğitimleri, çalışma deneyimleri, çevre sorunları hakkında bilgi düzeyleri, mesleki profilleri, uzmanlık bilgileri ile söz konusu gazetecilerin nasıl çevre haberlerini oluşturduğu, çevre haberi oluşturma sürecinin nasıl gerçekleştiği, bu süreç içerisinde haber seçimi – elenmesi için gazetelerde kullanılan yöntemler ile ilgili olarak gazetecilerin görüşleri soruldu.

I. Bölüm

Bireyselleşme ve Toplumsal yarar: Feodalizmden Kapitalizme Geçişle Gelen Yeni Toplumsal İlişkiler Düzeni

1.1 Feodal Dönem Avrupa Toplumu

Büyük Roma İmparatorluğu'nun çöküşü Avrupa Kıtası'nda yeni bir çağ başlattı. Merkezi otoritenin zayıflaması nedeniyle İlkçağın görkemli Roma Medeniyeti ve onun tüm toplumsal kurumları büyük bir yıkıma sürüklendi.

Roma İmparatorluğu'nun ardından oluşan büyük iktidar boşluğu Avrupa'ya doğudan gelen göç akınlarının¹⁰ yarattığı karmaşa eski kıtada önemli bir güvenlik sorununu ortaya çıkardı (Jean - Claude Barreau, 2006:113).

Bu nedenle özellikle ilk dönemi savaşlar, göç ve salgın hastalıklarla geçen Ortaçağ¹¹ döneminde Avrupa Kıtası'nda katı bir feodal¹² yapı oluştu.

¹⁰ **Ortaçağ** başlarında Orta Asya'dan gelen göçebe kavimlerin ve Avrupa'da bulunan göçebe halkların akınları Avrupa'da yaşayan insan topluluklarına daha batıya doğru göçe zorlamıştır. (Bu zorunlu hareketler gelecekteki Avrupa toplumlarının demografik yapısını da belirleyecektir.)

¹¹ **Ortaçağ** Döneminin tarihsel aralığı kaynaklara göre değişkenlik göstermektedir. Ortaçağın başlangıcı Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı ile başlamaktadır. MS. 331 yılında Doğu ve Batı olmak üzere ikiye ayrılan Roma İmparatorluğu Batı'da 5. Yüzyılda 493'de yıkıldı (Sander, 1989:31). Bu tarih Ortaçağ'ın

Feodalite¹³ kavramı ile birlikte anılan bu çağ aynı zamanda büyük bir değişim sürecinin de başlangıcıdır.

Ortaçağ, siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan sıkıntılı bir dönem olsa da bu çağın karakteristik özellikleri tümüyle Avrupa Kıtası'na özgü bir şekilde biçimlenen toplumsal sınıfların ve üretim ilişkilerinin doğmasını sağlayacaktı.

Ortaçağ başlarında merkezi iktidarların zayıflaması, batının doğuyla olan ticari ilişkilerinin de zayıflamasına neden oldu. Mülkiyet ilişkileri ile hukuksal düzeni ayakta tutan otoritenin ortadan kalkmasını fırsat bilen eski Roma Aristokratları ve toprak sahibi eski askerler, İmparatorluğun ardından sapsiz toprakları da egemenlikleri altına alarak topraklarını genişlettiler. Toprak sahibi olamayan köylüler ve köleler de güvenlik ve barınma için bu top-

başlangıcı olarak kabul edilir. *“Ortaçağ'da İlk 6 yüzyıl yıkılışın ardından tam bir kaos ortamı içerisinde geçti. 1000 yılına doğru Ortaçağ tipik yapısına kavuştu”* (Jean - Claude Barreau, 2006: 87). Doğuda ise 1453'e Roma İmparatorluğu, Osmanlı İmparatorluğu'nun Başkent İstanbul'u (Konstantinopolis) almalarına kadar ayakta kaldı. *“Doğu Roma İmparatorluğu'nun yıkılışı ise Ortaçağ'ın sonu olarak kabul edilir. Türklerden kaçan yüzlerce Yunan Aydını İtalya'ya vardıklarında oraya eksik olan eleştiri ruhunu belirgin olarak taşıdı”* (Jean - Claude Barreau, 2006: 127). Feodal yapının sonunu getirecek olan Rönesans da İtalya'da yola çıktı (Bloch, 2002: 8). Ortaçağ'ın sonunu biraz daha öteye taşıyarak Coğrafi Keşifler döneminde Yeni dünyanın (Amerika Kıtası) keşfi (1492) ile bitiren tarihçiler de vardır (Erdem, 2006: 33).

¹² **“Feodalite** bir piramide benzetilebilir. Burada, Roma hukukunda olduğu gibi, toprağı serbestçe tasarruf edebilmek söz konusu değildir. Senyörsüz toprak bir istisnadır. Topraklar 'hiyerarşik' bir düzene bağlanmıştır. Feodal dönemde sosyal sınıflar, dövüşen soylular, dua eden rahipler ve çalışan köylüler ile serflerdir. Bu sosyal sınıfların, farklı hukuksal statüleri vardır. Ortaçağda sınıflar, çağımız toplumlarındaki sınıflara kıyasla, birbirinden çok daha kesin çizgilerle ayrılmıştı” (Tanilli, 2006: 54-56) .

¹³ **“Feodalite** iki insanı hiyerarşik olarak birbirine bağlayan bir sadakat yeminidir”. (Baechler, 1994: 99)

raklarda toprak sahipleri için çalışmaya başladılar. Erken Ortaçağ ekonomisi ağırlıklı olarak köy ve malikâne gibi küçük ölçekli üretici birimlerinde temellenen bir tarım ekonomisiydi (Thompson, 2008:80). Kapalı bir ekonomik yapı nedeniyle özellikle Ortaçağın başlarında Avrupa'da büyük bir ticari ve ekonomik durgunluk vardı.

Ortaçağ Avrupa toplumları dış dünyaya karşı kapalı bir sosyal düzen oluşturmuştu. Belirli bir aristokratik hiyerarşi içerisinde merkezi krallıklara bağlı toprak sahibi olan bir yönetici-bey (derebeyi – lord) etrafı kalın duvarla çevrili bir malikânede oturur ve malikâne etrafında tarım alanlarını işletir, elde edilen ürününün gelirinin de bağlı olduğu hiyerarşi içerisinde dağıtılmasını sağlardı. Bu hiyerarşik düzenin en altında serf adı verilen köylüler vardı. Serfler köle değildiler, ancak kendilerine ait toprakları da yoktu. Serfler korunma ve barınma karşılığında emeklerini toprak sahibi beyin hizmetine sunuyordı. Hayatta kalmak ve karınlarını doyurabilmek için serfler birer köle olmasalar da çalışmaya adeta mecburdular. Sınıfsal ayrımın çok katı olduğu bu dünyada serflerin emeğinin yoğun bir biçimde sömürülmesi ve olumsuz durumlarının durağanlığı, serflerin zaman içerisinde derebeylik düzenini terk ederek daha iyi yaşam şartları için şehirlere yönelmesine neden olacaktı.

Kitlesel ölümlere neden olan salgın hastalıklar da feodal dönemin toplumsal yapısını etkileyen faktörlerden biriydi. Güven içinde yaşanamayan bir fiziksel ortam, dışa kapalı karşılıklı etkileşimi zayıf, birbirinden kopuk, küçük sayılabilecek toplumsal gruplar oluşturmuştu.

Feodal beylikler kendi kendilerine yetebilme esasına göre yapılırsa da toprak işleme araçları, el aletleri vb. üretim araçları için kentlerde yaşayan zanaatkârların ürünlerine gereksinim duymaktaydılar ve bu nedenle kent yaşamına da bir ölçüde bağımlıydılar. Kentlerde toplanmış zanaatçılar küçük imalathanelerde üretim yapıyor ve bunu kentler içerisinde satıyorlardı. Zanaatların varlığı ile Ortaçağda tarım ve el aletlerinde büyük bir ilerleme kaydedildi. Ancak bağımlılık tek yönlü değildi. Derebeylikler de kent yaşamının ihtiyaç hissettiği tarımsal ürünleri kentlerde satıyorlardı. Zamanla zanaatçılar ve derebeylikler arasında bu ilişki giderek düzenli bir ticaret ihtiyacını ortaya çıkardı. Bu ticareti gerçekleştiren küçük tüccarlar ve üretimi yapan zanaatçılar ileride kapitalist iktisadi sistemi kuracak burjuva sınıfının ilk öncüleri olarak ortaya çıktı.

“Ortaçağ toplumsal örgütlenmesi tüccarı hesaba katmamıştı” (Baechler, 1994:107). Ortaçağın Katolik Avrupa’sında kazanç elde etmek için çalışan bir sınıfın varlığı toplumsal yapının belirleyici sınıfları tarafından kabul görmüyordu. Ancak ekonomik ve sosyal alandaki durağanlığın değişime dönüşmesiyle beraber tüccarlara olan ihtiyaç belirginleşti. Tüccarlar ekonomik sistem içerisinde yerlerini çabucak buldular, ancak kendilerini bir sınıf olarak kabul ettirmeleri uzun zaman aldı. Üretimi yapan zanaatçılar ise kentlerde lonca adı verilen mesleki birliklere sahipti. Her lonca kendine özgü bir yapılanma ile o zanaata yönelik mesleki çıkarları koruyordu. Loncalar tüccarlara karşı üretimi denetliyor ve düzenliyordu.

1.2 Feodal Dönemde Otorite ve İletişim

Roma İmparatorluğu'nun çöküşünün ardından oluşan iktidar boşluğunun önemli bir sonucu da kilisenin¹⁴ sıra dışı bir hızla bu boşluğu doldurmak üzere örgütlenmesi oldu.

Ortaçağda-Avrupa'da beyaz ırka mensup milletlerin resmi olarak birbirine şimdiden daha sıkı bağlarla bağlı oldukları düşünülebilir. Bu milletlerin tümü tek kiliseye bağlıydı; hukuk sistemi neredeyse birbirinin aynı olup, eğitilmiş sınıf için kapsamlı tek edebiyat ve dil vardı. Hatta Roma İmparatorluğu'ndan tek dünya-devleti idealini miras almışlardı (Smith,2009:3).

Ortaçağ'ın ilk döneminde eğitimin ve toplumsal iletişimin temelinde de kilise vardı. Geniş bir organizasyon içerisinde merkez yönetiminin Vatikan'a bağlı olan kiliselerin oluşturduğu bir yönetim ağı ile Papa, Feodal Dönemin en geniş nüfuza sahip ve kitleleri harekete geçirme konusunda en etkili kişisiydi.

Kilisenin organizasyonu ile din adamlarının vaazları veya yapılan duyurular, insanların "nasıl ve neyi düşünmeleri gerektiği" konusunda temel referans araçlarıydı. Toplumlararası iletişimin son derece zayıf olduğu bu dö-

¹⁴ Adını evrensel anlamına gelen Yunanca Kathalikos'tan alan Katolik Kilisesi (Aydoğan, 2006: 32) Roma İmparatorluğu'nun yıkılırken gücünü arttırdı, örgütlenmesini tüm Avrupa'ya yayarak kendine özgü kural ve işleyişe sahip bir tür devlet örgütü haline dönüştü. "*Ortaçağ Avrupa'sında dinsel sembollerin üretiminde yayımında ve dinsel inancın aşılmasında hemen hemen tek merkezi kurum, Roma Katolik Kilisesiydi*" (Thompson, 2008: 85). "*Kilise Ortaçağ boyunca, toplumdaki egemenliğini gitgide arttırırken, din adamlarını sınıflar arası ilişkilerde egemen sınıf olarak belirledi*" (Tanilli, 2006: 90).

nemde kilise iletişim alanının da merkezi kurumuydu. Toplamların nasıl düşünmesi, hareket etmesi gerektiğini, üretimin, ticaretin ve tüketimin temel yasalarını kilise belirliyordu. Okuyabilen – yazabilen insan sayısının çok az olması bilgiyi yayma, kitap yazımı, içerik üretme ve kitle iletişimini sağlamada bir bilgi tekeli olan kilisenin işini kolaylaştırmıştı.

Katolik Kilisesi için zaten toplumu oluşturan insanların bir birey olarak önemi yoktu. İnsanlar, toplumun genel yapısının bir parçası idi ve ancak bir topluluk içinde kendisine yüklenen rol doğrultusunda bir değeri/toplumsal statüsü vardı. “Toplum bir bütündü, bölünemezdi ve içindeki her birey bir parçadan daha fazla bir şey değildi” (Lukes,1995:58). Bu nedenle Ortaçağ döneminde insanın birey olarak haklarından söz edilemeyeceği gibi yaşam olarak da değeri değildi ve kolaylıkla gözden çıkarılabilirdi. Eğer toplumdaki rolü – sahip olduğu statü yüksek değilse insan hayatının bir önemi de kalmıyordu. Özellikle Katolik Kilisesi'nin belirlediği inanç sistemine muhalefet edenlerin yani sisteme karşı çıkanların öldürölmesi son derece normal karşılanıyordu.¹⁵

Kilise için toplum kolaylıkla yönlendirilebilir bir cemaatti. Kilise egemenliğini sürekli kılabilmek için okuma yazma eğitiminde ve kutsal bilgiyi yaymada uzmanlaşmış manastır okulları sistemini kurdu. *“Piskoposlar ve başrahip-*

¹⁵ “O dönem bir şiddet çağıydı. Cinayet her yerde yaygındı. Cesur bir insanın, en ufak bir kışkırtmada, bir kılıç veya hançer çekip kendisine hakaret eden kişiye saplaması beklenirdi... (ünlü ressam, heykeltıraş ve müzisyen) Benvenuto Cellini, birkaç cinayet ve çok sayıda saldırıya karışmış olmakla övünürdü. Papa III. Paulus “Benvenuto gibi mesleğinde benzersiz olanlar kanunlara tabi değildir” şeklinde merhametli bir yargıda bulunmuştu. 1497’de bir tanık, hunharca öldürölüp Tiber Nehri’ne atılmış yüzden fazla ceset gördüğünü ve kimsenin onlardan rahatsız olmadığını bildirmişti” (Smith, 2009: 51).

ler egemenlikleri altındaki topraklar üzerinde denetimi sağlama konusunda üreticilere yardım ettiler” (Thompson, 2008: 85).

“Başlarda yoksul halktan oluşan Katolik Kilisesi, zamanla büyük bir zenginliğe ulaştı. 15. Yüzyıl sonlarından başlayarak artan yaşam pahalılığı içinde, Kilise’nin varlığı dikkat çekiyordu” (Tanilli, 2006: 90).

Bu yapının devamlılığını sağlayan en önemli etkenlerden biri de Katolik Kilisesi’nin toplumsal yaşamı/ilişkileri düzenleme gücüyle serflerin ve kentsoylu burjuvalara dayattığı yaşam biçimiydi. Bu yaşam biçimi elindekiyle yetinen çok kazanmaktansa durağan ve sakin bir yaşamı tercih eden ve kilisenin otoritesini-buyruklarını tartışmadan onaylayan insan tipini öngörüyordu.

Ortaçağ Avrupa’sında kentler güzel mimari eserler ile donatılmış olmasına karşın yaşam koşulları açısından son derece olumsuzdular. Ortaçağ Avrupa’sında sağlam duvarlar arasında sıkışmış kentler sıkışık dar sokaklardan oluşuyordu ve son derece sağlıklı bir yapıya sahiptiler. Kentlerin giderek kalabalıklaşması ve kontrolsüz büyümeleri belki de dönemin ilk büyük çevre felaketi olan salgın hastalıkların milyonlarca insanı yok etmesine zemin hazırlamıştı. Korunma duygusu içinde duvarlar içerisinde yaşayan insanlar geniş çapta yaşanan kentsel çevre sorunlarının ilk kurbanları olmuşlardı.¹⁶

¹⁶ “Güzel olmalarına karşın atalarımızın yaşadığı kentler başka yönlerden hiç hayranlık verici değillerdi. Çekici giysilerin altına saklı pasaklıklarıyla Kazak prensleri gibiydiler. Sağlam duvarlar arasında sıkışmış dar sokaklar domuz ve tavuktan geçilmez, dışkıyla dolu olurdu. Bunların çoğu engebeli, kışın çamur ve suyla kaplıydı” (Smith, Rönesans ve Reform Çağı, 2009: 45).

Ortaçağın sonlarına doğru kentlerin sayısı nüfus artışına paralel olarak artmaya başladı. Bu durum beslenme gereksinimini arttırdı. Köylüler ürettikleri üründen kendi paylarına düşeni satarak gelir elde etmeye başladılar. Köylülerin belirli bir oranda ekonomik özgürlüğe kavuşmaları onları bağlı oldukları beylere vergi vererek yeni yerleşim birimleri kurmalarına ve daha geniş alanlarda ekim yapabilmelerine olanak sağladı. Köylerin sayısı yanında birbirleriyle olan ekonomik ve sosyal iletişimi de arttı. Bu durum ileride serflik düzeninin yavaş yavaş ortadan kalkmasına zemin hazırladı. *“Ticaret ve kent yaşamının ortaya çıkmasının Avrupa uygarlığının ve üstünlüğünün doğuşunda payı çok büyüktür”* (Sander, 1989: 56).

1.3 Feodal Dönemin Sonu ve Burjuva Sınıfının Yükselişi

1.3.1 Burjuvazinin Güçlenmesi

“Kapitalizmin çevreyle ilişkisini anlamanın yolu onun tarihsel başlangıçlarını yani feodalizmden kapitalizme geçişi sorgulamaktan geçer” (Foster, 2010: 52). “Feodal düzenin sonunu “ticaret sermayesi” hazırlamıştır”. (Şenel, 2006: 281) “Feodalizmin 14. Yüzyılda başlayan çözülme süreci ile Avrupa neredeyse her yüzyıl yeni bir tarihsel adlandırmayla tanıştı. 15. Yüzyılın ortalarında başlayan dönem Rönesans; 16. Yüzyıl Reformasyon; 17. Yüzyıl Akıl Çağı ya da Kartezyen felsefe; 18. Yüzyıl Aydınlanma Yüzyılı olarak bilinir.” (Erdem, 2006: 45).

Feodal düzen üzerinde ilk sarsıcı etkiyi Haçlı Seferleri¹⁷ yapmıştır. Seferler, Katolik Kilisesi’nin zorlamasıyla başlamış olsa da Avrupa’da toprak ve

¹⁷ **Haçlı Seferleri**, 12. ve 13. Yüzyılları arasına yayılarak yaklaşık 200 yıl boyunca devam etmiştir. Haçlı Seferleri 8 ayrı girişimden oluşmaktadır. 18 Kasım 1095 yılında Papa II. Urbanus tüm Hristiyanları Müslümanlara karşı verilecek savaşa çağırdı. Haçlı Seferleri her ne kadar dini sebeplerle başlatılmış gözükse de temelinde pek çok sosyal ve ekonomik neden de vardır. Öncelikle Serflerin ekonomik durumlarında hiçbir değişme olmadan yüzyıllar boyunca durağan bir döngü içerisinde yaşamaları onları düzene karşı isyankâr durumuna getirmişti. Kilise tarafından dayatılan yaşam biçiminin sürdürülebilirliği giderek zorlaşmaya başlamıştı. “Haçlı seferleri eşitsizlikçi feodal ve durağan düzenin yaratıp tehlikeli olacak kadar arttırdığı tanrısal kökenli proletaryayı bir sahra gibi dışarı atmak

statü peşindeki aristokratlarla yeni pazarlar arayan tüccarlar için doğunun kapılarını yeniden açtı. Karadan yapılan Haçlı Seferlerinin zorlu koşulları zaman içerisinde bu seferleri deniz yoluna yöneltti. Deniz ulaşımı denizciliğin gelişmesine de katkıda bulundu. Doğuyu yağma seferleri zamanla düzenli ticaret seferlerine dönüştü. Denizciliğin gelişmesiyle eski ticaret bağlantıları yeniden canlandı. Avrupalı denizciler bilinen denizlerin ötesinde okyanusların ötesine geçerek¹⁸ yeni topraklar keşfettiler.¹⁹ Toplumsal yapı içerisinde ağırlığını arttırmaya başlayan burjuva²⁰ sınıfı ellerine geçen büyük sermayenin etkisiyle doğu ve batı arasındaki ticarete etkin konuma yükseldi.²¹

için büyük bir fırsat olmuştur” (Şenel,1997: 277). Haçlı Seferleri Müslüman Doğu ile Katolik Batı arasındaki etkileşimin güçlenmesi açısından çok önemlidir.

¹⁸ “*Yeni toprakların keşfedilmesinden beslenen coğrafya bilimi, büyük gelişme gösterdi. Dünyanın boyutları bile çevresi dolaşılınca kadar fark edilmemişti*” (Smith, Rönesans ve Reform Çağı,2009: 154).

¹⁹ “*Deniz ticaretinde Hindistan ve Amerika'ya giden yolların keşfi, malları miktarında herhangi bir fark oluşturmada da, buradan gelen malların rotasında büyük değişime yol açtı. İki iç deniz olan Akdeniz ve Baltık'taki ticaret azalırken, Atlantik denizyolu ticareti büyük bir süratle arttı. Anonim şirket prensibiyle oluşturulan yeni ve büyük şirketler ortaya çıktı. Çeşitli devletler bunlar üzerinde denetim kurarak, yarı siyasi nitelik kazanmalarına neden oldular*” (Smith, Rönesans ve Reform Çağı, 2009: 70).

²⁰ “**Burjuva:**, [köylü](#), [işçi](#) ya da [soylu](#) sınıfına dahil olmayıp, sosyal statüsünü ve gücünü, eğitiminden, işveren konumundan ve zenginliğinden alan kentli kişi. Burjuva sözcüğü [Türkçe](#)'ye [Fransızca](#)'dan geçmiştir. [Orta Çağ](#)'da Avrupa'da kentler surlarla çevrilirdi. Köylüler çoğunlukla surların dışındaki çiftliklerde yaşarlardı. Burjuva kelimesinin kökeni [Latince](#) burgus (kale burcu) sözcüğünden kaynaklanır” (Oxford Dictionary of English, 2009).

²¹ “**Burjuva her olgun kapitalist girişimcinin kendisidir...** Kentte oturan herkes ve karşımıza ilk çıkan tüccar ya da “burjuva” değildir. O, bu burjuva görünümüne sahip gruplar arasında yetişmiş ve

Ortaçağda toplumsal değerler dinsel otorite tarafından belirlendiği için toplumda söz sahibi olmak için kiliseye yakın olmak gerekiyordu. Giderek daha fazla sermaye birikimine sahip olmaya başlayan tüccarlar bu değer kalıpları içerisinde gayrimeşru sayılabilecek nitelikteydiler. Artık kentlerde yaşayan ve kentsoylu olarak adlandırılan burjuvalar kendi sınıfsal değerlerini egemen kılmak için toprak-mülk edinmeye, kilisenin vaat ettiğiinden daha somut bir yaşam olduğunu görünür kılmak için de yaşam standartlarını yükseltmeye başladılar. Ayrıca burjuvalar eğitime önem vererek, sanatı destekleyerek diğer sınıflar için örnek alınacak/ayrıcalık oluşturacak kendi sınıf değerlerini yaratmaya çalıştılar. Burjuvazinin bu sınıfsal yapılanışı sanayi devrimi öncesinde daha çok bir örgütlenme süreci biçiminde gelişti.

“Burjuvazi, feodal ekonominin yarıklarından yeşermiştir. Adından da anlaşılacağı üzere burjuvazi bir sınıf olarak çıkış noktasını temelde kent merkezlerinden ve ticaretten almıştır. Burjuva toplumunun bir sistem olarak tamamen yeşermesi için gerekli olan şey, feodal üretim biçiminin devrimsel dönüşümü ile kapitalist üretim ilişkisinin yeşermesiydi. Feodalizm baskın bir tarım sistemi olduğundan, bu kuşkusuz tarım ilişkilerinin yeni işçilerin bir üretim aracı olarak toprakla olan ilişkisinin de dönüşümü anlamına geliyordu” (Foster, 2010: 52).

onlar arasından çıkmış özel bir tiptir. Başka bir deyişle burjuva toplumsal bir sınıfın temsilcisi olmaktan çok bir insan tipidir “(Sombart,2008: 114).

Eskiden savaşa giden askerleri taşıyan gemiler daha sonra Doğuya ticaret seferleri yapmaya başlamıştı. Eskinin yağma seferleri süreklilik kazanmış sömürgeciliğe dönüşmüştü²². Bulunan yeni pazarlarla kentlerde yaşayan zanaatkârlar sınıfı giderek daha geniş bir pazarlama alanına kavuşunca talep edilen ürünleri istenilen sayıda üretebilmek için daha büyük işletmeler kurup daha çok adam çalıştırmaya başladılar. Kentlerde işgücü ihtiyacının ortaya çıkmasıyla birlikte feodal düzenin kentlere göç eden serfleri bu işletmelerin işçilerine dönüştüler. *“Feodal ekonomik sistem ve lonca tipi üretim yeni pazarlar açıldıkça artan gereksinimlere yetmemeye başladı”*(Durand, 2000: 34). Kısa süre içerisinde lonca sistemi yerini “manifaktür”²³ e bırakacaktı.

²² **Sömürgecilik** Ortaçağ öncesinde kavimlerin yaptığı yağma akınlarından çok daha farklıydı. Sömürgecilik yağmayı sürekli ve sistemli bir hale getiriyordu. Zamanla Sömürgelerin sistemli bir biçimde Avrupa'ya deniz yollarıyla bağlanması sonucu İspanyollar ve Portekizliler; Güney Amerika'da; İngilizler; Fransızlar, Belçika ve Hollandalılar; Afrika'da, Uzak Doğu'da, Kuzey Amerika'da ve Avustralya'da Sömürge İmparatorlukları kurdular. Burjuvazi çok büyük bir sermaye birikimine kavuştu ve kilisenin ve imparatorların karşısında giderek daha güçlü bir konuma gelmeye başladılar. Altın ve gümüş gibi değerli madenlerin varlığı, geniş ve verimli topraklar, Topraksız kalan binlerce Avrupalı köylü feodal düzenden kaçarak yeni keşfedilen topraklara yerleşti. Göçler, bu yeni toprakların demografik yapısını ve geleceğini sonsuza kadar değiştirdiler. Afrika'dan da binlerce insan köle olarak kullanılmak üzere Avrupa'ya ve yeni keşfedilen Amerika'daki tarım plantasyonlarında çalışmaya gönderildiler. Hem Avrupa'da hem de sömürge İmparatorluklarında bugün bile hala tam olarak etkisini yitirmemiş ırk üzerine sınıfsal ayrımcılık ve eşitsizlik özellikle daha sonra yeni keşfedilen topraklarda kurulan yeni devletlerde de uzun bir süre devam etti ve geniş halk kitlelerine büyük acılar yaşattı.

²³ **Manifaktür:** “İlkel sermaye birikimi. kapitalizm öncesi dönemde bazı buluş ve keşiflerin yapılmasıyla, değişik kıta ve ülkelere gidilir olmuş,,o dönemin talancı devletleri,yeni bulunan yerlerden başta altın olmak üzere,değerli madenleri ülkelerine götürerek kapitalizme hazırlık olarak sermaye biriktirmişlerdir” (Sander,1989:56).

“Avrupa’da böylesine canlı bir ticaret ve üretim ortamı doğmamış, bağımsız özelliklere sahip kentler kurulmamış olsaydı 15. Yüzyılın Rönesans’ı ya gerçekleşmeyecekti ya da çağımızın temeli olacak yenilikleri etkisiz ve kısa süreli olacaktı” (Sander, 1989: 56).

“Ortaçağ Avrupa’sında geleneksel anlamıyla “birey” insan, emek gücünün, üretim araçlarının, kafa ve kol emeğinin, “işveren” ve “işçi” işlevlerini, emek ve kültür işbirliğini dile getiriyordu” (O'Connor, 1995: 23).

“Constantinapolis’in – (İstanbul) düşüşü paradoksal olarak “Rönesans olarak adlandırılan dönemi harekete geçirdi. Kuşatma sırasında yüzlerce Yunan aydını ve yöneticisi İtalya’ya kaçarak Batı da yeni bir devrim sürecini tetiklediler” (Jean - Claude Barreau, 2006: 127).

Rönesans ile birey figürünün ağırlığı arttı. Dini cemaatin kısıtlamalarına karşı bireyin özgürlük/özerklik talebi ortaya çıkmaya başladı. Bireyselleşme bu aşamada feodalizmin baskıcılığına ve ayrımcılığına karşı bir tepki olarak ortaya çıksa da kapitalist ekonomik yapılanma geliştikçe bireyselleşme, kapitalist ekonomik yapının gelişmesi ve devamlılığı için en önemli araçlardan biri haline gelecektir. Artık insanlar düşüncelerinin ve eylemlerinin kendilerine ait olduğunu ve kendi kendilerini yönetmek istediklerini öne sürmeye başlamışlardır.

“Ortaçağın “birleşmiş toplum” inancına karşılık Rönesans “birey”i öne aldı. Bireycilik, giyim ve kuşama varıncaya dek her alanda öne çıkmıştır. Bireycilik anlayışı inanç ve ahlakta serbestlik istediği için onunla çatışmaya girmiştir” (Tanilli, 2006: 82).

Rönesans döneminde sayıları ve sermaye gücü giderek artan burjuvalar yeni pazarlar bulabilmek için giderek daha geniş bir alanda çalışmaya başladılar. Ticaretin sınır tanımazlığı nedeniyle feodal düzen ve onun kurumları ile uyum sağlayamayan burjuvazi, feodal beylere karşı merkezi yönetimlerin güçlenmesini destekleyerek feodal düzenin çözülmesine neden olmuştur.²⁴

“Rönesans İtalya’dan yola çıkar, iki yeni olguyu getirir: Loncaların kapalı ekonomisi karşısında bireysel kapitalist ekonomi aşamasından başlayarak gelişen bireyin bilinci; feodal ve dinsel toplumun yapay ve kapalı dünya imajının yerini alan enginlik duygusu” (Bloch, 2002: 8).

Burjuvazi dini dogmaların yerini akılcılığa bıraktığı, sanatın ve bilimin giderek geliştiği, uzmanlaşmanın değer kazandığı bir dönemin en belirleyici

²⁴ Kapitalizm, zenginliğin üretimi ve saklanması için uygun bir toplumsal araç olduğundan lonca imalatının yerini aldı. Ortaçağ komünizmi birbiri ardına –bankacılıkta, ticarete, madencilikte, endüstride ve nihayet tarımda- yenilgiye uğratıldı. Çünkü sermaye kadar üretemiyordu. Kapitalizmin bireysel girişime, teknik gelişmelere ve yatırıma karşılığını fazlasıyla vermesi, bu yeni sistemin zenginliğinin oluşturulması ve o ana kadar elde edilmiş olanın korunması için en uygun araç olduğunu gösterdi (Smith, 2009, s. 64).

sınıfı haline dönüşmeye başlamıştı. Feodal düzenin ardından ilerici, kültürel kısıtlamalara aldırmayan bir toplumsal yapı oluşmaya başladı.

“İnsanın kendi kaderini özgürce düzeltebileceği ve kendisinin (tanrı ya da doğanın gizli gücü değil) her şeyin yaratıcısı ve kontrol mekanizması olduğu fikri, Batılı düşüncenin başına gelen en kayda değer yenilikti” (Woodruff, 2008: 78).

Konu giderek insanın kendisini yaşamın sağı solu belli olmayan ve doğasında bulunan değişikliklere uyum sağlaması değil, yaşamı kontrol etme boyutuna geldi. Ruhun mükemmelliği olgusu yerini maddenin mükemmelliğine bıraktı. Kelime anlamıyla “yeniden doğuş” anlamına gelen Rönesans, anlamına uygun olarak Ortaçağ düşüncesinden tümüyle farklı bir bakış açısı getirmiştir. *“Rönesans Dönemi Ortaçağ ile Modern Dünya arasındaki geçişi sağlamıştır”* (Tanilli, 2006: 82).

Feodal düzenin temel kurumu olan kilise, gelişmekte olan kapitalist üretim ilişkileriyle bu ilişkilerin yarattığı kurumlarla çelişiyordu. Katolik düşüncenin temeli olan *“en az ile yaşa”*, *“elindeki ile yetin”*, *“her türlü hırsla karşı nefsinin koru”* öğretileri, yeni gelişmekte olan ve sürekli artı değer hedefleyen kapitalist düşünce tarzı ile çelişiyordu. *“Kilise sahip olduğu büyük feodal düzeni korumak için insanları düşünmeyi bilmeyen cahiller olarak toprağa bağlı tutmaya çalışıyordu”* (Aydoğan, 2006: 77). Katolik Kilisesi’ne bağlı din adamları, adeta bir tüccar gibi üretim sistemlerini kontrolü altında tutma gayreti içindelerdi. Bunun yanında

“10. yüzyıldan 14. yüzyıla kadar; Katolik Kilisesi kendi içindeki bozuklukları kendi kendine düzeltmeyi başarmış, 14. ve 15. yüzyıllarda ise zaman zaman bu konuda acze düşmüştü. Bu nedenle kendi dışında bir reform hareketi başlattı” (Tanilli, 2006: 89).

“Alman bir keşiş Roma’da olanları, özellikle tapınak tüccarına dönüşmüş papaların içinde bulunduğu suistimalleri utanç verici buluyordu. Martin Luther 31 Ekim 1517’de Kiliseye karşı tezlerini ilan etti. Böylece reform ve din savaşları da başlamış oldu. Luther sayesinde canlanan Alman Ulusal Kimliği Protestanlık Mezhebi içerisinde yeniden şekillendi.” Alman Aristokratları kiliseye karşı Luther’i destekledi” (Jean-Claude Barreau, 2006:145).

Bu reform hareketi “dinde reform” olarak yükselen burjuva sınıfının feodal aristokrasiye dinsel anlamda başkaldırması ve dinin toplum üzerindeki etkisinin azaltılmasıdır. Reform hareketleri doğrudan Katolik Kilisesi’ni hedef almıştır. Çünkü Ortaçağda Hristiyanlık aklın rolünü sınırlamış ve otoriteye uyumu öne çıkarmıştı. Almanya’da Luther; Fransa’da Calvin reform hareketinin öncüleri olmuşlardır. Luther Mezhebi kısa zamanda, Almanya’dan başka İskandinavya ülkelerinde ve Baltık kıyılarında yayıldı. Kalvinizm ise yandaşlarını İsviçre’de, Fransa’da, Hollanda’da ve İskoçya’da buldu. Protestanlık İngiltere’ye de geçti.

Bu noktada değişimin yönünü anlayabilmek için dinde gerçekleşen reform/değişim, bu tez çalışması çerçevesinde önemli bir değişim sürecini de

tetiklemiştir. Reform sürecinin burjuvazinin güçlenmesi yanında kapitalist iktisadi sistemin hâkimiyetinin kurulmasında da etkisi vardır. Protestanlık mezhebi bu gereksinime uygun bireylerin sosyalleşmelerine ortam sağlıyordu. “*Protestan Ahlakı*”²⁵ Kapitalist sistemin Katolik Kilisesi'ne karşılık ihtiyaç duyduğu inanç sisteminin de temeli oldu.

“Protestan ahlakı ekonomik faaliyetlere varlığını aktararak doğrudan bir etkide bulunmadı. Onun asıl etkisi burjuvalara yaşam tarzlarının meşru olduğu duygusunu yaşatarak asıl etkisini yarattı” (Baechler, 1994: 147).

Burjuvalar reform süreciyle birlikte Ortaçağ'ın değer kalıplarını da değiştirmeye başladılar. Kapitalist döneme başlarken kendi değer sistemlerinin zaferini ilan edeceklerdi. Bugün bile Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere gibi ülkelerde siyasi yönetimde ve ekonomide Protestan bakış açısının çok büyük bir önemi vardır.

Almanya'da Luther'in başlattığı dini reform, Hristiyanlığın bir reddi olmadığı gibi Katolikliğe karşı insanların özgür ve eşit olduğunu savunan bir bakışa da sahip değildi. Luther'in yaklaşımının en önemli farkı “*mesleğin Tan-*

²⁵ “İnsanların çalışkan ve tutumlu olmalarını engellemeye kalkamayız. Bütün Hristiyanları kazanabildikleri kadar çok kazanmaya ve tasarruf edebildikleri kadar çok tasarruf etmeye; zengin olmaya teşvik etmeliyiz. Bunun sonucu olarak kazanabildiği kadar çok kazanan ve tasarruf edebildiği kadar çok tasarruf eden, aynı zamanda kutsanmışlık içinde gelişebilmek ve gökyüzünde servet biriktirebilmek için verebildiği kadar çok verebilmelidir” John Wesley (Weber, 1997: 154).

rı tarafından verilen bir ödev” (Weber, 1997: 67). olduğunu ve ödevin yerine getirilmesinin Tanrı’ya karşı bir görev olduğunu söylemesiydi.

“Reformun etkisi ile dünyevi mesleğe yönelik iş ile ahlaki vurgu ve dini cezalar artmıştı” (Weber,1997:67). Aslında esas olarak reform din dışında fazlasıyla siyaset ve ekonomik düzen ile içli dışlı olarak yozlaştığı düşünülen Katolik Kilisesi yönetimine karşı bir hareketti. Reform ile birlikte Katoliklik karşısında burjuvalar gelişmek ve ekonomik olarak büyümek için ahlaki bir temelle kavuşmuşlardı.²⁶

Protestan bakış açısına göre: *“Kazanmak insan yaşamının amacıdır, yoksa maddi yaşam gereksinimlerini karşılamak için bir araç değildir” (Weber,1997:45). Luther bireyin kurtuluşu ile yakından ilgiliydi. Luther Hristiyan kültürünün ilk dönemlerinden gelen insan hayatının doğuştan kazandığı yüceliğine ve kutsallığına önem veriyordu ve kurduğu Protestanlık Mezhebi katı ahlak ve yaşam düzeni kurallarına sahipti.*

“Luther, her birimiz ve hepimiz rahibiz çünkü hepimizin tek bir inancı, tek bir incili, bir ve aynı ayini vardır. O halde neden

²⁶“ **Burjuvazi için iş ahlakı:** Kusursuz bir iş adamı olmak demek yalnızca aile içinde iyi bir ekonomik düzen oluşturmak değil aynı zamanda dış dünyaya karşı belli bir tavır takınmak demektir. Bu tavırla ilgili ilkeler ve kurallar iş ahlakı denilen şeyi oluşturmaktadır ki, burada kullanılan “ahlak” ikili bir anlama sahiptir. İlk olarak işlerin gidişatıyla ilgili bir ahlak anlayışı, bir de müşterilerle olan ilişkileri belirleyen bir ahlak anlayışı vardır ki, buna ticarete dürüstlük denmektedir. “Dürüst” bir tüccar demek, kendisine güvenilen, müşterilerine gerçek anlamda “hizmet” eden ve verdiği sözleri yerine getiren, vs. kişi demektir. Kapitalist ekonomi geliştikçe bu ahlak giderek yerleşik ve zorunlu hale gelmeye başlamıştır” (Sombart,2008:133).

*inançta neyin doğru neyin yanlış olduğunu sına ya da yargı-
lama hakkına sahip olmayalım” (Lukes,1995:66)*

diyerek, Katolik Kilisesi'nin inanç üzerindeki hükümranlığı yerine bireyin Tanrıyla olan ilişkisini öne çıkardı.

*“Kapitalizmin özelliklerine bu kadar iyi uyum sağlayan bir
yaşam biçimi ve meslek anlayışının “seçilmesi”, yani diğerleri
üzerinde zafer kazanabilmesi için, önce açıkça ortaya çıkması ve
yalnızca tek tek bireyler değil, bir yaşam tarzı olarak insan grup-
ları tarafından taşınması gerekirdi” (Weber, 1997: 33).*

Reform döneminde insanların yaşamındaki en önemli şey “ebedi kurtuluş” (Weber,1997:89) idi. “Ebedi kurtuluş” için de Tanrı tarafından verilen ödevleri yerine getirmek gerekiydi. Hiçbir din adamı ya da kurumu Tanrı ile birey arasına giremezdi ve bireyler dini konularda kendi başlarına bırakılmışlardı. Ancak bireyler için ortak amaç “ödevini” en iyi biçimde yaparak en “başarılı”²⁷ olmaktı, yani belli bir alanda uzmanlaşmaktı.

Protestanlık mezhebi doğal olarak Katolik mezhebine göre daha materyalist bir yapıya sahipti. Bu fark yeni gelişen burjuvaların inşa ettikleri kapitalist sistemin gelişmesine ve oturmasına uygun bir zemin hazırlıyordu. Ayrıca burjuvalar için dinsel yaşamda tekel olan Katolik düşüncesine bir alternatif yaratılması, Katolik Kilisesi'nin toplum üzerindeki siyasi egemenliğinin de kırıl-

²⁷ “Bir kimse kendisine ne yapacağı ve neye talip olacağı açık olduğu zaman, bunu yaparken zevk almazsa ve aşk hissetmezse görevini yapamaz” St Augustine (Landes,1998:40)

labileceği anlamına geliyordu. Protestanlık²⁸ mezhebi için dinin kurallarına uyulduğu ve dürüstçe yapıldığı sürece ticaret yapmak bir sorun oluşturmuyordu. İşine değer vererek çok çalışmak ve en iyisini yapmak bir şekilde ödevlerini yerine getirmiş olmaktı. Böylece bir “Protestan Ahlakı” ortaya çıktı. “Protestan Ahlakı” kapitalist iktisadi sistemin gelişme sürecine destek olacak tarzda bireyin kendi kendini denetlediği, oto sansüre dayalı bir inanç sisteminin temel yapısını oluşturdu.

“Protestanlık, ilerlerken, Katolikliğe bağlı kalmış ülkeleri korumak ve Protestanlığa direnmek için Katolik Kilisesi’nde de bir reform hareketi başlamıştır.16.Yüzyılın ortalarına doğru Papalık makamına geçenler, Kilise’yi sarmış olan hastalığın nedenlerini anlamış göründüler ve düzeltmelere giriştiler “ (Tanilli, 2006: 91).

1.3.2 Sanayi Devrimi ve Kapitalist Dönem

18. Yüzyılla beraber artık imalat basit bir zanaat işi olmaktan çıkmış ticaret ise bir mal değiş tokuşunun çok ötesine geçmişti. Geç Ortaçağ’da lonca türü işletme tarzı yeni pazarlar açıldıkça sürekli artan gereksinimlere yetmiyordu. Öncelikle kademeli olarak üretimin hacmi gelişti. Lonca tipi üretimin yerini alan manifaktür üretim tarzı da pazar ihtiyaçlarını karşılayamamaya

²⁸ Protestanlık Katoliklikten çok daha fazla esnekti. Katolikliğin, başında Papalığın bulunduğu sağlam bir hiyerarşik yapısı vardı. Günah çıkarma, kefarete ve beraat mekanizmalarının yanında, kilise mahkemeleri ve aforoz mekanizmaları vardı; ayrıca Ortadoksluğun geleneksel standartlarını güçlendirmeye yarayan soruşturmayı da dahil edebiliriz. Protestanlık ahlaki tavırların değişme noktasında kullanılan bu engellerin çoğuna sahip değildir (Landes,1998:35).

başladı. Gelişen burjuvazi ile birlikte manifaktür tipi üretimde devrimsel bir dönüşüm bu sınıf için yerine getirilmesi gereken bir zorunluluk halini aldı. Çünkü var olan üretim kapasitesi, kapitalizmin sürekli artı değer odaklı yapısına yeterli gelmemeye başlamıştı. Bu süreçte burjuvazi sınıfı kapitalist ekonominin de belirleyici/hakim sınıfını oluşturdu.

Yeni bir çağ yeni bir ekonomik devrim ile yaklaşıyordu. Sanayi Devrimi 18. ve 19. yüzyıllarda başladı.²⁹ Bu dönemle birlikte Avrupa'da büyük bir sermaye birikimi oluştu. Yeni kentler kuruldu. Manifaktürün yerini sanayi üretimi (imalat sanayii) almaya başladı. Genişleyen pazarlardan gelen talepleri karşılayabilmek için daha büyük çaplı üretim gerekti. Buhar gücünün üretim-

²⁹ “Bilişim ve ekonomi unsurlarının etkileşiminden doğan otomasyon, ilk olarak sanayi devrimi ile başladı. Bu ilk otomasyon döneminin belirleyici özelliği çıplak emeğin makinelerle yer değiştirmesiydi. Bu otomasyon dönemi kömüre dayalı enerji üreten buhar makineleri ile başladı. Fabrikaların yanı sıra deniz, demiryolu ulaşım sistemleri de buhar enerjisinin yaygın uygulama alanlarını oluşturdu. 19. yüzyılın sonuna doğru elektrik enerjisinin devreye girmesi ile merkezi olarak üretilen enerjinin geniş bir bölgeye iletilebilmesi ve kullanılabilmesi olanağı sağlandı. Petrolün enerji kaynağı olarak ortaya çıkmasıyla yeni teknolojiler oluştu. İçten yanmalı motorlu taşıtlara dayalı karayolu ulaşımının doğurduğu “otomobil” toplumların hem gündelik yaşamını etkiledi, hem de bu yaşamın maddi olanaklarını sağlayan kitle üretim yöntemlerini ortaya çıkardı. Bu otomasyonun altyapısı, büyük ölçüde kömür, petrol gibi enerji kaynaklarından ve bu hammaddelerle çalışan enerji dönüşüm teknolojilerinden oluşmaktaydı. İkinci otomasyon döneminin başlaması ise, elektriğin enformasyon içerebilme ve iletilebilme özelliklerinin gelişmesine dayalı olarak ortaya çıktı. İkinci otomasyon döneminin ilk işaretleri; 19. yüzyılda telgraf ve telefonun icadı ve 20. yüzyılın başında elektromanyetik dalgalar ile telsiz haberleşmesinin sağlanmasıdır. Bu dönemin en belirleyici özelliği ise enerji ile enformasyonun birbirlerini tamamlayıcı bir biçimde ve yaygın olarak kullanılmasıdır. Birinci ve ikinci otomasyon dönemi, sanayi devrimiyle başlayan sanayileşme sürecinde ortaya çıkan aşamalardır. Sanayi toplumunun oluşmasına yol açan teknolojik gelişmeler, hem fiziki sermayeyi hem de fiziksel ve düşünsel gücü ile üretime katkıda bulunan insan sermayesinin kullanımını gerektirdi” (Can C. Aktan, 1998).

de kullanılmaya başlanması ile birlikte emek gücünün üretimdeki yerini ağırlıklı olarak fosil yakıtlarla çalışan makineler aldı. Başta tekstil sektörü olmak üzere büyük fabrikalar kuruldu. Fabrikaların emek gücü ihtiyacına paralel olarak etraflarında yeni yerleşim alanları kuruldu.³⁰ Avrupa’da hızla artan nüfusla birlikte var olan kent alanları da hızla büyümeye başladı.³¹ Kentleşmenin artmasıyla birlikte kır ve kent yaşamı arasındaki ayrım belirginleşti. Kırsal alanlar ve kent yaşamı arasındaki etkileşim arttı. Kırsal kesimin feodal dönemden gelen kendi kendine yetme üzerine kurulu üretim sistemi, kapitalist üretim tarzının etkili olduğu kent bölgelerine giderek daha çok bağımlı hale geldi. *“Başlangıçta sabit ticari organizmalar olan kentler yavaş yavaş endüstriyel organizmalar haline dönüştüler”* (Febvre,1995: 74). Mülkiyet çerçevesindeki işbölümü içerisinde birey rekabete zorlanmaya başladı. Fabrikasyon üre-

³⁰ “Endüstri öncesi dönemin eski ünlü kentleri, yeni üretim tarzlarına çok çekici gelmiyordu. O yüzden, tipik endüstri bölgelerinin ortaya çıkışı ile genel olarak ayrı ayrı köyler küçük kasabalara, küçük kasabalar da daha büyük kasabalara dönüşüyordu. Çoğu zaman nehir vadilerine sıra sıra dizilmiş fabrika bacaları, demiryolu hatları Yirminci yüzyılın bütünlüklü endüstri bölgeleri değildi” (Hosbawn, 2005: 230).

³¹ “Kent planlamacılarına göre yoksullar kamu açısından bir tehlikeydi; toplum huzurunun bozulmasına uygun bir zemin oluşturan toplandıkları yerler, sokaklarla ve caddelerle küçük parçalara ayrılmalı ve kalabalık mahallerde yaşayanlar, açıkça belirlenmemiş fakat muhtemelen daha sıhhi ve kesinlikle daha tehlikesiz yerlere dağıtılmalıydı. Bu aynı zamanda, çevre yolları ve demiryolu hatlarını gayrimenkul bedellerinin düşük ve itirazların güçsüz olduğu teneke mahallelerden geçirmek isteyen demiryolu şirketlerinin yaydığı bir fikirdi” (Hosbawn,2005:231).

“Orta sınıf büyüdükçe ve semirdikçe, kaynakların çoğu, çağın gelişimi açısından son derece tanımlayıcı olan bürolara, özel konutlara ve gösterişli binalara ayrılırken: caddeler, sağlık yatırımları, aydınlatma ve kamu binaları dışında işçi sınıfına ayrılan miktar çok azdı” (Hosbawn,2005:232)

time geçilmesi ile birlikte zanaat anlayışının yerini geniş çaplı-seri üretim ve üretim süreci içerisinde uzmanlaşmaya dayalı işbölümü aldı.

Endüstri ve ticari sermaye büyüdü. Kent dışında kalan kırsal yerleşim birimleri de kentlere bağlı olarak bir dönüşüm geçirdiler. Sanayi üretiminin başlaması ile köyde-kırda bulunan ve tarımsal üretimle uğraşan nüfus kentlere göç ederek sanayi üretiminde çalışmaya başladı. Sömürgecilik ve bu devrimin finansal kaynağı sömürgeler, en büyük hammadde sağlayıcısı oldu.³² Sömürge toprakları, elde edilen hammadde yanında gerçekleştirilen büyük çaplı üretim için büyük pazarlar, tüketim merkezleri anlamına geliyordu. On dokuzuncu yüzyılın ortalarından itibaren Avrupa'dan büyük bir göç başladı. "9 Milyondan fazla insan Avrupa'dan ayrıldı" (Hosbawn, 2005: 213). Avrupa Kıtasında göz alıcı bir ekonomik gelişme yaşandı. Başta Büyük Britanya İmparatorluğu olmak üzere Batı Avrupa büyük bir okyanus ötesi ve kıtalararası ticaret ve finans ağının merkezi oldu. İngiltere başta olmak üzere tüm Avrupa'da ulaşım ve iletişim alanında geniş ölçekli gelişmeler oldu. Sanayi teknolojinin gelişmesi ile imalat veriminde büyük bir artış sağlandı. Politik devrimlerle karşılaştırıldığında Sanayi Devrimi kademeli ve ağır gelişen bir süreçti; "Sanayileşme ile makineleşme canlı güç kaynakları yerine, cansız güç kaynaklarını koymaya başlamıştı" (Kennedy, 2000: 170).

³² "Egemenliklerini kurdukları kıtanın sosyal ve tarihi zenginliklerini, gelenek ve sosyal alışkanlıkları, insan haklarını, baskın olan yerel dinleri ve sosyal düzeni önemsemeyen Avrupalılar, kendi politik, ekonomik, dini, felsefi ve yasalarla ilgili fikirlerini dünyanın Avrupalı olmayan pek çok yerinde benimsetmeye çalıştı. Toprak, iş gücü ve sermaye kendi kendini düzenleyen bir dünya pazarında alınıp satılabilen üretim faktörleri haline dönüştü" (Woodruff, 2008:98).

“Sermayenin ardı ardına gelen kesintisiz döngülerle kesintisizce birikmesi ve her yeni birikim evresinin bir öncekinin bitiş noktasından itibaren harekete geçmesi kapitalist sistemin devamlılığını sağlıyordu. Bunun anlamı daha fazla bölünmüş ve daha yabancılaştırılmış insanlarla birlikte insan ve doğa arasında daha küresel çapta bir metabolizmanın oluşmasıydı” (Foster, 2010: 52-53).

Sanayi Devrimi'nin içeriği sadece teknik yeniliklerden oluşmamaktadır. Sanayi Devrimi, küresel kapitalist bir ekonominin gereklerine uygun pazarlama ve örgütlenme konusunda büyük bir gelişimi de içermektedir. Hızlı teknolojik dönüşümler, üretim ilişkilerinin de etkisi altında, kapitalist ekonominin gereklerine göre yeniden biçimlenmeye başlamıştır.

Üretim ilişkilerindeki değişimin sosyal ve kültürel yaşama da yansımaları olacaktı.

“Sanayi devriminde geçen değişim siyasi değişim ve çatışmaların yanı sıra, fabrika saatleri ya da üst yönetimin denetimi anlamına gelen iş disiplini şeklindeki kültürel değişiklikler olmadan gerçekleşmezdi” (Chris Freeman, 2003: 40).

Bu yeni ekonomik düzende rekabete dayalı bir yapı tüm toplumsal düzenin yapısını değiştirdi. Emek dâhil her şeyin en ucuza alınıp en pahalıya satılmasının genel bir başarı ölçütü sayıldığı yeni bir toplumsal-ekonomik düzen oluşmaya başladı. Kentlere göç eden binlerce insan görece feodal döneme göre çok daha özgürdü. Ancak bu yeni kentliler üretim ve geçinme

araçlarına sahip değildiler ve kapitalist dönemin fabrikalarında emekleri ölçüsünde üretim süreçleri içerisinde gerektiğinde kolayca değiştirilebilir bir parçaydılar. Bu yeni kentlilerin kentlerde elde ettikleri özgürlük- bağımsızlık üretim ve geçinme araçlarından yoksun oldukları, pazarda bulunmaları ve geçinmek için yeni üretim düzenine katılmanın zorunlu olması oranında çok fazla bir yenilik getirmiyordu.

“Rönesans’la başlayan bireyselleşme kapitalizm ile birlikte sermaye birikimi ve ücretli emeğin gelişmesi Batı tarihinde bireyin gruptan ayrıldığı maddi ve kültürel koşulları yarattı” (O’Connor, 1995: 84).

“Üretim süreci ve üretim araçları karmaşıktıkça kapitalizmin verim ve kâr endeksli üretim aşamaları,³³ 1848 ve 1870’ler

³³ Sanayi Devrimi altı ana çağa ayrılır. İlk Sanayi Dalgası dokuma sanayi dalgasıdır. 1765 ile 1780 yılları arasında, yani yüzyıl dönümünden bir kuşak önce, dokuma endüstrisi teknik alandaki en önemli gelişmeleri kaydetmiştir. İkinci Sanayi Dalgasını demir-çelik (dökme çelik) dönemi oluşturur. Endüstrileşmenin bu yeni alanı için önemli kuruluşların hepsi 1800’lü yıllara rastlar. Üçüncü Dalgayı ise ulaştırma çağı oluşturur. Bu çağ 1820’li yıllarda başlar. Buharlı lokomotiflerin ve gemilerin kullanılmaya başlanması ulaştırmanın makineleşmesi ile tanımlanır. Dördüncü Dalga 19. Yüzyılın ortalarına doğru başlar. Kimya bilimindeki büyük ilerlemeler ile kimya çağının başlaması;; suni gübre, alüminyum , tekstil, boya ve kimyasalların kullanılmaya başlaması ile tanınır. Beşinci Dalga, elektrik endüstrisidir. Bu dalga 19. Yüzyılın son çeyreğinde, kuvvetli akım tekniğinin kullanılmasıyla ortaya çıkar;işletmelerde ve ulaştırmada buhar enerjisinin yerini almaya başlar. Altıncı Dalga ise içten yanmalı fosil yakıtlı motorların kullanılmaya başlaması ile kendini gösterir. Otomobillerin yaygınlaşması ve kara, deniz ve yeni ortaya çıkmaya başlayan hava taşıtlarında bu motorların kullanılması bu dönemi tanımlar (Türkdoğan,2009:46).

arasındaki dönemde ortaya çıkan olağandışı değişim, ekonomik genişlemede ve dönüşümde yatmaktadır. Bu dünyanın kapitalist hale geldiği ve ‘gelişmiş’ ülkelerin önemli bir azınlığının endüstriyel ekonomilere dönüştüğü bir dönem oldu” (Hosbawn, 2005: 43).

Sanayileşme, sanayi devrimi ile birlikte, bütün dünyada toplumsal gelişmişlik düzeyinin belirleyicisi haline geldi.

“Kişi başına düşen milli gelir, kişi başına düşen yatırım miktarı gibi rakamlar gelişmişlik düzeyinin belirlenmesinde temel veriler haline dönüştü. Yatırımları arttırmak, pazar paylarını genişletmek ise gelişmenin en temel dayanakları olarak ele alınmaya başlandı” (Gürdoğan, 2003: 16).

Burjuvazinin yükselmesi ve Sanayi Devrimi sadece iktisadi boyutta ve üretim dizgelerinde gelişmemiştir. Burjuvazinin artan ağırlığı karşısında çoktan sona ermiş feodal dönemin etkin sınıfı asiller ve din adamları çoktan etkinliklerini ve saygınlıklarını kaybetmişler; sadece bazı toplumsal ayrıcalıklarını koruyabilmişlerdi. Burjuvazi ise sürekli ekonomik anlamda güçlenmesine rağmen sınıfsal ve siyasal ayrıcalıklara sahip değildi. Yeni çağın başlarında şehirlerde ve kırsal kesimde yaşayan geniş halk kitlelerinin durumu ise çok daha kötüydü. Son derece eğitimsiz, çok yoksul ve çok kötü şartlarda hayatta kalmaya çalışan kitleler umutsuzluk içerisinde bir sosyal patlamanın eşiğine gelmişlerdi.

“Burjuvazi, yeni üretici güçleri temsil eden sınıf olarak ekonomik gücü ele geçirip, bu güce dayanarak siyasal gücü de ele geçirmeye aday olduğu zaman, önce “eşitlik” sloganı ile aristokratların sahip oldukları siyasal haklara sahip olmak istedi” (Şenel, 1997: 285).

14 Temmuz 1789’da burjuvazi büyük bir başarıya kavuştu. Fransız Devrimi ile aristokratların ayrıcalıklarının tasfiye süreci başladı. İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgeleri ile sınıfsal ayrımlar en azından ilkesel olarak yerini eşitlikçi temel haklara bıraktı. Fransız Devrimi ile krallıkların tasfiye süreci başlayınca bu boşluğu ulusal egemenlik kavramı doldurdu.

“Mutlak monarşiyi sınırlama hareketine koşut olarak siyasal düşünüş alanında meşruiyeti paylaşmada giderek demokratik kurumlar, siyasal özgürlük kuramları geliştirilirken ekonomik düşünüş alanında da devletin ekonomiye karışmasına şiddetle karşı çıkan ekonomik özgürlükçü liberal kuramlar öne sürülmeye başlandı. Bu yoldaki düşünsel gelişmeler, klasik ekonomi kuramlarında olgunluğa kavuştu” (Şenel, 1997: 285).

“Milliyetler ilkesi Avrupa’da güçlü bir akım haline geldi ve sonuçta şu formüle ulaşıldı. Ulusla devlet birbiriyle bütünleşen, bütünleşmesi gereken iki gerekliliktir” (Tanilli, 2006: 117). Bu değişim süreci Osmanlı İmparatorluğu gibi çok farklı toplumsal kesimlerden oluşan devletlerin de sonunu hazırlayacaktı. Halklar kendi bağımsızlıkları adına büyük çok-halklı imparatorlukları parçalamaya başlayacaktı.

“Yeni dünyadan gelen değerli maddeler önemli oranda sermaye birikimini sağladı. Bu durum ücretlerde ve feodal toprak gelirinde genel bir düşüşe ve kârlarda yükselmeye neden oldu”
(Mandel, 2000: 52).

Burjuvazi o güne kadar zenginliğin en büyük kaynağı olan geniş toprak alanlarına sahip olmayı bir ölçüde önemsizleştirdi. Artık zenginlik ve güç açısından önemli olan değerli madenlere ve sermayeye sahip olmaktı. Ticaret ve üretimin gelişmesiyle para dolaşımının artması, parayı elinde bulunduran ve sürekli arttıran burjuvaların ekonomik ve siyasi olarak da güçlenmesini sağladı. Güçlenen burjuva sınıfı, daha önce aristokratların elinde bulunan kültürel etkinliklerin ve sanatın himayesini ele geçirdi. Burjuvalar ayrıca daha önce kilisenin elinde bulunan eğitim ve iletişim alanındaki tekelleri de kırdılar. Sanayi Devrimi ile Doğu ile Batı arasındaki dengeler tamamen değişti. Dünya ekonomisi karşısında politik ve teknik açıdan çok daha üstün bir konuma gelen Avrupa giderek daha zenginleşti. Avrupa'nın etkinliği altında ekonomik ve siyasi açıdan küresel bir dünya düzeninin temelleri atılmaya başladı.

“Dünya karmaşık ve kapitalist Avrupa'nın ani iniş ve çıkışlarına artık daha hassastı. Avrupalı ya da değil ayrımı yapmadan, daha önce var olandan daha az dengeli bir dünya ortaya çıktı”
(Woodruff, 2008: 98).

Sanayi Devrimi ile birlikte toplumsal yapılanmada yeni bir dönem başladı. Aristokrasi ve Burjuvazi arasındaki mücadele burjuvazinin kazandığı zaferin karşısına yeni bir sınıf çıkardı: Proleterya. Mülkiyeti elinde bulunduran

burjuvazi sürekli kâr ve artı değer elde ederek sermayeyi arttırmayı hedeflemekte buna karşılık olarak el emeğini kullanarak üretim sürecini gerçekleştiren işçi sınıfı ise elde edilen hasıladan çok az pay alabilmekteydi. 19. yüzyılda Avrupa’da burjuvazi giderek gücünü arttırırken işçi sınıfı büyük bir yoksulluk içerisinde sanayi kentlerinin kalabalık kenar semtlerinde çok az gelirle yaşamaya çalışıyordu³⁴. Bu durum ister istemez bir sınıf çatışmasını da başlattı. *“Kapitalizme karşı sosyalist düşünce tarzı gelişti. Bilimsel sosyalizmin kurucusu Friedrich Engels ve Karl Marx dır.”*³⁵ (1813 – 1883) (Tanilli, 2006: 124)

³⁴ Hiçbir şeyleri olmayanlar kitlesi- burjuva toplumunun var olmasının ön şartıdır (Durand,2000:11).

³⁵ Marx’a göre kapitalizme götüren üç aşama vardır: (Baechler,1994:19-23)

1. *“Aşama: Kent ve Kırın birbirinden ayrılmasıyla belirlenmiş ve harekete geçmiştir. Bu ilk kopuştan sonra her şey mümkün hatta zorunlu olmaktadır. “kentlin varlığı aynı anda yönetimin, asayiş güçlerinin, vergilerin varlığını gerektirmektedir.*

Kentle kır arasında zıtlık ancak özel mülkiyetin çerçevesi içerisinde var olabilir.

a) *Siyasal ortamın ortaya çıkışı*

b) *İş bölümü ve bireye dış olan, aynı zamanda da onun için zorlayıcı nitelikte olan ortamın kurulması*

c) *Toprak mülkiyetinin yanı sıra endüstri ve ticari sermayenin ortaya çıkışı”*

2. *Aşama: 17. – 18. Yüzyıl arası. Bu dönemde manifaktür artık yalnızca bağımlı role sahiptir. Bu büyük ticaret, koruyucu tarifeler, yasaklamalar, antlaşmalar yoluyla rekabetin reddine dayanmaktadır. Son çözümlemede, rekabet mücadelesini sonuca bağlayan, savaşlar ve özellikle deniz savaşları olmuştur. Bu savaşların galibi İngiltere, dünya ticaret merkezi haline dönüşmüştür. Sermayenin parasal yönü belirginleşmeye başlamıştır. Para sistemi ve onun kurumları gelişmeye başlamıştır.*

3. *Aşama: Büyük endüstrinin ve makinenin ortaya çıkmasıyla belirmektedir. Bu noktadan itibaren modern endüstriyel sistemler yerine oturmuştur.”*

Sanayi Devrimi Büyük Britanya İmparatorluğu'nun büyük bir tekel oluşturduğu küçük ve orta ölçekli her türlü girişimin başarılı, kâr elde etmenin ise kolay olduğu bir çağdı. Kapitalist ekonomik tarihin hiçbir döneminde Sanayi Devrimi'nin başlangıcında olduğu kadar kolay para kazanılan başka bir dönem olmadı. Bu arada dünya ekonomisi kapitalistleştikçe rekabet, hammadde ve pazar giderek büyüyen bir çatışma konusu haline gelmeye başladı.

Önceleri sadece doğayı denetim altına alma anlamında gelişen işbölümü, kapitalist ekonominin mülkiyet anlayışı çerçevesinde toplumsal düzenin temelini oluşturmaya yöneldi. Artık işbölümü, toplumsal grupların, sınıfların ve sınıf fonksiyonlarının çözülmelerine yol açıyor ve oluşmalarını etkiliyordu. *“İnsan emeği, toplumsal dönüşümlerin merkezinde olmaya başladı”* (Durand, 2000: 43).

Şehir ve kır arasında gerçekleşen işbölümü süreci, Sanayi Devrimi ile etkinliğini arttırmaya başladı. Etkin emek kullanımı ve tekniğin kullanımının artması, kapitalist ekonominin devamlılığının sağlanması ve artı değer üretilmesi açısından son derece önemliydi. Teknik gelişmeyle otomasyonun ortaya çıkması, üretim maliyetlerini düşürdü. Artık üretim süreçleri daha az kas gücü gerektiren bir süreç haline dönüşmeye başladı.

Üretim süreci daha az fizik güç istiyor, üretim aşamalarında daha donanımlı ve doğrudan, o üretim aşamasına özel uzman işçilere gereksinim duyuyordu. Teknik gelişmelerin artmasıyla daha etkin emek kullanımı için üretim süreçlerinin her aşamasında o aşamaya özel uzmanlaşmış emek kullanılmaya başladı. İşbölümü ve emek süreci karmaşıklaştıkça uzmanlık teme-

linde örgütlenme önem kazandı. Giderek büyüyen işletme yapıları, hızla artan işçi sayısı, karmaşıklaştıran üretim süreçleri, mutlak verim ve kâr baskısı; sürekli denetimi, katı bir hiyerarşiyi, despotik bir yönetime sahip örgüt modellerini ortaya çıkarmıştır.³⁶

Despotik tarzda işletme yönetimi daha farklı kurallarla ve değişkenlerle feodal dönemin yeniden yorumlanması gibiydi. Disiplinli bir çalışmaya ve işyerine olan bağlılığa önem veren burjuvazinin idare anlayışı, bir hiyerarşi disiplini içerisinde işçilere, çok çalıştıkları ve işlerini iyi yaptıkları takdirde tepeye yani burjuva sınıfına daha çok yaklaşabileceklerini vadeliyordu.

20. yüzyılın başlarında tek bir işçi tipinden bahsetmek olanaksızdı. Farklı çevrelerden, farklı toplumsal kökenlerden, farklı eğitim düzeylerinden gelen işçiler, işletme hiyerarşisi içerisinde dağılmışlardı. Ücretli olmaları ve tepedeki burjuvazi ile aralarındaki uçurumun büyümesi işçilerin ortak özellikleriydi.³⁷ Yaptığı işle ilgili olarak donanımlı-vasıflı işçilere kapitalizmin daha

³⁶ “İş idaresi meselesi içinden çıkılması daha zor bir sorundu. Çünkü işletmenin bireysel mülk ya da aile mülkü olması ve patriarkal aile otokrasisiyle yönetilmesine dayanan temel model, 19. yüzyılın ikinci yarısında endüstrinin ihtiyaçlarının giderek dışına düştü... Dolayısıyla paradoksal olarak, en engelsiz ve anarşik dönemde özel girişim, askeri olsun, bürokratik olsun, yalnızca büyük ölçekli iş idaresi yöntemlerine başvurma eğilimindeydi. İş güvencesi olan, kıdem ve maaş gibi teşvikler alan tek biçimli ve disiplinli işçilerin oluşturduğu piramidiyle demiryolu şirketleri, bu bakımdan uç bir örnektir. Askeri unvanların, ilk İngiliz demiryolu idarecileriyle büyük liman şirketlerinin yöneticileri arasında yarattığı çekicilik, Almanların anladığı anlamda asker ve subay hiyerarşisine imrenilmesinden değil, özel girişimin o zamana dek büyük iş yaşamı için belli bir özel idare biçimi tanımlamamış olmasından ileri gelmekteydi.” (Hosbawn,2005:237)

³⁷ “...O dünyada feodal senyörlerin soluduğu eski havayı bulabilmek mümkündür. Bağımlılık ilişkileri, çalışan personelin uymak zorunda olduğu hiyerarşi, işlerin yönetimini ağırdan almak bu girişimlerin belli

çok ihtiyacı vardı. Donanımlı/uzman işçiler giderek endüstriyel disiplinin temel dayanağını oluşturmaya başladılar. İstikrar/devamlılık için burjuvazinin onlara olan ihtiyacı arttı. Ancak donanımlı/uzman işçiler için daha kalıcı bir ekonomik pozisyon ve gelecek söz konusuydu. İş zamanlarında büyük bir fiziksel güç harcayarak çalışan, iş dışındaki zihinsel etkinliklere fazla zaman ayırmayan, başarısızlık en büyük korkusu olan bir işçi için; geleceğin belirsizliği daha büyük bir korkuyu doğuruyordu³⁸. Bu nedenle burjuva³⁹ kontrolündeki ekonomik yapılanmanın temelinde güçlü bir bireyselci yaklaşım vardı.

Ortaçağdan buyana gelen tüm sınıflandırmaların kökeni ve yapısı değişmişti. Artık ekonomideki temel değer haline dönüşen, alıp satabilen, paranın gücünü yaşamlarının her alanında hissetmeye başlayan insanlar için, aile ya da topluluğun bir parçası olmak yerine birey olarak öne çıkmak, bireysel mülkiyete sahip olmak, bunu kutsal kabul etmek daha çok benimsenir oldu.

Kapitalist dönemin meta üretimine dönük olarak toplumsal düzeninin değişimi, bu ekonomik sistem içerisindeki insanların çalışma saatlerinin artmasına neden oldu. Kazanma arzusu ve başarısızlık korkusu arasında birey-

başlı özellikleri arasında yer alıp bunların başındaki insanlar bize sonradan kapitalist girişimciye dönüşen büyük toprak sahiplerini hatırlatmaktadır“(Sombart, 2008:174).

³⁸ “ *Bunlar çalışırken en ufak hata yapmayan, ukalalık derecesinde düzen takıntısı olan, çok uzun süre düşündükten sonra karar verebilen, örgütlenme yeteneğine sahip, pek kasıtlılık yapmayan, kusursuz bir memur ve idareci;... (Sombart,2008: 174).*

³⁹ *Burjuva olmak, başka her şeyden daha fazla üstünlük anlamına gelmekteydi. Burjuva yalnızca (devletin ve Tanrının dışında) kimseden emir almayan bağımsız biri değil, aynı zamanda kendisi emir veren biriydi. Sadece bir işveren ya da kapitalist değil, toplumsal bakımdan ‘sahip’, bir efendi bir patron ya da şefi” (Hosbawn,2005:268).*

ler, bir vatandaş olarak kamusal alanda da etkisizleşmeye başladılar.⁴⁰ Aynı sistem içerisindeki basın da bu dönüşümü destekledi.

Rönesans döneminde bir özgürlük simgesi olarak cemaate karşı bireyin kendini ifadesi, birey olma⁴¹ özgürlüğü önemli bir başkaldırıydı. Ancak bireysellik kapitalist ekonominin emek üzerindeki etkinliği açısından en önemli araçlardan biri haline dönüşmüştü. Bireyler arası artan rekabet ve işbölümü, üretim sisteminin etkinliğini/verimliliğini arttırmaya başlamıştı. Sanayi Devriminin ardından toplumda üretmek kadar tüketmek de toplumsal yaşamı ve ekonomiyi biçimlendiren temel etkenlerden biri olmaya başladı. Üretim sürecinin ürünleri olan tüketimi ve artı değer yaratımı sürecin dinamiklerini daha fazla etkiler hale geldi. Bu değişimin nedeni kâr elde edebilmek için daha çok satabilmek zorunluluğundan kaynaklanıyordu. Birey ya da bireyler temel ihtiyaçlarının gerektirdiğinden çok daha fazla kazanmaya ve kazandıklarını ihtiyaçlarının üzerinde tüketmeye harcamaları için kapitalist sistem tarafından özendiriliyorlardı.

⁴⁰ “Sevinçleri ve acıları, gereksinimleri ve istekleriyle canlı kanlı varlık olan insanın bütün çıkarların kesişme noktası olmaktan çıkarak, yerini kazanç, zenginleşme, işler gibi soyutlamalara bırakmasından ibarettir. Kapitalizmin ilk evrelerinden sonuna kadar her şeyin ölçüsü olan insanın bu özelliğini yitirdiği görülmektedir. Ekonomik öznenin aklı yalnızca iki şeyle meşguldür; yapabildiği kadar çok para kazanmak ve işlerini olabildiğince büyütmek” (Sombart,2008:177).

⁴¹ “Bireysellik, “benliğin sahiçiliği”, cemaatin istenmeyen ama her şeye yetişen gözetimi ve kendine uydurma baskısının bireysel dışavurumu boğduğu bir zamanda insanı kahramanca arayışlara girmeye çağırın tatlı bir düştü” (Habermas,2003:64).

Bireylerin giderek azalan boş zamanları ticaretin konusu olmaya başladı. Temel yaşam gereksinimleri için insanların boş vakitlerinin azalması karşısında, bu gereksinimlerin karşılanması için kapitalist sistem yeni tüketim alışkanlıkları yarattı. Emeğini satarak para kazanmak, sadece gereksinimleri karşılamak için yapılan bir eylem olmaktan çıkarak tüm yaşamın amacı haline dönüştü.

Bireyciliğin ekonomik, toplumsal ve ahlaki açıdan kapitalist ekonominin en belirgin özelliklerinden biri haline dönüşmesinin en büyük nedeni, bireyselciliğin üretim araçlarının mülkiyetini kapsar hale gelmesidir. Bağımsız mülkiyet, toplumsal istikrarın ve düzenin bir sembolü sayıldı. Bağımsız mülkiyet edinme isteği, giderek bireyciliğin gereklerinden biri haline dönüştü. Sermayenin ve ücretli emeğin sürekli gelişimi bireyin toplumsal yönünü giderek zayıflattı. Bireysel arzular sürekli körüklenerek insanlar bağımlı birer tüketici haline dönüştürüldüler.⁴² Birey sadece üretim araçlarının mülkiyeti ile değil, aynı zamanda tüketim araçlarının mülkiyeti ile de kapitalist ekonominin bir

⁴² “İnsan doğasında yer alan arttırmak, eksiltmek, bilinmeyenleri keşfetmek, ihtiyaçları gidermek, ihtiyaç üretmek, almak, vermek, yiyip içmek, psikolojik istek ve arzularına karşılık bulmak ve sahip olmak gibi güdüler, insanın tüketim macerasının başlayıp gelişmesinde her zaman belirleyici oldu. Bu anlamda insanoğlunun yaşam serüveni, tüketim macerasıyla paralellik arz etmektedir. Ancak tüketim, insanın kültürel ve sosyal evrimi doğrultusunda gelişerek, biçim ve özelliklerini değiştiren bir süreç izlemektedir. Tarihin farklı dönemlerinde ihtiyaçların karşılanması adına farklı tüketim davranışları ortaya çıkmıştır. Bu da tüketimin, sürekli değişen ve insan var oldukça varlığını devam ettiren insan ekolojisinin temel parçalarından biri olduğunu göstermektedir. Diğer bir ifadeyle tüketim, avcı toplayıcı durumdan post-endüstriyel duruma kadar her dönem ve farklılaştırıcı toplumsal süreçlerde yerini almıştır” (Karakuş,2006:295).

parçası oldu. Toplumların içinde bireylerin tüm yaşamlarının akışı tüketim dengelerine göre belirlenmeye başladı.⁴³

“Sınırsız ekonomik büyüme amacıyla üretim ve tüketicinin hacminin sürekli arttırılmaya çalışılması, yapay ihtiyaçlarla beraber kirlenme sorunlarını da bir dağın zirvesinden yuvarlanan kar-topu etkisi ile büyüttü” (Gürdoğan, 2003: 12).

20. Yüzyıl içerisinde tüm dünyada kesin bir hâkimiyet kuran kapitalist sistem, dünya çapında yayıldıkça rekabet de artmaya başladı. Rekabete karşı ayakta kalabilmek için üretim sistemleri de daha verimli, daha kârlı olacak biçimde yeniden düzenlenmeye başlandı.

Bu noktada kapitalist sistemin devamlılığı için geleneksel fordist⁴⁴ üretim sistemi ile var olabilecek bir antitezi ortaya çıktı: Post-Fordizm.

“Üretim ve satışın farklı yönlerinin sorumluluğunun merkezi olmadığı, üst düzey yönetimin genel stratejik karar mekanizma-

⁴³ Hayatın vazgeçilmez eylemlerinden biri olan tüketim, doğumdan ölüme kadar insan ekolojisinin önemli bileşenlerinden biridir. Bu yönüyle tüketim, toplumsal yaşamın ve davranışın değişik yönleriyle ilişkili bir yapıya sahip olduğu için tanımlanmasında önemli güçlükler olan bir kavramdır. Tüketicinin ihtiyaç, savurganlık, harcamak israf etmek, bitirmek, tahrip etmek, yok etmek tatmin olmak ve iletişim kurmak gibi kavramları karşıladığı ifade edilen çeşitli tanımları bulunmaktadır (Karakuş,2006:296).

⁴⁴ Fordizm’de üretim güçleri belli bir teknolojik gelişme düzeyindeyken gerçekleşen sermaye yoğunlaşmasının seri üretimi mümkün kıldığını görebiliriz. Dev şirketler içerisinde yoğunlaşmış büyük işçi rezervleri nispeten daha iyi ücretler kazanabiliyorlardı. Bu da seri olarak üretilen malları satın almak için ihtiyaç duyulan satın alma gücünü yaratıyordu. ...Şirketlerin kendileri, boyutları sayesinde ölçek ekonomileri sağlayabiliyorlardı ve üretim sürecinin hammaddelemeden satış noktasına gelmiş son ürüne kadar her yönünü denetim altına almaya çalışıyorlardı (Wayne,2006:92).

sının denetimini elinde tuttuğu ve sermaye dağılımı üzerindeki denetimi sayesinde farklı bölümler üzerinde son söze sahip olduğu çok-bölümlü bir yapılanmaydı” (Cowling, 2003).

Post-Fordizm olarak adlandırılan bu yeni üretim tarzının temelini esnek uzmanlaşma oluşturmaktadır. Esnek uzmanlaşmanın temel dayanağı ise teknolojik yenilikler, özellikle de bilişim teknolojilerindeki değişimdir. Bilişim teknolojileriyle üretimde kullanılan makineler üzerinde hızlı ve hassas ayarlamalar yapılarak verimlilikte artış sağlanmıştır. Enformasyon bütün insan etkinliklerinin ayrılmaz bir parçası olduğu için, bireysel ve kolektif varoluşun tüm süreçleri doğrudan yeni teknolojilerle biçimlendirilmeye başlanmıştır.

Kâr elde etmenin zorlaştığı 20. Yüzyıl sonlarında bu zorluğu aşabilmenin yolu, sürekli teknolojik yenilenmelerle artı kârı “*teknolojik rantlar*”⁴⁵ üzerinden sağlamakla bulunmuştur. Rakiplere üstünlük kurma amacını taşıyan teknolojik yenilikler, keşifler, icatlar, bilimsel araştırma ve geliştirme çalışmaları (AR-GE) doğrudan ve hızla üretime uygulandıkça, bunu gerçekleştiremeyen rakipler karşısında “teknolojik rantlar” elde edilmeye başlamıştır. Rekabet teknolojik yenilik üretme konusundaki üstünlüklerle yaşanır hale gelmiştir. Üretim süreçleri kısaltılmış ve maliyetler sınır noktalarına kadar düşürülebilir hale gelmiştir.

Bilişim teknolojilerinin gelişmesiyle bilginin saklanması, işlenmesi, toplanması, sınıflandırılması ve dağıtılması kolaylaşmıştır. Üretim ve pazarlama

⁴⁵ Teknolojik rantlar: “Teknik bir sürecin tekelleşmesinden türeyen artı karlardır”. (Mandel, 2000:260)

süreciyle ilgili verilerin daha hızlı iletilebilir ve paylaşılabılır hale gelmesi, yönetimlerde stratejik kararların alınmasını kolaylaştırmıştır.

Tüm bu gelişmeler, temel ilkesi birikim ve rekabet olan bir sistemde köklü yönetsel değışikler getirecekti. Temel amaç çok çeşitli ürünü çok kısa süre içerisinde piyasaya ulaştırmaktı. Amaca göre bazı sektörlerde verimsiz ve hantal kalabilen Fordist üretim, esnek uzmanlaşma temelinde bir dönüşüm geçirmeye başladı. Esnek uzmanlaşmaya dayalı yönetim biçimlerinde piyasanın talepleri doğrultusunda kurum yapısı sürekli yeniden biçimlenmekteydi. Esnek uzmanlaşmanın diğer bir yönü ise merkezi tek bir yönetim yerine yoğunlaşmış bir network-ağ yönetiminin gelişmesidir. Bu network ağı içerisinde daha az bürokrasi katmanı, daha düz ve esnek organizasyonlar söz konusudur.

Ağ yapılanmasına koşut olarak yönetim organizasyonlarında sermaye ile emek arasındaki doğrudan ilişki de giderek azalmış, dolaylı ve karmaşık hale gelmiştir. Kapitalist mantık derinleşerek toplumsal düzenin arka planında etkinliğini arttırmaya başlamıştır. Yeni yönetim organizasyonları içerisinde görev yapan bireyin konumu, birey olarak tanımı da çok değışti. Fordist organizasyonlarda çalışan bireyler için güvenli ve burjuvaziye doğru yükselme fırsatı sunan durağan kurum yapısı büyük bir değışim geçirdi; atama, görev değışimi, ya da işten çıkarma gibi belirleyici eylemlerin nedeni belirsizleşti. Fordist dönemin uzmanı yerini, üretim sürecini ilerleten gelişmiş teknolojik araçları kullanma konusunda uzmanlaşan sürekli değışen teknolojiye ve taleplere paralel kendisini güncellemesi gereken esnek üretim dizgelerinin uz-

manına bıraktı. Teknolojik gelişim üretimdeki ağırlığını arttıkça, uzmanın bilgisinin değeri de düşmeye başladı.

Kapitalist dönemde başlayan hızlı değişim süreci ve sürekli yeniden yapılanma, üretim ilişkilerinin de sürekli yeniden biçimlendiği, rollerin değiştiği, belirsizliğin arttığı; sonuç olarak üretim ilişkilerindeki bu değişimin bireysel yararın daha katı bir biçimde gözetildiği, toplumsal ilişkilere damgasını vurduğu “geç kapitalizm” evresine girilmiştir.

II. BÖLÜM

Kapitalist Toplumda Yaratıcı-Uzman Emek ve Basın

2.3 Kapitalist Toplumda Yaratıcı-Uzman Emek ve Basın Kuruluşları

2.3.1 Basının Sahiplilik Yapısında Değişim

Sanayi Devrimi öncesinde matbaa makinesinin kullanılmaya başlaması ile birlikte basılı malzemeler seçkinlerin (yeni nesil burjuvaların, aristokratların) bulunduğu kentsel merkezlerde etkisini göstermeye başladı⁴⁶. Örneğin kilisenin kontrolü dışında 15. Yüzyılda basılı malzemenin toplum genelinde dağıtımına konu olmasıyla iletişim alanında Katolik Kilisesi'nin koyduğu kısıtlamalar geçerliliğini yitirmiş; basılı malzemelerin toplumsal yaşam içerisindeki kullanımı artmıştır.

Kapitalist öncesi toplumlarda basın kuruluşları çok küçük işletmeler halindeydiler.

“Modern Avrupa’nın ilk yıllarında ortaya çıkan basımcılık ve yayımcılık örgütlenmeleri ekonomik oldukları kadar kültürel ku-

⁴⁶ Rönesans hareketi ile din eğitimi dışındaki eğitim düzeyinin de artması ve şehirlerde bir yaşam kültürünün ortaya çıkmaya başlaması, bilgiye ve habere olan merakı arttırmıştı (Abadan,1962:119).

*rumlardı. İlk dönem basın örgütlenmeleri, bilim insanları, entelektüeller ve din adamları için bir buluşma yeri idi” (Thompson, 2008: 92).*⁴⁷

Bu küçük işletmeler ticari bir kazanç elde etmenin ötesinde kilisenin boşattığı kitle iletişiminde bir yer edinmeye çalışıyorlardı. Bir gazetecilik mesleğinden bahsetmek olanaklı değildi. Gazete sahipleri politik görüşleri, kişisel ilişkileri ya da uzak kıtalarla ticaret yapanların getirdiği bilgilerle gazetelerini çıkarıyorlardı.

Burjuva, Aristokratlar ve Katolik Kilisesi arasındaki iktidar savaşımı içerisinde basın da yoğun baskı ve sansürle mücadele etmek zorunda kaldı. Bu süreçte basın toplumsal değişim süreci içerisinde önemli dinamiklerden biri haline geldi. İnsanları çevrelerinden ve dünyadan haberdar etmek ve bir görüş doğrultusunda kamuoyu oluşturmak için gazete yayınlayarak bunun çok miktarda kişiye ulaşmasını sağlamak önemli bir güç haline dönüştü. 1789 Fransız Devrimi sonrasındaki hukuksal yapılanmada ve Amerikan Kolonilerinin Anayasalarında basın özgürlüğü kendine yer buldu. Kapitalist toplumda siyasal kurumların yeniden yapılanmaya başlamasıyla birlikte devlet dışı, ekonomik ilişkilerinin biçimlendirdiği yeni bir tartışma alanı kamuoyu ortaya

⁴⁷ “Almanya’da gazete karşılığı olarak kullanılan “Titingen” terimi daha 1321’de ortaya çıkmıştır. Bu terimin aşağı Ren civarında yayılması da rastlantı değildi. Çünkü 14. Yüzyılda bu bölgede şehircilik ve ticaret gelişme hamlesi içerisinde bulunuyordu” (Abadan, 1962, s. 119). Gazeteler mutlakıyetçi monarşiler yerine dağınık ve birlikli olmayan idare sistemlerinin hakim bulunduğu, buna karşılık münferit ve bağımsız şehirlerin ekonomik kudretlerinin geliştiği ülkelerde gazete basım ve yayım işi daha erken ve kolaylıkla kök salmıştır (Abadan,1962:123) .

çıktı. Kamuoyu kavramı demokratik şekilde yapılanan toplumların en önemli bileşenlerinden biri haline geldi. McChesney'e göre de *“Demokratik toplumsal yaşantının en iyi hangi yöntemle düzenleneceğine dair politik kararlar”* (McChesney, 2006) bilinçli bir kamuoyu tartışması ile alınabilirdi.

“Fransız Devrimi, başta edebi ve sanat eleştiriciliği kimliği baskın olan kamuyu politikleştiren bir etki yarattı.⁴⁸ “Toplumsal hayatın politikleştirilmesi” kanaat gazeteciliğinin yükselişi, sansüre karşı ve düşünce özgürlüğü için mücadele, genişleyen kamusal iletişim ağının 19. Yüzyıl ortasına kadar işlevsel dönüşümünün tamamlayıcı özellikleridir” (Habermas, 2003: 17).

Sanayi Devrimi'nin ardından Avrupa'da nüfusun artması ve okuma yazma oranının yükselmesi süreli yayınlar ve özellikle gazetelerin sayısının artmasını sağladı. Sanayi Devrimi ile birlikte haber üretimine talep arttı. Giderek düzenli bir faaliyet haline dönüşen habercilik ticari bir değer kazanmaya başladı. Ticari değer yaratımının gerçekleştiği gazeteden diğer kapitalist işletmeler gibi sonuçta kâr bekleniyordu. Baskı ve iletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler ve ulaşım ağlarının genişlemesi basının giderek daha geniş bir kamuya seslenmesini sağladı. Basın işletmeciliği, ciddi kaynaklar gerektiren bir endüstriyel girişim haline dönüştü. Sanayi Devrimi ile birlikte *“17. ve 19. Yüzyıllar arasında haber üretimi ve gazetecilik kapitalist öncesi döneme*

⁴⁸ *“Fransız İhtilali döneminde (Mayıs 1789-Mayıs 1793) Fransa'da bini aşkın gazete yayınlanmıştır. Çok geçmeden bu sınırsız basın hürriyetine son verilmiş ve 29 Mart 1793 de Fransa'da monarşi yani krallık rejimi lehine yazı yazarlara idam cezası verileceği hükmü kanun yolu ile kurallaştırılmıştır”* (Abadan,1962:123).

göre çok daha hızlı bir değişim gösterdi” (Preston, 2009: 27). Klasik liberal kuram basını, kendini kamu çıkarlarının savunucusu ve hükümet çalışmalarının gözetimcisi olarak görmektedir. “Basının 4. Kuvvet olarak tanımlanması da burada belirtilmektedir. 4. Kuvvet kavramı 18. Yüzyılda ortaya çıkmış 19. Yüzyılda aşama kaydetmiştir” (Özer, 2008: 30).

Kapitalist toplumda süreli basılı malzemeler gazete, dergi gibi sınıflandırılmalara kavuşmaya başladıkça bunların birer ticari ürün olarak değerlendirildiği sektörel yapılanmalar da çeşitlenmeye/gelişmeye başladı. Süreli basılı yayınlarla beraber içerik üretimi ve akışının-dağıtımının sağlanması, haber içeriklerinin giderek bir meta haline dönüşerek diğer kapitalist mallara benzer biçimde bunların da alınıp satılmaya başlanmasını sağladı.

“17. ve 18. Yüzyılın gazeteleri görece yüksek iyi eğitilmiş sınırlı bir kesimi hedeflerken 19. ve 20. Yüzyılın gazetecilik endüstrisi daha geniş bir kamuya yöneldi” (Thompson, 2008: 122).

Gazetecilik de bu gelişmeye koşut olarak kurumsallaşan bir meslek haline dönüşmeye başladı. *“Kapitalist endüstrileşme haber üretimi ve sunumunda köklü bir değişiklik yarattı” (Preston, 2009: 20).*

Ticarileşme arttıkça gazetelerin kamusal yapısı, giderek kendi iktisadi çıkarlarının bir yansıması haline dönüştü. Bu nedenle basında kamusal alana erişme fırsatları giderek daha fazla denetim altına alınmaya başlandı.

“Güçlü bir liberal geleneğe sahip ülkelerde hükümetler ve mahkemeler, enformasyonun karşısına yasaların gücünü çıkarabilmek için harekete geçtiler” (Morresi, 2006: 21).

Ticari olarak gücü artan basın kuruluşlarının 4. Kuvvet olarak denetim altında tutulma ihtiyacı ortaya çıktı.

Kapitalist sistemin 20. yüzyıldaki sert rekabet koşulları basın işletmeleri için de geçerliydi.

“Güç sahibi ülkelerde ailelerin ya da siyasal partilerin mülkiyetinde olan pek çok gazete ya havlu attı ya da daha büyük yayıncılara, sanayi gruplarına devretti” (Morresi, 2006:82).

İfade özgürlüğü aracı olmaktan çıkan basın giderek ayrıcalıklı bir güç haline dönüşmeye başladı.

Artan rekabet içerisinde pek çok süreli yayını içinde barındıran büyük medya grupları ortaya çıktı. Basın gruplarının yükselişi, verimlilik ve maliyetlerin düşürülmesi adına editöryal süreçlerde de değişime gidildi. Merkezi bir editöryal yapı içerisinde farklı yayın organlarına ortak haber üretimi (haberlerin bir havuzda toplanması) gerçekleştirilmeye başlandı.

Günümüz iletişim holdingleri gelişen iletişim ağları sayesinde küresel dünyanın önemli parçalarından biri oldu. Basının varlığı, bireysel haber alma özgürlüğünü, ifade özgürlüğünü devlete karşı koruyan ve bireysel özgürlüğün temel savunucularından biri iken, basındaki aşırı ticarileşme bu özgürlüğü tehdit etmeye başladı. Kamusal alandaki tartışma ortamını kurmakla yükümlü basın, ticari çıkarları doğrultusunda yönlendirmeden kaçınmayarak kapitalist ekonominin temel değerlerini öne çıkardı. Ekonomik faaliyetlere sınırsız özgürlük isteyen kapitalist sistemin bu yaklaşımı ifade özgürlüğünü tehdit etme-

ye başladı. Reklam gelirleri gazetelerin satışından elde edilen gelirin önüne geçti.

Basın ticarileştikçe ve yaygınlaştıkça mal ve hizmet tanıtımında da sıkça kullanılmaya başlandı. Günlük gazete çıkaran basın işletmeleri daha çok kişi tarafından okundukları ve bunun bir sonucu olarak daha çok reklam alabildikleri ölçüde, kapitalist ekonominin gelişme sürecine paralel olarak küçük basım evlerinden aile şirketlerine, daha sonra büyük şirketlere dönüşmeye başladı. Pek çok süreli yayını içinde barındıran büyük basın grupları, zamanla televizyon, radyo, internet gibi farklı medya ortamlarını da içine alarak medya gruplarına dönüşürken, aynı zamanda medya alanının tümüyle dışındaki alanlarda da yatırımlar yapmaya başladılar. Aynı zamanda basın dışında faaliyet gösteren büyük holdingler siyasi, ekonomik çıkarlarının savunmasında ya da hizmetlerinin-ürünlerinin tanıtımında kullanmak için medya grupları kurmaya başladı.

Bu dönüşüm sürecinde basının serbest piyasa kurallarına göre örgütlenmesi sistem tarafından desteklendi. Basının bağımsızlığı giderek düşüncelerin özgürce ifade edilebilmesi değil de, basın işletmesinin ekonomik bağımsızlığı olarak algılanmaya başladı. *“Kitle medyası alanında sürdürülen değişimlerin maddi tutarlılığını bilmek kaçınılmaz bir ihtiyaca dönüştü”* (Morresi, 2006: 81).

McChessney’e göre sektörel düzeydeki bu değişim içerisinde *“uzmanlaşma ticari çıkarlar doğrultusunda medya sahipleri tarafından desteklendi. Zamanla basının demokratik bir*

güç olarak hizmet etmesi için konulan mesleki ilkeler yavaş yavaş ticarileşerek uzman gazeteciliğin hareket alanını belirledi” (McChesney, 2006: 90).

Bu hareket alanı medya sahiplerinin ticari çıkarları ile çizildi.

2.1.2 Teknolojik Yenilikler Temelinde

Haber Üretim Sürecinde Değişim

“İlk basımcılıktan telekomünikasyon alanındaki son gelişmelere değin medyanın gelişimi medyanın ticari kullanılma kapasitesine bağlı bir dizi teknik yeniliğe temellenmiştir” (Thompson, 2008: 50).

Bu doğrultuda sanayi devrimi sonrasında bilişim teknolojilerindeki devrimsel değişim medya kuruluşlarının ekonomik verimliliğini arttırmakla kalmadı, tüm yapılanmasını da değiştirdi.

Sanayi Devrimi ile birlikte endüstriyel üretimin gelişmesi basın sektörüne de yansıdı. Basılı malzeme üretimi bir zanaat olmaktan çıkarak endüstriyel bir üretim süreci haline dönüşmeye başladı. Artık çok daha kısa sürede ve çok sayıda basılabilen gazeteler gelişen ulaşım ağlarının da yardımıyla çok daha geniş bir alanda dağıtım olanağına kavuştu. Basın sektörü asıl büyük değişimi enformasyon teknolojilerindeki gelişime paralel olarak yaşadı. Enformasyon teknolojileri ile *“çalışmak bireyselleşti”*. (Castells, 2008: 357) Gazeteciler geleneksel çalışma saatlerine bağlı kalmadan çalışmaya başladı.

Aynı zamanda gazeteciler mobil enformasyon cihazları ile ofis ortamına daha az bağımlı hale geldiler. Gelişen iletişim teknolojileri ile beraber bilgiyi işleyen ve ileten araçların da gelişmesi kâr için hedeflenen azami hız ve verimlilik karşısında önemli kazanımlar sağladı.

Enformasyon teknolojilerindeki gelişim doğal olarak haber üretim sürecine de yansdı. Yeni teknolojilerin yüksek maliyeti gazeteciliği mutlak kâr beklentisi içerisinde gerçekleştirilen büyük endüstriyel girişimler haline dönüştürdü. Haberin bir meta olarak değeri arttıkça ve giderek daha geniş bir pazarda alıcı buldukça kar için yapılan yatırımın büyüklüğü de arttı. Enformasyon teknolojilerinin gelişmesi ile haberin maliyeti de arttı. Kâr edebilmek için gazete ucuz bir maliyetle hızla üretilmeliydi ve aynı şekilde geniş bir tüketici grubuna hızla ulaştırılabilmeliydi. Kapitalist üretim dizgeleri üretim aşamasında mutlak verimliliği hedef alan bir standartlaşmayı, kontrolü ve hızı gerektirdiği için, haber üretim süreci de bundan etkilendi. Haber üretimi standartlaştıkça bu işi yapan gazetecilerin istihdam konusundaki güvenceleri de azalmaya başladı.

Haber üretim sürecinin de basım sürecine paralel olarak hızlanması zorunluluğu, süreçte görev yapan muhabirlerin ve editörlerin de görev biçimini değiştirdi. Haberin muhabir tarafından hazırlanmasıyla basım arasındaki sürecin giderek otomasyon kazanması hız sağlarken, aynı hız muhabirden de haber için bilgi toplama ve haber yazma aşamalarında beklenir hale geldi. Haberin içeriğinden öte hız ve sunum önem kazandı. Sürekli zaman baskısı altında olan gazeteciler haberin içeriğine yönelik ilgilerini yitirdiler. Çünkü gazeteciler için başarı ölçütü enformasyon teknolojilerini en verimli biçimde kul-

lanarak, en kısa sürede haberi nasıl hazırladığı, ne kadar dikkat çekici bir biçimde kaleme aldığı, ne derecede çarpıcı olduğu, ne kadar çok okunduğu ile ölçülmeye başlandı. Bu noktada gazeteci için içeriğe dönük olarak yapılan çalışmanın ve haberin temel yapısının önemini giderek azaldı.

Teknolojik yeniliklerin diğer bir yönü de denetim mekanizmalarının daha etkin biçimde çalıştırılmasını sağlamaktır. Editörler haber üretim sürecinin her aşamasına ulaşabilir ve üretim sürecinin her aşamasını denetleyebilir hale geldiler.

2.1.3 Düşünsel-Standart Emek Ayrışması

Üzerinden Gazetede ki İçerik Üretim

Düzeyinde Değişim

Tez konusu doğrultusunda kapitalist toplumda ya da daha doğru bir ifadeyle kapitalist üretim ilişkilerinin hâkim olduğu bir toplumda, yaratıcı-uzman emek üzerinden basın örgütlenmesini açıklamak için, enformasyonu işleyen veya haberi üreten emeğin kullanımını daha yakından incelemek gerekir. Basın sektöründe yaratıcı-uzman emek ile yarı vasıflı-vasıfsız emek arasında bir ayrım ya da işbölümü vardır. Enformasyonun işlenmesi, anlamlandırılması ve sınıflandırılması işlemleri, yarı vasıflı-vasıfsız emekten farklı olarak, enformasyonu işlemenin uzmanlaşma boyutunu oluşturur. Bilgi üreten bir emek işçisi, bu aşamada standart-teknik emeğini kullanana göre sermaye sahibi karşısında görece daha özerk, bağımsız bir yapıya sahiptir.

Düşünsel emeğin yaratıcı ve performansa dayalı bir süreç sonunda orta çıkması, emek üretim sürecini kırılğan hale getirmektedir. Bu nedenle yaratıcı emek üzerinde sürekli bir denetim kurmak daha farklı/hassas bir yaklaşımı gerekli kılmıştır. Düşünsel emeği kullanan sermaye sahipleri, düşünsel emeğin üretim sürecini denetleyebilmek için farklı denetleme yöntemleri geliştirmişlerdir. Sanayi Devrimi sonrasının modern esnek yönetim biçimleri içerisinde gevşek network ağlarında çalışan tüm bilgi işçileri gibi, gazeteciler de bir bütünün yaratıcısı olmaktan çok, bir bütünün parçaları üzerinde uzmanlaşmış kolayca değiştirilebilir ve denetlenebilir küçük parçalar haline dönüşmüşlerdir.

Bilişim teknolojilerindeki gelişmelerle, sürekli olarak üretim sürecini daha verimli kılacak yatırımlarla daha ucuz emek kullanımı başladı. Ancak buradaki tek amaç ucuz emek kullanımını sağlamak değildi, aynı zamanda emeğin parçalanarak örgütlü olmasını da önlemektir. Batı ülkelerinde, Amerika Birleşik Devletleri'nde ve Türkiye'de gazetecilerin mesleki statüleri ile ilgili pek çok yasal düzenleme bulunmaktadır. Ancak gazetecilerin sahip olduğu bu hakların korunması ve uygulamada geçerlilik kazanmasında ülkedeki siyasi-ekonomik yapılanma büyük farklılıklar yaratmaktadır. Yasal düzenlemelerin uygulanması ya da geliştirilmesi noktasında örgütlenmenin büyük önemi vardır. Gazeteci etkin bir örgütlenme içerisinde olduğu sürece sermayeye karşı haklarını koruyabilir ve haber üretim sürecinde daha bağımsız hareket edebilir.

Örgütlü emek, bireyselleşmeyi öne çıkaran kapitalist ekonominin isteklerine uygun değildi. Tıpkı Ortaçağ döneminin loncalarının kapitalist ekono-

miye yenik düştüğü gibi, modern çağda da kapitalizm mesleki örgütlenmelerin önüne geçebilmek için bireyselleşmeyi destekleyerek parçalamayı öne çıkardı. Mesleki örgütlenme bireysel özgürlüklerin karşısında bir “engel” olarak kabul edildi. Mesleki örgütlenmenin olmadığı bir yapılanma içerisinde de kamu yararının gözetilmesi bir yana doğrudan rekabetçi ve kâr amaçlı bir yayın politikasının kamu yararına ya da çevre sorunlarının çözümüne yönelik sağlıklı ve yapıcı bir katkısının olmayacağı dikkate alınmalıdır.

Gazeteci de diğer emekçiler gibi ücret karşılığında emeğini kullandığı için işçi sınıfı içerisinde değerlendirilebilir. Ancak gazeteciler diğer emekçilerden farklı olarak sermaye ve emek arasında farklı bir konuma sahiptirler. Gazeteciler genelde ücretlendirmeler açısından farklılaşırlar da sonunda burjuva/sermaye sınıfının “organik” bir üyesi değildirler. Sermayeleri bilgi birikimleri ve uzmanlık alanlarıdır. Bu sermayelerini içlerinde bulundukları basın kurumuna kiralarlar ve sermayenin çıkarlarıyla çatışmadıkları ölçüde bağımsızdırlar.

“Bir tekstil işçisinin ürettiği gömlek, sonuç itibari ile o ürünü alan kişiyi tüketim ihtiyaçları düzeyinde ilgilendirir ve etkiler. Oysa bir gazete haberi ya da bir televizyon programı daha geniş bir etkiye sahiptir. Haberler toplumsal sorunların ortaya çıkarılmasında ve kimi zaman da çözüm bulunmasında önemli bir katkı sağlayabilir. Diğer taraftan haberler aynı zamanda kitlelerin yanlış yönlendirilmesinde rol oynayabilir”. (Özever, 2011: 53)

Kapitalist sistem içerisinde bireyselleşen, çok fazla çalışmaya ve çok fazla kazanmaya istekli “Protestan Ruhü” na sahip, çalıştığı kuruma karşı en iyi şekilde hizmet etmeye kararlı, otokontrole sahip uzmanlar, uzmanlık işlevlerini de sistem amacı doğrultusunda kullanmaktadırlar. “*Çoğu zaman muhabirler zor şartlarda çalışmaya devam edebilmek için oto sansür uygularlar*” (Morresi, 2006: 115). Muhabirlerin kendi kendilerini denetlemeleri, sahip oldukları bireyci anlayış ile çelişmemektedir. Sonuçta muhabirlerin sahip oldukları bu “iş ahlakı”, çalıştığı kuruma en iyi şekilde hizmet edebilmek için gerektiğinde kendi kendini sansürlemekten de çekinmemesi için gerekli ahlaki temeli de sağlamaktadır. Uzman gazetecilik kavramı da bu çerçevede değerlendirilmelidir.

Uzmanlaşma kavramı gazeteciliğin mesleki bir modele dönüştürülmesi sonucu oluşmaya başladı. Mc Chesney, bu durumu “*elitçi ve antidemokratik*” (McChesney, 2006: 77) olarak tanımlıyor. Bu yeni mesleki model, uzmanlaşma kavramını içeriyordu ve gazetecinin haber üretim sürecindeki konumunu ve görevlerini standartlaştırarak daha kolayca denetlenebilir bir hale getiriyordu. Bu mesleki model çerçevesinde gazeteci, içinde bulunduğu yapının gereklerini yerine getirir ve eleştirileri habercilik anlayışını sorgulayacak ölçüde dikkate almaz.

Tipik bir endüstriyel girişim olan basında da esnek uzmanlaşma ile biçimlenen bir üretim tarzının kullanılması endüstrilerin doğal değişim süreci içerisinde kaçınılmazdı. Yeni nesil iletişim teknolojileri ile uyum içerisinde çalışabilen, çok hızlı üretebilen, haber üretirken fayda maliyet hesabını iyi yapan, kurumsal çıkarları iyi gözetken, yorum yapmaktan kaçınan ve bu konuda

çalıştığı gazeteyi herhangi bir konuda güç duruma düşürmeyecek; kısacası esnek uzmanlaşma ile biçimlenen bir gazeteci tipi ortaya çıktı.

Her büyük çaplı endüstriyel girişim gibi, günümüzde gazetelerin de, içinde bulunduğu büyük yayın gruplarının da ticari hedeflerini gerçekleştirmek için kullandıkları uzun vadeli politikaları vardır. *“Bu politikalar gazetecilere eğitim programları, haber yazma kitapçıkları ile dolaylı yollardan aktarılmaktadır”* (Preston, 2009: 73)

Gazetelerin organizasyon yapısı içerisinde, belirli bir alanın uzmanı sıfatıyla görev yapan gazeteciler, bu “tarafsızlık” hedefi içerisinde yorum yapmaktan kaçınarak yazdıkları habere anlamlı bir çerçeve oluşturmadan, ellerindeki bilgiyi konuyla ilgili resmi açıklamaların, rapor ya da belgelerin diliyle haber metinlerini oluşturmaya başladılar. Gelişen enformasyon ve iletişim teknolojileri sayesinde hazır bilgiye ulaşmanın kolaylığı ile haber üretilmeye başlandı. Uzman gazeteciler aslında yürütmekle yükümlü oldukları kamuoyu eleştirisini bu nedenle bilinçli bir temele oturtmadıklarından, haber metinleri çoğunlukla halk için anlaşılır bir bütün olmaktan uzak kalmaktadır. Haberler, liberal basın anlayışının mutlak tarafsızlık hedefine rağmen, haberi yapacak gazetecinin bir birey olarak siyasi ve kültürel değerlerinden mutlaka etkilenecektir. Gazeteci, çalıştığı gazetede de büyük olasılıkla siyasi ve kültürel değerleri göz önünde bulundurularak işe alınmıştır.

“Muhabirler kendi aralarında birinci sırada yer almak için savaşırlar. Bu rekabet enformasyona dönük bir yanlılık oluşturur.”

(Özer, 2008: 122)

“Tarafsızlık, gazetecinin hazırladığı hikayenin içine kendini dahil etme konusundaki ısrarı ile zedelenir. Bu daha çok yakınlık anlamında, olayların olduğu yerde ya da güçlü politik ve yönetsel aktörlerin yörüngesinde gerçekleşir. Bu yanlılık gazetecilere kendilerinin sadece gözlemci değil, oyunun bir oyuncusu olduklarını, olayların iç yüzünü bilen, konuya hakim, bilgili, ve zeki şeklinde kültürel bir kimlik kurgulamalarına da yardımcı olur.” (Özer, 2008: 123)

Tarafsızlık adına yapılan diğer bir yaklaşım da editörlerin haber seçiminde “haber kancası”⁴⁹ kullanmalarıdır. Eğer bir süre devam eden bir sorun ya da daha geniş bir açıklamayla kamuoyu tartışması gerektiren bir durum varsa, bunun haber olabilmesi için haber kancasına sahip olması gerekmektedir. Tartışma beklentisinden önce satılma ihtimali yoksa sorun unutulmaya mahkûm olmaktadır. Uzman gazeteciliğin bu biçimde yapılması bilinçli kamuoyu oluşumunu önlemektedir. Gazeteciler sık sık hazırladıkları hikayenin içine haber kancası dahil etme konusunda ısrar ederler.

Yaratıcı emeğin ürünü de emeğin kendisi gibi farklılık göstermektedir. Üretilen haber ya da araştırmalar tüketilebilir sıradan metalar olmaktan çok paylaşılabilen, sınıflandırılabilen ve arşivlenip ihtiyaç duyulduğunda tekrar kullanılabilen ürünlerdir. Bu özellikleri nedeniyle, tez özelinde haberlerin haber içerikleri gelecekte tekrar tekrar kullanılacak nitelikte bir üründür.

⁴⁹ (McChesney,2006:83) Tarafsız olabilmek adına bir haber için sıra dışı bir olay, trajik bir son, yayınlanmış bir rapor, resmi bir açıklama, mahkeme kararı, tanınmış birinin rolü, protesto eylemi vb. gibi çarpıcı (onu sattıracak ve okutacak) yöne sahip olmasına haber kancası denilir.

Haberler, enformasyon teknolojilerinin de yardımıyla sadece basılı kâğıt üzerinde kalmamaktadır. Haber, satılan gazeteler ve dağıtım alanlarının ötesinde çok da geniş çapta paylaşılabılır bir meta da olmuştur. Aynı zamanda haberler paylaşılabildiği ölçüde bilişim teknolojilerinin de yardımıyla kolaylıkla sınıflandırılabilen ve çok kolay ulaşılabilir bir yığın haline de dönüşmüştür. Ancak haber üretim sürecine ve gazeteciye getirilen eleştiri doğrultusunda bir meta olarak haberin bu özelliğinin kapitalist sistemin devamlılığına hizmet ettiği söylenebilir.

2.1.4 Gazeteci İle Editöryal Yapı Arasındaki İlişkideki Değişim

Medya gruplarının yükselişi, verimlilik ve maliyetlerin düşürülmesi adına editöryal süreçlerde de değişime gidildi.

“Geçmişte gazetelerin başına en iyi gazeteciler geçerdi. Günümüzde ünlü ve güvenilir yönetici pazarlama açısından önemli bir faktör olsa da, gazete yöneticileri geri dönüştürülmüş birer şirket yöneticisi durumundadırlar” (Morresi, 2006: 91).

Öncelikle sahiplilik yapısındaki değişime paralel olarak editörlük işleri gazetenin ticari-mali işlerinden ayrılmıştır. Ancak sorumlu olduğu gazete sahibi ya da yönetim kurulunun altında çalışan editörler bir bütünün parçası olarak gazetenin temel politikalarından ayrı değildir. Editörler gazetenin üst yönetimi ve gazeteci arasında ara politikaların uygulayıcısı bir yönetici konumundadır.

Pek çok yayını içinde barındıran medya gruplarında maliyetlerin düşürülmesi için merkezi bir editöryal yapı içinde aynı yayın grubu bünyesinde yer alan farklı yayın organlarına ortak haber üretimi (haberlerin bir havuzda toplanması) gerçekleştirilmeye başlandı. Bu durum bir gruba bağlı tüm gazetelerde ve diğer süreli yayınlarda yaklaşık aynı haber metinlerinin kullanılması anlamına geliyordu. Aynı zamanda bu merkezileştirme, gazetecilerin haber üretim sürecini de daha kolay biçimlendirilebilir hale getiriyordu.

Editöryal yapının gazete yayın politikalarının uygulayıcısı olarak haber üretim sürecindeki konumu, doğrudan karar alım sürecinin temel unsurudur ve uzmanlaşmanın temeli olarak sunulan mutlak tarafsızlığın olanaklı olmadığına temel göstergelerinden biridir. Çünkü editörlük kurumu baştan haber üzerinde bir karar alma sürecini ifade etmektedir. Karar alma süreci doğal olarak bir seçimi ve elemeyi ifade etmektedir.

“Medya gruplarında ticari gelişmelerden sorumlu yöneticiler maliyet hesapları çerçevesinde editörlerden daha fazla hesap sormaya başlamışlardır” (Bill Kovach, 2007: 62). Editörler bu çerçevede şirket çıkarlarının haber üretim sürecindeki temsilcileri haline dönüşmüşlerdir.

Gazeteci, bir birey olarak içinde yetiştiği toplumsal yapının, aldığı eğitimin ve çalışma hayatının oluşturduğu belli değer yargılarına sahiptir. Bu yargılar mesleki yaklaşımını da belirler. Günümüzde gazetecilik mesleğine yeni başlayanlar uzmanlaşmış basın organizasyonlarında öncelikle Preston’un “sosyalleşme” (Preston, 2009: 36) adını verdiği bir “eğitim” sürecinden geçer.

Yeni gelenler organizasyon ve çalışma pratikleri ile ilgili bir eğitim görürler. *“Haber müdürleri ve editörler tarafından gerçekleştirilen eğitim süreci haber organizasyonunun kendi değerleri ve normları çerçevesinde şekillenir ve iş başında uygulanır”* (Preston, 2009: 36)

Preston’un “sosyalleşme” adını verdiği süreç ile doğrudan kontrol uygulamak yerine, yetiştirme sürecinde gazetecinin kendi otokontrol sistemini oturtması sağlanmaktadır. Bu noktada gazetecilerin iş güvencelerinin sınırlı olması, kolayca değiştirilebilir olmaları ve mesleki örgütlenmelerin de zayıf olması, “sosyalleşme” sürecinin başarısını kolaylaştırmaktadır. Sosyalleşme sürecini başarıyla tamamlayan gazeteciler bu süreçten geçmemiş deneyimli gazeteciler ile yer değiştirmektedir.

Yeni nesil gazeteciler yoğun bir rekabet ortamı içerisinde çalışırlar. Her muhabir bir çok rakip gazetede işlenecek haberi daha farklı ayrıntıları ile işlemeye çalışır. Önemli olan haberinin daha çok okunmasıdır. Bu nedenle gazeteci haber yazımında daha dikkat çekici detaylara yönelirken, kamu yararından çok editöryal kadronun beğenisi öne çıkar. Kamu algısı sosyalleşen gazeteci için çalıştığı gazetenin yayın politikaları doğrultusunda biçimlenir.

Oysa üretmek ve kazanmak üzerine temellenen, bireyselleşmeyi ve “protestan ahlakı”nı öne çıkaran, insanların daha çok kazanmak için daha çok çalışmaya zorlandığı bir düzende kamusal alanın korunması, basın varlığına ve kamuoyu yararına yaptığı yayıncılığa bağlıdır. Günümüzde gaze-

teci için kamusal hizmet anlayışı, hedef kitle, politik ve ekonomik çıkarların yansımaları olarak tekrar biçimlenmektedir.

2.4 Basında Bir Uzmanlık Alanı Olarak Çevre Gazeteciliği

2.2.1 Çevre Gazeteciliğinin Ortaya Çıkışı

Uzman çevre gazeteciliğinin basın kurumlarındaki yapılanması da çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlaması gibi bir beklentinin sonucu değil de, basındaki esnek uzmanlaşma temelindeki dönüşümün bir sonucudur. Bu dönüşümün temelinde de kapitalist üretim tarzının değişimi ve bu değişimin ürünü olan birey, bu bireyin metalaşmış emeği ve meslek-etik anlayışı vardır.

“1960 öncesine kadar çevresel konularla ilgili haberler çevre gazeteciliği kapsamında değerlendirilmiyordu. 20. Yüzyılın ikinci yarısına dek bu terim hiç kullanılmadı” (Baker, 2008: 30). “19. Yüzyılda Yellowstone Milli Parkı’nın fotoğraflarının yayınlanması bu doğa alanının kamuoyunda tanınması ve korunması gerekliliği ile ilgili olarak belli bir etki yaratmıştı” (Loftis, 2007: 30). “Daha öncesinde çevresel konularla ilgili ciddi tartışmalar kamuoyuna kapalıydı ve medya gündeminin dışındaydı. Çevre haberleri bilimsel haberler kapsamında değerlendirilirdi” (David B. Sachsman, 2002: 411).

Kapitalist ekonomilerde doğal çevre ve doğal kaynaklar mülkiyet kavramı çerçevesinde değerlendiriliyordu. Doğal çevre korunmalıydı ama mülkiyet sınırlanmamalı çevrenin korunması büyümenin ve sanayileşmenin önünde engel oluşturmamalıydı. Bu yaklaşımla çevre korumanın sürdürülebilir bir

yöntem olmadığı giderek artan çevre kirliliği ile birlikte ortaya çıktı. Çevre kirliliğinin artan etkileri, geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından sonra doğa bilimleri içerisindeki bir tartışma konusu olmanın ötesine geçerek, çevre kirliliğinin ekonomik, siyasi ya da sosyolojik nedenleri ve sonuçları ile birlikte sosyal bilimleri de içeren daha geniş bir çerçevede tartışılmaya başladı.

1960'lı yıllardan sonra doğal çevre ile ilgili haberler basın tarafından da daha belirgin ve eleştirel kalıplarla ifade edilmeye başlandı. Kuzey Florida Göçmen Çiftlikleri'ndeki kötü çevre koşulları ile ilgili bir çevre haberi 1959 yılında Pulitzer ödülü kazandı. -Howard Van Smith- The Miami News- (Pulitzer Price Organization:1959).

Basının çevre sorunlarına bakış açısındaki *değişim özellikle Amerikan basınında "1962 yılında Rachel Carson'ın Sessiz Bahar adlı çalışmasıyla en üst seviyeye çıktı"* (Loftis 2007, 32). *"Kitap ile bilimin doğa üzerindeki kontrolü sorgulanır hale geldi"* (Kroll, 2001 :408) Carson'nın bu eserinin geniş kitlelerce tanınması kitabın The New Yorker Dergisi⁵⁰nde dizi yazı olarak yayınlanması ile gerçekleşti. Sessiz Bahar ile Amerikan toplumunun liberalizme olan güveni kırıldı. Sürekli gelişmenin ve teknolojinin her türlü çevre sorununun üstesin-

⁵⁰ "1925 yılından bugüne aylık olarak yayınlanan dergi New York Şehir yaşamının önemli yayınlarından biri olarak kabul ediliyor. Rachel Carson'ın Sessiz Bahar adlı kitabı 1962 yılında 3 sayı süren bir dizi yazı halinde yayınlandı" (The New Yorker 2010). "New Yorker azımsanmayacak bir kesim için 'dünya kültür başkenti' olarak nitelenen New York'ta 78 yıldan beri yayınlanan bir dergidir. The New Yorker. Günümüzde ortalama aylık 1 milyon tirajı vardır... Yayınlanmış binlerce sayısıyla, bu 'çınar' derginin kimliği/formülü şu şekilde özetlenir: Gazetecilik derinliği, kültürel yorum ve en iyi karikatürler.' Dergi, bağımsız tavrıyla dikkat çeker. Yazıları ve sürpriz muhabirleriyle olduğu kadar, kapak resimleri ve estetikten taviz vermeyen görsel içeriğiyle de özgün bir yapıya sahiptir" (Altuğ,2003).

den gelebileceği ve doğal güzelliklerin korunması gerekliliği üzerine temellenen klasik liberal çevrecilik anlayışı Sessiz Bahar ile beraber kökünden sarıldı. Bu nedenle Rachel Carson⁵¹, un Silent Spring (Sessiz Bahar) adlı çalışmasının çevre koruma tarihi açısından da büyük önemi vardır.

“1945 yılında sivil kullanımın hizmetine sunulan DDT tarım ilacı, tarımsal üretimin arttırılması için bir mucize olarak görülüyordu. DDT adlı bu yeni kimyasalın doğadaki etkileri üzerine kapsamlı bir araştırma yapılmamıştı. DDT çok güçlü bir kimya-

⁵¹ “**Rachel Carson** (1907-1964) yazar, bilim insanı ve ekolojisttir. Springdale, Pennsylvania’da doğdu. Doğayla iç içe geçen çocukluk dönemi ona hayatı boyunca sürececek doğasever bir kimlik aşıladı. Üniversitede deniz biyolojisi eğitimi aldı. 1929 yılında Cahatham Kolleji’den (o zamanki adıyla “Pennsylvania Collage for Woman”) mezun oldu. 1932 yılında ise John Hopkins Üniversitesi’nden zooloji yüksek lisans derecesi aldı. İlk olarak Amerikan Balıkçılık Ofisi’nde çalıştı aynı zamanda doğa tarihi üzerine Baltimore Sun Gazetesi’nde yazılar yazdı. 15 yıllık bir çalışma hayatından sonra 1936 yılında Amerika Birleşik Devletleri Balık ve Vahşi Yaşam Kurumunda tüm yayınların şef editörlüğüne getirildi. Korumacılık, doğal kaynaklar ve ilgili bilimsel makaleler ile ilgili olarak açıklayıcı broşür kitapçıklar hazırladı. Aynı zamanda Hükümet için yaptığı araştırmalarını lirik bir anlatımla yeniden biçimlendirdi. Bu çalışmalarından olan “Undersea” 1937 yılında dizi makale olarak Atlantic Monthly Dergisi’nde yayınlandı. Daha sonra bu çalışması kitap haline getirildi. 1952 yılında yazım çalışmalarına vakit ayırabilmek için görevinden ayrıldı. Aynı yıl ona ödül getiren çalışması olan The Sea Around Us adlı kitabı yayınlandı. 1955 yılında ise The Edge of Sea yayınladı. Bu kitapları kamuoyunda ona doğa korumacı ve bilim insanı olarak ün kazandırdı. Doğa ve doğa korumacılık üzerine pek çok makale kaleme aldı. II. Dünya Savaşı’ndan sonra tarımda böcek ilacı olarak yaygın kullanılmaya başlanan sentetik kimyasal maddelerin doğa ve insanlar üzerindeki uzun dönem yıkıcı etkileri araştırmalarının odak noktası haline gelmeye başladı. Kamuyu aydınlatmak için araştırma çalışmalarını bir bütün haline getirdi. 1962 yılında tamamlanan Silent Spring adlı bu çalışma ona dünya çapında bir ün getirdi. Çalışması dönemin kimya endüstrisinin ve bazı hükümet yetkililerinin tepkisini çekti. Carson 1964 yılında uzun yıllar boyunca mücadele ettiği kanserden yaşamını yitirmiştir” (Lear, 1998).

saldı ve yüzlerce böcek türü üzerinde etkiliydi. Bu “mucize”ye karşı çıkan az sayıdaki insandan biri olan Rachel Carson DDT ile ilgili bir dizi test sonucu ile ilgili olarak bir makale yazımı için Reader's Digest dergisine bir öneri götürdü. Ancak bu öneri dergi tarafından kabul edilmedi. 1958 yılında Carson'ın Masachusetts de bulunan bir arkadaşından aldığı Cape Cod'da yaşayan büyük kuşların DDT kaynaklı olarak toplu ölümleri ile ilgili bir mektup, yazarın konuya olan ilgisini yeniden canlandırdı ve DDT kullanımına karşı mücadele konusunda çalışmaya başladı. Rachel Carson çok tanınan bir yazar olmasına karşın DDT ile ilgili bulgularını yayınlayacak bir dergi bulamadı. Carson bu nedenle çalışmalarını öncelikle bir kitap haline getirmeye karar verdi. Titiz bir çalışmanın ardından Sessiz Bahar tam 4 yılda tamamlandı. Kitap DDT'nin nasıl gıda zincirine katıldığını, hayvanların ve insanların yağ dokularında nasıl toplandığını ve kansere ve genetik hasara yol açtığını, kuş türleri üzerinde yok edici etkileri bulunduğunu anlatıyordu. Sonunda gelecek için kitapta çizilen tablo son derece ürkütücüydü: Kuşların, çiçeklerin olamadığı bir bahar! Kitap çıktıktan sonra dizi yazı olarak New Yorker Dergisi'nde de yayınlandı. Kitap Amerika'da okuyucular arasında paniğe ve kimya sanayinde de büyük bir öfkeye neden oldu. Rachel Carson Amerika Birleşik Devletleri'ni karanlık çağlara geri götürmeye çalışmakla suçlandı. Kimya sektörü karşıt görüşler içeren broşürler hazırladı ve dağıttı. Ancak Carson'nın çalışması büyük bir dikkat-

le hazırlanmıştı. O dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı olan J. F. Kennedy konuyla ilgili olarak Bilim Tavsiye Komitesi'nden araştırma yapmasını istedi. Araştırma Raporu Carson ve kitabını temize çıkardı. Bir süre sonra da DDT kullanımı yasaklandı. Sessiz Bahar Kitabının en büyük etkisi doğanın insan etkilerinden büyük zarar gördüğü gerçeğini kamuoyuna yerleştirmeydi. Doğa korumacılık bu kitaptan önce hiçbir zaman bu kadar geniş bir kamu ilgisi görmemişti. İlk defa bu çalışmayla endüstriyel faaliyetlerin çevrenin korunması açısından denetlenmesi gerekliliği ortaya çıkmıştı.” (Natural Resources Defence Council, 1997)

II. Dünya Savaşı sonrasında tarımsal üretimde büyük bir devrimsel gelişme olarak kamuoyuna sunulan tarım ilaçları mutlak verimlik ve sınırsız kâr arayışının doğal sonuçlarından biriydi. Carson'ın kitabı tarım endüstrisinin denetimsiz büyümesi üzerine çarpıcı bir araştırmaydı. Carson'ın bu çalışması özellikle Amerikan basınının çevre algısı üzerinde köklü bir değişiklik gerçekleştirdi. Sessiz Bahar'ın yayın süreci ve sonrasında basında yayınladığı süreçte editöryal müdahalelerle biçimlendirilmesi çevre haberciliği açısından üzerinde durulması gereken önemli noktalar içermektedir. Carson bir doğa uzmanı olarak ilk defa gazeteler için yazı hazırlamıyordu. Daha önce de Carson deniz kirliliği üzerine gazetelerde pek çok araştırma yazısı yayınlanmıştı. Ancak Carson tarımsal ilaç kullanımı hakkındaki bu araştırmasında doğrudan Amerika Birleşik Devletleri'nin güçlü Tarım Endüstrisini suçluyor ve büyük geniş ölçekli üretim ve yüksek kâr hedeflerinin yarattığı büyük çevre

tahribatını kapsamlı bilimsel verilerle destekleyerek anlatıyordu. Soğuk savaş yıllarının Amerika Birleşik Devletleri'nde sisteme hem de dönem için büyük bir övgü kaynağı olan geniş çaplı tarımsal üretime yönelik açıkça suçlama yöneltmek alışıldık bir durum değildi.

“Carson araştırmasını kitap olarak yayınlamadan önce daha önce yaptığı benzer araştırmalarda olduğu gibi gazetelerde yayınlaması için girişimlerde bulundu. New York Times Gazetesi'nden “inandırıcı olmaması” ve Times Dergisi'nden de “çok ender” vakalara değindiği için ret cevabı aldı” (Frome, 2003: 550).

New Yorker Dergisi Carson'nın kitabını bir dizi yazı olarak yayınlamayı kabul etti. Ancak The New Yorker Dergisi'nde yayınlanan düzenlemesi ile orijinali arasında farklılıklar bulunuyordu (Kroll, 2001: 405). Kitap derginin orta sınıf kentli okuyucusu⁵² için yeniden biçimlendirilmişti. *“Kitaptaki bölüm sıralamasında değişikliğe gidildi ve en duygusal ve en eleştirel bölüm son tarafa alındı ve bilimsel detayların ilgi çekmeyeceği düşüncesiyle ayrıntılı bilimsel notlar da yayınlanmadı”* (Kroll, 2001: 407). Oysa notlarda araştırma sonuçlarının son derece tutarlı verilere dayandığı açıklanıyordu. Kitabın dergide yayınlanan düzenlemesinde dergi editörlerinin yasal endişelerine yönelik düzenlemeler de vardı. *“Öncelikle bilim çevreleri tarafından yıpratılmamak için tarım ilaçlarının kanserle ilgisine yönelik bölümü kitaptan çıkarılmıştı”* (Kroll, 2001: 407). Sessiz Bahar, dergide yayınlanan düzenlemesi korkutucu, çarpı-

⁵² “Ortaüst sınıfa dahil şehir insanları, ortalamanın üzerinde bir eğitim düzeyinde gelir düzeyine sahip tüketiciler” (Kroll, 2001: 405)

cı ve kolay okunan bir dizi yazı haline dönüştürülmüştü. Böylelikle araştırmanın sahip olduğu haber kancası sivriltilmişti.

“New Yorker Dergisi okuyucuları insan dünyasının doğa üzerindeki yıkıcı etkilerini tam olarak anlamasa da kentlerde tüketilen tarım ürünlerindeki tehlikeden haberdar olmuşlardı” (Kroll, 2001: 408).

New Yorker okuyucuları kitapta sözü edilen tarım ilaçları ile ilaçlanan tarım ürünlerini kentlerde tüketiyorlardı ve büyük olasılıkla üretim aşamalarına ve tarım ilaçlarının kimyasal bileşenlerinin zararlı etkilerine dair hiçbir fikirleri yoktu. Böylece bir uzman tarafından hazırlanan ve basında yayınlanan ciddi bir çevre araştırması ile tükettikleri ürünlerle ilgili durumdan haberdar oldular. Sessiz Bahar kitap olarak daha önce yayınlandığı için konuyla derinlemesine ilgi duyanlar için kapsamlı bir orijinal metne ulaşmak zor değildi. Ancak yayın sürecinde olanlar çevre alanında bir ilk olarak çok okunan bir dergide yayınlanan böylesine önemli ve çarpıcı bir araştırmanın bile derginin yayın politikaları çerçevesinde sınırlandığını göstermesi açısından da önemlidir.

Çevre haberciliğindeki yükselişi, sadece basının artan ilgisine ya da sadece Carson’un başarılı araştırmalarına bağlamak doğru olmaz. 1960’lı yıllarla beraber tüm dünyada geleneksel güvenlik anlayışında da köklü değişimler meydana gelmişti. 60’lı yıllarla beraber soğuk savaş döneminin ileri düzeyde askeri güvenlik anlayışına ve komünizmle mücadele için liberalizme sınırsız özgürlük verilmesine karşı artan tepkiler, öğrenci hareketleri ve işçi sınıfının örgütlü protestolarıyla doruğa çıktı.

“70’li yıllarda batı demokrasilerinde düzeni sorgulayan sosyal hareketler marjinal alandan sıyrılarak merkezi bir konuma geçti. Bunda toplumsal örgütlü sivil eylemlerin artması ve örgütler arası iletişim ağlarının güçlenmesinin de büyük önemi vardır” (Cottale, 2008: 854).

Kapitalist üretim tarzındaki büyük gelişme doğal çevre üzerindeki baskısını arttırdıkça bazı büyük çevre felaketleri kaçınılmaz hale geldi. “Three Mile Island⁵³, Love Canal⁵⁴, Times Beach⁵⁵, Exxon Waldez⁵⁶, Bhopal⁵⁷ ve son

⁵³ “28 Mart 1979’da Amerikan Tarihi’nin en büyük nükleer santral kazası meydana geldi. Pennsylvania **Three Mile Island** (tmi)’da ki 2 ünite reaktörden ilki 1974 yılında, ikincisi 30 Aralık 1978 yılında elektrik üretmeye başladı. 2. ünite reaktör ise, Metropolitan Edison şirketi tarafından çalıştırılan, Babcock ve Wilcox dizaynı olup, 959 mw (net 880 mw) gücünde basınçlı su reaktörüydü. 2. ünite 28 Mart 1978 yılında arızalanarak ilk kez kritik seviyede ısınmış ve bundan tam bir yıl sonra 28 Mart 1979’ da, reaktör besleme suyunun kaybı nedeniyle reaktör soğutma sistemi devre dışı kaldı ve bunun ardından reaktör kalbi erimeye başladı. Reaktördeki birçok teknik ve mekanik eksiklik nedeniyle erime kontrolden çıktı. Soğutma bölümünde büyük çapta radyasyon artışı oldu ve bu radyasyon sızma yoluyla reaktör binasının dışına çıktı. Tam bu aşamada yapılan hızlı müdahale ile radyasyon yayılımının büyük bir felaket haline gelmesi önlendi. Olaydan sonra geniş çaplı bir soruşturma yapıldı. Çevrede yaşayan insanlarr-canlılar üzerinde yapılan radyasyon ölçüm testlerinde çok ciddi bir yükselme görülmedi” (American History ,2004).

⁵⁴ “**William T. Love** tarafından 1800’lü yıllarda bir Niagara Nehri’nin üst ve alt kıyısını bağlamak için inşa edilmeye başlanan kanal projesi tamamlanamadan kaldı. 1920 yılında inşaat alanı belediye tarafından açık arttırma ile Hooker Chemical Corporation’a satıldı. Söz konusu alan kimyasal atık depolama alanı olarak 1953 yılına kadar kullanıldı. 200’ den fazla kimyasal atık, ağır metal vb. kimyasal madde bu alanda depolandı. 1954 yılı söz konusu alanın üzeri kil ve toprakla kapatılarak yerleşime açıldı. Doldurulan alan üzerine okul ve yerleşim alanı kuruldu. 1978 yılına dek alanın geçmişi ile ilgili detaylar unutuldu. 1978 yılı baharında keşfedilen bir kimyasal sızıntı ile 20.000 ton atığın gömülü olduğu alan, bir anda üzerinde yaşayan insanlar için bir felaket bölgesi haline dönüştü. Bölgede yapılan

sağlık taramalarında kimyasal kirliliğe bağlı olarak sakat doğum oranının çok yüksek olduğu, kanser vakalarında büyük artış yaşandığı özellikle bebek ve çocuklarda ciddi hastalıklar bulunduğu anlaşıldı. 660 ailenin yaşadığı bölge ve burada bulunan okul boşaltılarak bölge felaket alanı olarak ilan edildi. Kirliliğin yayılmasının önlenmesi için 20 milyon dolar para harcandı "(Gibbs,1998).

⁵⁵ "St Louis Şehrinin 17 mil batısında bulunan **Times Beach** küçük bir banliyö yerleşimiydi. 1925 yılında St. Louis Star-Times Gazetesine bir satış promosyon olarak abonelik karşılığı bu bölgeden konut kullanımına uygun arsa dağıtmaya başladı. Kısa süre içerisinde bölge bir yazlık bölgesi haline dönüştü ve dar gelirli insanların sayfiye bölgesi oldu. 1940'lı yıllardan sonra bölgedeki yazlık evler genişletilerek kalıcı yerleşimler inşa edilmeye başlandı. Kısa süre içerisinde bölgenin nüfusu arttı. 1970'lerin başında 1240 kişilik bir yerleşim birimine dönüştü. Bölgede ciddi bir toz sorunu vardı ve asfaltsız olan yollar büyük bir toz bulutuna neden oluyordu. Dar gelirli insanların oluşturduğu bu yerleşim birimi için asfalt yol büyük bir lükstü. Bunun yerine 1972 ve 1973 yazında asfalt yerine yollara çok ucuz olan atık yağ püskürtüldü. Kilometre başına sadece 6 sent maliyeti olması bu yöntemi çok cazip yapıyordu. İş üstlenen Russel Bliss atık yağların içine **Northeastern Pharmaceutical and Chemical Company** 'den aldığı kimyasal atıkları da karıştırdı. 10 Kasım 1982 yılında yollara püskürtülen atık yağların yüksek oranda dioksin adı verilen çok zehirli bir madde içerdiği ile ilgili yerel bir gazete haberi yayınlandı. Bölgeye gelen Amerikan Çevre Koruma Ajansı bu haberde verilen bilgileri yaptığı incelemelerle teyit etti. Bölgede büyük miktarda kuş ölümleri ve yeni doğan hayvan ölümleri yaşanıyor ve yazları yollardan pis bir koku etrafa yayılıyordu. 2 Aralık 1982 de bölgede büyük bir sel taşkını oldu. Bu taşkından sonra Amerikan Çevre Koruma Ajansı bölgedeki tüm toprak alanlarının da zehirlendiğini bildirdi. Bölge boşaltıldı ve karantinaya alındı. Hükümet bölgeyi temizleyebilmek için 110 milyon dolar para harcadı" (Leistner,2009).

⁵⁶ "24 mart 1989'da Alaska açıklarında sahile oturan petrol yüklü **Exxon Şirketi'ne ait Valdez adlı tanker**in taşıdığı 36.000 ton ham petrol 1.700 km'lik sahil şeridine yayıldı. Exxon Şirketi, felakete müdahale etmekte geç kaldı ve şirket iletişim ve kriz yönetimi açısından başarısızlığa uğradı. Exxon Firması 5 milyar dolar tazminat ödemeye mahkûm edildi. 1996'da bu ceza federal mahkeme tarafından yarı yarıya indirildi. Daha sonra Birleşik Devletler Yüksek Mahkemesi ise cezayı yine indirerek firmayı yasal faizleri ile birlikte bir milyar dolar ödemeye mahkûm etti. Aylar süren temizleme çabalarına rağmen bu felaketin günümüze ulaşan bölge ekosistemi üzerindeki etkileri bugün de araştırma konusu olmaya devam etmektedir. Temizleme çalışmaları için 3 milyar dolar harcanmıştır "(Office of Reponse and Restoration, 2010).

olarak Çernobil⁵⁸ felaketleri çevreye olan kamuoyu ilgisini arttırdı. New York Times Gazetesi çevre konularına da bolca yer veren Science Times adlı bir ek vermeye başladı” (Wall,2007:23).

⁵⁷ “**Dünyanın en kötü sanayi kazası:** Bhopal kentinde 2 / 3 Aralık 1984 günlerinde Hindistan tarihinin en kötü felaketlerinden biri gerçekleşti. Phopal Kentinde bulunan Union Carbide Şirketi'ne ait bir kimyasal madde fabrikasında bulunan methyl isocyanate deposuna su karışması ciddi bir kimyasal tepkimeye neden oldu. Büyük çapta bir zehirli gaz açığa çıktı ve rüzgarla kentin üstüne doğru yayıldı. (40 ton olduğu tahmin edilmektedir) Fabrika çevresindeki gecekondu yerleşimlerinde başta olmak üzere ilk 72 saat içerisinde 8.000 ile 10.000 kişi yaşamını yitirdi. Kentin belediye işçileri günlerce cesetleri toplu mezarlara gömmek için uğraştı 15.000 kişi de kronik bir biçimde rahatsızlandı ya da sakat kaldı. Bu kişiler halen düzenli tıbbi bakıma ihtiyaç duymaktadır. Union Carbide Şirketi kazada herhangi bir sorumluluğu olmadığını belirtti. Ticari sır olduğu gerekçesiyle toksik bileşenler üzerindeki bilgilerini tıp doktorları ile de paylaşmayı kabul etmedi ve ancak kirlenme ile ilgili olarak Hindistan Hükümeti'ne 470 milyon dolar tazminat ödemeyi isteksizce kabul etti. Bu tazminat hiçbir zaman gerektiği gibi kaza kurbanlarına dağıtılamadı. Hindistan Hükümeti, Bhopal yerel yöneticilerinin çabalarına rağmen yasal girişimler konusunda pasif kalmayı tercih etti. 1999 yılında Grenpeace bölgede yaptığı araştırmalarda kirlenmenin inanılmaz boyutlarda olduğunu belirledi. Kimyasal kirlenme bugün de etkilerini devam ettirmektedir. Bölgede yaşamını sürdüren 25.000 kişi halen yüksek oranda kirlilik içeren toprak ve su kaynaklarına bağımlı halde yaşamaktadır. Bölgede ne Union Carbide ne de Hindistan Hükümeti kapsamlı bir temizlik çalışması yapmadı. Union Carbide Şirketini daha sonra bünyesine katan Dow Chemical de herhangi bir sorumluluk üstlenmeyi reddetti” (Phopal Organization, 2010)

⁵⁸ “25 Nisan 1986'da Eski Sovyetler Birliği'nin **Çernobil Nükleer Santrali**'nde RBMK tipi reaktörün "acil soğutucu sistemlerini" bir deney çalışması için kesilmesiyle reaktör müthiş bir istikrarsızlık kazandı ve kontrolden çıktı. Üç saniye içinde reaktörün gücü %7'den %50'ye fırladı. Bu durum yakıt parçacıklarının soğutma suyuyla karşılaşması, suyun bir anda buhara dönüşmesine yol açtı. Oluşan aşırı buhar basıncı reaktörün ve santral binasının tepesini uçurdu. Santralin 1,016 bin ton ağırlığındaki çatısı havaya fırladı ve tekrar santralin üzerine düştü. Bu ilk patlamada 31 kişi hayatını kaybetti. Patlayan reaktörden açığa çıkan radyasyon bulutu ağır ağır bölgenin üzerine yayıldı. Dünya Sağlık Örgütü'nün açıklamalarına göre açığa çıkan radyasyon Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan atom bombalarının

Toplumlarda giderek artan bir şekilde nükleer enerjiye, silahlanma yarışına ve sanayileşmeye karşı bir tepki oluştu. Soğuk savaş döneminde yaşanan nükleer silahlanmanın karşılıklı toplumlarda yarattığı korku ve sanayileşmenin büyümesi için sürekli körüklenen aşırı tüketimin neden olduğu kirlenmenin yarattığı sağlıksız çevre, insanların yaşamını giderek daha somut bir biçimde etkilemeye başladı. Somut değişimler çevre haberine olan talebi arttırdı. Liberal basın için çevre haberinin bir değişim değeri oluştu.

Toplumlarda giderek artan bir şekilde nükleer enerjiye, silahlanma yarışına ve sanayileşmeye karşı bir tepki oluştu. Soğuk savaş döneminde yaşanan nükleer silahlanmanın karşılıklı toplumlarda yarattığı korku ve sanayi-

toplamından 200 kat fazlaydı. Çernobil Nükleer Santrali etrafındaki Pripyat Kasabası 36 saat sonra boşaltıldı. Bir ay içinde 30 km'lik çember içinde yaşayan 116.000 kişi bölgeden uzaklaştırıldı. Rüzgâr radyoaktif bulutları İsveç'e kadar taşıdı. Yapılan açıklamalara göre, Stockholm'deki radyoaktif kirlilik düzeyi 15 kat artmıştı. Patlamanın ardından bölgeye sevk edilen itfaiye görevlilerinin ve gönüllü çalışanların tamamı radyasyon nedeniyle yaşamını yitirdi. Normal bir insan için 10 milisevert ölümcül bir doz iken bu bölgede kurtarma çalışmalarına katılanların 165 milivert radyasyona maruz kaldıkları belirlendi. Patlayan reaktörün üzeri 600.000 işçinin katkısıyla 250.000 ton beton ile örtüldü. Bu çalışmaya katılan insanların büyük bir bölümü daha sonra kanser oldu. 5 milyonu aşkın insanın yüksek düzeyde radyasyona maruz kaldığı düşünülüyor. Kaza sonucu 15.000 kişi yaşamını yitirdi ve 50.000 kişi de sakat kaldı. Çernobil'in çevre yerleşimlerindeki kanser hastalarının oranı, ulusal ortalamanın on kat üzerindedir. Radyasyonun yüzde 40'lık bölümü Ukrayna, Sovyetler Birliği ülkeleri ve Batı Avrupa'yı etkisi altına aldı. Santralin bulunduğu Beyaz Rusya'nın dörtte birlik bölümü, yani 264.000 hektarlık bir alanda tarım yapılamaz durumdadır. 485 köy ise boşaltılmıştır. Bu korkunç kazaya rağmen Çernobil Nükleer Santrali tamamen kapatılmadı ve faaliyetini uzunca bir süre daha sürdürdü. 1991 yılında 2 numaralı reaktörde yangın çıktı. 2000 Temmuz'unda yoğun yağışlar sonucunda 3 numaralı reaktörü su bastı. 15 Aralık 2000'de, 15 yıl boyunca çevreye büyük miktarlarda radyasyon yayan Çernobil Nükleer Santrali'nin işletmedeki son reaktörü kapatıldı. Pek çok tasarım hatasına sahip olan RBMK tipi reaktörler halen Rusya ve Litvanya'da kullanılmaktadır" (Kirby, 1999), (Focus Dergisi, 2003).

leşmenin büyümesi için sürekli körüklenen aşırı tüketimin neden olduğu kirlenmenin yarattığı sağlıksız çevre, insanların yaşamını giderek daha somut bir biçimde etkilemeye başladı. Somut değişimler çevre haberine olan talebi arttırdı. Liberal basın için çevre haberinin bir değişim değeri oluştu.

Çevre ile ilgili konularda insanların yaşamları ile ilgili kaygıları artmaya başladı. İnsanlar, çevresel bozulmanın hayatlarını zorlaştıracak ya da daha kötüsü yaşamlarının ve mülkiyetleri altında olanların tehlikeye gireceği kaygısı ile bu konulara ilişkin olarak bilgilendirmeye yönelik taleplerini de arttırmaya başladılar.

Hükümetlerin, çevre için kamu adına denetleme yapmak yerine çevreye zarar veren ticari ve sanayi faaliyetleri desteklemesi kamuoyu için bir çevre güvenliği sorununun doğmasına neden oldu. (Loftis, 2007: 34-35).

Çevre sorunları giderek daha etkili olmaya başlayınca haber konusu olarak artık sadece bilimsel verilerle değerlendirilemeyecek kadar karmaşık bir hale geldi. Çevre sorunları ekonomi, enerji, siyaset gibi farklı gazetecilik türlerinin de ilgi alanlarına giren alt başlıklar içermeye başladı.

1972 yılında Çevre Sorunlarının Çözümü için toplanan ilk büyük geniş katılımlı toplantı olan Stockholm Konferansı'nın Sonuç Bildirgesi'nin 19. Maddesinde de çevre sorunlarının çözümünde kitle iletişim araçlarının rolüne dikkat çekilmişti⁵⁹. 19.

⁵⁹ **1972 Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı (Stockholm Deklarasyonu) Madde 19:** Çevre olaylarında eğitim; genç nesil kadar yaşlılar için de; korunmaya muhtaç gruplara özel önem verilerek, bireylerin teşebbüslerinin ve toplumların çevreyi koruma ve geliştirmesi için insan boyutu açısından

Maddede: “*Kitle iletişim ortamının çevrenin bozulmasına katkıda bulunmayı engellemesi, tam tersine insanın her yönde gelişmesini sağlayacak şekilde çevreyi korumak ve iyileştirmek ihtiyacı ile eğitsel bilgiyi yayması şarttır.*” denilmektedir.

Rio Konferansı öncesinde 1987 yılında yayınlanan Ortak Geleceğimiz Raporu’nda, sürdürülebilir bir kalkınma için etkin bir halk katılımının ve bunu sağlayacak siyasal bir sistemin gerekliliği üzerinde sıkça söz edilir⁶⁰.

3-14 Haziran 1992 tarihlerinde Rio de Janeiro’da yapılan “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı” (Rio Konferansı) ulusların, çevreye duyarlı yönetim sağlamalarına yönelik bir dizi ilkenin benimsenmesi açısından önemli bir adım olmuştur. Bu çerçevede başta bir eylem planı olan Gündem 21’in yanı sıra Rio Bildirisi ile Orman Prensipleri kabul edilmiştir. Rio Deklarasyonunun 10. İlke Maddesinde:

Çevre konuları tüm ilgili vatandaşların uygun seviyede katılımıyla ele alınabilir. *Ulusal seviyede, her birey çevreye dair umumi makamlarca tutulan*

bilinçli görüşü genişletmek ve sorumlu icraatı sağlamak için şarttır. Kitle iletişim ortamının çevrenin bozulmasına katkıda bulunmayı engellemesi, tam tersine insanın her yönde gelişmesini sağlayacak şekilde çevreyi korumak ve iyileştirmek ihtiyacı ile eğitsel bilgiyi yayması şarttır (Stockholm, 1972).

⁶⁰ “BM Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED) tarafından “Ortak Geleceğimiz” adıyla 1987 yılında yayımlanan Brundtland Raporu, WCED Komisyon Başkanı, Norveçli kadın politikacı ve fizikçi Gro Harlem Brundtland’ın adı ile anılmaya başlanmıştır. Komisyon, “çevrenin ve doğal kaynakların artan bir hızla bozulması ve bu bozulmanın ekonomik ve sosyal kalkınma açısından sonuçları”na dair giderek çoğalan endişeyi ortaya koymayı hedeflemektedir. Temel çevresel sorunların küresel niteliğinin kabul edildiği raporda, sürdürülebilir kalkınma; BM, hükümetler, özel kurum, kuruluş ve girişimler için esas yol gösterici ilke olarak önerilmektedir” (Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, 2008 : 2).

bilgilere zararlı maddelere dair bilgileri ve kendi topluluklarındaki faaliyetleri içerecek şekilde erişim hakkına ve karar verme süreçlerine katılım fırsatına sahip olmalıdır. Devletler bilgiyi geniş bir şekilde elde edilebilir yaparak ulusal bilinç ve katılımı kolaylaştırmak ve teşvik etmelidirler. Islah ve çareyi de içeren adli ve idari raporlara etkili erişim sağlanmalıdır” (United Nations General Assembly, 1992) denilerek çevre için eğitim ve katılımın önemi vurgulanmıştır.

1992 yılında çevre için yapılan Rio Konferansı’nın ardından yayınlanan Gündem 21 Raporu’nda da “Sosyal ve Ekonomik Boyutlar” bölümünde “Karar Verme Sürecinde Enformasyon” başlığı altında bu altyapıyı sağlamanın önemi vurgulanmaktadır. Çevre için yapılan uluslararası toplantılarda çevre için karar süreçlerine katılımı için halkın bilinçlendirilmesine ve eğitimine özel bir önem verilmiştir. Bu noktada basının doğal bir sorumluluğu olduğu da ortaya çıkmaktadır.

“Çevre haberciliğinin sahip olması gereken ideali Michael Frome şöyle tanımlamıştır: “Çevresel konularda karar verme sürecinde bilinçli katılımın temeli olacak bir biçimde halka anlamlı ve doğru verilerin sunulması amacıyla haber yapılması” (Baker, 2008: 30).

Basının bu gelişmeler karşısında bilgi talebine yönelik olarak kamuoyuna karşı sorumluluğunu yerine getirdiğini ve Frome’un tanımına uygun bir çerçevede haber ürettiğini söylemek olanaklı değildir. “Yaygın medya çevre haberlerini de okutmak için bilinen yöntemleri olan basitleştirme ve duygusal-

laştırma yöntemini kullanıyordu” (Friedman, 1983: 24). Ancak giderek kamuoyunun çevre konusunda devletin güçlü kurumlarına olan sarsılmaz inancın sarsılması ve devlet tarafından verilen bilgilere karşı daha kuşkucu yaklaşılması ister istemez basını da bir değişime zorlamıştır. Ancak ticarileşmiş basın çevre sorunlarının asıl kaynağı olan kapitalist sistemi de hiçbir zaman sorgulamadı. Çevre gazeteciliğinin kurumsallaşma süreci henüz tamamlanmamıştı. Örneğin ekonomi gazeteciliği gibi enerji, borsa, para piyasaları gibi alt dallara sahip olan ve pek çok sivil örgütlenmeye sahip bir gazetecilik alanı haline gelmemişti. Ancak pek çok farklı gazetecilik disiplini çevreyle ilgili haberleri kendi alanların bakış açısından yapmaya başlamıştır.

“Basının halkın hangi bilgiyi öğrenmesi ve hangisini öğrenmemesine karar veren bekçi rolü artık gazeteciliğin tanımına yetmemeye başladı” (Bill Kovach, 2007: 26). Ancak basının doğal olarak ticari yapısının etkisiyle ekonomik düzenle de ters düşmeyeceği de bir gerçektir. Örneğin 80’lerde sıkça kullanılmaya başlanan çevre sorunlarına karşı sürdürülebilir kalkınma kavramı⁶¹ gibi küresel çapta tartışılan bir konu olarak basında da bolca işlendi. Ya-

⁶¹ “Sürekli ve dengeli kalkınma ya da sürdürülebilir kalkınma (sustainable development) kavramı 1970’li yıllardan bu yana ekonomi, toplum ve çevre arasında kurulmak istenen dengenin yeni bir anlamı olarak ortaya çıkmıştır. Kavram Türkçede önceleri “sürekli ve dengeli kalkınma” terimiyle karşılanmış olsa da, yaygın olarak kullanılan karşılık “sürdürülebilir kalkınma” ya da sürdürülebilir gelişme olmuştur... Sürdürülebilir kalkınma kavramının ilk kez Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynaklarını Koruma Birliği (IUNC) tarafından hazırlanan “Dünya Koruma Stratejisi” adlı yazanakta kullanıldığı görülmektedir. Kavramın tüm dünyada yaygın olarak kullanılmaya başlanması BM Çevre ve Kalkınma Yürürlüncü hazırlanan 1987 yılında yayımlanan Ortak Geleceğimiz adlı yazanakta gerçekleşmiştir... Sürdürülebilir Kalkınma bugünün gereksinmelerini, gelecek kuşakların da kendi gereksinmelerini karşılama olanaklarını ellerinden almadan karşılamaktır. Tanım iki kavrama dayanmaktadır: Birincisi, gereksinme

pılan bir araştırmada konu ile ilgili olarak basında çıkan makalelerin büyük bir bölümünün ekonomik büyümeyi geliştirmekle bir tutan ve bu konudaki batı egemenliğini savunan, ekonomik gelişmenin çevreyi de kurtaracağını savunan liberal çerçevenin dışına çıkamadığı görülmüştür (Lewis, 2000: 225).

20. Yüzyılın en büyük çevre felaketleri ekonomik ya da siyasal sistemler içerisindeki aktörlerin çıkarları doğrultusunda hatalarını ve açıklarını kapatabilmek için bazen ne kadar acımasız ya da duyarsız olabildiğini göstermektedir.

Yaşanan çevre felaketleri çevre kirliliğinin aynı zamanda kamu sağlığı için nasıl yıkıcı olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Bu felaketler binlerce insanın yaşamına, milyonlarca insanın sürekli tıbbi bakıma muhtaç kalmasına ve doğal çevrelerin neredeyse onarılamaz derecede tahrip edilmesine neden oldu. Olaylar içerdikleri trajedi ve yarattıkları korku nedeniyle dönemlerinde önemli birer “haber kancasıydılar”. Özellikle Çernobil Kazası’nın içerdığı dram ve yarattığı korku ile uzun yıllar boyunca medya gündeminde kaldı. Kazanın üzerinden 24 yıl geçmesine rağmen Çernobil adı bir korku simgesi olarak kamu belleğinde hala canlıdır. Çernobil kazası hala devam eden etkileri nedeniyle her yıldönümünde medyada geniş yer bulmaya devam etmektedir. Bu tarz çevre felaketleri tüm dünyada çevreci hareketinin güçlenmesine de büyük katkıda bulunmuşlardır. Bu denli çarpıcı olamayan son derece etkili çevre sorunları da basında kendilerine yer bulamamaktadır-

kavramı ve özellikle dünyanın yoksullarının temel gereksinimlerini karşılama, İkincisi, çevrenin bugünkü ve gelecekteki gereksinimlerini karşılayabilme yeteneğine teknolojinin ve toplumsal örgütlenmenin getirdiği sınırlamalardır”. (Ruşen Keleş, 2009 s. 244)

lar. “Çevreyle ilgili sivil örgütlenmeler medyada ve politik süreçlerde görünür olabilmek için (haber kancası⁶² olabilmek için) çarpıcı protestolar düzenlemeyi seçmektedir (Silvio Waisbord 2009 : 691).

Çevreyle ilgili yaşanan korkunç felaketlerin ya da kronikleşmiş çevre sorunlarının haberleri yapılırken çarpıcı ya da dramatik detaylar insanlar üzerinde çok etkili olabilse de, insanlar dramatik detayların altında yatan gerçekliklerden bu felaketlere yol açan politikalardan yeterince bilgi sahibi olamamaktadırlar. Bu duruma alternatif olarak “gelişen bilişim teknolojileri ile birlikte internet de çevreciler için yeni bir enformasyon ve paylaşım kaynağı haline dönüştü” (Libby Lester, 2009: 580). Özellikle demokratik yapılanmaların ve hukuk düzeninin sağlıklı işlemediği ülkelerde Sermaye çıkarlarını daha acımasız bir biçimde kullanmaktadır.

“Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri dışında dünyanın geri kalanında çevre gazeteciliği tehlikeli bir meslek olarak da değerlendirilebilir. Çevre Gazetecileri dünyanın pek çok yerinde baskıyla, davalarla, saldırılarla ve bazen de ölümle karşı karşıya kalabilmektedir. Birçok ülkede hükümetler aktif olarak çevre konularında haber yapmayı yasaklamaktadır” (Simon, 2009: 88).

“1990’lı yılların başından itibaren özellikle Amerikan Basınında uzmanlığa ve profesyonel gazeteciliğin gelişmesine paralel olarak çevre haberleri de arttı” (Moore, 2001 : 325).

⁶² Haber Kancası: Haber seçiminde “tarafsız” olabilmek için haber konusunda aranan ilgi çekici sansasyonel, trajik ya da dramatik bir yön

1989 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde Çevre Gazetecileri Topluluğu SEJ⁶³ (Society on Environmental Journalists) kuruldu. *Topluluğun temel hedefleri bir uzmanlık alanı olarak çevre gazeteciliğinin gelişmesi ve Amerikan basınında objektiflik idealinin inşasıydı* (Palen, 1998: 158). Ancak “objektif olma” Topluluk içinde bile halen tartışılan bir konudur.

2.2.2 Çevre Haberciliğinde Farklı Yaklaşımlar

“Çevre Haberciliği üzerindeki yaşanan tartışmalar aslında sistemdeki yerleşik uzmanlık kavramının sorgulanmasıdır. Çevre haberciliği yükselirken kapsamı üzerinde de büyük fikir ayrılıkları ortaya çıkmaya başlamıştır” (Major, 2004: 295).

Bu fikir ayrılığının temel noktası da aslında çevre haberlerinin de basının endüstriyel yapısının bir ürünü mü, yoksa etik olarak topluma karşı ortak sorumluluğun gereği mi olup olmadığı üzerinde yoğunlaşmaktadır. *“Endüstriyel olarak örgütlenmiş bir yapıda üretilen çevre haberi bu örgüt içerisinde kurulmuş bir bürokrasinin biçimlendirdiği bir üründü”*r (Loftis, 2007: 40).

Çevre Gazeteciliği'nin, çevre sorunlarının çözümü ile ilgili çok farklı bakış açıları ve etik yaklaşımlar arasındaki çatışma ortamından da biçimlendiği görülmektedir. Gazeteciliğin objektiflik etrafında temellenen evrensel normlara göre hareket etmesi gerektiğini düşünenler bu çerçevede “*kamu yararı*

⁶³ SEJ ağırlıklı olarak Doğu Kıyısı gazetecilerinin oluşturduğu bir topluluktur. 1000'den fazla üyesi vardır. 350.000 Dolar bütçeye sahiptir. Tüm çevresel organizasyonlardan, hükümetten ve endüstriden bağımsızdır. Topluluk tam zamanlı çalışan gazeteciler ile sınırlandırılmıştır. Akademisyenler ve yarı zamanlı çalışan gazeteciler üye olabilir ama yönetime katılamazlar (Palen, 1998:159).

üzerine çalışmanın çevre gazeteciliğinde yeri olmadığını düşünmektedirler”
(Baker, 2008: 31).

“Basına yönelen eleştiri olarak da basının içinden gelen gazeteciler ve basın ile ilgili olan çevreler medyanın objektif olmasından ve ön yargılı olmasından şikâyet etmektedirler”
(Randazzo, 2001: 6).

Ancak objektif olma ideali ile yorum yapmaktan kaçınmak haber içeriğinin sadece olay ve tarafların resmi açıklamalarından oluşmasına yol açar ve anlamlı bir içerik ve sağlam bir haber arka planı oluşmasına engel olabilir.

“Tam tersine yorum yapmaktan kaçınmak uzman gazeteciliğin bir kusuru” (McChesney, 2006: 82) olarak da kabul edilebilmektedir.

“Çevre haberi yazarken bir arka plan ya da tarih çalışması yapılmaması çevre ile ilgili basının verebileceği etkiyi zayıflatmaktadır. Bu noktada uzmanlık bilgisinin yetersizliği ve araştırma aşamasına yeteri kadar zaman ayırlamamasının da önemi vardır”
(Frome, 2003: 543).

Bu objektiflik anlayışının ticarileşmiş basın yapılarında belli değerlere ve çıkarlara dokunmadan haber yazmak olarak da değerlendirilebildiği görülebilir. O zaman mutlak objektif olmak kaygısı da bir şekilde taraf tutmak olarak da değerlendirilebilir. *“Objektif olan yöntemdir, gazeteci değil; kilit nokta ise zanaatın-mesleğin- disiplini”* (Bill Kovach, 2007: 79).

Bu durumda çevre gazetecilerinin yardımına resmi raporlar, özel girişimlerle çalışan halkla ilişkiler şirketlerinin bültenleri yetiştirilmektedir. Bu nedenle sivil çevre örgütleri de benzer halkla ilişkiler yapılanmalarına gitmişlerdir (Frome, 2003: 544).

Yorum katmadan, değerlendirmeden olduğu gibi verilmiş bazı belgeleri yayınlamak bir anlamda gazeteciyi mesleki kimliğinden uzaklaştırarak bir aracı, bir temsilci konumuna itmektedir.

Sonuç olarak gazeteciler de kapitalist sistemde bir bireydirler ve mutlak verimlilik esasına göre, çalıştıkları kurumlara hizmet etmeye ellerinden geldiğince çok çaba gösterirler.

“Özellikle ABD’de çevre sorunları karmaşıklıştıkça haber hikâyesini “basitleştirmek” adına sorunun bazı bileşenlerinin ayıklanması yolu seçilmiştir Bu yöntem haberin anlaşılır olmasına hizmet ediyor gözükse de bir “otosansür mekanizması olarak “belli değerlere” ve “politik çıkarlara” hizmet etmektedir. Örneğin Amerikan basını, “Radyasyon Kontrol Programı” ve vatandaşların üzerinde gerçekleştirilen radyasyon etkileri deneyleri gibi konularda sessiz kalarak soğuk savaş döneminin değerleri içinde hareket ederek otosansür uygulamıştır. Bu uygulama sadece politik değerle sınırlı kalmamakta aynı zamanda haber organizasyonuyla veya reklam verenler ile çatışma yaşamamak için de yapılmaktadır.” (Antilla, 2008: 243).

Çevre Gazeteciliği konusundaki diğer bir yaklaşım da çevre gazetecisinin mutlaka taraf olması gerektiği yönündedir.

Batı demokrasilerinin vatandaşları uzun zamandır medyanın bir bekçi köpeği gibi hareket etmesini istemektedir. Doğal çevre üzerinde insan kaynaklı etkiler arttıkça vatandaşlar giderek artan oranlarda bulgular ve etkiler konusunda bilgilendirmek için medyaya başvurumaktadırlar (Moore, 2001: 325).

Bu taraf tutma daha çok etik bir kaygı içermektedir ve doğanın tarafında olmaktır. “Kamunun çevresel riskler konusunda bilgilendirilmesi çok önemlidir. Konunun uzmanları ve vatandaşlar arasındaki tek köprü ise medyanın varlığıdır” (Antilla, 2008: 243). Basın bu aşamada kamu politikalarını yönlendirmenin ötesinde dramatik değişikliklere de yol açabilecek bir güçtür.

“Haber yazım sürecinde gazeteciler ve editörler haber seçerken ürüne profesyonel bir değer eklerler. Bu değer ilk paragrafta ya da takip eden diğer paragrafta bulunur. İdeal olan da, medya, çevresel konularla ilgili bilgilerin kamu ve politika uygulayıcılarına aktarılmasında önemli bir vasıta ve politik sorunlar konusunda katılımı artırır. Ancak tersi durumda yönlendirme ve dezenformasyon olur” (Antilla, 2008: 242).

Çevre haberlerinin üzerindeki tartışmanın bir başka boyutu da haber seçimi ile ilgilidir. Haberde objektif olma kaygısıyla “haber kancasına” sahip konuların seçilmesi süre giden ve çok geniş etkili çevre sorunlarının göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

“Haberler geleneksel olarak olaylardan, sıra dışı ve çarpıcı olaylardan seçilir. Olguların çağrıcılığı ve içerdği drama ve çatışma bu haberlerin editör tarafından seçilmesini sağlar. Çevresel risklerle ilgili haberler kamunun konu ile ilgili tek bilgi kaynağıdır.”
(Major,2004: 295).

Toksik atıklar, orman yangınları, dünya günü, kirlenmiş plajlar, petrol kuyuları haber bültenleri için hep bir hikâye konusudur. Toprak ve sudaki zehirler, yaşam türlerinin ortadan yok olması gibi ciddi sorunlar ne yazık ki haber olmak için hikâye değeri taşımamaktadırlar (Frome, 2003: 543).

Çevre gazeteciliğinin bir çıkmazda olduğu değerlendirilebilir. Çevre ile ilgili uzman gazetecilerin varlığına rağmen pek çok çevre sorunu ile ilgili kamuoyu bilgisinin yetersizliğinden ve bu konuların yeteri kadar haber metinlerinde işlenmediğinden şikayet edilmektedir. Kamuoyu ilgisi ve tarafsızlık için gerekli görülen haber kancaları, çevre gazetecileri için mesleğin gereği olarak kabul edilse de, doğal çevrenin giderek tükenişinin kamuoyu ilgisinden uzak kalması, sorunlar için ortak tavır alınması ve birlikte hareket edilmesinin önüne geçmektedir. Çevre haberlerinin üretim aşamalarındaki pek çok ögenin ve uzmanların varlığına rağmen, haber gazetedeki bürokratik bir sürecin ürünüdür ve gazetenin tüm üretim süreci üzerindeki yayın politikaları tarafından biçimlendirilmektedir.

“Kapitalist sistemin dış çemberinde olan gelişmekte olan ülkelerde ya da kapitalizmle sonradan tanışan eski doğu bloğu ül-

kelerinde çevre gazeteciliği tüm gazetecilik etkinlikleri ile beraber basın özgürlüğünün engellenmesi ile karşı karşıyadır. Pek çok farklı gazetecilik alanına giren çevre sorunları bu nedenle çok farklı çevrelerden gelen taciz, dava, şiddet ve sansürle karşılaşmaktadır". (Simon, 2009: 88)

Tez içerisinde, kapitalist sistem bağlamında bireyselleşme vurgulanmış ve gazetecinin de kapitalist sistem içerisindeki bir birey olarak konumunun altı çizilmiştir. Bu doğrultuda çevre gazetecisinin kimliğine yönelik araştırmalar da büyük önem kazanmaktadır.

Özellikle tüm dünyada devam eden ekonomik düzensizlikler basın sektörünü de etkilemiştir.

Amerika Birleşik Devletleri'nde ve dünyanın geri kalanındaki basın endüstrisinde ekonomik kısıtlamalara gidildi. Çevre haberi yazarların da bulunduğu deneyimli uzman gazetecilerin işlerine son verildi. (Simon 2009: 88)

Ayrıntılı bir soruşturma ve inceleme ile haber yapmak yerine masabaşında haber yapmak çok daha ucuz bir seçenek haline geldi. Hazır kaynaklara dayanarak yapılan haber üretimi doğal olarak hazır kaynaklardan yapılacak dezenformasyona da açıktır. Kriz ortamında masabaşında haber yapmaya çalışan muhabiri şirketler ya da hükümetler manüple etmeye başladılar.

2.2.3 Çevre Gazetecisi Üzerine Bir Araştırma

Amerika Birleşik Devletleri New England⁶⁴ Bölgesinde gerçekleşen bir araştırmada⁶⁵ belirtilen bölgede görev yapan çevre gazetecilerinin⁶⁶ mesleki nitelikleri, kişisel özellikleri ile ilgili saptamalar yapılmıştır. Araştırma, gelişmiş kapitalist sisteme sahip bir ülkede çevre gazetecilerinin nitelikleri, kısıtlamaları ve haber üretim süreçleri ile ilgili önemli veriler ortaya koymaktadır.. Bu araştırmada yapılan saptamalar ile bizim araştırmamızda elde edilen sonuçlar bir karşılaştırma olanağı sunacaktır.

Araştırmaya göre, “çevre konusunda uzman gazeteciye duyulan ihtiyaç, çevre ile ilgili olaylarda haber hikâyesini çok yönlü olarak değerlendirecek uzman ihtiyacından doğmuştur” (David B. Sachsman, 2002: 411).

Araştırmaya göre, çevre konusundaki haber yayınlamada ilk zorluk haber sayısından ileri gelmektedir.

⁶⁴ “Bölgedeki en büyük şehir olan Boston’u da içinde bulunduran Massachusetts Eyaleti ile birlikte Amerika Birleşik Devletleri’nin en küçük 5 eyaletini de (Connecticut, Maine, New Hampshire, Rhode Island, Vermont) içinde bulunduran bölge. Ülkenin en prestijli üniversitelerinden Harvard, Yale ve Massachusetts Institute of Technology de bu bölgede bulunur. Eğitim düzeyinin yüksek olduğu bölgede, gelir düzeyi de ülke ortalamasının üzerindedir” (Visit New England,2010).

⁶⁵ David B. Sachsman, James Simon, Joann Mayer Valenti. “**The Environment Reporters Of New England.**” *Science Communication* (Sage Publications) 23, no. 4 (June 2002): 410-441.

⁶⁶ “Araştırma sürecinde 33 televizyon kanalının 4’ünde 82 günlük gazetede ise toplam 51 uzman çevre muhabirinin (bazı gazetelerde birden fazla muhabir bulunmaktadır) görev yaptığı belirlenmişti”r (David B. Sachsman:2002, 416).

“Çevreyi ilgilendiren haber hikâyesi sayısının fazlalığına rağmen çevre konusunda uzman gazetecilerin sayısının az olması nedeniyle bu haber hikâyelerinden çok azı haber olarak yayınlanmaktadır” (David B. Sachsman, 2002: 412).

Çevreyle ilgili bir haberin yayınlanma sürecinde uzman çevre gazetecisi sonradan sürece dahil olmaktadır.

Araştırmada elde edilen bulgulara göre,

“Çevre ile ilgili bir olay olduğunda bu olay ilk olarak normal bir muhabir tarafından haberleştirilmekte, uzman çevre gazetecisi haber sürecine saatler sonra veya bir gün sonra dahil olmaktadır” (David B. Sachsman, 2002: 412).

Çevre gazetecilerinin yaş ortalamasının yüksek olduğu ve iş deneyimlerinin de fazla olduğu gözlenmektedir. Çevre gazetecilerinin önemli bir bölümü 70’li ve 80’li yıllarda çalışmaya başlamışlardır. Çevre gazetecilerin %51’nin 45 yaş ve üzeri olduğu; gazetecilerin %22’sinin ise 20 yıl ya da daha uzun bir süredir görev yaptıkları belirlenmiştir (David B. Sachsman, 2002: 418). Bu bulgu Preston’un *“deneyimli gazeteciler yerine kadrolu olmayan deneyimsizlerin alındığı”* (Preston, 2009: 65) yönündeki Avrupa basını için yaptığı tespitle Amerikan basının özelinde ters düşmektedir. Bu karşıtlığı değerlendirirken araştırma sahasının da genel özelliklerinin göz önünde bulundurulması yerinde olacaktır. Çevre gazetecilerinin eğitim düzeyi yüksektir. “Çevre gazetecilerinin %89.1’ü üniversite mezunudur. Yaş yükseldikçe lisansüstü eğitim

alanların sayısı artmaktadır. (David B. Sachsman, 2002: 418). Çevre Muhabirlerinin %70.9'u erkek, %29.1'i kadındır (David B. Sachsman, 2002: 419).

Çevre gazetecilerinin gelir düzeyinin ise ortalamanın biraz üzerinde olduğu gözlemlenmektedir.

“Bölgedeki maaş ortalamasının yılda 33.461 Dolar seviyesinde olduğu göz önünde bulundurulursa, çevre muhabirlerinin %47,2'si yılda 35.000 ile 60.000 Dolar arasında ücret almakta, %13'ü ise yılda 60.000 Dolar'dan fazla kazanmaktadır “(David B. Sachsman, 2002: 420).

“Çevre gazetecilerinin yaptığı işten tatmin olma oranı ise şaşırtıcı bir oranda düşüktür.” Bunun nedeni gazete içindeki bürokratik sistem, haber üretim sürecinde editörlük çalışmaları yüzünden yaşanan kısıtlamaların da varlığıdır. Aynı zamanda araştırmanın yapıldığı yılda Amerika Birleşik Devletleri'nde ekonomik düzende yaşanan çalkantıların da etkili olduğu değerlendirilmelidir. İşinden son derece tatmin olan gazeteci oranı sadece %20 dir. Bu oran 1972' de (%49) ve 1982' de (%27)daha yüksek olarak belirlenmiştir(David B. Sachsman, 2002: 421).

Çevre gazetecilerinin haber üretme süreci ile ilgili verilerini editörlük politikaları çerçevesinde değerlendirmek gerekiyor. Çevre gazetecilerinin işleri ile ilgili en çok yargıda bulunduğu konu editörlük politikaları (%69) ve özerklik (%51) (David B. Sachsman, 2002: 421). New England bölgesi Gazetecilerinin %29'u haber hikâyelerinin haberleştirme süreci üzerinde tam bir özerkliğe sahip olmadıklarını açıklamışlardır (David B. Sachsman, 2002: 431-432).

Çevre gazetecilerine göre çalıştıkları editörlerin %20'sinin haberin önemli olup olmadığı yargısında bulunduğu sadece bir editörün ise çevre haberlerini hep önemsiz olarak yargıladığı belirlenmiştir (David B. Sachsman, 2002: 432).

“Destekleyici editörlerle çalışan gazeteciler, araştırmada editörlerin çevre haberleri konusunda daha az engel olduklarını, ancak basın kuruluşunun yayın politikasının da haber üretiminde önemli bir etken olduğunu düşünmektedir” (David B. Sachsman, 2002: 432).

“Çevre Gazetecilerinin hemen hepsi yaptıkları işin toplum açısından önemli olduğunu düşünmektedir” (David B. Sachsman, 2002: 429).

“Çevre Gazetecilerinin %49/51’ne göre çevre sorunu ilgili bir haber, çevre korumayla ilgili bir başarı haberinden daha iyi bir haberdır” (David B. Sachsman, 2002: 432).

Tarafsızlık konusunda ise vurgulanan çelişki bu araştırmada da gözlenmektedir. Mutlak bir tarafsızlığın olanaklı olamadığı ortaya çıkmıştır. New England çevre gazetecilerinin %98’i diğer muhabirler gibi tarafsız olmanın gerekliliğine inanırken, %40.8’i bazen çevrenin savunuculuğunu da yapmak gerektiğine inanmakta ve hükümetle uyumlu çalışarak çevre sorunlarının çözülemeyeceğini düşünmektedir. (David B. Sachsman, 2002: 433).

Haber üretim süreci önündeki engeller konusunda da çevre gazetecilerinin en büyük şikâyeti *haberi hazırlama süreci üzerindeki zaman baskısı ve*

habere ayrılacak fiziksel alanın yetersizliği üzerinedir. (bu noktada da editörlük sürecinin baskısı söz konusu) (David B. Sachsman, 2002: 431; Table 10) (EK-1 sf.194) Araştırmaya göre, gazete dışından çevrecilerin ya da şirketlerin doğrudan baskıları çok yüksek düzeyde bulunmamaktadır.

“Haber kaynaklarında ise, araştırmaya konu olan gazeteciler temel kaynakların sırasıyla federal hükümet, yerel eyalet yönetimi, yerel hükümet ofisleri, akademik uzmanlar, iş grupları, ulusal ve yerel çevre grupları olduğunu belirtmişlerdir. Ağırlıklı haber kaynağı görüldüğü gibi resmi kaynaklardır” (David B. Sachsman, 2002: 425 Table 5). (EK-2 sf 194-185)

Çevre gazeteciliği üzerine yapılan akademik araştırmalarda daha çok haberin içeriği üzerinde durulduğu görülmektedir. Haber üretim süreci içerisinde görev yapan gazeteciler ve editörlerin eğitimleri, mesleki geçmişleri, çalışma ortamları ve çalışma alışkanlıkları akademik araştırmalarda çok fazla konu edilmemektedir. Bugün küresel çevre sorunlarından var olan ekonomik sistemi sorumlu tutuyorsak; bu sistemin yetiştirdiği birey, bu sistemin biçimlendirdiği gazetecilik mesleği, haber üretiminde uzmanlaşma ve çevre ilişkisi araştırmaya değer bir konu olarak ortaya çıkmaktadır. Çevre sorunlarının yerel ya da küresel düzeyde çözümü için uygulanan politikaların başarıya ulaşması ya da daha da ötesinde çevre sorunlarına yol açan ekonomik sistemin dönüşümü ve denetlenebilmesi için kamuoyu tarafından çevre sorunlarının nedenlerinin, sonuçlarının ve ilgili politikaların bilinebilir olması gereklidir. Sorunlar, politikalar ile kamuoyu arasındaki bağlantının kurulabilmesi çev-

re gazetecilerinin varlığı önemlidir. Ama eleştirildiği haliyle uzman çevre gazeteciliği bu bağlantıyı kurmaktan uzaktır.

3. BÖLÜM

Türk Basınında Yapısal Değişim ve Uzmanlaşma

3.1 Türk Basınında Yapısal Değişimin Başlaması

Türkiye son kırk yılda birçok ekonomik ve siyasi istikrasızlık dönemi yaşadı. Bu dönemlerde ülkeyi yöneten hükümetler ve askeri yönetimler ülkenin tüm sosyal ve ekonomik kurumlarını her defasında yeniden biçimlendirdi. Tüm bu süreçler içerisinde başa gelen hükümetler, farklı siyasal anlayışlarla ve yöntemlerle hareket etseler de, Türkiye'nin liberal ekonomi temelinde, piyasa sistemine göre yapılanmış bir üretim ve tüketim ilişkilerine sahip olması için çalıştılar. Türkiye'de liberal ekonomik düzen bu son kırk yılda yabancı sermayenin engellenmeyeceği, rahatça kâr edebileceği şekilde ülkenin kendi özgün şartlarına göre biçimlendi. Türkiye'de basın sektörü de ekonomik ve siyasi istikrasızlık dönemlerinin tüm değişimlerini ve sancılarını yaşadı.

Türkiye'de bu genel-geniş ölçekli yapılanmaya koşut olarak Basın Sektörü'nün de son kırk yılda sahiplilik yapısı, örgütlenme biçimleri ve teknik-teknolojik altyapısı da değişim geçirdi. Bu değişimden doğal olarak sektörün iş gücünü oluşturan gazeteciler de etkilendi. Türkiye'de basın daha ticari bir

yapıya dönüştükçe, gazetecilik mesleği, bu yapının kazandığı özelliklere göre yeniden biçimlendi.

Özetlemek gerekirse, 1980’li yılların başında Türkiye’de siyasi otoritenin temel amacı, küresel ekonomik düzene entegre, sermayenin hareket özgürlüğünü öne alan bir ekonomik yapılanmaya giderek ekonomik gelişmeye süreklilik kazandırmaktı. Ekonomik gelişmenin piyasa mekanizmasının gerekli-likleri çerçevesinde sürekliliğinin korunması tüm diğer toplumsal dinamikler-den önde geliyordu. Oysa 70’li yılların sonunda toplum büyük bir ekonomik ve siyasi bir bunalım yaşıyordu.

“Geniş halk kitleleri, özellikle kentli emekçiler, temel tüketim mallarında etkisi sınırlı kalan fiyat denetimleri, kuyruklar ve kara-borsa gibi birbiriyle ilgili olguların içinde bunalırken; örgütlü işçi sınıfı da Türkiye toplumunun alışık olmadığı bir enflasyon hızı karşısında sendikal mücadele yoluyla reel gelir dengelerini koru-yabilmenin savaşını vermekteydi” (Boratav, 2009: 146).

“24 Ocak 1980 tarihinde 6. Demirel Hükümeti tarafından ilan edilen Ekonomik İstikrar Tedbirleriyle birlikte Hükümet IMF ile yeni bir orta vadeli ekonomik programı belirleyerek , 3 yıllık bir is-tikrar anlaşması imzaladı (Adaklı, 2006: 138).

Ekonomik İstikrar Tedbirleri’nin temelinde bu bunalımdan çıkılması he-defleniyordu. Programın mimarı o dönemin Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal, ülkenin gelecek yıllardaki ekonomik ve siyasi yapılanmasının da mimarı olacaktı. Bu yeni program, IMF’nin istemleri doğrultusunda bütçe açıklarının

kapatılması için çalışanların ücretlerinde düşüş hedeflerken, aynı zamanda devletin daha önce pek çok ürün için uyguladığı teşvikleri de kaldırıyor ya da sınırlandırıyordu. Alınan ekonomik tedbirler doğrultusunda “25 Ocak 1980’de gazete kâğıdına uygulanan teşvik de kaldırıldı ve gazete kâğıdı fiyatları da %300 oranında zamlandı” (Adaklı, 2006: 140).

Yeni ekonomik kararların alınmasının ardından gerçekleşen 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi’nden sonra, Türkiye’de geçici bir süre çok partili demokratik sistem kaldırıldı ve başa gelen askeri yönetim tarafından yeni bir anayasa hazırlandı. Yeni anayasa referandumla kabul edildi. 1982 Anayasası’nın bir önceki 1961 Anayasa’na göre hak ve özgürlüklerde kısıtlamalara gitmesi, darbe döneminin baskıları ve düşünce özgürlüğü önüne konulan yasal engeller, ekonomik sıkıntılardan, siyasal kutuplaşmadan ve terörden bunalmış Türk toplumunda apolitikleşmeye neden oldu. İnsanlar sosyal ve siyasal haklarının korunması için örgütlenmekten ve düzeni sorgulamaktan kaçınmaya başladılar. Vatandaşların siyasal düzen içerisindeki işlevi seçimlerde oy kullanmaya indirgendi. Toplumda bireyselleşme arttı. Darbe döneminden sonra ülke yönetimine gelen Turgut Özal’ın başbakanlığındaki Anavatan Partisi Hükümetleri 24 Ocak Kararlarına bağlı kaldı ve ülkeyi liberal politikalar doğrultusunda yönetti. Genel olarak sermayenin güçlendirilmesini, bunun için de ücretlerde ve sosyal haklarda kısıntıya gidilmesini içeren bu politikaların rahatça uygulanması biraz da toplumun uygulanan ekonomi politikalarını kabullenmesine bağlıydı. Basın da bu doğrultuda bir araç oldu. Basının bu araç görevini yerine getirebilmesi için sisteme uyumunun sağlanması gerekmekteydi. 80 sonrasında toplumu “depolitize” etme çabalarına paralel olarak, basının

genelinde hızlı bir “sansayona” yöneliş başladı. *“Görsellik öne geçti. Kağıdın daha lüksü ve parlağı, fotoğrafın daha büyüğü ve daha renklisi yarışta kamçılayıcı öğeler oldu”* (Oral, 2011: 98).

Toplumun depolitizasyonu sürecinde sisteme muhalif olan gazetecilere olan baskı devam etti. *Bu dönemde “3000 gazeteci, yazar, sanatçı ve yayıncı sanık olarak yargılanmıştır”* (Topuz, 2003: 273). Ancak Turgut Özal, iktidar döneminde belirli bir gazeteci grubu ile de çok yakın ilişki kurdu.

“Turgut Özal gerek başbakanlığı gerek Cumhurbaşkanlığı döneminde gazeteciler ile çok iyi ilişkiler içerisindeydi. Onlarla sık sık telefonda konuşuyor, konuta ya da köşke çağırıp sohbetler ediyordu. Ama bunlar köşkün has adamları olan gazetecilerdi, yoksa devlet Güvenlik Mahkemeleri’nde ya da Sıkıyönetim Savcılıkları’nda sürünenler değil” (Topuz, 2003 : 270).

Özal Hükümetlerine sert bir şekilde muhalefet etseler de dönemin en çok satan ve en etkili yayın organları olan Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri mutlak bir tarafsızlık adı altında soğuk savaş döneminin sonlarına doğru yükselişe geçen küresel liberal ekonomik yapının sıkı bir destekçisi oldular. Hükümeti eleştirseler de yeni ekonomik sistemi desteklediler.

“Magazin, kültür, yaşam sayfaları ile batı tarzı hayatı, bireyselleşmeyi ve yeni tüketim alışkanlıklarını ön plana çıkardılar. 1980 yılından itibaren uygulanmaya çalışılan serbest pazar ekonomisi ve çoğulcu sistemin bir yansıması olarak liberal kuramın geçerli olması gerekirken, toplumun bu sürece hazırlıksız yaka-

lanmasının da etkisiyle kuramın öngörülerinin uygulanmasında yaşanan sıkıntılar olumsuz bir ortam doğmasına neden oldu“
(Işık, 2005: 83).

Ortaya çıkan sıkıntıların ve ekonomi politikalarının yükü Türk toplumunun günümüze kadar geçirdiği değişim sürecinin ayrılmaz bir parçası oldu.

Gazete kâğıdına yapılan büyük zamlar, basım ve iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişim Türk basınını mesleki ve teknik anlamda zorlarken, gazetelerin mali yapısı üzerinde yarattığı baskıyla büyük bir değişimi zorunlu hale getirdi. Artık gazetelerin sadece gazete satışlarıyla ayakta duramayacağı, reklam gelirlerini arttırma gereği iyiden iyiye belirginleşti, reklam gelirlerini arttırmak için tirajları artırma gerekliliğinin (tiraj spirali) kıyasıya rekabeti körüklediği yeni bir dönem başladı. O güne kadar aile isimleriyle anılan gazete sahipliği de bu yeni süreçte değişmeye başladı.

Basın sektörüne dışarıdan giren ancak dönemin ekonomik istikrarsızlıklarına yenik düşen girişimler oldu. İnşaat sektöründen kazandıkları büyük paralarla 1982 yılında Güneş Gazetesi'ni kuran Ömer Çavuşoğlu ve Ahmet Kozanoğlu bu alanda yaptıkları büyük yatırımların karşılığını alamadılar. 1983 yılında ülkede yaşanan banker krizinde bankalarıyla beraber gazetelelerini de kaybettiler. Güneş Gazetesi M. Ali Yılmaz tarafından satın alındı. Ancak, M. Ali Yılmaz da kısa bir süre sonra Güneş Gazetesi'ni satmak zorunda kaldı. Baskı ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler daha dinamik bir gazete yayıncılığına izin verse de bu teknolojilerin pahalılığı büyük yatırımları

zorunlu kılıyordu. Bu yatırımların geri dönüşünü sağlamak için sektöre özgü kâr odaklı yönetim modellerini uygulamak gerekiyordu.

Türkiye’de batıdaki benzerlerine uygun olarak çok parçalı bir medya endüstrisi kurma girişimi ilk defa 1988 yılında Kıbrıslı işadamı Asil Nadir tarafından gerçekleştirildi. Basın dışında da pek çok yatırımı olan Asil Nadir, dönemin Anavatan Partisi Hükümeti’nden çok destek gördü. Başbakan Turgut Özal, basın tarafından kendisine ve hükümetine yöneltilen sert muhalefete karşılık olarak Asil Nadir’in girişimini destekledi.

“Nadir aldığı destekle 5 Temmuz 1988 tarihinde Günaydın ve Tan Gazeteleri’ni yayınlayan Veb Grubu ile Nokta; Erkekçe ve Kadınca Dergilerini yayınlayan Ercan Arıklı’nın Gelişim Yayınları’nı ve 20 Ocak 1989’da da Güneş Gazetesi’ni satın aldı”
(Adaklı, 2006: 159).

Ancak Asil Nadir’in bu hızlı girişimi mali açıdan yapılan yatırımların karşılığını veremediği için başarısız oldu. Sahip olduğu baskı tesisleri daha sonra Uzan Ailesi tarafından satın alındı.

Gazeteci Hasan Cemal bu dönemle ilgili olarak Milliyet Gazetesi’nde yazdığı köşe yazısında (22 Haziran 1988) basındaki sahiplilik yapısının değişimi ile ilgili bir gözlemini şöyle anlatıyor: Dönemin Koç Grubu Yöneticisi Can Kıracı, Hasan Cemal’e yeni bir gazete kurmayı düşündükleri söyler:

“Asil Nadir birçok alanda rakibimiz oluyor. Sonra Bakın Mehmet Ali Yılmaz gibi bir adam kalkıp Cumhurbaşkanı ile görüşebiliyor. Erol Simavi kalktı Başbakanı çomar diyebildi. Bir hafta

sonra Simavi Özal'ın davetine gitti öpüştüler. Bu arada Sakıp Sabancı duyarsa bizim gazete çıkarmaya niyetlendiğimizi o da hemen çıkartır" (Cemal, 2011).

Artık gazete sadece halka haber verme ve kamuoyu adına yürütmeyi denetleme işlevi ile sınırlı bir yayın organı değildir. Basın sektöründe iyi bir isme-markaya sahip olmak sektör dışından Koç Grubu gibi Türk Ekonomi'si'nin en büyük oyuncularından bile bir nüfuz ve saygınlık kaynağı olarak görülmektedir. Güçlü bir gazeteye sahip olmak grubun diğer şirketlerinin çıkarları açısından da yararlı olacaktır. Türkiye'nin yeni oluşan serbest piyasa koşulları içinse basın yeni bir pazardı.

3.2 Sahiplilik Yapısındaki Değişimler

"1980'li yıllar günümüz büyük medya gruplarının temellerinin atıldığı bir dönem olmuştur. Son 40 yıldaki ekonomik gelişme ve endüstrileşme ile ortaya çıkan ekonomik ve aynı zamanda ideolojik alan İstanbul ile özleşmişti" (Sönmez, 2010: 9).

Günümüzde olduğu gibi 80'li yıllarda da ekonomi alanındaki her türlü gelişme İstanbul'da belirleniyordu. Türkiye'nin hemen hemen bütün ulusal gazetelerinin de merkez binaları, şimdi olduğu gibi, o yıllarda da İstanbul'da bulunuyordu. Sonraki yıllarda gazeteler arasındaki rekabetin siyasi ağırlıklı yapısı dışarıdan gelen yeni oyuncularla giderek daha saldırgan bir ticari rekabete dönüşecekti.

Türkiye’de ulusal basın içerisinde iki gazete, yapılanma ve yönetim anlayışındaki farklılıklarla diğer gazetelerden ayrıldı. 1948 yılında Sedat Simavi tarafından kurulan Hürriyet Gazetesi ile 1950 yılında Ali Naci Karacan tarafından kurulan Milliyet Gazetesi’nin geçirdiği değişimler, yeni rekabet sürecinin yansıtılması açısından iyi birer örnektirler. Ardarda kurulan bu gazeteler ile basında yeni bir dönem başlamıştır. Ağırlıklı olarak iç siyaset ve dönemin gergin uluslararası siyaseti üzerine eğilen ve kullandığı haber dili ile kısıtlı bir okuyucu kitlesini hedefleyen baskı ve tasarım olarak son derece mütevazı olan geleneksel gazete yayıncılığına (aile) karşılık Hürriyet ve Milliyet yüksek tiraj hedefleyen bunun için de geniş okur kitlelerine hitap eden yeni bir gazetecilik (yatırımcı) anlayışının öncüleri oldular. Bu yeni anlayış Türkiye’de gazete yayınlamayı endüstrileşmeye doğru taşıyacaktı.

Simavi Ailesi’ne ait olan Hürriyet Gazetesi, 20 Aralık 1960 tarihinde bir kapitalist işletmenin büyüme/genişleme evrelerinden önemli birini gerçekleştirerek anonim şirkete dönüştü. Ancak Aydın Doğan tarafından satın alınınca-ya kadar Hürriyet Gazetesi doğrudan Simavi Ailesi tarafından yönetildi. Uzun yıllar boyunca Hürriyet Gazetesi Simavi Ailesi için güç ve prestij simgesi oldu. Bu yeni dönemin getirdiği ekonomik ve siyasal değişimlere iyi adapte olan Hürriyet Gazetesi renkli fotoğraf baskısı, seri ilan gibi yenilikleri Türk Basın Sektör’üne kazandırırken, liberal bir bakış açısıyla Türk Basınının en prestijli en çok reklam geliri elde eden markası oldu.

“Hürriyet Gazetesi, içerik itibari ile kapitalist batı kültürünün taşıyıcısı olmuştur. Hürriyet okuru ile kurduğu diyalogda hep bi-

reycilik, uzlaşmacılık gibi değerlerin üstünlüğünü savunmuştur “
(Adaklı, 2006: 124).

Karacan Ailesine ait Milliyet Gazetesi ise asıl kimliğine aile dışından gelen Yazı İşleri Müdürü Abdi İpekçi zamanında kavuştu. 1969 yılında Milliyet Gazetesi Cağaloğlu'ndaki yeni binasına taşınarak Abdi İpekçi yönetiminde Türkiye'nin en etkili gazetelerinden biri haline dönüştü. 1979 yılında bir suikastta yaşamını yitirinceye kadar Abdi İpekçi Karacan Ailesi'nin dışından bir yönetici olarak Milliyet Gazetesi'ne batıdaki örneklerine uygun modern bir örgütlenme modeli kazandırdı. Milliyet Gazetesi yaygın promosyonla tirajını arttırdı. İpekçi zamanında Milliyet Gazetesi 1962 yılından başlayarak turizm, yemek, moda, sağlık, spor, otomobil müzik vb. eklerle daha farklı kesimlerden okuyucu çekmeye çalışmıştı. Bu ekler gazetecilik alanında uzmanlaşma eğilimlerinin de başlangıcı oldu. Milliyet Gazetesi gazetecilik faaliyetinin dışında sosyal sorumluluk projeleri de yaptı: Sel ve deprem felaketleri için yardım kampanyaları düzenledi. Gazete yazarları İstanbul dışında yaşayan halkın ülke sorunlarına bakışını gözlemlemek ve onları dinlemek için her yıl düzenli olarak Anadolu gezilerine çıktı.

“Milliyet Gazetesi ise Cumhuriyet yönetimleriyle her zaman rezonans halindeki “liberal” bakışın temsilcisi olmuş; sol fikirle hep mesafeli olmuştur “(Adaklı, 2006: 129).

1985 yılında Sabah Gazetesi'nin yayın hayatına başlamasına dek Hürriyet ve Milliyet Gazeteleri rakip olarak başladıkları yayın hayatlarında Türk Basınındaki pek çok teknolojik yeniliğin kullanıldığı, güzel tasarlamış, iyi ba-

sılmış, bol fotoğraflı, renkli, Türkiye’de gazeteciliğin yeni uzmanlık alanlarını tanımlayan kültür-sanat, spor, magazin ekleri ile büyük başarı elde ettiler. Bu iki gazete Türk basınında modern bir kapitalist şirket yapısında örgütlenmiş yeni nesil basın sektörünün öncülüğünü üstlendiler.

Sektöre dışarıdan gelen bir oyuncu olan Aydın Doğan’ın 1980 yılında Milliyet Gazetesini satın almasıyla Türk Basınında yeni bir dönem de başlamış oluyordu. Türkiye’deki en eski medya patronu olan Aydın Doğan, 2010 yılında sahibi olduğu medya grubunun yönetimini resmen ailesinin ikinci kuşağına bıraktı. 1979 yılında Milliyet Gazetesi’nin çoğunluk hisselerine sahip oluncaya kadar Doğan, basın dışı sektörlerde faaliyet gösterdi. Aydın Doğan *nakliyecilik, müteahhitlik, otomobil ticari araç ve inşaat makineleri gibi sektörlerde ticaret yaptı* (Aydın Doğan Vakfı). Aydın Doğan’a satıldığı dönemde Milliyet Gazetesinde çalışan Zeynep Oral çalıştığı gazetenin tüm personeli ile birlikte el değiştirmesini-satılmasını anlamlandırmakta zorlanıyordu:

“Aynı gün gazetenin tümüyle satıldığını da öğrendik.. Aydın Doğan adlı birine.. O günden beri herkes birbirine “Kunta Kinte” diyor...Namık Sevik söylemiş, “Şu kadar hisse bu kadar hisse, derken, hepimiz Kunta Kinte gibi satıldık.. Artık hepimiz birer Kunta Kinte’yiz” (Oral, 2011: 87).

Yıllar sonra Milliyet Gazetesi’nin Korkmaz Yiğit’e satılması gündeme geldiğinde, Gazeteci Oral, gazetecilik mesleğinin geleceğini sorgulamaya başlayacaktı.

Milliyet Gazetesi satılmıştı. Öyle miydi? Yani her şey satılık mıydı? İnsanlar alınıp satılabilir miydi? Satışın sınırları nerede başlayıp nerede bitiyordu? Gazetecinin görevi, okurlara doğru bilgi vermek, gerçekleri bildirmektir. Bu görevi yerine getirmesi için bağımsız olması kaçınılmazdır. Çıkar ilişkileri ağına düşmemesi şarttır. Üzerinde kuşku bulunan bir sermayede çalışırken gazeteci bağımsızlığını koruyabilir miydi? (Oral, 2011: 122)

Milliyet Gazetesi Aydın Doğan'ın kuracağı büyük bir endüstriyel medya grubunun ilk parçası olacaktı. Aydın Doğan, 1994 yılında Türk Basınının diğer büyük markası olan Hürriyet Gazetesi'ni de alarak Türk Basının en etkili ismi oldu. Aydın Doğan, Türkiye'nin iki büyük gazetesini satın aldıktan sonra bu gazetelerde çalışan gazeteciler ve işçilerin sendikal hakları üzerinde önemli kısıntılara gitti. Milliyet Gazetesi'nde 1990 yılında imzalanan son toplu sözleşmeden sonra müdürlerden başlayarak sendikalı personeli zamana yayarak ya tasfiye etti ya da sendikadan ayrılımlarını sağladı. “Doğan, Hürriyet Gazetesi'ni Erol Simavi'den daha satın alırken işçilerin sendikasızlaştırılmasını şart koşmuştu” (Belge, 2002). Bu tasfiye süreci, örgütsüz daha kolay yönetilebilir bir gazeteci profilinin ortaya çıkmasını sağladı. Mart 1990'da Ertuğrul Özkök'ün Hürriyet Gazetesi'nin Genel Yayın Yönetmenliği'ne getirilmesiyle gazete kar odaklı bir yönetim yapılanmasına kavuştu.

Aydın Doğan'ın 2000'li yıllara kadar en büyük rakibi ise Dinç Bilgin'in sahibi olduğu Sabah Gazetesi'di. Sabah Gazetesi'nin kökeni 1924 yılından beri İzmir bölgesinde yayınlanan, Bilgin Ailesi'nin sahip olduğu Yeni Asır Gazetesi'nden gelmektedir. Sabah Grubu'nun kuruluşu ailenin en genç kuşağı-

nın temsilcisi Dinç Bilgin'in 1960 yılında 27 Mayıs Darbesi'nden sonra Yeni Asır Gazetesi'nin başına geçmesiyle başlar. Yurt dışında eğitim gören Bilgin, eğitimi doğrultusunda gazeteyi yeniden yapılandırılarak Yeni Asır'ı Ege Bölgesi'nin en etkili yayını hale getirdi. Daha sonra İstanbul'da faaliyet gösterecek ulusal bir gazete kurmak için kaynak aramaya başlayan Bilgin, maddi sıkıntılara rağmen Sabah Gazetesi'ni kurdu. 1985 yılında yayın hayatına başlayan Sabah Gazetesi kısa zamanda büyük tiraj rakamlarına ulaştı.

“Sabah Gazetesinin Genel Yayın Yönetmenliği'ne, kurulduktan bir yıl sonra Zafer Mutlu getirildi. (Topuz, 2003: 288) Yüksek değerlerin taşıyıcısı olmanın yanı sıra, Türk Basınında henüz kullanılmayan teknolojik altyapı ve yüksek ücretlerin söz konusu olduğu kadro transferleriyle rakiplerine üstünlük kuran Sabah Gazetesi'nin tirajı kısa sürede 500 binlerde istikrar kazandı (Adaklı, 2006: 167). Sabah Gazetesi yıldan yıla tirajını yükselterek Türkiye'nin en fazla basan gazetesi durumuna geldi. Genel Yayın Yönetmeni Zafer Mutlu, kolay okunabilen bol resimli, büyük başlıklı, duygusal yazılarla orta kültür düzeyindeki insanlara hitap eden bir gazete yarattı.” (Topuz, 2003 :288)

90'lı yılların sonunda Türkiye'de gazetecilik zanaat benzeri bir meslek olmaktan çıktı. Haberin toplanmasından basım aşamasına hatta dağıtımına kadar her aşama konusunda en azından belli bir bilgi birikime sahip ülkenin genel sorunlarına hakim, çevresi geniş, maddi ve teknik olanaksızlıklara rağmen haber peşinde koşan bilgi emekçisi geleneksel Cağaloğlu gazetecisinin yerini, sadece haber yaptığı alan ile ilgili sınırlı bir bilgi birikimine sahip,

gazetelerde yeni yeni kullanılmaya başlayan bilişim teknolojilerini yetkinlikle kullanan gazeteciler aldı. Bu yeni nesil gazeteciler, 80’li yılların liberal politikaları ile yetişmiş iyi bir kariyer isteyen ve çalıştığı gazetenin ideallerini benimsemiş gazetecilerdi. Buna paralel olarak gazetecilerin sahip oldukları mesleki haklar da törpülenmeye başladı.

“1980 sonrası basın sendikacılığı da ciddi bir kayba uğramıştır. İşveren kesimi, sendikasızlaştırma için uygun olan bu iklimi iyi değerlendirmiş, gazeteciler de örgütlenmeye dair ilgisiz kalmışlardır. Bu dönemde sadece Anadolu Ajansı ile Cumhuriyet Gazetesi’nde örgütlü çalışan vardır. Gerek TGS, gerekse matbaacılık işkolunda sendikalaşma ve grev yönünden ciddi gerilemeler görülmüştür.” (Özsever, 2004: 109)

Yeni gazeteci profili ile birlikte Türk basınında gazetelerin yönetim birimleri de değişmeye başladı.

“Yönetim şeması da bu değişikliklere uygun olarak yeniden kurgulandı: Basın kuruluşlarının geleneksel olarak çok daha teknik ve esas üretime dönük yönetim yapısının yerini, medya döneminde, şirket yönetimi (coporate management) ilkelerinin benimsendiği yeni bir yönetim anlayışı aldı, bu yeni anlayışa eşlik eden yeni bir yönetici tipi gelişti. Yeni yönetim anlayışında, artık dışsal bir idari ve teknik yönetim yerine, yazı işleri ile kaynaşmış ve çıkar/kâr merkezli, karmaşık bir medya planlaması söz konusudur” (Adaklı, 2006: 294).

Gazetelerin yöneticisi, sadece yazı işleri müdürü olmanın çok ötesinde gazetenin maddi çıkarlarını gözeten, reklam gelirlerini arttırmayı amaçlayan, içerik üzerinde tam denetim kurma konusunda yapılandırılmış çok katmanlı idari yapıyı yöneten profesyonellere dönüşmüşlerdir.

3.3 Gazetelerden Medya Gruplarına

90'lı yılların ortalarından başlayarak endüstrileşme dönemi Uzan Grubu (Star Gazetesi), Feza Yayıncılık – Zaman Grubu, Doğuş Yayın Grubu yeni oyuncularla genişledi. Televizyon ve radyo yayınları üzerindeki devlet tekeli- nin de ortadan kalkmasıyla ve internet gibi yeni bir medya ortamının da ek- lenmesiyle piyasanın büyük oyuncuları da yatırımlarını bu yeni pazarlara doğru genişlettiler.

“90'lı yılların ikinci yarısından sonra medya tartışmaları arttı.

Bu tartışmalarda sık sık gündeme gelen “kartel medyası” tanım- laması basın-yayın sektöründeki sermaye yapısı ve tekeleşmeye vurgu yapıyordu. Tekelleşme çok daha önceden başlamıştı, ama somut sonuçları ya da bu sonuçların rahatsız ediciliği çokça ko- nuşulmaya başlandı. Türedi sermayedarların önce banka, sonra televizyon ve gazete sahibi olarak kurdukları ekonomik-siyasi et- kinlik stratejileri tartışmanın merkezinde yer alıyordu” (Seymen, 2001: 99)

“Medyanın mülkiyet yapısındaki değişim, diğer bir deyişle, 1990'lardan itibaren bu sektördeki tekelleşmenin yoğunlaşması, yeni bir yönetim modelini de gündeme getirmiştir. Medyanın üst

düzey yöneticileri, yayın yönetmenleri, medya kuruluşlarında oluşturulan “icra” kurullarında yer almakta, yayınların işletme yönetimine belirlenen pazar stratejilerine göre yürütülmesinden sorumlu tutulmaktadırlar.” (Özsever, 2004:150)

Basın sektörünün büyükleri, şehir merkezinde Cağaloğlu’nda bulunan binalarından ayrılıp İkitelli ve Bağcılar’da çevre yollarının etrafındaki büyük gökdelenlerine ve plazalarına taşındılar. Aynı holding bünyesindeki farklı gazetelerde, yayınlarda, televizyonlarda ya da radyolarda çalışan binlerce insan Doğan Medya Center, Hürriyet Binası, Zaman Gazetesi Binası ve Sabah Gazetesi Binası gibi bu büyük, ileri teknoloji ile donanmış lüks yapılarda bir arada çalışmaya başladı. Bu binaların görkemi ve büyüklüğü reklam kampanyalarında gazete güvenilirliğinin bir parçası haline getirildi. Çünkü bu gelişmelerle gazeteler salt haber verme işlevinden de sıyrılarak farklı kültürel katmanlara ve farklı tüketici beğenilerine yönelik bir bilgi kaynağı ve reklam-tanıtım aracına da dönüştürüldü.

“1990 ve 2000’li yıllarda ise medya mülkiyet yapısının değişimiyle birlikte basının “silah” olarak kullanılması gündeme gelmiştir. Gazetecilik çok daha popüler ve magazinsel hale gelerek insan unsuru, yani gazetecinin kimliği ve niteliği de değişmiştir.” (Özsever, 2004:58)

Gazete, sadece gazete değil aynı zamanda sahipleri, tüketicileri ve bünyesinde çalışanlar için bir markaydı. İyi bir markaya sahip olmak önemli bir enformasyon gücünü de elinde bulundurmak anlamına geliyordu. Büyük

yatırım süreçlerinde iyi bir basın markası tarafından desteklenmek kamuoyu desteğini alabilmek için önemli bir avantajdı. Markalaşmış gazeteler, çalışan tanınmış köşe yazarlarının ve gazetecilerinin de çalıştıkları gazetelerle karşılıklı sağladıkları imaj katkısı ile oluşturuldu.

“Medyanın star yaratma anlayışı, üst düzey yazarların güç, servet ve prestij sahibi olmalarına yol açmıştır. Bu kişilerin çalıştıkları medya kuruluşunun çıkarlarını öncelikle gözetmeleri kamusal habercilik anlayışını sekteye uğratmıştır”. (Özsever, 2004: 150)

Gazete imajının bir parçası olarak star gazetecilerin tiraj arttıran kimliği altında gazetelerin belirlenen yayın politikaları uygulanmaya başladı. Star gazeteciler ve alanların uzmanı gazeteciler bir bütünün parçaları olarak gazetelerin yayın politikalarının bir parçasıydılar.

Gazetelere ve onlara sahip holdinglere doğrudan kazanç sağlamayan ve büyük yatırımlar gerektiren bu çalışmalar, basın sektörü dışında pek çok alanda gelişen yatırımların siyasi ve ticari alandaki güvenliğini ve rekabet gücünü koruyarak dolaylı yoldan büyük kazanç elde etmelerini sağlıyordu.

Doğan Yayın Holding, 2000’li yıllarda yayıncılığın her alanına ve çok farklı sektörlerle yatırım yaparak ve ekonomik krizlere rağmen kâr/zarar eden birimlerini dengeleyerek büyük bir ekonomik güce kavuştu. Böylece Doğan Medya Grubu sektörünün en gelişmiş örneği haline dönüştü. Milliyet Gazetesi’nin taşındığı Doğan Medya Center binasında Radikal, Posta ve Fanatik Gazeteleri de yayın hayatına başladı. 1998 yılında Aydın Doğan Milliyet Ga-

zetesi'ni Korkmaz Yiğit adlı yeni bir girişimciye satmak üzereyken Yiğit'in mafya bağlantılarının ortaya çıkması nedeniyle bu satış iptal edildi.

Doğan Grubu sadece basın sektöründe bile Doğan Haber Ajansı ve gazete dağıtımı için kurulan Yaysat ile tüm Türkiye'de örgütlendi. Almanya'da bünyesindeki gazetelerin Avrupa sürümleri için yeni baskı tesisleri açtı. Bu tesislerde Wall Street Journal ve Financial Times Gazetelerinin de basımı gerçekleştirilmeye başlandı. 2001 krizinden sonra Doğan Grubu'nun rakipleri bu kadar büyük ölçekle olmamakla beraber Dinç Bilgin ve Uzan Ailesi de benzer bir yapılanma süreci izlediler. İlk defa 1964 yılında Yeni İstanbul Gazetesi ile basın dünyasına giriş yapan Uzan Ailesi, bu ilk denemelerinde kısa sürede başarısız olunca gazeteyi kapatmak zorunda kalmışlardı. Daha sonra 1978 Ses ve Hayat dergilerini Şevket Rado'dan alarak tekrar medya sektörüne giriş yaptılar, ama asıl çıkışları Türkiye'nin ilk özel televizyon kanalını kurarak oldu. Uzan Ailesi'nin ağırlıklı yatırımlarının telekomünikasyon ve enerji alanında olması nedeniyle, 1999 yılında kurdukları Star Gazetesi acımasız rekabet anlayışlarının bir parçası olarak kullanıldı.

1986 yılında kurulan ve Gülen Cemaatine yakınlığı ile bilinen Zaman Gazetesi, kısa süre içerisinde güçlü bir teknik altyapı ve aynı grupta bulunan Cihan Haber Ajansı ile abonelik sistemine dayanarak önemli bir tiraj seviyesine ulaştı. Zaman Gazetesi ile Gülen Cemaati kamuoyu önünde kendini ve kendi politik görüşlerini çok daha güçlü bir biçimde ifade etmeye başladı. Yatırımların büyümesi ve ekonomik büyüme sadece medya ile de sınırlı kalmadı. Türkiye'de büyük medya grupları bankacılık, finans, perakende, inşaat ve sigorta gibi gelişmekte olan pek çok sektörde büyük yatırımlar yaptılar. Do-

ğan Grubu'nun başta Almanya olmak üzere yurtdışında yaptığı yatırımlarda önemli bir miktara ulaştı.

2008 yılı rakamlarına göre Doğan Yayın Holding'in çalışanlarından sekiz bini yurtiçinde görev yaparken 5 bin çalışanı da yurt dışında görev yapıyordu (Sönmez, 2010: 21).

1994 ve 2001 yılında yaşanan ekonomik krizler medya endüstrisinin sahiplilik yapısında tekrar büyük değişimlere neden oldu. . Cumhuriyet Gazetesi'nin sahipliğinin çalışanların eline geçmesi, yayın politikasında önemli bir değişiklik yaratmamasına karşın, yönetiminin istikrara kavuşmasını sağladı. Bu yıllarda ülke ekonomisinin yönetiminde IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası ekonomik aktörler etkin olmaya başladı

"Türkiye ekonomisi giderek artan boyutlarda sermaye hareketlerindeki dalgalanmaların etkisi ve sık sık tekrarlanan finansal kargaşa ve krizlerin tehdidi altına girmiştir. Böylece 1994, 1999 ve 2001 yıllarında milli gelir %6 ile %9.5 arasında değişen oranlarda küçülmüş, makro ekonomik göstergelerde dönem boyunca ciddi bozulmalar ve belirsizlikler ortaya çıkmıştır" (Boratav, 2009: 172).

2000 yılında Ciner Ailesi ile ortaklık kuran Dinç Bilgin, bankacılık faaliyetlerinde yasal olmayan şekilde bankanın parasını kullanması nedeniyle de suçlu bulununca, Sabah Gazetesi'ne TMSF tarafından el konuldu. Gazetenin eski yazarı Can Ataklı Sabah Gazetesini bu sonuca götüren süreci şöyle anlatıyor:

“Yani işler bir de gazeteciliğin önüne geçmeye başladı. Zaffer Mutlu örneğin gazeteden çok bankada, Atel’de Satel’de olmaya, oralarda daha güçlü olmaya başladı. Gazeteciliği bıraktılar aslında. Oralarda daha süper maaşlar almaya başladılar. Özellikle son beş-altı yılda gelişen siyasi durumlar nedeniyle aramızda farklı bir bakış açısı oluştu. Ben daima ilkeli olmaktan, basın meslek ilkelerine uymaktan, insan hak ve özgürlüklerine değer vermekten söz ettim. O da bunun hep tersini söyledi. Gayet açık ve net bir şekilde üstelik: “Bunların hepsi boş laf, bu işin ilkesi falan yoktur, şu an Türkiye’de büyük bir oyun oynanıyor, bu oyunda herkese bir rol dağıtılmış durumda, burada yanlış yerde olursan gidersin,” diyordu. (Seymen, 2001:54)

Bu son dönemle beraber Türk Basınında uzmanlaşma çevre ya da herhangi bir alanda daha iyi bir bilgi bütünü sunan ya da okuyucuların olaylara daha bilinçli yaklaşımlarını sağlayan bir yapı olarak gelişmedi. Uzman sıfatına sahip gazetecilerin kamuoyu algısı, içinde bulundukları ekonomik yapılanmaların, çıkarların doğrultusunda yeniden biçimlenmeye başladı.

“Sabah Gazetesi daha TMSF denetimi altındayken bile TMSF Başkanın Ahmet Ertürk’ün “Sabah Grubu’nun yayın politikası ve yayın kadrosu aynen devam ediyor” sözlerine rağmen Sabah Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni seçim öncesi editöryal müdahaleleri gerekçe göstererek istifa etti” (Türkiye Gazeteciler Sendikası Ankara Şubesi, 2010: 39).

2007 yılında Sabah Gazetesi AKP Hükümetine yakınlığı ile bilinen Çalık Holding'e satıldı. Sabah Gazetesi'nin kuruluşundan beri sahip olduğu kurumsal kimliği bu el değiştirme ile büyük bir değişikliğe uğradı. Sabah Gazetesi'nin yazar ve gazeteci kadrosunda önemli değişiklikler oldu. Sabah Gazetesi AKP Hükümeti politikalarının sıkı bir destekçisi oldu. Gazetenin yeni sahipleri de gazetede sendikasıylaştırma çalışmalarına devam ettiler. *"Sabah Gazetesi'nde çalışan az sayıdaki sendikalı çalışanın toplu sözleşmeleri imzalanmayınca sendikalı gazeteciler greve gitti"* (Türkiye Gazeteciler Sendikası Ankara Şubesi, 2010:215). Ciner Grubu da basın sektörü içerisindeki varlığını yeni kurduğu Haber Türk Gazetesi ile devam ettirdi. Uzan Grubu'nun da tüm şirketlerine yolsuzluk-usulsüzlük suçlamaları ile el konulunca sahip oldukları Star Gazetesi de eski AKP Milletvekili işadamı Tevhid Karakaya'ya satıldı. Uzan Grubu çatısı altındayken AKP Hükümeti'ne çok sert muhalefet eden Star Gazetesi, el değiştirdikten sonra tamamen hükümet tarafı bir yayın politikası izlemeye başladı. Bu dönemde ülkede artan siyasi kutuplaşma nedeniyle gazeteler de bu kutuplaşmanın içerisinde taraf olmaya zorlandı. AKP Hükümeti'nin vergi borçları nedeni ile Doğan Grubu üzerinde baskısını arttırması nedeniyle, aslında tüm rakiplerinin tasfiye edilmesine karşın Doğan Grubu da basın sektöründe küçülme kararı aldı. *2007 Doğan Grubu altında bulunan Radikal Gazetesi'nden bir günde 40 gazeteci işten çıkarıldı* (Türkiye Gazeteciler Sendikası Ankara Şubesi, 2010: 114). Aydın Doğan'ın uzun bir süredir elinden çıkarmak için alıcı aradığı Milliyet Gazetesi de 2011 yılında kurucusu Karacan Ailesi'nin ve İşadamı Yıldırım Demirören ortaklığı tarafından satın alındı. Bu yeni medya holdinglerinin çok büyük yatırımlarının

olması ve uzun dönemli stratejilerinin benzer sektörlerde kesişmesi ülkede artan siyasi kutuplaşmanın farklı uçlarında yer almaları beraberinde acımasız bir rekabeti getirdi. Özellikle her türlü etik değerden yoksun ve siyasetle iç içe olan bu rekabet, bu medya grubu bünyesindeki gazetelerde de etkisini gösterdi. Gazeteler okuyucularının gözünde “tarafsızlıklarını” koruyabilmek için dikkatlice düşünülmüş imaj çalışmalarına giriştiler.

“Holdingler görünürde çeşitliliği koruyor izlenimini vermek için değişik eğilimlerde uygun yayınlara yer verebilirler ya da bir gazetenin içerisinde çeşitli görüşlerde yazarlar bulunabilir. Gerçekte ise bunlar göstermelidir. Bu ayrıntılar gazete ya da derginin gerçek politikasını ya da eğilimini değiştirmez.” (Topuz, 2003: 347)

Özellikle 2000’li yıllarla beraber gazeteler sahipleri ve sahiplerinin bağlı oldukları güç odakları tarafından adeta bir enformasyon silahı gibi kullanılmaya başlandı. Bu dönemde söz konusu gazeteler her alanda rakipleri karalama, özel bilgileri ifşa etme, siyasi ve ticari şantaj aracı olarak kullanılmaya başladı. Çevre konusu da dahil olmak üzere gazetecilerin ve yazarların uzmanlık bilgileri enformasyon savaşının bir parçası haline dönüştü.

“Oynanan güç oyununun boyutları büyüdükçe medya eliyle kurulan “etkinlik” bir zırh sağlamaktan çok, belirleyici bir angajman ürettiyordu. Medya (daha doğrusu medya patronları) ekonomik ve siyasi elitler arasına katılıp “oligarşiye” angaje oldukça, kimin kimi belirlediği sorusu muğlaklaştı.” (Seymen, 2001:99)

Zihniyet değişiminin bir başka önemli ayağı da, gazete yöneticilerinin patronların tüm parasal ilişkileriyle doğrudan ilişkili hale gelmeleri idi.

“Can Ataklı bu gelişmeyi, “Biz 1987’lere kadar çok iyi geldik, ondan sonra Zafer viraj almaya başladı. Dinç Bilgin’le beraber paranın kontrolünü de aldı.(...) Ne kadar sıkı fıkı olduğunu bilmiyorum. Zafer günde kaç milyon dolarlık çek imzalıyor ben bilemem ki. Artık iş dünyasının içindeydiler,” sözleriyle anlatıyor. Köşe yazarlarının, gazete genel yayın yönetmenlerinin, Ankara temsilcilerinin, patronlarının gücünün ve giderek ekonomik faaliyetlerin yürütücüsü haline gelmeleri ve bunların açıktan bir hak gibi yapılmaya başlanması bu dönemin belirleyici özelliğiydi.”
(Seymen, 2001: 99)

Gelişen baskı ve iletişim teknolojilerinin getirdiğı yenilikler ile gazeteler daha kısa süre içerisinde hazırlanabilir, daha yüksek sayılarla daha kısa sürede basılabilir ve yine daha kısa sürede daha geniş bir alanda dağıtılabilir hale gelmişti. Bu yenilikler gazetenin görsel olarak daha alımlı, daha kolay tüketilebilir olmasının ve daha geniş bir okur kitlesini hedeflemesinin de önünü açmıştı.

2001 yılındaki ekonomik krizden sonra gazeteler kârlıklarını koruyabilmek ve rekabet güçlerini kaybetmemek için personel sayısını olabildiğince azalttılar. Ulusal basında olabildiğı kadar az personelle, az maliyetle çok fazla haber üretebilmek sektörün ortak verimlilik standardı olarak öne çıktı. Özellikle 2008 yılından itibaren mali kriz gerekçe gösterilerek yüzlerce gazeteci işten

çıkarıldı. (Türkiye Gazeteciler Sendikası Ankara Şubesi, 2010: 285). Teknolojik gelişmeler de bu istihdam düzenlemesine yardımcı oldu. Taşınabilir iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle habere giden muhabir aynı zamanda fotoğrafları da çekmeye başladı. Gazete tasarımı masaüstü yayıncılık teknolojileri sayesinde çok daha az kişiyle çok daha kısa sürede yapılabilir hale geldi.

“Can Ataklı Sabah Gazetesi için bu geçiş dönemini şöyle tanımlıyor: *“Muhabirler artık çok az paralar kazanıyorlar: Bu dalga 80’de başladı 90’ların ilk yarısına geldi, süper maaşlar küçük maaşlara döndü. Teknoloji artınca önemli işleri az adamla yapar oldunuz. Ben şimdi sayfayı evde yapıp, resimleri scan edip, buradan direkt Samandıra’ya geçebilecek durumdayım. Aradaki adamları çıkartır oldunuz.”* (Seymen, 2001:76)

Gazeteciliğe ilişkin donanımların yerine teknolojik donanımları gelişkin, yeni iletişim teknolojilerini yetkin olarak kullanabilen daha genç insanlar, sendikal destekten yoksun olarak, Türkiye’nin büyük gazetelerinde çalışmaya başladı. İş güvencesinin, sendikal güvencenin olmaması işsizliğin büyük bir sorun olduğu Türkiye’de işini kaybetme korkusu yaşayan ve bu nedenle daha kolay kontrol edilebilir bir gazeteci profili ortaya çıkarmaya başladı. Buna uygun olarak haber üretim süreçleri de yeniden örgütlendi. Can Ataklı’ya göre yayınlama sürecini yönetecek, işini iyi bilen bir grup insanın varlığı yeterliydi:

“On tane falan süper maaş alan yazar ve birkaç iyi haber koklayan müdür, istihbarat şefi geldi, yeterli olmaya başladı. Zaten iş masa başına dönmüştü. Geri kalanların kazançları düşme-

ye başladı. Yeni gelen adama çok az para verilmeye başlandı. Açıkçası bu çok az para verilen kişiler işten çıkartıldığında değişen bir şey olmuyordu. Yani çok düşük maaşlar kritik görevlerdeki çalışanlar değil. Tabi kartel olayı da çok etkiledi maaş durumunu. Gazeteci ayrılınca başka gazetede iş bulamadığı için maaş azlığı nedeniyle başını kaldıran pek olmuyordu. Tabii şimdi her şey tam anlamıyla karıştı. Çalışanlar bırakın maaş artışı talebini, maaş düşürülmesine bile razı, yeter ki bu kriz ortamında tamamen işsiz kalsın.” (Seymen, 2001: 76)

“Bütün bu süreçte promosyon yarışları, pazarlama teknikleri ile gazetelerin tirajı ayakta tutulsa da, medyanın itibar ve güvenilirliği hızla eridi. Medya sermaye büyüklüğü ve çeşitlilik anlamında büyüyordu. Ama periyodik hale getirilen Ocak ve Temmuz tenkisatları ile medya çalışanlarının toplam sayısı olmasa bile, birim başına çalışan sayısı azaldı/azaltıldı. Medya içi gelir dağılımı bozuldu. Bu gelişmeler bile “içeriden” bir tartışmayı üretmedi. Tam tersine bu yapı ile uyumlanmak için derin bir zihniyet değişimi herkesin katkısıyla işlemeye devam etti.” (Seymen, 2001: 102)

Bugün Türkiye'deki ulusal gazetelerin hemen hemen tümünün gazeteye özgün haber dili ve kurumsal ilkeleri vardır. Bu kurumlarda çalışmaya yeni başlayan genç gazeteciler önce gazetenin ticari, ideolojik olarak belirlenmiş ilkeleri ve haber dilleri konusunda iş üzerinde eğitilirler. Hürriyet Gazetesi kendi kurumsal ilkelerini o dönemki Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'ün önsöz yazısı ve o dönemki Doğan Yayın Grubu İcra Kurulu Başka-

nı Vuslat Doğan Sabancı'nın sunuş yazısı ile 2003 yılında bir kitap olarak yayınlanmıştır. 220 sayfalık kapsamlı bir çalışma olan ve Sefa Kaplan tarafından yazılan Hürriyet Gazeteciliği adlı kitap, sadece Hürriyet Gazetesi değil grup içerisindeki tüm gazeteler, yayınlarda çalışan gazeteciler ve ileride grup içerisinde işe başlayacak gazeteci adayları için hazırlanmıştı. Kitabın temel amaçlarından biri Hürriyet'in marka değerini ileriye taşımaktı ve bunun için de bu gazeteciler için "marka" olmayı öneren kapsamlı bir mesleki çerçeve hazırlanmıştı:

"Muhabir, muhabirlik niteliklerini sürekli geliştirerek mesleğinde ilerleyebileceğinin bilincinde olmalıdır. Muhabirliği, yöneticilik ya da köşe yazarlığı için sıçrama noktası olarak görmek elbette mümkündür. Bu durumda bile, istenilen noktalara gelebilmek son derece iyi yani marka muhabir olmak gereklidir"
(Kaplan, 2003 :106).

Kitap muhabirin uyması gereken mesleki davranış kuralları, haber dili, bilgi toplama, Hürriyet'e özgü imla kurallarını da içeren temel bir başvuru kaynağı olarak hazırlanmıştı.

Yeni nesil basın çalışanları gazeteci kimliklerinden öte bağlı bulundukları basın kurumunun birer çalışanıdır. Gazeteci Zeynep Oral bu yeniden yapılanma sürecinde işten çıkarılmasına ilişkin hayal kırıklığını şöyle belirtmişti:

"Galiba artık biraz büyüyecektim de... Masallara inanma yaşımdan çoktan geçmişti... kendime bir masal yaratmıştım "Milliyet

Gazetesi” benim diyerek, çok uzun süre o masala inanmışım. Oysa hepsi, hepsi, önce bir patronun, sonra bir başka patronun yanında çalışan insandım.” (Oral, 2011: 216)

Genç gazetecilerin meslek içi eğitim süreçleri, belirlenmiş standartlara bağlı kalarak haber üretim sürecinin hızlandırılması ile sağlanır. Editörler haber üretim sürecinin denetleyicisidir. Böylece gazetenin politika, ekonomi, çevre, spor, magazin gibi başlıklarda yayınladığı haberler gazetenin ilkeleri açısından bir aykırılık taşımayacak hale geldi. Bu sistemde “iyi bir muhabir” bir haber metnini oluştururken neyin yayınlanıp neyin yayınlanmayacağını iyi bilir. Bu nedenle üretilen haberler de bir düşünce üretiminden çok fabrikasyon bir üretimdir. Bu üretim tarzı gazeteciye düşünsel hareket alanı olarak giderek daha dar bir alana sıkıştırmaya başladı. Aynı basın grubu altında bulunan gazeteler 2001 krizinden sonra haber maliyetlerini düşürebilmek için ortak haber havuzlarından daha fazla yararlanmaya başladılar. Örneğin Doğan Grubu çatısı altında oluşturulan Doğan Haber Ajansı veya Zaman Grubu altında oluşturulan Cihan Haber Ajansı aynı grup altında bulunan gazetelere haber servisi vermekte, aynı zamanda da grup dışı gazetelere haber satışı yapmaktadır. Bu durum özellikle aynı grup altındaki gazetelerin haber içeriklerinde büyük bir benzeşmeye yol açmıştır.

“Eskiden hükümet ve siyasal iktidarlar basını sansür ederken bugün “içsel” bir sansür, otosansür geçerli bulunmaktadır. Gazeteci, kimi zaman direkt bir baskı altında olmaksızın medya sahibinin çıkarlarını içselleştirerek, kendisini yönetimle özdeşleştirerek bir sansür uygulamaktadır. “Mesleki Kayma” olarak adlan-

dırılan bu olgu, sadece üst düzey gazete yöneticisi ya da yazarda değil genç gazetecilerde de görülebilmektedir. Ekonomi muhabirleri, ekonomi bürokrasisiyle içli dışlı olurken, her gün polisle yaşayan polis-adliye muhabirleri de aynen polis gibi düşünebilmektedir. Sanatçılarla birlikte olan magazin muhabirleri de farklı bir tutum sergileyememektedirler. Bu çerçevede gazeteci mesleğinin etik değerlerini unutmuş, uzmanlık alanındaki insanların kimliğine bürünmüştür.” (Özsever, 2004: 59)

Kriz dönemlerinin zorunlu ekonomik yaptırımları Türk Basını’nda uzmanlaşma üzerinde çok etkili oldu. Batı örneklerinde olduğu gibi kurumsallaşmış ve örgütlü bir uzmanlaşma Türkiye’de gelişmedi. Batı basınındaki yapılanmadan farklı olarak, Türk Basını’da, belirli konularda uzmanlaşmış ve sadece o alanda çalışan ve o alanın dışında çok fikir sahibi olmayan uzman gazeteci yerine, birçok alanda haber yapan, çevre gibi ilgi duyduğu alanda daha fazla haber üretmeye çalışan gazetecileri ortaya çıkarttı.

“Gazetecilerin medya patronları karşısındaki güçsüzlüğü, sendikal haklarını da kullanmadan yoksun bırakılması, medya sahiplerinin ticari kaygılarla siyasi iktidarlara yakınlaşma eğilimleri, sansür ve otosansürü birlikte getirmekte; böylece basın ve ifade özgürlüğünün kullanılabilmesinin koşulları yok edilmektedir
“(Türkiye Gazeteciler Sendikası Ankara Şubesi, 2010: 359).

Bu noktada Türk Basınındaki uzmanlaşmanın tamamen basın işletmelerinin çıkarları doğrultusunda sınırlı olarak ekonomi, siyaset, spor gibi belli

alanlarda yapılandığı gözlemlenebilir. Bu sınırlı uzmanlaşmanın da kamuoyu yararına olduğunu değerlendirmek iyimser bir yaklaşım olur. Uzmanlık bilgisi gazete yayın politikası doğrultusunda rekabette ekonomik ya da politik bir getiri, tiraj ve reklam sağlamıyorsa önemsenmemektedir. Türk Basını'nda bu ana dalların dışında kalan çevre gibi konulara yönelik uzmanlık sıfatı, kurumsal yapılanmaların gazeteciler arasında bölüştürdüğü alana yönelik haber servisi yapılanmasındaki uzmanlıklar değil de, gazetecilerin genelde kendi yönelimleriyle elde ettikleri deneyimlerle oluşan, genelde bireysel uzmanlıklardır. Bu tip bireysel uzmanlıkların varlığının gazeteler açısından kritik bir önemi yoktur. İhtiyaç duyulduğunda ajans haberleri ya da bir başka muhabir de aynı görevi üstlenebilir.

3.4 Türk Basını'nda Çevre Gazeteciliği

Türk Basını'nda uzmanlaşmaya koşut olarak çevre gazeteciliğinin nasıl yapılandığını tespit etmek için düzenli olarak çevre haberi yapan 10 gazeteciyle görüşme yapıldı. Yapılan görüşmeler ile çevre haberi yapan gazetecilerin kişisel ve mesleki özellikleri, çevre gazeteciliğine başlamaları, çevre gazeteciliğine bakışları, çevre haberlerine bakışları, haber kaynakları, haber üretim süreçleri, kamuoyu algıları tespit edilmeye çalışıldı.

Görüşme yapmak amacıyla çevre haberi yapan gazetecilerin seçimi için öncelikle Türkiye çapında yayınlanan günlük gazetelerde bir yılda yayınlanan çevre haberlerinin yazarlarından bir liste oluşturuldu. Daha sonra bu liste içinde yer alan yazarların düzenli olarak çevre haberi yazanları belirlenerek bir görüşme listesi oluşturuldu. Görüşme yapılan gazetecilerden çevre haberi

yazan gazeteciler ile ilgili yeni isim önerileri geldi. Hazırlanan liste üzerinde, bu öneriler dikkate alınarak bazı değişiklikler yapıldı. Listedeki kimi gazeteciler görüşme yapmayı kabul etmediler. Görüşme yapılan gazetecilerin isimleri de,. Tez İzleme Komitesi'nin , isimlerin açıklanmasının etik olmayacağına ilişkin ortak kararı nedeniyle gizlendi..

Ayrıca, Çevre Gazeteciliği üzerine bir sivil örgütlenme örneği olduğu için, (...) Derneği Başkanı (...) Gazetesi Ankara Temsilciliğinde görevli gazeteci (...) ile de görüşme yapıldı. (...) Ankara'nın kent soruları üzerine yazılar yazmaktadır.

3.4.1 Araştırma Verileri

Araştırma kapsamında **10 gazeteci** ile görüşüldü.

3.4.1.1 Görüşülen Gazeteciler

3.4.1.1.1 Gazeteci A (10.08.2010)

25 yaşında, bekar. Hukuk lisans eğitimi aldı. 2006 yılında stajyer olarak gazeteciliğe başladı. Aynı gazetede 2008 yılında Basın Kanunu'na uygun olarak muhabir unvanı ile çalışmaya başladı. Görüşmenin yapılmasından 2 yıl önce ekonomi gazeteciliğinin bir alt dalı olarak “uzman enerji muhabirliği” yapmaya başladı. Ancak yaklaşık bir yıldır aynı zamanda çalıştığı gazetenin çevre haberlerini de yazmaktadır. Ekonomi Gazetecileri Derneği ve Ekonomi

Muhabirleri Derneği üyesidir. Bulunduğu şehirde 9 aydır yaşamaktadır. Aylık geliri yaklaşık 2700 TL dir. Politik Görüşü: Liberal (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf. 222)

3.4.1.1.2 Gazeteci B (25.08.2010)

29 yaşında, evli. Gazetecilik eğitimi aldı. 1999 yılında henüz bir öğrenci iken stajyer unvanı ile gazetecilik yapmaya başladı. 11 yıldır gazetecilik yapmaktadır. 7 yıl bir medya grubunun gazetesinde çalıştıktan sonra şu anda aynı yayın grubuna bağlı bir başka gazetede 4 yıldır muhabir kadrosuyla çalışmaya devam etmektedir. 2006 yılından beri düzenli olarak çevre haberi de yazmaktadır. Birçok farklı alanda haber yazsa da aslen kendini çevre gazetecisi olarak tanımlamaktadır. (B) bulunduğu şehirde 11 yıldır yaşamaktadır. Aylık geliri 1300 TL dir. Basın Kanunu'na uygun olarak sözleşmeli olarak çalışmaktadır. Gazeteciler Sendikası ve Gazeteciler Cemiyeti üyesi. Politik Görüşü: Sosyal Demokrat (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.229)

3.4.1.1.3 Gazeteci C (02.09.2010)

37 yaşında, evli. Gazetecilik lisans eğitimi aldı. 1994 yılında gazeteciliğe başladı. İsteyerek gazeteci olmadı. Üniversite giriş sınavında iletişim fakültesini kazandığı için gazeteci olmaya karar verdi. Şu anda görev yaptığı gazetede ise 7 yıldır çalışıyor. Çalıştığı gazetenin şehir bölge ofisinde görev yapıyor. 4 yıldır çevre ile ilgili haberler yazıyor. Tüm yaşamını bulunduğu şehirde geçirdi. Kişisel ilgi alanı ve hobileri de çevre ile yakından ilişkili. Aylık geliri 1700 TL. Basın Kanunu'na uygun olarak sözleşmeli olarak çalışmaktadır. Gazeteciler Cemiyeti ve Çağdaş Gazeteciler Derneği üyesi. Politik Görüşü:

Ulusalçı – Milliyetçi (gazetecinin kendi ifadesi ile) (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.244)

3.4.1.1.4 Gazeteci D (28.09.2010)

32 yaşında, bekar. Gazetecilik lisans eğitimi aldı. 1999 yılında muhabir olarak gazeteciliğe başladı. Halen aynı unvan altında aynı gazetede çalışmaktadır. 11 yıldır gazetecilik yapıyor. 10 yıldır da düzenli olarak çevre haberleri de yapıyor. Tüm yaşamını bulunduğu şehirde geçirdi. Aylık geliri 1500 TL. Türkiye Gazeteciler Sendikası üyesi. Politik Görüşü: Anarşist (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.255)

3.4.1.1.5 Gazeteci E (05.10.2010)

43 yaşında, evli. Gazetecilik lisans eğitimine ve gazetecilik lisansüstü eğitimine sahip. 1989 yılında gazeteciliğe başladı. 22 yıldır gazeteci olarak çalışıyor. Lisansüstü eğitimini yurt dışında yaptı. Uzun yıllar yurt dışında uluslararası çapta yayın yapan bir radyoda, çevre programlarının yapımcılığını yürüttü. Görüşme tarihinden 5 yıl önce tekrar Türkiye’de yaşamaya ve çalışmaya başladı. Herhangi bir gazetecilik örgütüne üyeliği bulunmamaktadır. Aylık geliri 3000 TL. Politik Görüşü: Liberal (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.263)

3.4.1.1.6 Gazeteci F (27.10.2010)

41 yaşında, evli. Gazetecilik lisans eğitimine ve gazetecilik lisansüstü eğitimine sahip. Gazeteciliğe 1993 yılında muhabir olarak başladı ve aynı gazetede görev yapmaya devam ediyor.. 4 yıldır çevre haberleri ile ilgili editör olarak görev yapmaktadır. 1999 yılında çevre haberleri yapmaya başladı. Çalıştığı gazetede sadece çevre haberleri yazıyor. Çalıştığı gazetenin bağlı bulunduğu medya grubuna ait haftalık haber ve politika dergisinde de çevre haberleri yazıyor. Bulunduğu şehirde 21 yıldır yaşamaktadır. (F) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti üyesidir. Aylık geliri 3000 TL. Politik görüşünü tüm ideolojik görüşlerin doğrularından bir karma olarak tanımladı. (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.271)

3.4.1.1.7 Gazeteci G (05.01.2011)

52 yaşında, evli. Güzel sanatlar fotoğrafçılık lisans eğitimine sahip. 1970 yılından beri bulunduğu şehirde yaşıyor. 1989 yılında gazeteciliğe fotoğraf editörü olarak başladı. Muhabirlik, editörlük ve sayfa sekreterliği görevlerinde bulundu. Birçok ulusal gazetede görev yaptı. En son editör olarak görev yaptığı gazetede yönetimle ücret ve çalışma şartları konularında anlaşmazlığa düştü ve işten çıkarıldı. Konuyla ilgili hukuki süreç görüşmenin yapıldığı sırada sürüyordu. 1992 yılında çevre haberleri yazmaya başladı. Daha sonra görev yaptığı gazetelerde de asli görevlerinin yanı sıra çevre haberleri yazmaya devam etti. En son çalıştığı gazeteden aylık 2000 TL ücret alıyordu. Halen çevre sorunları ile ilgili bir sivil toplum kuruluşunda çalışıyor. Dava süreçlerinin tamamlanmasının ardından (G) emekli olmayı düşünüyor. Türkiye

Gazeteciler Cemiyeti ve Çağdaş Gazeteciler Derneği üyesi. Politik görüşü: Sosyalist-Marksist (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.2284)

3.4.1.1.8 Gazeteci H (10.05.2011)

68 yaşında, evli. Ekonomi konusunda akademi (iktisadi ve ticari ilimler akademisi) eğitimine sahip. 1961 yılından bu yana bulunduğu şehirde yaşıyor. Muhabir, yazı işleri sekreteryası, haber müdürü olarak görev yaptı. Son 15 yıldır da aynı gazete çalışıyor ve köşe yazıları yazıyor. Boğaziçi Üniversitesi'nde kısa bir süre gazetecilik üzerine dersler verdi. 1964 yılından beri gazetecilik yapıyor. 1965 yılında tarım arazilerinin sanayi kullanımına açılması ile ilgili olarak çevre haberleri yazmaya başladı. Aylık geliri ile ilgili görüş bildirmedi. Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Türkiye Gazeteciler Sendikası üyesi. Politik Görüşü: Sosyal Demokrat (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.300)

3.4.1.1.9 Gazeteci I (19.08.2011)

29 yaşında, evli. Gazetecilik alanında lisans eğitimine sahip. Hayatı boyunca aynı şehirde yaşadı. 2005 yılında ajans muhabiri olarak gazetecilik yapmaya başladı. İşe başladıktan kısa bir süre sonra ajansta çevre haberlerinden sorumlu muhabirlerden biri oldu. Türkiye Gazeteciler Sendikası üyesi. Aylık Geliri: 2500 TL Politik Görüşü: Sosyal Demokrat (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.312)

3.4.1.1.10 Gazeteci J (31.03.2011)

61 yaşında, evli. Gazetecilik alanında lisans eğitimine sahip. Lisans eğitimi dışında tüm yaşamını aynı şehirde geçirdi. 1976 yılında muhabir olarak gazetecilik yapmaya başladı. Şu anda ulusal bir gazetenin bölge ekinin editörü olarak görev yapıyor. Görevi ve çalıştığı bölge nedeniyle doğrudan çevre gazeteciliği yapmasa da çevre haberleri ile ilgili değerlendirmede bulunuyor. Düzenli olarak kent ve çevre sorunları üzerine köşe yazıları yazıyor. Aylık Geliri: 2000 TL Politik Görüşü: Sosyal Demokrat (Görüşmenin çözümlemesi Ekler Bölümü sf.318)

3.4.1.2 Gazetecilerin Çalışma Unvanları

Görüşülen gazetecilerden sadece biri mesleğe fotoğraf editörü olarak başlamış. Diğerleri ise mesleklerine muhabir unvanı ile başlamışlar.

5 Muhabir – Görüşme yapılan muhabirlerden biri işten ayrılmış

2 Editör

Görüşme yapılanlardan biri çalıştığı gazetenin çevre haberleri editörü

Bir editör çalıştığı gazetenin bölge sorumlusudur.

1 Köşe yazarı

Araştırma kapsamında görüşülen gazetecilerin 8'i erkek 2'si kadın gazetecidir.

Araştırma kapsamında görüşülen gazetecilerden 9'u tam zamanlı olarak çalışmaktadır. Gazetecilerden biri ise çevre haberciliği yaparken işinden ayrılmıştır ve çevre ile ilgili bir sivil toplum kuruluşunda çalışmaktadır.

Gazetecilerden biri ulusal çapta faaliyet gösteren ajans muhabiridir.

Gazetecilerin yaşları 25 ile 67 arasında değişmektedir. 3 gazeteci 30 yaşın altındadır.

Gazetecilerin mesleki deneyimleri (Sivil Toplum Örgütü Başkanı olan dışında) 6 ile 48 yıl arasında değişmektedir.

2 gazetecinin mesleki deneyimi 10 yılın altındadır.

4 gazetecinin mesleki deneyimi 10 ile 20 yıl arasındadır.

4 gazetecinin mesleki deneyimi ise 20 yılın üzerindedir.

Görüşülen gazetecilerin tümü Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır.

Görüşülen gazetecilerden tümü lisans eğitimi almıştır. 3 gazeteci ise gazetecilik alanında lisansüstü eğitime sahiptir.

7 gazeteci iletişim fakültesi gazetecilik alanında lisans eğitime sahiptir. 3 gazeteci ise bu alanda lisansüstü eğitim de almıştır.

1 gazeteci hukuk alanında lisans eğitime sahiptir.

1 gazeteci ekonomi alanında lisans eğitime sahiptir.

1 gazeteci ise uluslararası ilişkiler alanında lisans eğitime sahiptir.

Gazetecilerden hiçbirinin çevre uzmanlık alanı ile ilgili bir akademik çalışması, lisans ya da lisansüstü eğitimi bulunmamaktadır.

3.4.1.3 Gazetecilerin Gelir Bilgileri:

Gazetecileri aylık gelirleri 1300 TL ile 3000 TL arasında değişmektedir. Bir kişi aylık geliri konusunda herhangi bir bilgi vermemiştir. Ancak verilen ücret bilgileri gazetecilerin eline geçen net aylık geliri yansıtmayabilir. Çünkü gazeteciler aldıkları ücretlerin yanı sıra yazdıkları haber başına da telif ücreti almaktadır. Telif ücretleri maaş gelirine ek olarak gazetecilerin bir ay içerisinde ürettiği haber sayısına ve performansına göre değişebilmektedir. Telif ücretleri gazetelerde performans odaklı bir rekabet ortamı yaratmak için de kullanılmaktadır. Görüşme yapılan gazetecilerden biri hariç diğerleri aylık gelirini yeterli bulmamıştır. Bu durum “telif ücretini” gazeteciyi kontrol etmekte etkin olarak kullanılabilecek bir araç haline getirmektedir.

3.4.1.4 Gazetecilerin Yaşadıkları Yerler

Görüşme yapılan gazetecilerden 7’si İstanbul’da 3’ü Ankara’da 1’i ise İzmir’de yaşamaktadır. Gazetecilerden 3’ü dışında diğer gazeteciler doğdukları ve yaşamlarının önemli bir bölümünü geçirdikleri şehirde yaşıyorlar. Diğer 3 gazeteciden 2’si bulundukları şehirde 10 yıldan uzun bir süredir yaşıyorlar. Sadece bir gazeteci görüşme yapıldığı tarihte bulunduğu şehirde 6 aydır yaşıyordu.

3.4.1.5 Gazetecilerin Politik Görüşleri

Görüşme yapılan gazetecilere politik görüşleri soruldu:

4 gazeteci sosyal demokrat , 2 gazeteci liberal, 1 gazeteci milliyetçi, 1 gazeteci marksist, 1 gazeteci kendini anarşist olarak tanımladı. 1 gazeteci politik görüşünü tüm ideolojik görüşlerin doğrularından bir karma olarak tanımladı.

3.4.1.6 Gazetecilerin Mesleki Örgüt Üyelikleri

Bazı gazetecilerin birden fazla derneğe üyeliği vardır:

5 Gazeteci Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Üyesi

3 Gazeteci Çağdaş Gazeteciler Derneği Üyesi

1 Gazeteci Ekonomi Gazetecileri Derneği Üyesi

1 Gazeteci Ekonomi Muhabirleri Derneği üyesi

4 Gazeteci Türkiye Gazeteciler Sendikası üyesi

1 Gazetecinin hiçbir mesleki örgüt üyeliği bulunmamaktadır.

3.4.1.7 Çevre Haberi Yazan Gazetecilerin Gazeteleriyle Olan İş

Sözleşmeleri

Görüşme yapılan tüm gazeteciler gazetelerinde bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışmaktadırlar.

Görüşme yapılan gazetecilerden biri bu sözleşmeyi tek taraflı fesh⁶⁷ ederek işinden ayrılmıştır.

Bir gazetecinin iş sözleşmesi ise üyesi bulunduğu sendika ve çalıştığı kurum arasında toplu iş sözleşmesi ile belirlenmiştir.

Gazetecilerin iş sözleşmelerinin temelini **212 sayılı Kanun ile Değişik 5953 sayılı Kanun oluşturmaktadır.**

3.4.1.8 Gazetecilerin Mesleki Tatminleri

Görüşme yapılan gazetecilerin hepsi için bir meslek olarak gazetecilik az ya da çok manevi bir tatmin sağlamaktadır. Hiçbir gazeteci mesleğinden aldığı tatmini maddi olarak ölçmemiştir.

Belirtilen Tatmin Gerekçeleri:

- Yazılan bir haberin ülke çapında okunması,
- Yapılan haberle bir şeylerin değişebileceğini görmek,
- Olumlu geri dönüşler ve sivil toplum kuruluşlarından ve devlet kurumlarından gelen destekler,
- Çevre sevgisi

Bir gazeteci hariç hepsi isteyerek gazetecilik seçmiş. Bir gazeteci zorunlu olarak mesleğe yönelmesinin sebebini üniversite sınavlarında kullanılan tercih sistemine bağladı.

⁶⁷ Basın İş Kanunu: 212 Sayılı Kanun ile Değişik 5983 sayılı Kanun 11. Madde (EK-3 sf.197)

3.4.1.9 Gazetecilerin Çevre Haberi Yazmaya Başlamaları

Görüşme yapılan gazetecilerin çevre haberciliği ile ilgili mesleki deneyimleri 2 ile 14 yıl arasında değişiyor.

Gazetecilerden 3'ü, çevre haberciliğine gazetelerinde bu ihtiyacı görerek kendileri başlamış.

Gazetecilerden 2'si, çevre haberciliğine kendilerinden önce çevre haberi yapan kişilerin yerine geçerek başlamış.

1 Gazeteci, çevreye olan özel ilgisi ile çevre haberi yapmaya başlamış

2 gazeteci, çevre sorunlarına yol açan imar sorunları ve suçları üzerine haber yapmaya başlayarak çevre alanına yönelmişler.

1 Editör yaşadığı bölgenin çevre sorunlarındaki artışa bağlı olarak çevre haberlerine önem vermeye ve çevre üzerine yazılar yazmaya başlamış.

1 gazeteci ise görevlendirme ile çevre haberciliğine başlamış.

3.4.1.10 Çevre Haberi Yazan Gazetecilerin Sahip Olması Gereken Mesleki Özellikler

Görüşme yapılan gazeteciler arasında çevre haberi yazan bir gazetecinin sahip olması gereken mesleki özellikler konusunda ortak fikirler ve fikir ayrılıkları bulunmaktadır. Görüşmelerde belirtilen özellikler aşağıdaki tabloda tanımlanmıştır.

Tablo 1

Gazeteci	Çevre Sevgisi	Ekonomi Bilgisi	Siyaset Bilgisi	Hukuk Bilgisi	Çevre ile ilgili aktörlerin tanınması	Coğrafya Bilgisi	Çevre sorunlarından yana taraf olmak	Varoluşsal yaklaşım	Çevre eğitimi
A		x		x					
B		x	x	x	x				
C	x						x		
D		x	x	x		x			
E									x
F								x	
G	x						x		x
H	x				x				
I									x
J	x								

Gazetecilere çevre haberi yazan gazeteciler hangi mesleki özelliklere sahip olmalıdır sorusu sorulmuştur. Yukarıdaki tabloda verilen özellikler görüşme yapılan gazeteciler tarafından tanımlanmıştır. Tablo 1’den gazetecilerin her birinin hangi mesleki özelliklere vurgu yaptığı görülebilir.

3.4.1.11 Çevre Haberleri İçin Haber Kaynakları

Görüşme yapılan gazetecilerin kullandığı kaynaklar gazetecilerin verdiği önem doğrultusunda sıralanmaya çalışılmıştır.

3.4.1.11.1 Devlet Kurumları

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Ekonomi Bakanlığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri, Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu, Denizcilik Müsteşarlığı; Liman Başkanlıkları⁶⁸

⁶⁸ Araştırmanın tamamlanmasından sonra 61. Hükümet tarafından Bakanlık yapılanması değiştirildi. Araştırma kapsamında görüşme yapılan gazeteciler kaynakları konusunda 61. Hükümetin eski yapılanmasına göre cevap verdiği için bir karışıklık yaşanmaması araştırmada değişikliklere yer verilmedi.

3.4.1.11.2 Akademik Kurumlar ve Akademisyenler

Akademisyenlerin görüşleri gazetecilerin haberlerinin arka planını oluşturuyor. Gündemdeki çevre sorunları ile ilgili akademik uzmanlıkları olan akademisyenlerle çevre haberi yazan gazetecilerin düzenli bir iletişimi var.

3.4.1.11.3 Yerel Yönetimler ve Belediyeler

Yerel yönetimler Çevre haberi yazan gazeteciler için hem bir kaynak hem de haber için bilgi edinmemelerine çalışan ya da yaptıkları haberlerde eleştirilerini doğrudan yönelttikleri bir karşı taraf. Yerel yönetimlerin ve gazetelerin politik olarak birbirlerine konumlanışı gazeteciler için kaynak ya da karşı taraf olmasını belirliyor.

3.4.1.11.4 Ulusal ya da Uluslararası Haber Ajansları

Ulusal ya da uluslararası haber ajansları da çevre haberi yazan gazeteciler için bir kaynak. Ulusal resmi haber ajansı olan Anadolu Ajansı ve gazetecilerin çalıştıkları gazetelerin bağlı bulunduğu medya gruplarının haber ajansları da özellikle ani gelişen olaylarla ilgili olarak ilk kaynak olarak kullanılıyor.

3.4.1.11.5 İnternet Kaynakları

Tüm gazeteciler devlet kurumlarının, sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin web sitelerini kaynak olarak kullanılıyor. İnternet, kaynaklara ulaşabilmek için bir araç görevi görüyor. Sosyal medya ağları da çevre haberi yazan gazeteciler için önemli bir kaynak haline dönüşmüş. Kişisel fikirleri açıklama konusunda yeni bir hareket alanı sağlayan sosyal ağlar bireylerin

tanık oldukları ya da yaşadıkları çevre sorunları ile ilgili olarak gazetecilere ulaşmalarında yardımcı olmuş.

3.4.1.11.6 Kişiler

Bireylerden gelen ihbarlar da gazetecilerin kaynakları arasında yer alıyor. Bireyler gazetecilere ulaşmak için internet ortamını kullanıyorlar.

3.4.1.11.7 Sanayi ve Ticaret Şirketleri

Çevre sorunlarının önemli bir kısmında taraf olan şirketler ve sanayi kuruluşları da görüşmeye katılan gazeteciler için bir haber kaynağı

3.4.1.11.8 Halkla İlişkiler Şirketleri

Görüşme yapılan tüm gazeteciler “tek çare” veya “bir basamak olarak araya konulmadıkça” halkla ilişkiler şirketlerini kaynak olarak kullanmıyorlar ve bilgilendirme taleplerine son derece mesafeli bir şekilde yaklaşıyorlar.

3.4.1.12 Çevre Haberi Yazan Gazetecilerin Kendileri İle İlgili

Uzmanlık Değerlendirmeleri:

Görüşme yapılan gazetecilerden hiçbirisi kendini çevre konusunda kapsamlı bir uzman olarak değerlendirmiyor.

Bir gazeteci Türk basınında çevre haberi yapan gazetecilerin geneline göre daha uzman olduğunu belirtti.

Üç gazeteci kesinlikle kendisini çevre konusunda bir uzman olarak görmüyor.

Bir gazeteci bu konuda bir değerlendirme yapmak istemedi.

Bir gazeteci çevre konusundaki uzmanlığının şehircilik ve imar konuları ile sınırlı olduğunu belirtti.

Bir gazeteci çevre konusundaki uzmanlığının sualtı yaşamı ve denizlerle ilgili olduğunu belirtti.

3.4.1.13 Kamuoyu çevre konusunda çevre haberi yazan gazeteciden ne beklemeli?

Görüşme yapılan gazetecilerin soruya ilişkin net ifadeleri:

“Kamuoyu objektif kriterlerle ekonomiden kopmayan bir çevre haberciliği istiyor.”

“Kamuoyu beklentisi doğruluktur.”

“Kamuoyu beklentisi tarafsızlıktır.”

“Sansasyonel nitelikli olmayan paniğe sürüklemekten yapılmış çevre haberleri”

İki gazeteci bu soruya net bir cevap vermedi.

Bir gazeteci ise kamuoyu bilincinin çok düşük bir seviyede olduğunu belirtti.

3.4.1.14 Yazılan Çevre Haberlerinin Kamuoyu Üzerindeki Etkisini Nasıl Tanımlıyorlar?

Görüşülen tüm gazeteciler yazdıkları haberlerin kamuoyu üzerinde etkili olduğunu düşünüyor. Ancak bu etkiden ne anladıkları ve gazetecilerin kamuoyunu algılama biçimleri arasında önemli farklılıklar bulunduğu dikkate alınmalıdır.

Gazetecilerin bir bölümü, kamuoyunu somut olarak karar vericiler olarak tanımladı.

Diğer gazeteciler ise kamuoyunu soyut olarak çevre sorunlarından etkilenen kişiler olarak görüyorlar.

3.4.1.15 Gazeteciler Çevre Haberlerini Hangi Ölçütlere Göre Seçiyorlar?

Görüşme yapılan gazeteciler çevre haberi seçimini çeşitli yöntemlerle gerçekleştiriyorlar.

Gazetecilerin tümü büyük ölçüde kendi oluşturdukları ya da takip ettikleri gündeme bağlı olarak çevre haberi seçimini kendileri yapıyorlar.

Haber editörleri gündeme ilişkin haber önerileri getirebiliyorlar.

İstihbarat toplantılarında da haber önerileri getirilebiliyor.

3.4.1.16 Çevre Haberi Üzerindeki Editör Değerlendirmeleri /

Müdahaleleri

Görüşme yapılan gazetecilerden biri hem çevre haberi yazarı hem de çalıştığı gazetenin çevre haberini değerlendiren editörü olarak görev yapıyor.

Görüşme yapılan diğer gazeteciler ve editör gazetelerinde çevre üzerine uzman bir editör olmadığını belirttiler.

Bir gazeteci yazdığı çevre haberlerinin çalıştığı gazetede editörler tarafından genelde olumsuz değerlendirildiğini belirtti.

Gazetesinde köşe yazıları yazan bir gazeteci de yazdığı yazıların ya da yaptığı haberlerin editör değerlendirmesine tabi olmadığını açıkladı.

Diğer gazeteciler çalıştıkları gazetelerde çevre haberleri üzerinde editör kadro ile olumlu ya da olumsuz bir değerlendirme konusunda bir çatışma yaşamıyorlar , uzlaşma içerisindeler. Genellikle editör müdahalesi olmadan önce oto sansür uygulanıyor.

3.4.1.17 Çevre Haberi Yazan Gazeteciler Üzerindeki Zaman

Baskısı

Görüşme yapılan gazetecilerden dördü çalışırken üzerinde zaman baskısı hissederken, diğer dört gazeteci ise zaman baskısı hissetmiyor. Bir gazeteci sadece de editör görevi yaptığı için haber araştırması ile doğrudan ilgili değil.

3.4.1.18 Çevre Haberleri Hangi Sıklıkla Gazetelerde Yer Alıyor?

Üç gazeteci haber olarak değerlendirmeye uygun bir olay oldukça gazetelerinde çevre haberi yayınlandığını belirtti.

Bir gazeteci gazetesinde her gün çevre haberi yayınlandığını belirtti.

Bir gazeteci gazetesinde haftada 2 kez çevre haberine yer verildiğini belirtti.

Bir gazeteci editörlüğünü yaptığı bölgesel ekte haftada 1 kez çevre köşesi hazırlandığını belirtti.

3.4.1.19 Çevre Haberleri için yeterli fiziksel alan yer alıyor mu?

Görüşme yapılan gazetecilere göre çalıştıkları gazetede çevre haberleri için yeterli yer ayrılmıyor.

3.4.1.20 Çevre Gazetecilerinin yaptıkları haber ile ilgili uzun dönemde gelişmeleri takip etmeleri

Çevre Haberi yapan tüm gazeteciler yaptıkları haberlerden sonra haber konuları ile ilgili gelişmeleri uzun dönemde de takip etmektedirler.

SONUÇ

Gelişmiş ülkelerde çevre üzerine uzmanlaşmış gazeteciliğin daha kurumsal bir temele oturduğu gözlemlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde, ana akım medyada çevre gazeteciliği temelde sermaye birikiminin sürdürülebilirliğine dayanan liberal bakış açısının dışına çıkmamaktadır. Araştırma varsayımı geliştirilirken amaçlardan biri de gelişmiş ülkelerdeki basın kuruluşlarındaki uzmanlık anlayışı ve çevre gazeteciliği ile Türkiye'deki uzman çevre gazeteciliği durumunu karşılaştırmaktı.

Türkiye'de de dünyadaki bu genel-geniş ölçekli yapılanmaya koşut olarak tüm ekonomik yapılanması ile beraber basın sektörünün de son kırk yılda sahiplilik yapısı, örgütlenme biçimleri ve teknik-teknolojik altyapısı dünyadaki kapitalist birikimin kârlılık koşullarındaki gelişmelere paralel olarak değişim geçirdi; ancak içinde bulunan ülkeye özgü ekonomik ve siyasi koşullarla biçimlendi. Haber üretim sürecine etki eden bu değişimden doğal olarak gazeteciler de etkilendi. Türkiye'de basın daha ticari bir yapıya dönüştükçe, gazetecilik mesleği ve bu mesleğe özgü haber üretim pratikleri de genelde kapitalist üretim biçiminin özelde ise sektörün rekabet ve verimlilik esasına göre yeniden biçimlendi.

Bu araştırmanın temel amacı, Türkiye'de uzmanlaşma - uzmanlık alanları ile çevre - çevre sorunlarının haber olarak seçilmesi arasındaki ilişkiyi tanımlamaktı. Başka bir ifadeyle toplumsal gerçeğin "medya gerçeğine" dönüştürülmesi sürecinde, uzmanlığın-uzman gazeteciliğin "çevre haberleri-

nin üretiminde” ne ölçüde belirleyici olduğu ve gazetecinin uzmanlık bilgisinin bu aşamada neye dönüştüğü ve ne amaçla kullanıldığı; “Uzman” olarak nitelendirilen gazetecinin çevre ile kamu yararı karşısındaki duruşunu neyin- nelerin belirlediğini ortaya koymaktı.

Araştırma sonunda ticarileşmiş basın kuruluşlarında da uzmanlaşmaya dayalı, karmaşık bir yapı içerisinde güvenilir ve ilkeli bir habercilik hedeflenmiş gibi gözükse de, ticari çıkarların ve rekabetin haber üretim sürecini etkilediği sonucuna ulaşılabacağı varsayılmıştı. Araştırma varsayımına göre uzman gazetecinin çevre konusundaki uzmanlık bilgisi, doğrudan kâr elde etmek için oluşturulmuş bir yapıda çevre haberlerinin doğru ve tarafsız bir biçimde aktarılmasından çok, içinde bulunduğu kurumsal yapının çıkarları doğrultusunda kamuoyunun yönlendirilmesi için kullanılmaktadır.

Görüşme yapılan gazeteciler çevre haberciliğine gönüllü olarak yapılan bir seçim ya da ihtiyaca dönük olarak haber üretmekle başlamışlar. Görüşme yapılan gazetecilerden hiçbiri çevre muhabiri olmak üzere işe alınmamış ya da buna yönelik özel bir yetiştirme sürecinden geçmemiştir. Türk Basınında çevre üzerine sistemli bir uzmanlaşma sürecinden bahsetmek mümkün değildir ve yakın bir gelecekte çevre üzerine uzmanlaşmaya dönük herhangi örgütsel bir yapılanma da gözükmemektedir. Gözlemlendiği kadarıyla ekonomi, spor, politika gibi belli ana alanların dışında kalan alanların uzmanı sıfatı, sadece o alana yönelik olarak çalışan muhabirlere değil, yeri geldiğinde o alandaki habere de bakılacak kişi olarak görülmektedir.

Türkiye’de çevre haberi yapan gazeteciler sadece çevre alanında haber yapma ayrıcalığına da sahip değillerdir. Türk Basının geçirdiği değişim süreci içerisinde yaşanan ekonomik krizler ve haber üretim maliyetlerinin sürekli artması nedeniyle, Türkiye’de ülke çapında yayınlanan günlük gazetelerin haber üretim organizasyonları olabildiğince az gazeteciyle çalışmak üzere yapılandırılmıştır. Görüşülen gazetecilerden (G) basında sahiplilik yapısındaki değişim ve 2001 krizi ile birlikte gazetelerde gazetecilerin gerektiği gibi yetişmemeye başladığını düşünmektedir. (G)’ye göre bir muhabir 4-5 yıllık bir süreçte yetişmektedir ve yeni bir muhabirin haber yazmayı öğrenmesi, kendi kaynaklarını oluşturması zamanla oturan bir süreçte gerçekleşmektedir. (G), görüşmede bu süreçleri tamamlayan bir gazetecinin zamanla şefliğe yükseldiğini, ancak medyanın yeni sahiplilik yapısında artık bunlara önem verilmediğini vurguladı. Ulusal gazetelerde çalışan gazeteciler genellikle uzmanlık ya da ilgi alanlarının dışındaki alanlarda da haber yapmakla hatta çoğu zaman haberin fotoğrafını çekmekle de yükümlüdürler.

Burada günümüz Türk Basınındaki uzmanlaşmanın da kendisine özgü yapısı ortaya çıkmaktadır. Türkiye’de çevre gibi belirli bir alanın gazetecisi olmak o konuyla ilgili köşe yazarlığı yapmak gibi algılanmaktadır. Uzmanlık alanı olarak bir gazeteci örneğin çevreye yönelse bile, tüm çalışma zamanını çevre üzerinde çalışmaya ayırması güncel çalışma koşullarının getirdiği verimlilik baskısı altında olanaklı değildir. Görüşme yapılan gazetecilerden bazıları üzerlerinde zaman baskısını yoğun olarak hissetmektedirler. Gazetecilerden (D) çalışma yoğunluğunu “hiçbir şey için yeterli zamanımız yok” diye özetledi. Zaman baskısının tek nedeni haberin gazetede güncel olarak yayın-

lanma kaygısı değildir. Gazetecilerden 'haber çeşitliliğini' sağlamak üzere pek çok alanda haber yaparken sadece nitelik açısından değil nicelik açısından da güçlü bir performans beklenmektedir.

Gazeteciler pek çok farklı alanda haber yazarken belirli bir alanda uzmanlaşma eğilimi talebi ile çevre haberi yazmaya yönelmekte ya da yönlendirilmektedir. Bu daha vasıflı bir emek kazanma isteği ve diğer gazeteciler ile içerisinde bulundukları rekabet ortamında onlara bir avantaj sağlamaktadır. Ancak bu noktada gazetecinin 'yönelişinde' büyük ölçüde belirleyici olanın rakip gazeteler arasında haberin satış şansını artırmak üzere gazete yönetimlerince bir yapılageliş kuralı haline getirilen 'yönlendirme' olduğu dikkate alınmalıdır.

Gazeteciler farklı alandaki çalışmalarından edindikleri bilgileri çevre haberi yazarken kullanmaktadırlar ve bu bilgileri kendi açılarından çevre gazeteciliği için mesleki özellik olarak tanımlamaktadırlar. Oysa burada 'zaman baskısının' da etkisi olduğu pek fark edilememektedir. Gazeteciler çevre haberi yazmanın teknik açıdan başka bir alanda haber yazmaktan çok farklı olmadığını düşünmektedir. Ancak görüşülen gazetecilere göre çevre haberinin içerik olarak özgün farklılıkları vardır ve çevre haberi yazmak çok daha dinamik ve çok boyutlu bir çalışma gerektirmektedir. Bu durum 'ideal' olanla 'gerçekte işleyen' arasında farklılaşma yaratmakta ve gazeteci yapması gerekeni ya da 'işin gereğini' zamanla öğrenmekte, içselleştirmektedir. Türkiye'de günlük çalışma ilerleyişi içerisinde gazetecilerin çok boyutlu çevre haberleri yapmaları oldukça zordur. Gazetecilerin yaratıcı çalışma alanlarının sınırları meslek yaşamı içerisinde haber yazımı kuralları, yayın politikası ile

belirlenmiş durumdadır ve bu sınırlar editöryal kadronun denetiminde bulunmaktadır. Çevre konusunda uzmanlıkları olmayan editörler çevre haberlerini sadece gazetelerin yayın politikaları ve ilkeleri çerçevesinde değerlendirmektedir. Zaten gazeteciler hiçbir zaman çevre haberlerini çok boyutlu olarak işlemek için yeterli fiziksel alana veya mali olanaklara da sahip değildir. Kendilerinden öncelikli olarak haberin çok boyutlu olarak işlenmesi de beklenmemektedir. Gazetecilerden öncelikli olarak haberi gazetelerin yayın politikası çerçevesi içerisinde hazırlayarak hızlı bir şekilde yayına hazır hale getirmeleri beklenmektedir. Bu beklenti gazetecilere zaman, haber alanı ve nicelik olarak üretim baskısı olarak yansımaktadır. Gazeteciler bu durumun farkındadırlar ve bu duruma katlanarak ellerinden geldiğince bu durumu yönetmeye çalışmaktadırlar.

Kendilerini çevre konusunda bir uzman olarak değerlendirmeyen gazetecilerin uzman çevre gazeteciliğinin ideal mesleki özelliklerini tanımlamaları, onların gazetecilik mesleğine ve uzmanlığa bakış açılarını da belirlemektedir. Görüşme yapılan gazetecilerin bakış açıları, geniş bir çerçeveye sahip bir uzmanlaşma ihtiyacını ortaya çıkarmaktadır. Bu uzmanlık çerçevesi çevre gazeteciliğinin yerel yönetimler, imar çalışmaları ve düzenlemeleri, su, iklim, enerji, çevre ekonomisi vb. birçok alt dalın da eklenebileceği geniş bir tabana yayıldığını göstermektedir. Ancak tanımlanan mesleki özellikler içerisinde çatışma noktaları da bulunmaktadır. Örneğin Çevre haberciliğinin yanı sıra bir ekonomi muhabiri de olan (A)'ya göre çevre gazetecisi iyi derecede ekonomi bilmeli ve temel hukuk bilgisine sahip olmalıdır. (A)'ya göre iyi ekonomi bilgisi ile çevre haberi arasındaki “denge” iyi kurmalıdır. Ekonomi ve çevre

sorunları arasında denge arayışı (A)'nın çevre sorunlarına olan liberal bakışının bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır ve ekonomi temelli bir bakış açısını çevre gazeteciliği için de mesleki bir özellik olarak tanımlamaktadır. (F) ise ekonomi ile dengelenen çevre haberciliğini çevre sorunlarına karşı doğru bir yaklaşım olarak kabul etmemektedir. (F)'ye göre çevre gazetecisi dünyaya sadece ekonomik ve siyasal bakış açılarıyla değil de varoluşsal olarak da bakabilmeli, meraklı olmalı ve merakını da korumalıdır.

Gazeteciler çevreye ilişkin sorunlarda her görüş arasında bir denge kurarak kendi bakış açılarından toplumsal bir yarar yaratmaya çalışmaktadırlar. Çevre sorunlarına karşı çok yönlü bakış açısına göre değerlendirme gerekliliği, gazeteciler tarafından tüm görüşmelerde vurgulanan ortak özellik olarak ortaya çıkmıştır. Batıdaki örneklerinde olduğu gibi Türkiye'de çevre haberi yazan gazeteciler için de büyük oranda mutlak denge arayışı objektif olma kaygısının sonucu olarak ortaya çıkmaktadır ve objektiflik gazeteciler tarafından mesleki bir özellik olarak belirlenmektedir. Bu duruma aykırı bir örnek olan köşe yazarı (H), diğer gazetecilerden ayrılarak kendini bir "kent komiseri, amiri, şefi" olarak da görmektedir. (H) için gazetecilik anlayışı kesinlikle tarafsızlık temeline dayanmamaktadır. Kendi seçimine uygun olarak yanlış olduğunu düşündüğü noktada bir kendi anlatımı ile "amir", "şef" gibi bir iddia makamı gibi açık ve yargılayıcı bir üslupla taraf olmaktadır. Ancak (H) için de gazetesinin yayın politikalarının çerçevesi yanlılığının bir sınırı olarak belirlidir ve bu nedenle (H) de yeri geldiğinde bu çerçeve içerisinde kalarak oto sansür uygulamıştır.

Türkiye’de çevre haberi yapan gazetecilerin hepsi için gazetecilik bir meslek olarak tatmin sağlamaktadır. Yazılan bir haberin ülke çapında okunması ve bu haberle bir şeylerin değişebileceğini görmek ve olumlu geri dönüşler ve sivil toplum kuruluşlarından ve devlet kurumlarından gelen destekler çevre haberi yazan gazeteciler için mesleki bir tatmin sağlamaktadır. Örneğin (B) yoğun çalışma temposuna, düşük maaşına ve kendi deyişi ile “kesinlikle bir iş güvencesi” olmamasına rağmen, mesleğini ve uzmanlık alanını çok sevmektedir ve (B) hangi gazetede olursa olsun gazetecilik mesleğini sürdürmekte kararlıdır. Mesleki tatmin gazetecinin çalıştığı gazetenin hiyerarşisi içerisinde sahip olduğu konumun yüksekliğine göre bu tatmin giderek bir “güç sahibi” bir “şöhret sahibi” olmaya dönüşüyor. Tanınmış bir gazeteci olan (H) mesleğinden büyük bir keyif aldığını belirtmiştir.

Çevre haberi yapan gazetecilerden 40 yaşın altında olanlar son derece yoğun bir çalışma temposuna sahiplerdir ve zamanlarının önemli bir bölümünü çalışarak geçirmektedirler. Bu genç gazeteciler Türk Basını’nın son dönemi içerisinde yetişmiş gazetecilerdir. Genç gazeteciler kendileri gibi uzman adı altında ama gerçekte vasıfsız ya da yarı vasıflı gazeteciler ile bir rekabet ortamı içerisinde görev yapmaktadırlar. Gazeteciler genel olarak çalıştıkları gazete ile paralel politik görüşlere sahiplerdir ya da değilse bile çalışabilmek için en azından gazetenin politik çerçevesine uygun olarak hareket etmektedirler. Alınan ücretler temelinde mesleğin gazeteciler için maddi bir tatmin sağlamadığı görüşme yapılan tüm gazetecilerin ortak görüşü olarak ortaya çıkmıştır. Alınan ücretlerdeki önemli farklılıklara rağmen kimse aldığı ücreti yeterli görmemektedir. Aslında Türkiye’nin ekonomik şartları göz önün-

de bulundurulduğunda çok düşük olmayan ücretlerin yarattığı maddi tatminsizlik gazetecilerin meslekleri gereği içinde bulundukları sosyal çevrelerden de kaynaklanmaktadır. Özellikle genç gazeteciler büyük ölçüde meslek hayatlarının başlangıcından bu yana liberal sistem içerisinde yetişmiş bireyler ve başarıya odaklı olarak çalışmaktadırlar. Maddi tatminsizliğin diğer önemli bir yönü de gazetecilerin gazeteleri ile olan iş sözleşmelerinin kendilerine bir iş güvencesi vermemesinden ve mesleki haklarını korumamasından kaynaklanmaktadır. Gazetecinin işten çıkarılma tehlikesi karşısında hemen hemen hiçbir hukuki ya da örgütsel koruması bulunmamaktadır. Gazeteciler olası hukuki anlaşmazlık durumlarında büyük basın işletmelerine karşı tek başlarına hukuki mücadele vermek zorundadırlar. Görüşülen gazetecilerin tamamı Basın Kanunu temelinde oluşturulmuş hukuki bir sözleşmeye göre çalışmaktadırlar ya da çalışmışlardır. Bu sözleşmeler işverenleri ile kendileri arasında karşılıklı hukuki sorumlulukları içeren bir sözleşme de olsa gazeteciler açısından bu sözleşmelerin iş güvencesi veren bir yönü bulunmamaktadır. Gazetecilerin ücretlendirmeler ve iş güvencesi ilgili diğer bir sorunu da Türkiye'deki ulusal gazetelerdeki sendikalaşma oranının hemen hemen hiç olmasıdır. Doğrudan sorgulanmasa da görüşülen gazetecilerin sendikalaşma konusunda bir isteği gözlemlenmemiştir. Sendikalaşma olmadığı için gazetelerde belli kriterlere dayanan adaletli toplu sözleşmeler yapılmamaktadır. Kişiyi özel olarak yapılan iş sözleşmeleri ile ücrete dayalı rekabet ortamı yaratılmış ve alınan ücretler bir ölçüde gizli hale getirilmiştir. Gazeteciler arasındaki rekabet desteklenerek gösterdikleri performansa ve ürettikleri haber sayısına göre telif ücreti altında normal maaşlarının yanında bir pirim de veril-

mektedir. Ancak bu değişken ek pirimler gazeteye olan bağımlılık ilişkisini, örtük ama güçlü bir biçimde yeniden üretmektedir. Diğer taraftan ek pirimler işten çıkarılmaları durumunda tazminata dahil olmamakta ya da sosyal güvencelerini genişletmemektedir. Türkiye’de güçlü ve etkin bir biçimde gazetecinin haklarını koruyacak sendikal veya mesleki bir örgütlenme de bulunmaması, onları içlerinde bulundukları büyük sermaye yapıları içerisinde yalnızlaştırmıştır. Bu durum gazete yöneticileri için onları daha kolay yönetilebilir hale getirmiştir.

Görüşme yapılan gazetecilerden hiçbirisi kendini çevre konusunda uzman olarak değerlendirmemiştir. Görüşme yapılan gazetecilerin hiçbirisi çevre konusunda özel bir lisans, lisansüstü ya da alana yönelik sistemli hizmet içi bir eğitime sahip değildir. Ancak bu gazeteciler uzun yıllar boyunca çevre haberleri yaparak ve çevre sorunları ile ilgili gelişmeleri takip ederek Türkiye’nin çevre sorunları ile ilgili olarak belirli bir deneyim ve bilgi birikimi de elde etmişlerdir. Gazetecilerin sahip olduğu bu deneyimler gazetecilere genellikle çalıştıkları basın kurumlarında çevre alanı işle ilgili olarak resmi bir unvan olarak çevre uzmanı sıfatını kazandırmamıştır. Gazetecilerin sahip oldukları uzmanlık bilgilerinin bu nedenle çalıştıkları kurumda ek bir maddi getirisi bulunmamaktadır. Uzmanlık bilgilerinin maddi değeri, iş güvencesinin bir tercih sebebi olarak sınırlandırılabilir.

Çevre sorunları ile ilgili olarak gazetecilerin kamuoyunu da tanımlamaları politik görüşleri doğrultusunda ve görev yaptıkları gazetelerin yayın politikası ve gazetecilerin kişisel görüşleri çerçevesinde değişmektedir. Kamu kavramı bazı gazeteciler için karar vericiler olarak sınırlanmıştır. Örneğin (A) ha-

ber yazımında “objektif kriterlerin” ortaya konulması gerektiğini düşünmektedir çünkü ona göre halk “objektif ama ekonomiden kopmayan bir çevre” istemektedir. (A)’ya göre toplumda çevreye bakışta “sanal bir gerçeklik” vardır. (A) net olarak ifade etmese de, çevre ile ilgili kendi kamuoyu algısı ile bölgede görüştüğü insanların düşünceleri arasında bir çatışma olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşılık (B) çevre haberleri konusunda doğru neyse kamuoyu beklentisinin de o yönde olması gerektiğini düşünmektedir. (C) için çevre haberlerinin etkili olduğu kamuoyu çevre sorunlarından etkilenen insanlar ve sivil toplum kuruluşları olarak şekillenmektedir. (F) ise kamuoyunun bilinç seviyesinin beklentilerin çok altında olduğuna inanmaktadır. Çevre ile temel kavramların bile yeterince anlatılamadığı, bu nedenle öneminin de kavranmadığını düşünen (F) için açıkça kamuoyu karar vericiler olarak sınırlanmıştır.

Çevre gazetecilerinin bu uzmanlık alanına yönelik güçlü ve etkin olarak çalışan bir örgütlenmesi bulunmamaktadır. Çevre gazeteciliği ile ilgili olarak (...) Derneği adı altında bir sivil örgütlenme de vardır. Dernek Başkanı (...)’den alınan bilgilere göre, (Görüşmenin çözümlemesi Sf.316) 2005 yılında kurulan (...)’in 400 kadar üyesi vardır ve dernek 17 ilde örgütlenmiştir. Dernek üyeliği için üyenin gazeteci olması dışında bir şart aranmamaktadır. Dernek tarafından 2009 ve 2010 yıllarında iki kez kültür-turizm, çevre ve kent konularında başarılı haberlere ödül de verilmiştir. Ancak yapılan araştırma ve değerlendirmede son dönemde derneğin yoğun etkinliği olmadığı ve dernek çalışmalarının giderek azaldığı gözlemlenmiştir. Araştırmaya katılan gazetecilerden hiçbiri bu derneğe üye olduğu bilgisini vermemiştir. Derneğin bir ça-

tışma durumda gazeteciyi destekleme ve haklarını koruma gibi bir vizyonu da bulunmamaktadır.

Çevre haberi yapan gazeteciler çalıştıkları gazetelerin politik konumları ve bu konumları doğrultusunda uyguladıkları yayın politikalarına son derece hâkimlerdir ya da tamamen bu politikaları içselleştirmişlerdir. Bu nedenle de haber üretim süreçlerinde belirgin ya da doğrudan müdahaleleri pek sık yaşamamaktadırlar. Çünkü gazeteciler en başta işe alınırken bu hassasiyetler gözetilerek ve belirli bir deneme sürecinin sonunda işe alınmışlardır. Görüşme yapılan gazetecilerden bazıları çalıştığı gazetelerin politikalarını bireysel olarak da benimsemişlerdir veya kendi görüşleri ile uzlaştırmışlardır. Bazı gazeteciler ise gazetelerinin yayın politikalarını tamamen benimsemeseler de bir uzlaşma içerisinde. Asgari olarak bu uzlaşmayı sağlayamadıkları takdirde bu gazetecilerin zaten gazetede çalışmaya devam etmeleri mümkün değildir. Bu nedenle zaten sosyal güvenceleri daha zayıf olan genç gazeteciler yaşamlarına devam etmek, işsiz kalmamak için ve mesleki tatminlerini önleyecek içsel bir çelişki yaşamamak için mesleki yaşamları boyunca bu uzlaşmayı ister istemez kendileri yaratarak mesleki bir çatışmadan uzak durmaya çalışmaktadırlar. Çevre haberi yapan gazetecilerin hemen hemen hepsi haber konusunun gazete politikalarına ters düşeceğini düşündükleri noktada otosansür uygulamaktadırlar ya da o haberi hiç yapmamaktadırlar. Editör olarak görev yapan (J) Çevre haberi üzerinde öncelikle o haberin gerçekliğini sorgulamaktadır. Bir haberin yayınlanabilmesi öncelikle çalıştığı gazetenin bağlı bulunduğu medya grubunun belirlediği ve kitap olarak yayınladığı yazım ve içerik ilkelerine göre hareket etmektedir. Belirlenen bu çerçevenin dışına

çıkılan bir durum görüldüğünde (J) haberi yazan muhabire dönme gereğini çok fazla hissetmeden gerekli düzenlemeyi yapmaktadır. (J) çatışma noktalarında muhabirin üzerindeki istihbarat şefi ile birlikte hareket ederek muhabirden bilgi de isteyebilmektedir. (J) bu müdahalelerin “muhabirin ak dediğine kara demek” noktasına da ulaşmadığını belirtmiştir.

Elde edilen sonuçlar, araştırma varsayımını doğrulamaktadır. Türkiye’de uzman çevre gazeteciliğinin ulusal basında kurumsal bir yapılanması bulunmamaktadır. Türkiye’de çevre haberi yapan gazetecinin çevre konusundaki uzmanlık bilgisi, doğrudan kâr elde etmek için oluşturulmuş bir yapıda çevre haberlerinin doğru ve tarafsız bir biçimde aktarılmasından çok, yani toplumsal yararı öncelemekten çok içinde bulunduğu kurumsal yapının çıkarları doğrultusunda kamuoyu talebinin yönlendirilmesi için kullanılmaktadır. Türk basınındaki yapılanma içerisinde gazetecilerin örgütsüz olmaları, onları çalıştıkları ticari yapılar içerisinde etkisizleştirmektedir. Gazetecilik idealinin gereği olarak gazetecinin olaylar, sorunlar ve kurumlar karşısında kamuoyunu bilgilendirmesi, katılımcı bir demokratik düzenin devamı ve kamuoyunun serbestçe oluşumunun sağlanması için çalışması, örgütsüzlük nedeniyle önlenmekte ya da sınırlandırılmaktadır. Bu nedenle gazetecilerin sahip oldukları çevre bilgileri çevreye bir katkı sağlamaktan çok, çevre sorunları yaratan sistemi ve ekonomik ilişkileri çok fazla sorgulamayacak şekilde, gündemde olan çevre sorunlarını çalıştıkları gazetenin politikaları çerçevesinde işlemek için kullanılmaktadır.

KAYNAKÇA

Abadan, Nermin, (1961), **Gazeteciliğin Gelişim Safhaları**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Ankara Üniversitesi Dergiler Veritabanı: dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/406/4429.pdf, (02. 09.2010 tarihinde erişilmiştir.).

Adaklı, Gülseren, (2006), **Türkiye'de Medya Endüstrisi**, Ankara : Ütopya, 2006.

Aktan, Can C., Tunç, Mehtap, (1998), **Bilgi Toplumu ve Türkiye**, Ocak-Şubat, İstanbul : <http://www.canaktan.org/>, 1998, Yeni Türkiye Dergisi, s. 118-134.

Altuğ, Evrim, (2003), **Dünyanın En İyi Dergisi**. Radikal -İnternet Baskısı:- <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=83316> (10.4. 2010 tarihinde erişilmiştir.).

American History, (2004), **Three Mile Island: Inside Story**, 4 13, 2010 tarihinde <http://americanhistory.si.edu/tmi/index.htm> adresinden alındı.

Amnesty International, (1999), **"Universal Declaration of Human Rights."** *Amnesty International*, [http://www.amnesty.org/en/universal-declaration-human-rights-anniversary/declaration-text](http://www.amnesty.org/en/universal-declaration-human-rights-anniversary/declaration-texthttp://www.amnesty.org/en/universal-declaration-human-rights-anniversary/declaration-text) (2010 yılında erişildi.).

Antilla, Liisa, (2008), **Self-censorship and Science: A Geographical Review of Media Coverage of Climate Tipping Points**, 2, s.l. : Sage Publications, 16 September 2008, Public Understanding of Science, Cilt 19, s. 240-256.

Atwood, Ann, M., L., Erwin, (2004), s.l. : Sage Publications, 2004, **Public Understanding of Science**, Cilt 13, s. 295-308.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu, (2008), **Sıkça Sorulan Sorular. AB Türkiye Görünüm**, 2008, 12, s. 2.

Aydın Doğan Vakfı,(2011), **Kurucumuz**,
<http://www.aydindoganvakfi.com.tr>. (19 .05.2011 tarihinde erişilmiştir.)

Aydoğan, Metin, (2006). **Batı ve Doğu Uygarlıkları**, Ankara: Umay Yayınları.

Baechler, John, (1994). **Kapitalizmin Kökenleri**, (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge.

Baker, Matthew, John, (2008), **Environmental Journalism and Utah's National Parks, 1919-1971**, Utah: The University of Utah.

Barreau, Jean, Bigot, C, G, (2006), **Tarih Öncesinden Günümüze Bütün Dünya Tarihi**. (A. Özışık, Çev.) İstanbul: Dharma Yayınları / Tarih Dizisi.

Belge, Burçin, (2002), **“Ercan: Sendikasıylaştırma Müdürlerden Başladı.”**, Bia Haber Merkezi,
<http://eski.bianet.org/2002/08/15/12444.htm> (2011 yılında erişilmiştir).

Bendix, Jacob M., Carol, (1999), **Place, Distance and Environmental News: Geographic Variation in Newspaper Coverage of the Spotted Owl Conflict**. 4, s.l. : Taylor and Francis Ltd., Annals of the Association of American Geographers, Vol. 89, pp. 658-676.

Birleşmiş Milletler, (2012), **Siyasi ve Medeni Haklar Uluslararası Sözleşmesi**, *Belge net*. 2012.

<http://www.belgenet.com/arsiv/bm/bmsiyasihak.html> (2012 yılında erişilmiştir).

Bloch, Ernst, (2002), **Rönesans Felsefesi**, (H. Portakal, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi / Felsefe Dizisi.

Boratav, Korkut, (2009), **Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007**. 13. Baskı. Ankara : İmge.

Boykoff, T., Maxwell, Boykoff, M., J., (2007), **Climate Change and Journalistic norms. A case Study of US Mass-Media Coverage**. Science Direct, www.elsevier.com/locate/geoforum. (15.1.2010 tarihinde erişilmiştir).

Brown, Lester, (2005), **Dünyayı Nasıl Tükettik**, İstanbul: İşbankası, 2005.

Castells, Manuel, (2008), **Ağ Toplumunun Yükselişi**. (E. Kılıç, Çev.) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.

Cemal, Hasan, (2011), **Gazete, Fabrika, Banka...**, Milliyet Gazetesi, [Çevrimiçi] 25 Nisan 2011. <http://siyaset.milliyet.com.tr/gazete-fabrika-banka-/hasan->

cemal/siyaset/siyasetyazardetay/26.04.2011/1382313/default.htm.
(1.05.2011 tarihinde erişilmiştir.).

Corcuff, Philippe, (2009), **Bireycilik Sorunu**, 1. Baskı, İstanbul:
Versus, 2009.

Cottale, Simon, (2008), **Reportaing Demonstrations: The
Changing Media Politics Of Dissent**, Media Culture Society , 30
(853), 853-872.

Cowling, Keith, (2003), Monopoly Capitalism, Londra Mc Millan.1982.
M. Wayne içinde, **Marksizim Ve Medya Araştırmaları** (B. Cezar,
Çev., 1. Baskı b., s. 95). İstanbul: Yordam.

Durand, Jean, Pierre, (2000), **Marx'ın Sosyolojisi**, (A. Aktaş, Çev.)
İstanbul: Birikim Yayınları.

Doulton,Hugh, Brown, K., (2009), **Ten Years to Prevent
Catastrophe? Discourses of Climate Change and International
Development in the UK** Press. 19, s.l. : Elseiver, 2009, Global
Environmental Change, s. 191-202.

Erdem, Tevfik, (2006), **Feodaliteden Küreselleşmeye Temel
Kavram ve Süreçler**, İstanbul: Lotus Yayın Grubu / İnceleme -
Araştırma Dizisi.

European Court of Human Rights, (2012), **Avrupa İnsan Hakları
Sözleşmesi**, *European Court of Human Rights*.

[http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-
FB85A86B2433/0/TUR_CONV.pdf](http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/3BAA147F-29C9-48CE-AF64-FB85A86B2433/0/TUR_CONV.pdf) (2012 yılında erişilmiştir).

Febvre, Lucien, (1995). **Uygarlık, Kapitalizm ve Kapitalistler** (1. Baskı). (M. A. Kılıçbay, Çev.) Ankara: İmge.

Focus Dergisi, (2003). **Ölümün Adı Çernobil**,
<http://www.focusdergisi.com.tr/tarih/00377/> , (13.4.2010 tarihinde erişilmiştir.).

Foster, John, Bellamy, (2010). **Ekoloji ve Kapitalizmden Sosyalizme Geçiş**, Monthly Review (22), s. 49-62.

Freeman,Chris, Soete, L., (2003), **Yenilik İktisadı**. (E. Türkcan, Çev.) Ankara: TÜBİTAK.

Frome, Michael, (2003), **Environmental Movement and the Media**.
Encyclopedia Of International Media and Communications , 1 ,
543-552. Elsevier Inc.

Gibbs, Lois, Marie, (1998), **Love Canal 20th Anniversary**. Retrieved
4 12, 2010, from
http://arts.envirolink.org/arts_and_activism/LoisGibbs.html

Government of Canada, (2002), **Consultations of the Task Force with other Jurisdictions on their Access to Information Regimes**,
Access to Information Review Task Force, (2012 yılındaerişilmiştir).

Gürdoğan, Ersin, Nazif, (2003). **Kültür ve Sanayileşme**. İstanbul: İz .

Habermas, Jürgen, (2003), **Kamusallığın Yapısal Dönüşümü**, (T. B. Mithat Sancar, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

Hagreaves, Ian, (2006), **Gazetecilik** (1. Baskı), (Y. Özkan, Çev.)
Ankara: Dost.

Hasdemir, Asrak, Tuğba, (2007), **Kamusal İletişimde Bilgi Edinme Hakkı**, Ankara: Dipnot.

Hosbawn, Eric, (2005), **Sermaye Çağı 1848-1875**, (Bahadır, Sina, Şener, Çev.) Ankara: İmge.

Hutchins, Brad, Lester, L., (2006), **Environmental Protest and Tap-Dancing with the Media in the Information**, London : s.n., 2006,
Media, Culture & Society, Cilt 28, s. 433-451.

Işık, Metin, (2005), **Türkiye'deki İletişim Sistemi'nin Medya ve Siyaset İlişkilerine Yansımaları**, [yazan] Zülfikar Damlapınar. **Medya ve Siyaset**. Ankara : Turhan , 2005.

Jardins, Joseph, R, (2006), **Çevre Etiği** (1. Baskı), (Duru, Bülent, Topçu, Alaatin Dü.), (Keleş, Ruşen, Çev.) Ankara: İmge Yayınları.

Kaboğlu, İbrahim, (1996), **Çevre Hakkı**, 3. Baskı, Ankara: İmge.

Kaplan, Sefa, (2003), **Hürriyet Gazeteciliği**. İstanbul : Doğan Kitapçılık, 2003.

Karakuş, Mehmet, (2006), **Tüketim Toplum**,. T. Erdem içinde, **Feodaliteden Küreselleşmeye** (s. 295). Ankara: Lotus.

Keane, John, (2002), **Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümleri**, S. İrvan içinde, **Medya Kültür Siyaset**, (2. Baskı), Ankara: Alp.

Kennedy, Paul, (2000), **Büyük Güçlerin Yükselişi ve Çöküşü**, (B. Kavakçı, Çev.), İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Kirby, Alex, (1999), **Chernobyl A Disaster Re-Called**,
<http://news.bbc.co.uk/2/hi/science/nature/351368.stm>, (2010 yılında erişilmiştir).

Kovach, Bill, (2007), **Gazeteciliğin Esasları**, (1. Basım). (U. Uğur, Dü.), S. Göktaş, Çev.) Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

Kroll, Gary, (2001), **The 'Silent Springs' of Rachel Carson: Mass Media and The origins of Modern Environmentalism**. Public Understanding Of Science, (10), 403-420.

L'Assemblée Nationale, (2012), **Constitution de la République Française L'Assemblée Nationale**, <http://www.assemblee-nationale.fr/connaissance/constitution.asp> (2012 yılında erişilmiştir.).

Landes, David, S, (1998), **Kapitalizmin Doğuşu** (1. Baskı). (S. E. Gündüz, Çev.), İstanbul: İnsan.

Lear, Linda, (1998), **The Life and Legacy of Rachel Carson**,
<http://www.rachelcarson.org/Biography.aspx>, (2010 yılında erişilmiştir.).

Leistner, Marilyn, (2009). **Times Beach Story**,
<http://www.greens.org/s-r/078/07-09.html>, (2010 yılında erişilmiştir).

Lester, Libby, Hutchins, B., (2009), **Power Games: Environmental Protest, news media and the internet**. 31, 2009, Media Culture Society, Cilt 4, s. 579-595.

Lewis, Tammy, L, (2000), **Media Representations of "Sustainable Development": Sustaining the Status Quo?**, *Science Communication* , 21 (244), 244-272.

Loftis, Randy, Lee, (2007), **Roots of Environmental Journalism. Environmental Journalism Curriculum As An Imperative of Democracy: A Philosophical Exploration**, Thesis Prepared for the Degree of Master of Arts, University of North Texas.

Lukes, Steven, (1995), **Bireycilik**, (İ. Serin, Çev.), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Mandel, Ernst, (2000), **Marx'ın İktisadi Düşüncesinin Oluşumu**, (D. Işık, Çev.) İstanbul: Yazın Yayıncılık.

Maille, Marie-Eve, Et al., (2009), **The Gap Between Scientists and Journalists: The Case of Mercury Science in Quebec's Press**, *Public Understanding Of Science*, Vol. 19, pp. 70-79.

McChesney, Robert W, (2006), **Medyanın Sorunu**, [çev.] Çıdamlı, Ç., Coşkun, E., Usta, E., 1. Baskı. İstanbul : Kalkedon, 2006.

Morresi, Enrico, (2006), **Haber Etiği**, (Genç, Fırat, çev.), Ankara : Dost, 2006.

Moore, Rick, Clifton. (2001), **Environmental Issues and the Watchdog Role of the Media: How Ellu's Theory Complicates Liberal Democracy**, *Bulltein of Science, Technology & Society*, Cilt 21.

Natural Resources Defence Council, (1997), **Issues, Natural Resources Defence Council,**

<http://www.nrdc.org/health/pesticides/hcarson.asp>. (7.4. 2010 tarihinde erişilmiştir.).

Nils, Roll-Hansen, (1994), **Science, Politics and Mass Media: On Biased Communication of Environmental İssiuies,**

Science,Technology and Human Values, Vol. 19, pp. 324-341.

O'Connor, James, (1995), **Birikim Bunalımı**, (Çakıroğlu, Ali, çev). İstanbul : Belge, 1995.

Office of Reponse and Restoration, (2010), **Exxon Waldez Oil Spill,**

<http://response.restoration.noaa.gov/topic>. (12.4. 2010 tarihinde erişilmiştir.).

Olausson, Ulrika, (2009), **Global Warming global Responsiblitiy? Media Frames of Collective Action and Scientific Certainty**, Public Understanding of Science, pp. 421-436. ,

Oxford Dictionary of English, (2009), **Bourgeois**. Oxford : Oxford University press, 2009. 2e.

Oral, Zeynep, (2011), **Meslek Yarası**, 2. Baskı, İstanbul : Cumhuriyet Kitapları.

Özer, Ömer, (2008), **Liberal Basın Anlayışı**, Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Özsever, Atilla, (2004), **Tekelci Medyada Örgütsüz Gazeteci**, 1. Baskı. Ankara : İmge.

Palen, John, (1998), **SEJ's History, Objectivity As Independence: Creating The Society of Environmental Journalists, 1989-1997.**

The Society of Environmental Journalists , [Alıntı Tarihi: 2 20, 2010.] <http://www.sej.org/sejs-history>.

Phopal Organization, (2010), **Phopal Organization.** [Alıntı Tarihi: 2010.] <http://bhopal.org/index.php>.

Preston, Pascal, (2009), **Making News**, New York : Routledge, 2009.

Pulitzer Price Organization, (1959), **National Reporting Category** <http://www.pulitzer.org/bycat/National-Reporting>. (7.4. 2010 tarihinde erişilmiştir.).

Randazzo, Ryan,(2001), **Context and Bias in Environmental Journalism in the Leading U.S Newspapers Online vs. P A Content Analysis. Noted problems in the Journalism**, Reno : University of Nevada in Reno, May 2001.

Reed, Rosslyn, (2001), **(Un-) Professional Discourse?: Journalists' and Scientists' stories science in the Media**, Journalism, Cilt 2, s. 279-298.

Reis, Raul, (1999), **Environmental News: Covarage of the Summit by Brazillian Newspapers**, Science Communication, Cilt 21, s. 137-155.

Sachsman, David, Et al, (2002), The Environment Reporters Of New England. 4, s.l. : Sage Publications, June 2002, Science Communication, Vol. 23, pp. 410-441.

Sander, Oral, (1989), **Siyasi Tarih**. Ankara : İmge Kitabevi Yayınları / Tarih Dizisi, 1989.

Seymen, Serkan, (2001), **Sabah Grubunun Öyküsü: Amiral Battı (Can Ataklı'nın tanıklığıyla)**, 3. Baskı. İstanbul : Siyah Beyaz Metis Güncel, 2001.

Simon, Joel, (2009), **Unnatural Disaster The Crisis of Environmental Journalism**. Spring 2009, Boston : MIT Press, 2009, World Policy Journal.

Smith, Preserved, (2009), **Rönesans ve Reform Çağı**, (Çağlayan, Serpil, çev.), İstanbul : Türkiye İş Bankası Yayınları, 2009.

Sombart, Werner, (2008), **Burjuva**, (Adanır, Oğuz, çev.), 1. Baskı. Ankara : Doğubatı, 2008.

Sönmez, Mustafa, (2010), **Medya Kültür ve İstanbul İktidarı**, İstanbul : Yordam Kitap, 2010.

Starm, Keith, Et al.,(2000), **Mass Communication And Public Understand Of Environmental Problems: The Case Of Global Warning**, Public Understanding of Science, pp. 219-237.

Stockholm, (1972), **İnsan Çevresi üzerine Birleşmiş Milletler Konferansı Deklarasyonu, Birleşmiş Milletler Çevre Programı**, <http://www.unep.org/documents/default.asp?documentid=97&articleid=1503>, (22 2 2011 tarihinde erişilmiştir.).

Şenel, Alaeddin, (1997), **Siyasal Düşünceler Tarihi**, Ankara : Bilim ve Sanat Yayınları, 1997.

Tanilli, Server, (2006), **Uygarlık Tarihi**, İstanbul : Alkım Kitabevi, 2006.

The New Yorker, (2010), **The New Yorker History**.

<http://www.newyorker.com/magazine/timeline>, (10.4.2010 tarihinde erişilmiştir.).

Thompson, John B., (2008), **Medya ve Modernite**, (Öztürk, Serdar , çev.) Ankara : Kırmızı Yayınları / Kırmızı Özel Kitaplar Dizisi, 2008.

Topuz, Hıfzı, (2003), **Türk Basın Tarihi**. 2. Baskı. İstanbul : Remzi Kitabevi, 2003.

Tozar, Türker, (2007), *İnsan Çevresi Konferansı*, GenBilim Türkiye Bilim Sitesi, <http://www.genbilim.com//content/view/1286/84/> , (10,2,2012 tarihinde erişilmiştir.).

Tulloch, John, Lupton, D. (2001), **Risk, The Mass Media and Personel Biography: Revisting Beck's Knowledge, Media and Information Society**, , European Journal of Cultural Studies, Cilt 5, s. 5-27.

Türkdoğan, Orhan,(2009), **Türk Sanayi Toplumu**. İstanbul : Timaş, 2009.

Türkiye Gazeteciler Sendikası Ankara Şubesi, (2010), **TGS 2007-2010 Çalışma Raporu**, Ankara : Türkiye Gazeteciler Sendikası, 2010.

United Nations General Assembly, (1992), **Report Of The United Nations Conference On Environment And Development**, *A/CONF.151/26 (Cilt. I)*,

http://search.un.org/search?q=A%2FCONF.151%2F26&ie=utf8&oe=utf8&output=xml_no_dtd&site=ods_un_org&filter=p&proxystylesheet=UN_ODS_test&client=UN_ODS_test&getfields=DocumentSymbol.Title.Size.PublicationDate&ProxyReload=1&as_q=&as_epq=&as_oq=&as_eq=&lr=&num, (27 2 2012 tarihinde erişilmiştir.).

United Nations, (2012), **Universal Declaration of Human Rights**, <http://www.un.org/en/documents/udhr/> (2012 yılında erişilmiştir).

United Nations Economic Commission for Europe, (1998)
,Convention On Access to Information, Public Participation in Decision-Making and Access to Justice in Enviromentall Matters,
United Nations Economic Commission for Europe,
<http://www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf>,
(2012 yılında erişilmiştir.).

U.S. National Archives & Records Administration (2012), **The Virginia Declaration of Rights**, *U.S. National Archives & Records*. 2012.
http://www.archives.gov/exhibits/charters/virginia_declaration_of_rights.html (2012 yılında erişilmiştir.).

Ünder, Hasan, (1996), Çevre Felsefesi Etik ve Metafizik Görüşler, 1. Basım, İstanbul : Doruk Yayınları, 1996.

Valenti, Joann, Tavana, M. (2005), **Report: Countinuinig Science Education for Environmental Jornalists and Science Writers: In Situ With the Experts**, Science Communication, Cilt 27, s. 300-310.

Valenti, Joann, Myer, (2003), **Commentary: Media Coverage of the World Summit on Sustainable Development**, Science Communication, Cilt 24, s. 380-386.

Visit New England, (2010), **Visit New England**, Mystic Med. Inc., <http://www.visitnewengland.com.>, (2010 yılında erişilmiştir.).

Waisbord, Silvio, Peruzzotti, E. (2009), **The Environmental Story That Wasn't: Advocacy, Journalism And The Asambleísmo Movement In Argentina**, Media Culture Society, Vol. 5, pp. 691-709.

Wall, Don, (2007), **Concurrent History. Earth Tones: How Environmental Journalism and Environmental Ethics Influence Environmental Citizenship**, Thesis For The Degree of Master of The Arts, University of North Texas.

Wayne, Mike, (2006), **Marksizim ve Medya Araştırmaları**, (Cezar, Barış çev.), 1. Baskı. İstanbul : Yordam Kitap, 2006.

Weber, Max, (1997), **Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu**, (Aruoba, Zeynep çev.), İstanbul : Hil Yayınları / Felsefe-Sosyoloji Dizisi, 1997.

Woodruff, William, (2008), **Modern Dünya Tarihi**, (Vardar H. ,Vardar A, çev.), İstanbul : Pozitif Yayınları, 2008.

EKLER

EK-1 (sf 109)

TABLE 10
Potential Barriers to Reporting on the Environment

	<i>Percentage</i>					<i>Total</i>	<i>Mean</i>
	<i>Always</i>	<i>Often</i>	<i>Sometimes</i>	<i>Rarely</i>	<i>Never</i>		
Time constraints	11.1	31.5	50.0	1.9	5.6	100	2.59
Size of the news hole	3.6	10.9	54.5	18.2	12.7	99 ^a	3.26
Financial, travel, or other resource constraints	0	22.2	42.6	7.4	27.8	100	3.41
Your lack of technical knowledge on the environment	0	1.9	53.7	20.4	24.1	101 ^a	3.67
Government sources	0	12.7	40.0	12.7	34.5	99 ^a	3.69
Audience's lack of technical knowledge on the environment	0	7.7	40.4	11.5	40.4	100	3.85
Need to give stories a human face	0	5.5	38.2	12.7	43.6	100	3.95
Your editors or supervisors	0	3.6	38.2	12.7	45.5	100	4.00
Legal concerns	0	0	31.5	18.5	50.0	100	4.19
Environmental activists	0	0	31.5	7.4	61.1	100	4.30
Other business or corporate interests	0	1.8	20.0	10.9	67.3	100	4.44
Your publisher, station manager, or owner	0	0	18.2	7.3	74.5	100	4.56
Ethical concerns	0	1.9	11.1	9.3	77.8	101 ^a	4.63
The competition	0	3.7	7.4	1.9	87.0	100	4.72
Advertisers	0	1.9	9.3	3.7	85.2	101 ^a	4.72
Your colleagues	0	0	5.6	14.8	79.6	100	4.74
University sources	0	0	7.3	5.5	87.3	101 ^a	4.80

NOTE: Question: I'd like to find out whether certain people, problems, and institutions are a barrier in reporting on environmental stories. For instance, [the size of the news hole]. Would you say [the size of the news hole] is . . . always a barrier in reporting on environmental stories. . . ? Factors ranked by mean score, lowest to highest. Index ranged from *always* = 1 to *never* = 5.
a. Percentages do not total 100 percent due to rounding.

TABLE 5
Sources Used by Environment Reporters,
Grouped by Type of Source

	<i>Percentage</i>					<i>Total</i>	<i>Mean</i>
	<i>Always</i>	<i>Often</i>	<i>Sometimes</i>	<i>Rarely</i>	<i>Never</i>		
1. Federal							
Environmental Protection Agency	0	41.8	50.9	7.3	0	100	2.66
Centers for Disease Control and Prevention	0	18.2	49.1	29.1	3.6	100	3.18
Department of Energy	0	7.3	32.7	49.1	10.9	100	3.64
Food and Drug Administration	0	3.6	30.9	52.7	12.7	99 ^a	3.75
Department of Transportation	1.8	1.8	29.1	52.7	14.5	99 ^a	3.76
National Science Foundation	0	0	30.9	36.4	32.7	100	4.02
National Health & Safety Council	0	0	18.2	47.3	34.5	100	4.16
Agency for Toxic Substances and Disease Registry	0	5.5	20.0	25.5	49.1	101 ^a	4.18
2. State							
Department of Environmental Quality	10.9	80.0	9.1	0	0	100	1.98
Department of Natural Resources	10.8	54.1	29.7	2.7	2.7	100	2.32
Department of Health	3.6	56.4	34.5	5.5	0	100	2.42
Legislative offices	3.6	52.7	36.4	5.5	1.8	100	2.49
Governor's office	1.8	40.0	38.2	18.2	1.8	100	2.78
Department of Transportation	1.8	25.5	47.3	21.8	3.6	100	3.00
Department of Food/Agriculture	1.9	20.4	37.0	35.2	5.6	101 ^a	3.22
3. Local							
Mayor/top official	5.5	27.3	43.6	21.8	1.8	100	2.87
City/town council	7.3	23.6	40.0	25.5	3.6	100	2.95
Departments of Health	0	21.6	52.9	17.6	7.8	99 ^a	3.12
County administrators	3.2	6.5	22.6	48.4	19.4	101 ^a	3.74
4. Environmental organizations							
Local environmental groups	3.6	63.6	32.7	0	0	99 ^a	2.29
Individual citizens	5.5	56.4	38.2	0	0	101 ^a	2.33
Audubon Society	1.8	20.0	49.1	20.0	9.1	100	3.15
Sierra Club	0	9.1	45.5	32.7	12.7	100	3.49
Natural Resources Defense Council	0	1.8	38.2	30.9	29.1	100	3.87
Greenpeace	0	1.8	9.1	45.5	43.6	100	4.31

TABLE 5 Continued

	Percentage					Total	Mean
	<i>Always</i>	<i>Often</i>	<i>Sometimes</i>	<i>Rarely</i>	<i>Never</i>		
5. Business							
Manufacturers, developers, local business leaders	1.8	16.4	54.5	21.8	5.5	100	3.13
Chamber of Commerce	1.8	3.6	49.1	30.9	14.5	99 ^a	3.53
Chemical Manufacturers Association	0	0	20.0	41.8	38.2	100	4.18
6. Academic							
Academic officials, professors, researchers	3.6	61.8	30.9	3.6	0	99 ^a	2.35

NOTE: Sources ranked by mean within each category (from *always* = 1.0 to *never* = 5.0). Any responses for the Department of Fisheries and Wildlife were included with the Department of Natural Resources. Chamber of Commerce included both local and national organizations. *n* = 55 except for Department of Natural Resources (*n* = 37), Department of Food and Agriculture (*n* = 54), local departments of health (*n* = 51), and county administrators (*n* = 31).

a. Total does not equal 100 percent due to rounding.

**BASIN MESLEĞİNDE ÇALIŞANLARLA
ÇALIŞTIRANLAR
ARASINDAKİ MÜNASEBETLERİN TANZİMİ
HAKKINDA KANUN**

(212 sayılı Kanun ile Değişik 5953 sayılı Kanun)

Yayımlandığı R.Gazete : Tarih: 20/6/1952 Sayı: 8140

Kanun Numarası : 5953

Kabul Tarihi : 13/6/1952

Yayımlandığı Düstur : Tertip: 3 Cilt: 33 Sayfa: 1511

Kanunun şümulü:

Madde 1 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Bu Kanun hükümleri Türkiye'de yayınlanan gazete ve mevkutelerle haber ve fotoğraf ajanslarında her türlü fikir ve sanat işlerinde çalışan ve İş Kanunundaki "işçi" tarifi şümulü haricinde kalan kimselerle bunların işverenleri

hakkında uygulanır.

Bu Kanunun şūmulūne giren fikir ve sanat işlerinde ücret karşılığı çalışanlara gazeteci denir.

İstisnalar:

Madde 2 - Birinci maddenin şūmulū dahilinde bulunup da Devlet, vilayet ve belediyeler ve İktisadi Devlet Teşekkūl ve müesseseleriyle sermayesinin yarısından fazlası bu teşekküllere ait şirketlerde istihdam edilen memur ve hizmetliler hakkında bu Kanun hükūmleri uygulanmaz.

Bildirilmesi lazımgelen hususlar:

Madde 3 - Bu kanunun şūmulūne girecek mahiyetteki bir müesseseyi işletmekte olanlar; tesis edenler, devir alanlar ve kapatanlarla bu kabil bir müessesenin iştigal mevzuunu kısmen veya tamamen değıştirenler yahut da kendisine intikal eden böyle bir müesseseyi işletmeye devam edenler veya kapatanlar (müessesenin unvan ve adresini, müessese sahibinin isim ve hūviyetiyle adresini, yapılan işin nev'ini, burada çalışanların miktarını, bir intikal mevzuubahis ise bunun şeklini ve tarihini) işletmeye başlamak veya kapatma yahut da devir alma veya iştigal nev'ini değıştirme tarihinden itibaren bir ay içinde o iş yerinin kurulu bulunduğu mahal için İş Kanununun uygulanmasıyla görevli makama yazılı olarak bizzat veya taahhūtlū mektupla bildirmekle ödevlidirler. Bizzat müracaat edenlere bu müracaatlarını tevsik edecek bir

belge verilir.

Yazılı mukavele ve terfi esası:

Madde 4 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Gazeteci ile kendisini çalıştıran işveren arasındaki iş akdinin yazılı şekilde yapılması mecburidir.

Mukavelede aşağıdaki hususların gösterilmesi şarttır:

a) İşin nev'i,

b) Ücret miktarı,

c) Gazetecinin kıdemi,

İş nev'inin ve ücretin değişikliğinde mukaveleye derci mecburidir.

İki yıl gazetede çalışmış olan gazeteci terfiye hak kazanır. Terfi mukavelede tesbit edilen yüzde nispetinde yapılır.

Feshin ihbarı:

Madde 5 - Müddeti muayyen olmayan iş akitlerinde feshin ihbarı bu Kanunda yazılı mühletlere tabidir.

6 ncı ve 7 nci maddelerde yazılı ihbar mühletlerine tekabül eden ücret miktarındaki tazminatın işveren veya gazeteci tarafından diğer tarafa önceden ödenmesi suretiyle akdin derhal feshi de caizdir.

Akđin işveren tarafından feshi ve kıdem tazminatı:

Madde 6 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Meslekte en az beş yıl çalışmış olan gazetecilere kıdem hakkı tanınır.

Kıdem hakkı gazetecinin mesleke ilk giriş tarihinden itibaren hesaplanır.

Akđin feshi halinde gazeteci, bu süreye göre hesaplanacak tazminatı almaya hak kazanır.

Birinci maddenin şumulüne giren bir işyerinde işverenle arasındaki hizmet münasebeti bir veya müteaddit mukaveleye istinaden fasılasız olarak en az beş yıl sürmüş olan gazetecinin işine son verilmesi yapılacak yazılı ihbardan itibaren üç ay geçtikten sonra muteber olur. Beş seneden az hizmeti olanlar için bu ihbar müddeti bir aydır.

İhbar müddetinin son günü olan tarih tazminata esas tutulur ve yıllık izinden sayılmaz.

Gazeteci yıllık iznini kullanmamışsa, işine son verilmesi halinde, izin müddetine ait ücreti kendisine peşin olarak verilir.

Hizmetine bu madde hükümlerine göre son verilen gazeteciye feshi ihbar edilen mukavelenin taallük ettiği her hizmet yılı veya küsuru için, son aylığı esas itti haz olunmak suretiyle her yıl için bir aylık ücreti miktarında tazminat verilir. Ancak, yıllık hizmetin altı aydan az kısmı nazara alınmaz. İlk mukavele yılında bu miktar hesaplanmaz.

Bir defa kıdem tazminatı alan gazetecinin kıdemi, yeni işine girişinden itibaren hesaplanır. Ancak, buna aykırı olarak işverenle gazeteci arasında yapılacak mukavele muteberdir.

İşverenin maddi imkansızlık sebebiyle gazetecinin tazminatını bir defada ödeyememesi halinde, tediye en çok dört taksitte yapılır ve bu taksitlerin tamamının süresi bir yılı geçemez. Ancak, bu bölünme o iş yerinin mali vergisini tahakkuk ettiren maliye şubesinin, müessesenin zarar etmekte olduğu kararı üzerine yapılabilir.

(4857 sayılı İş Kanunu m.116 ile değişik) İş Kanununun 18, 19, 20, 21 ve 29 uncu maddesi hükümleri kıyas yoluyla uygulanır.

Akdin gazeteci tarafından feshi:

Madde 7 - Gazeteci en az bir ay evvel işverene yazılı ihbarda bulunmak suretiyle iş akdini her zaman feshedebilir.

Müddetlerin artırılması:

Madde 8 - Yukarki maddelerde yazılı ihbar mühletleri asgari olup mukavele ile artırılabilir.

Mülkiye amirine bildirilecek hususlar:

Madde 9 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Mukavelenin yapılışı işveren tarafından; feshi, fesheden tarafından Bölge Çalışma Müdürlüğüne, mülkiye amirliğine ve eğer gazeteci üye ise sendikasına değilse en fazla üyesi bulunan mesleki teşekküle on beş gün içinde

beyanname ile bildirilir. Mülkiye amirleri bu beyannamelerin birer örneğini, gazetecinin kıdeminin tesbitine esas olmak üzere hemen Basın -Yayın ve Turizm Bakanlığına gönderirler.

Tecrübe müddeti:

Madde 10 - (Değişik: 4/1/1961-212/1 md.)

Mesleke ilk intisap eden gazeteciler için tecrübe müddeti en çok üç aydır. Bu müddet içinde taraflar iş akdini ihbar müddetine ve tazminat mükellefiyetine tabi olmaksızın feshedebilirler.

Bu müddetin sonunda mukavelenin yazılı olarak yapılması mecburidir.

Stajyer adedi, mukaveleli yazı işleri kadrosunun yüzde onunu geçemez.

İhbar mühletini beklemeksizin fesih hakkı ve tazminat:

Madde 11 - Bir mevkutenin veçhe ve karakterinde gazeteci için şeref veya şöhretini veya umumiyetle manevi menfaatlerini ihlal edici bir vaziyet ihdas edecek şekilde bariz bir değişiklik vukuu halinde, gazeteci ihbar mühletini beklemeden akdi feshedebilir.

İş akdini birinci fıkranın verdiği hakka dayanarak fesheden gazeteci, işverenin kusuru neticesinde iş akdini feshetmiş olsa idi ne miktar tazminat alacak idiyse, o miktar tazminat isteyebilir.

Vazifesinin ifasiyle ilgili hususlarda gazetecinin bilerek veya ağır bir ihmali neticesi olarak mevkutenin itibar veya şöhretine halel verecek fiil ve harekette bulunması hali işverene ihbar mühletini beklemeden iş akdini derhal

feshetmek hakkını veren ağır sebeplerden sayılır.

Gazetecinin, şeref ve şöhretine hanel verebilecek mahiyette bir fiil ve harekette bulunması için işveren tarafından vaki isteği yerine getirmemesi hali işverene ihbar mühletini beklemeksizin iş akdini feshetmek hakkını vermez.

Müddeti muayyen olan mukavelelerde de yukarda yazılı fesih hakkı mukavele müddetinin sona ermesini beklemeksizin kullanılabilir.

Akdin tatbik edilmediği hallerde fesih:

Madde 12 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Gazetecinin uğradığı hastalık sebebiyle iş akdi işveren tarafından feshedilemez. Ancak bu hastalığın altı aydan fazla uzaması halinde tazminat verilmek suretiyle akdin feshi cihetine gidilebilir.

Bu maddenin birinci fıkrasında yazılı haller dolayısıyla vazife göremeyecek duruma düşüp de işveren tarafından işinden çıkarılan gazeteci, azami bir yıl içinde iyileştiği takdirde tekrar eski işine tercihan alınır.

Rekabet memnuiyeti:

Madde 13 - Gazeteci işverenle yaptığı mukavelede aksi zikredilmediği takdirde dışarıda, basınla alakası olsun veya olmasın, başka iş tutmakta serbesttir.

İş akdinin feshinden sonraki zaman için gazetecinin mesleğini icra serbestisini takyit eden hükümler batıldır.

Ücret:

Madde 14 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Kararlaştırılan ücret her ay peşin olarak ödenir. İlave ücretlerin sigorta priminin ödenmesi mecburidir.

Gazetecilere ücretlerini vaktinde ödemeyen işverenler, bu ücretleri, geçecek her gün için yüzde beş fazlasıyla ödemeye mecburdurlar.

Mukavele müddeti sona ermeden evvel kendisine atfedilebilecek bir kusuru olmaksızın işine son verilen gazeteci, peşin almış olduğu ücretin henüz işlememiş bulunan kısmını iade etmeye mecbur tutulamaz.

Gazeteciler her hizmet yılı sonunda işverenin sağladığı karın emeklerine düşen nispi karşılığı olarak asgari birer aylık ücret tutarında ikramiye alırlar.

Mukavele dışı yazılar:

Madde 15 - (Değişik: 4/1/1961-212/1 md.)

Gazeteci, mukavele hükümleri dışında olarak işveren tarafından verilen işler veya sipariş edilen veya yayınlanması kabul edilen yazılar için ayrıca ücrete hak kazanır.

Bu işlerle ilgili ilave ücretlerin sigorta primlerinin ödenmesi mecburidir.

Askerlikte ve gebelikte ücret:

Madde 16 - (Değişik: 4/1/1961-212/1 md.)

Talim veya manevra dolayısıyla silah altına alınan gazeteci bu müddet zar-

fında ücret hakkını muhafaza eder. Ancak, yedek subay olarak veya sair suretlerle askeri hizmet karşılığı aylık alan gazetecinin almakta bulunduğu bu aylık kendi işinden aldığı ücretten az ise, işveren, gazeteciye yalnız aradaki farkı ödemekle mükelleftir.

Kısmi veya umumi seferberlik dolayısıyla silah altına alınan gazeteci hakkında üç ay için bu maddenin birinci fıkrası hükümleri uygulanır.

İlk muvazzaf askerlik hizmeti için silah altına alınan gazeteciye normal askerlik müddetince son aldığı ücret yarı nispetinde ödenir.

İşverenle gazeteci arasındaki iş akdinin muayyen bir müddet için akdedilmiş olup olmadığına bakılmaksızın, gazetecinin bu maddenin birinci fıkrasında gösterilen haller dolayısıyla silah altında bulunduğu müddetçe iş akdi, işveren tarafından feshedilemez. Gazeteci bu maddenin ikinci veya üçüncü fıkrasında gösterilen haller dolayısıyla silah altına alındığı takdirde, gazetecinin durumu bu fıkralardan hangisine temas etmekte ise, işveren iş akdini ancak o fıkrada gösterilmiş bulunan süre geçtikten sonra feshedilir. Bu gibi hallerde de gazeteci ile işveren arasındaki iş akdinin muayyen bir müddet için akdedilmiş olup olmadığına bakılmaz. Akdin feshi bu kanunda yazılı hükümlere tabidir.

Gazeteci ile işveren arasındaki mukavele esasen muayyen bir süreyi ihtiva edip de bu süre gazetecinin silah altında bulunduğu sırada kendiliğinden bitiyorsa işveren mukavelenin bu suretle sona ermesinden itibaren bu maddede yazılı olan ücretleri gazeteciye ödemekle mükellef tutulamaz.

Bu maddede yazılı bulunan hükümler işveren tarafından gazeteciye askerlik halinde ücret verilmesi hakkında daha elverişli hak ve menfaatler sağlayan mukavele, teamül veya örfü adetten doğan haklara hâlel getirmez.

Kadın gazetecinin hamileliği halinde, hamileliğin 7 nci ayından itibaren doğumun ikinci ayının sonuna kadar izinli sayılır. Bu müddet zarfında müessesese gazeteciye son aldığı ücretin yarısını öder. Doğum vuku bulmaz veya çocuk ölü dünyaya gelirse, bu halin vukuundan itibaren bir ay müddetle bu ücret ödenir. Gazetecinin sigortadan veya bağlı bulunduğu teşekküllerden alacağı yardım, bu ödemeye tesir etmez.

Mahkumiyet veya yayının tatili halinde ücret:

Madde 17 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Mensup olduğu mevkutedeki bir yayın dolayısıyla hürriyeti tahdide uğrayan gazeteci ücretini işverenden almakta devam eder. Ancak, hürriyetin tahdidini mucip olan yayın, mezkûr gazeteci tarafından mevkute sorumlu müdürünün veya sahibinin haberi olmadan yapıldığı veya yaptırıldığı yahut sorumlu müdürün tetkikinden geçirilerek neşri tekarrur eden şekil üzerinde tahrifat, tadilat, tay veyahut ilaveler yapmak veya yaptırmak suretiyle vuku bulduğu takdirde mezkûr gazeteci bu hükümden faydalanamaz.

Hürriyeti tahdide uğrayan gazeteci bağlı bulunduğu kadroya yapılacak toplu zamlardan emsali gibi istifade eder.

Birinci fıkradaki hürriyet tahdidi gazetecinin o mevkuteden ayrılmasından sonra vukua gelmişse, gazetecinin bahsi geçen mevkuteden son aldığı

ücreti miktarındaki tazminat, hürriyeti tahdit edildiği müddetçe her ay yayının yapılmış olduğu mevkute sahibi tarafından ödenir.

Her ne sebeple olursa olsun, neşriyatı tatil edilen mevkute çalışanlar tatil tarihinden itibaren iki ay müddetle ücretlerini alırlar. Bu gazetecilerin kanuni tazminatı da tercihan ödenir.

Ölüm tazminatı:

Madde 18 - (Değişik: 4/1/1961-212/1 md.)

Gazetecinin ölümü sebebiyle iş akdinin sona ermesi halinde, eşi ve çocuklarına ve bunlar bulunmadığı takdirde geçimi kendisine terettüp eden ailesi efradına müteveffanın aylık ücretinin üç mislinden az olmamak üzere, kıdem hakkı tutarında ölüm tazminatı verilir.

Haftalık izin:

Madde 19 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Her altı günlük fiili çalışmayı müteakip gazeteciye bir günlük ücretli dinlenme izni verilmesi mecburidir. Gazetecinin vazifesi devamlı gece çalışmasını gerektirdiği hallerde hafta tatili iki gündür.

Birinci fıkra hükmü dışında gazeteci, çocuğu dünyaya geldiği zaman üç; eşi veya çocuğu, anası veya babası öldüğü zaman dört; çocuğu evlendiği, kardeşi, büyük anne veya büyük babası veya torunu öldüğü zamanlar iki gün olağanüstü ücretli izine hak kazanır. Bu izinler senelik izinden sayılmaz.

Günlük gazetelerin intişar etmeyeceği günler:

Madde 20 - (İptal: Ana. Mah'nin 20/1/1993 tarih ve E.1992/36, K.1993/4 sayılı Kararıyla)

Yıllık ücretli izin:

Madde 21 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

Günlük bir mevkutede çalışan bir gazeteciye, en az bir yıl çalışmış olmak şartıyla, yılda dört hafta tam ücretli izin verilir. Gazetecilik mesleğindeki hizmeti on yıldan yukarı olan bir gazeteciye, altı hafta ücretli izin verilir. Gazetecinin kıdemi aynı gazetede ki hizmetine göre değil, meslekteki hizmet süresine göre hesaplanır.

Günlük olmayan mevkutelerde çalışan gazetecilere her altı aylık çalışma devresi için iki hafta ücretli izin verilir. Yıllık ücretli izinlerin hesabında bu Kanunun 1 inci maddesindeki "Gazeteci" tabirine girenlerin kıdemleri, iş akdinin devam etmiş veya fasılalarla yeniden inikat etmiş olmasına bakılmaksızın, gazetecilik mesleğinde geçirdikleri hizmet süresi nazara alınmak suretiyle tesbit edilir.

İzin hakkından feragat edilemez.

Sendika:

Madde 22 - (Mülga: 15/7/1963-274/33 md.)

Sosyal sigorta:

Madde 23 - (Mülga: 17/7/1964 - 506/141 md.)

Teftiş ve murakabe:

Madde 24 - Bu Kanun hükümlerinin düzen altında yürümesini sağlamak üzere yapılması gerekli görülecek takip, murakabe ve teftişler Çalışma Bakanlığı tarafından yürütülür. Bu hususta 3008 sayılı İş Kanununun iş hayatının murakabe ve teftişine ait bulunan altıncı faslı hükümleriyle aynı kanunun bu hükümlerle ilgili ceza maddeleri uygulanır.

Kazançların azaltılamıyacağı:

Madde 25 - Bu Kanunun uygulanması neticesi olarak iş verene terettüp eden vecibeler, gazetecilerin ücret ve sair haklarının daha aşağı hadlere indirilmesine sebep tutulamaz.

Ceza hükümleri:

Madde 26 - (Değişik: 4/1/1961 - 212/1 md.)

a) Çalıştırdığı gazeteci ile dördüncü maddede gösterilen şekilde yazılı iş akdi yapmıyan işveren, beher mukavele için (200) liradan aşağı olmamak üzere,

b) Altıncı maddenin 2 nci fıkrasında bahsi geçen tazminatı gazeteciye ödemiyan işveren, (2000) liradan aşağı olmamak üzere,

c) 18 inci maddede yazılı ölüm tazminatını hak sahiplerine ödemiye işveren, (2000) liradan aşğı olmamak üzere,

Ağır para cezasına mahküm edilmekle beraber ayrıca yukarıdaki (b) veya (c) bentlerinde yazılı tazminatlar da hüküm altına alınır.

Madde 27 - (Değişik: 4/1/1961-212/1 md.)

a) 14 üncü maddede yazılı ücreti gazeteciye zaruret olmaksızın vaktinde ödemiye,

b) 16 ncı maddenin birinci veya ikinci yahut da üçüncü fıkralarında yazılı bulunan hallerde gazeteciye verilmesi icabeden ücreti ödemeyen,

c) 17 nci maddenin birinci veya üçüncü fıkralarında yazılı hallerde gazeteciye verilmesi lazımgelen ücreti yahut da maddenin ikinci fıkrasında bahsi geçen tazminatı ödemeyen,

ç) 20 nci maddede yazılı bulunan günlerde gazetecilerin bu günlere ait ücretlerini zaruret olmaksızın ödemiye, işveren hakkında (500) liradan aşğı olmamak üzere ağır para cezası hükmolunur.

Madde 28 - (İptal: Ana Mah'nin 20/1/1993 tarih ve E.1992/36,K.1993/4 Sayılı Kararıyla)

Madde 29 - (Değişik: 4/1/1961-212/1 md.)

Gazeteciye bu Kanunun 21 inci maddesinde yazılı yıllık izni vermeyen veya izni vermiş olup da izin müddetine ait ücreti ödemiyen işveren, yıllık izin vermediği veya izin süresine ait ücretleri ödemediği kimsenin izin müddetine te- kabül eden ücretler yekününün iki katını ilgili gazeteciye ödemiye ve ayrıca bu miktarda ağır para cezasına mahküm edilir.

Madde 30 - (Değişik: 4/1/1961-212/1 md.)

Bu Kanunun 25 inci maddesi hükmüne aykırı hareket eden işveren hakkında, (1000) liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasına hükmolunur.

Çalışma müddeti ve fazla mesai:

Ek Madde 1 - (Değişik: 12/2/1954 - 6253/2 md; Değişik: 4/1/1961-212/1 md.)

5953 sayılı Kanunun birinci maddesindeki gazeteci tabirinin şümulü içinde bulunan kimselerden müessese, matbaa, idarehane ve büro gibi yer- lerde hizmetlerinin mahiyeti itibariyle müstemirren çalışanlar için günlük iş müddeti, gece ve gündüz devrelerinde sekiz saattir.

Yukarıki fıkra hükmünün dışında kalarak, gündüz veya gece devresin- deki çalışma müddetinin daha fazla hadlere artırılması ve ulusal bayram, ge- nel tatiller ve hafta tatilinde çalışılması bu kanuna göre (Fazla saatlerde ça- lışma) sayılır.

Pazar gününden başka bir gün hafta tatili yapan gazeteci, pazar günü fazla mesai yapmış sayılmaz.

Her bir fazla çalışma saati için verilecek ücret, normal çalışma saati ücretinin % 50 fazlasıdır.

Ancak, günlük normal çalışma müddetine ilaveten bu madde gereğince tatbik edilecek fazla çalışmaların saat 24 den sonraya tesadüf eden saatlerinde ücret bir misli fazlasıyla ödenir.

Fazla saatlerin hesabında, yarım saatten az olan müddetler yarım saat, fazlası ise bir saat sayılır.

Fazla saatlerde çalışma, ücretlerini parça başına veya yapılan iş miktarına göre alan gazetecilere yaptırıldığı takdirde dahi bu kimselerin fazla saatlere tekabül eden ücretleri bu maddedeki esaslara göre ödenir.

Fazla çalışmalara ait ücretin, mütaakıp ücret tediyesiyle birlikte ödemesi mecburidir. Fazla çalışma ücretlerinin gününde verilmemesi halinde, her geçen gün için % 5 fazlasıyla ödenir.

Fazla mesai günde üç saati geçemez.

Ek Madde 2 - (Ek: 12/2/1954-6253/2 md.; Mülga: 25/8/1971-1475/110 G md.)

Ek Madde 3 - (Ek: 12/2/1954 - 6253/2 md.)

A) Bu Kanunun ek 1 inci maddesinde yazılı fazla saatlerle çalışma ücretlerini gazeteciye ödemiye veya mezkür maddede yazılı zam hadlerinden daha aşağı hesabetmek suretiyle ödiyen işveren, ödemediği fazla saat ücretleri

tutarının veya eksik ödediği ücretler tutarının iki misli miktarında ağır para cezasına mahkûm edilir.

B) Bu Kanunun ek 2 nci maddesi gereğince gazetecilere verilmesi lazımgelen ücretleri bahsi geçen maddenin tayin ettiği tarz ve usullerden başka türlü hesabederek veren veya daha aşağı hadlerde ödiyen iş veren hakkında (50) liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezası hükmolunur.

Ek Madde 4 - (4/1/1961 - 212/2 md. ile gelen numarasız Ek md. hükmü olup madde numarası teselsül ettirilmiştir.)

Basın mesleğinde çalışanlarla çalıştıranlar arasında 5953 sayılı Kanun ile bunun ek ve tadillerine dayanan her türlü hak iddialarından doğan hukuk uyuşmazlıkları, 5521 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu hükümlerine tevfi kan bu mahkemeler tarafından rüyet edilir.

Ancak iş mahkemesine iştirak edecek asil ve yedek üyeler, o yerde en fazla üyesi bulunan, basın mesleğinde çalışan ve çalıştıranların sendikalarından, bunlar yoksa teşekküllerinden 5521 sayılı Kanunun 2 nci maddesinin ikinci fıkrasında yazılı usul dairesinde seçilir.

Geçici Madde 1 - İşverenler bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren iki ay içinde kendi işyerlerinde çalışan gazetecilerle bu kanunda yazılı esaslar dahilinde yazılı mukavele akdetmeye mecburdurlar. Bu hükme riayet etmeyen işverenler hakkında (26) ncı maddenin (a) bendinde yazılı ceza tatbik olunur.

Geçici Madde 2 - (Mülga: 17/7/1964 - 506/141 md.)

Geçici Madde 3 - (Mülga: 17/7/1964 - 506/141 md.) Geçici Madde 4 - (25/6/1973 - 1761 Sayılı Kanunun numarasız geçici maddesi hükmü olup teselsül için numaralandırılmıştır.)

Bu Kanunun 20 nci maddesinin birinci fıkrasındaki günlük gazetelerin intişar etmelerini yasaklayan hüküm, Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 50 nci yıldönümünün kutlanması hakkındaki 30/3/1973 tarih ve 1701 sayılı Kanunun 7 nci maddesinde gösterilen bayram süresince, uygulanmaz.

Madde 31 - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Madde 32 - Bu Kanunu Bakanlar Kurulu yürütür.

13/6/1952 TARİH VE 5953 SAYILI KANUNA İŞLENEMEYEN

HÜKÜMLER

1 - 4/1/1961 tarih ve 212 sayılı Kanunun geçici maddesi:

Geçici Madde - Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihte beş yıl veya daha fazla kıdemi olan gazetecilerin, tabi oldukları iş akdini, bu kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren iki yıl içinde feshetmeleri halinde, 6 ncı madde hükmü uygulanmaz.

5953 SAYILI KANUNA EK VE DEĞİŞİKLİK GETİREN MEVZUATIN

YÜRÜRLÜĞE GİRİŞ TARİHİNİ GÖSTERİR LİSTE

Kanun Numarası : 5953

Kabul Tarihi : 13/6/1952

Kanun No:	Farklı Tarihte Yürürlüğe Giren Maddeler	Yürürlüğe Giriş Tarihi
6253	----	19/2/1954
212	----	10/1/1961
274	----	24/7/1963
506	126 ncı maddesi	1/11/1964
	Diğer Hükümler	1/12/1965
1475	----	1/9/1971
1761	----	3/7/1973

EK-4

GÖRÜŞME FORMU ÖRNEĞİ

Bilgi Formu

Görüşme Tarihi :

Görüşülen Bilgileri:	
Adı:	
Soyadı:	
Çalıştığı Kurum:	
Doğum Yeri:	
Doğum Yılı:	
Cinsiyeti	
Uyruğu	
Doğum yeri (ülke/bölge)	
İşe Başlama yılı	
Göreve Başlama Unvanı	
Şu Anda Bulunduğu Görev Unvanı:	
Bu unvan altında çalışma süresi:	
Herhangi bir mesleki örgüte üyeliğiniz var mı?	
Aylık geliriniz ne kadar? (Gelirinizi yeterli buluyor musunuz?)(Evet/Hayır)	
Eğitim Durumu (Okul İsimleri ile Birlikte)	
İlkokul	
Ortaokul	

Lise	
Lisans	
Yüksek Lisans	
Doktora	
Akademik Geçmiş	
Siyasi Görüş	
Liberal	
Muhafazakar	
Milliyetçi	
Ulusalcı	
Sosyalist	
Komünist	
Şeriat Yanlısı	
Sosyal Demokrat	
Diğer	

Görüşme Soruları:

1) Bulunduğunuz şehirde kaç yıldır yaşıyorsunuz?

2) Gazetecilik sizin için mesleki bir tatmin sağlıyor mu?

- Eğer tatmin sağlıyorsa bu maddi ve ya manevi bir tatmin mi?

3) İsteyerek mi basın sektöründe çalışmak istediniz?

4) Çevre haberi yazmaya ne zaman başladınız? (2001 krizi ve uzmanlaşma)

5) Çevre haberi yazmaya nasıl başladınız?

a) Yönlendirildiniz mi?

b) Kendi tercihiniz mi?

6) Sizce kamuoyunun bir çevre gazetecisinden ne beklemeli?

7) Kendinizi çevre ve ekoloji konusunda bir uzman olarak değerlendiriyor musunuz?

8) Sizce uzman çevre gazetecisi hangi mesleki özelliklere sahip olmalı?

9) Çevre haberi yazmak ya da başka bir alanda haber yazmak arasında bir fark var mıdır? Varsa ne gibi farklar vardır?

10) Yazdığınız çevre haberlerinin kamuoyunun oluşumunda ne gibi yararları vardır?

11) Çevre haberi yazarken hangi haber kaynaklarını kullanıyorsunuz?

a) Devlet Kurumları

b) Sivil Toplum Kuruluşları

- c) Akademik Kurumlar
- d) Sanayi ve Ticaret Şirketleri
- e) Halkla İlişkiler Şirketleri
- f) Kütüphane ve E-Kaynaklar (Hangi e-kaynaklar)
- g) Belediyeler / Yerel Yöneticiler
- h) Askeri kurumlar ve Emniyet güçleri
- i) Sendikalar
- j) Mesleki birlikler
- k) Haber ajansları (Ajans haberleri üzerinde herhangi bir biçimlendirme yapıyor musunuz?)
- l) Diğer

12) Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz?

- a) Editör tarafından mı görevlendiriliyorsunuz?

b) Kendi uzmanlık görüşünüz doğrultusunda mı seçim yapıyorsunuz?

c) İstihbarat Toplantısında mı karar veriyorsunuz?

d) Diğer

13) Çevre haberi konusunda editörün yönlendirmeleri ve değerlendirmeleri nasıl oluyor

14) Çevre haberi yazarken araştırma yapmak için yeterli zaman bulabiliyor musunuz?

15) Çevresel olumsuzluğu açık bir etkiye sahip bir olay seçildiğinde haberleşme sürecine hangi aşamada dahil oluyorsunuz?

a) Çevreye ilişkin bir olay size nasıl ulaşıyor

b) İlk kaynak ulaştığınız haber kaynağı haber üretirken temel dayanağınız mı?

16) Haber yazım aşamasında gazetenin yayın politikalarını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz?

a) Gazetenin yayın politikası

b) Profesyonel tercihler

c) Kamu Yararı

d) Diğer

17)Yazılan çevre haberlerinin içeriği üzerinde baskıdan önce uzman bir editöryal bir müdahale var mı?

18)Çevre haberleri için gazetede ne ölçüde yer ayrılıyor?

a) Hergün

b) Haftada birkaç kez

c) Haftada bir

d) Ayda birkaç kez

e) Haber olarak değerlendirmeye uygun bir olay oldukça (kim belirliyor?)

f) Çok ender

19)Çevre haberleri için gazetede yeterli fiziksel alan ayrılıyor mu?

20)Çevre ile ilgili olarak yayınlanan bir haberinizden sonra ilgili olayı takip etmeye devam ediyor musunuz?

21)Gazetede nasıl bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışıyorsunuz ve bu sözleşme size bir güven veya güvensizlik veriyor mu?

EK-5

GÖRÜŞME ÇÖZÜMLEMELERİ

Gazeteci A

İşe Başlama: 2006 (2 yıl staj) 2008’de profesyonel

Göreve başlama unvanı: Stajyer

Şu anki görevi: Uzman Muhabir (2 yıl)

Aylık Gelir: 2700 TL (yaklaşık)

Araştırmalarımda çok fazla çevre ile ilgili haber yapan muhabire rastlamadım. Gazeteler çevre haberleri için daha çok haber ajanslarından yararlanıyorlar.

Gazetelerin hemen hepsi birer patron gazetesidir. Bu nedenle çevre konularını da özgür bir şekilde dile getiremiyorsunuz. 2001 krizi Türk Basını için bir dönüm noktasıdır. 2001 öncesinde uzman muhabirler çok fazlaymış. Şu anda gazeteler insana yatırım yapmıyorlar. Gazeteler kar ve zarar dengesine girdiler. Örneğin ben bir enerji muhabiriyim. Enerji Türkiye’nin en büyük alanlarından bir tanesi ancak Ankara’da sadece 3 gazetede 3 tane enerji muhabiri var. Diğer gazeteler ise bir enerji muhabiri istihdam etmiyorlar çünkü ihtiyaç hissetmiyorlar çünkü ajanslar var. Türk basınında sıradanlaşma başladı. Ajanslardan bir şeyler toparlanıp başlık atıyorlar. Çevre ya da herhangi bir konuda uzman muhabir olmamasının en büyük nedeni bu kar-zarar döngüsü. Bu açıdan kendimi şanslı görüyorum. Örneğin kendi gazetemde ulaş-

tırma uzmanı muhabir var. Ben enerji ve çevreye bakıyorum ve herhangi bir başka alana bakma gereksinimim yok.

Bulunduğunuz şehirde kaç yıldır yaşıyorsunuz?

9 aydır Ankara'dayım

Gazetecilik sizin için mesleki bir tatmin sağlıyor mu hem maddi hem de manevi anlamda?

Evet kesinlikle mesleki bir tatmin sağlıyor hem manevi hem de maddi olarak. Eğer tatmin sağlamazsa burada olmazdım. Sonuçta kendi mesleğim var ama yapmıyorum gazetecilik yapıyorum. Bekar olduğum için şu anda yeterli ancak ekonomi gazeteciliğinde aldığınız ücret ile yaşadığınız dünya arasında büyük bir fark var. Türkiye'nin en büyük patronları ile aynı masada yemek yer ve sohbet edersiniz. En lüks otellerde yemek yemek sizin için sıradanlaşır. Ancak tüm bunları kendi paranızla gerçekleştirmezsiniz.

İsteyerek mi basın sektöründe çalışmaya başladınız?

Evet

Çevre haberi ne zaman başladınız?

9 ay önce

Çevre Haberi yazmaya nasıl başladınız?

Kendi isteğimle başladım. Enerji ve çevre birbirine çok grfit konular. Bu nedenle çevre haberlerine ilgi duymaya başladım. Türkiye'de çevre gazeteciliği yapanların hepsi bu işe çok önyargılı bakıyorlar. Ben çevre haberciliğine

bu konuya daha reel bir şekilde bakmak için başladım. Son dokuz aydır özellikle çevre haberleri ile ilgileniyorum.

Sizce kamuoyu çevre gazetecisinde ne beklemeli?

Çevre üzerinde çok spekülasyon yapılan ve çok kolay ajite edilebilen bir konu. Biz gazeteciler toplumun vicdanıyız ve bu nedenle daha objektif noktaları ve kriterleri ortaya koymalıyız. Kamuoyu çevre gazetecisinden kendi yaşam alanındaki sorunları objektif olarak dile getirmesini bekler. Doğu Karadeniz'deki HES'ler ile ilgili olarak bir çevre problemi var. Geçen hafta bu konuyla ilgili olarak Karadeniz'deydim. Halk bu sorunların dile getirilmesi ister. Ancak birileri gelip burada HES'ler var (*burada zararlı olduğu belirtiliyor galiba*) diye konuşuyor. Ama halk da diyor ki HES'ler sayesinde para kazanmaya başladı bir iş buldum. Bölgede 500 kişi HES'lerde istihdam ediliyor. Sanal gerçekliğe karşı halkın beklentisi nedir bunu tam bulabilmiş değilim. Çevreye bakışta sanal bir gerçeklik var. Ama halk objektif ama ekonomiden kopmayan bir çevre istiyor.

Kendinizi çevre ve ekoloji konusunda bir uzman olarak değerlendiriyor musunuz?

Çevre ya da ekoloji konusunda bir uzman değilim ancak öğreniyorum.

Sizce uzman çevre gazetecisinin hangi mesleki özelliklere sahip olmalı?

Bir çevre gazetecisi ekonominin parametrelerini bilmesi lazım. Bunun dışında temel hukuk bilgisine de sahip olmalı. Çevre konusunda çok fazla

kanun ve yönetmelik var. Uygulama aşamasına yönelik olarak gazetecinin bilgi sahibi olması lazım. Bunun dışında çevre ile ilgili temel kavramları da bilmesi lazım. Örneğin bir katı atık depolama tesisinin ne olduğunu ya da olmadığını bilmeden haber yapan muhabirler var. Muhabirlerin haber konusu olan çevresel alanları da yerinde görmesi gerekiyor. Bu ülkede bir kere bile Karadeniz'e gitmeden HES'lerin çevre kirliliği ile haber yapan insanlar var. Muhabir ilgili çevresel alanı bilmeli yaşayan insanlarla konuşmalı ve en önemlisi ekonomiyi de iyi bilerek dengeleri iyi kurmalıdır.

Çevre haberi yazmak ya da başka bir alanda haber yazmak arasında bir fark var mıdır? Varsa ne gibi farklar vardır?

Ekonomi ile ilgili bir haber yazmak daha sanal bir çalışma çok belirli bir kesime hitap ediyorsunuz. Çevre haberi yazdığım zaman daha çok geri dönüş alıyorum. En son küresel ısınmanın Türkiye'ye etkileri ile ilgili bir yaptım. Bu haber gazetede geniş bir biçimde kullanıldı. Bu güne kadar e-posta ya da telefon yoluyla geri dönüş en çok bu haberden oldu. İnsanlar çevre konusunda daha hassaslar.

Yazdığınız çevre haberlerinin sizce kamuoyunun oluşumunda ne gibi yararları vardır?

Yaptığım haberlerin kamuoyu nezdinde yararlı olduğunu düşünüyorum. Çevreyle ilgili konularda yaptığım haberlerin etkili olduğunu düşünüyorum. Bir haber yaptığım zaman Çevre Bakanlığı'ndan bir geri dönüş oluyor. Bazen bu yolla bir yanlış düzeltilebiliyorum. Ancak haber yaptığım konu ile ilgili bölgede yaşayan halk bir eylem düzenleyelim çevre bakanlığına bir dilekçe yazalım

gibi bir tepki göstermiyor. Halkın bu konularla ilgili olarak hala algılarının çok zayıf olduğunu düşünüyorum.

Çevre haberi yazarken hangi haber kaynaklarını kullanıyorsunuz?

Devlet kurumlarını, Sivil toplum kuruluşlarından, Kütüphane ve e-kaynaklardan ve Mesleki birliklerden yararlanıyorum. Askeri kurumlar da önemli bir kaynak. Ordu çevre ile çok ilgili Genelkurmayda bir Çevre Komutanlığı var. Özellikle Harp Akademileri Komutanlığı'nda ciddi çalışmaları var. Halkla İlişkiler şirketleri ile hiç işim olmaz. Sendikalar, Haber Ajansları ya da akademik çevrelerle hiç iletişim olmadı.

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz?

Çevre haberi ile ilgili olarak bazen yönlendirmeler oluyor. “Şu habere bakar mısın? diye” bunlar genelde rutin gelişmeler. Ancak özel haber konularını kendim seçiyorum ve bu konuda herhangi bir müdahale görmüyorum. Bu durumu uzman muhabir olmamın avantajı olarak değerlendiriyorum. Fazla bir yönlendirme olmuyor. Genel Yayın Yönetmenimiz çevre ile çok ilgili bazen arayıp “hava sıcaklığı çok arttı bununla ilgili bir araştırma yapalım” diyebiliyor. Ya da ben belirli bir konu ile ilgili sunum yaparken şu noktayı öne çıkaralım diye yönlendirmeler zaman zaman oluyor.

Çevre haberi yazarken araştırma yapmak için yeterli zaman bulabiliyor musunuz?

Zaman konusunda bir sorunum yok. Sadece çevre ve enerji alanlarında çalıştığım için bir avantaj olarak zaman baskısı yaşamıyorum.

Çevresel olumsuzluğu açık bir etkiye sahip bir olay seçildiğinde haberleşme sürecine hangi aşamada dahil oluyorsunuz? Çevreye ilişkin bir olay size nasıl ulaşıyor?

İlk kaynak ulaştığınız haber kaynağı haber üretirken temel dayanağınız mı?

Çevre haberlerinde ilk kaynak bilgileri yanlı olarak gelir. “Örneğin Karadeniz’in altında nehir akması konusu haberleştirilmesi”. Çevre Bakanlığı’nın çok akademik bir yaklaşımı var. Ben sayın bakanla konuştum. Bu 1840’dan bu yana bildiğimiz bir gerçek dedi. Bu haberi bizim gazeteden bir muhabir arkadaş “İstanbul Boğazı’nda petrol olabilir mi?” diye yazmış. İlk haber çok fazla yanlıdır. Gazetecilik refleksleri zayıf biri tarafından yapılmışsa yanlı, taraflı ve abartılmış olduğunu düşünüyorum. Ben haberi birkaç kaynaktan araştırı ve geçmişine bakarım. Haber yazamaya başlamadan 2-3 saat geçmesini beklerim.

Haber yazım aşamasında gazetenin yayın politikalarını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz?

Gazetemiz çevre hassasiyetlerini ön plana öne çıkaran çevre yanlısı habercilik yapan bir gazete. Kamu yararı benim için hassas konu yaptığım haber ile kamuoyu çıkarı arasında bir denge kurmaya çalışırım. Yaptığım bir haber bir projeyi kötü etkiliyorsa o haberi yapmam bu konudaki kararı da ben veririm.

Yazılan çevre haberlerinin içeriği üzerinde baskıdan önce uzman bir editöryal bir müdahale var mı?

Yapılan bir habere müdahale sadece sayfaya sığdırma açısından ya da öne çıkarılması gereken bir yeri varsa yapılıyor. Bu işlemleri her zaman bana sorarak yapıyorlar. Ama ekonomi haberlerinde böyle bir şey yapmıyorlar.

Çevre haberleri için gazetede ne ölçüde yer ayrılıyor?

Haber olarak değerlendirmeye uygun bir konu oldukça (

Gazetede ile nasıl bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışıyorsunuz ve bu sözleşme size bir güven veya güvensizlik veriyor mu?

212 Sayılı Basın Kanuna tabi olarak çalışıyorum. Türk basınında kimse mesleki bir güvenceye sahip olduğunu iddia edemez.

Çevre ile ilgili olarak yayınlanan bir haberinizden sonra ilgili olayı takip etmeye devam ediyor musunuz?

Kesinlikle özellikle takip ederim.

Gazeteci B

İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Mezunu

1999 yılında üniversite öğrenciliği sırasında gazeteciliğe başladı.

Göreve başlama unvanı stajyer

Şu anda muhabir kadrosunda

10 yıldır gazeteci 4 yıldır (...) Gazetesi'ne geldiğinden bu yana çevre haberleri yazıyor.

Gazeteciler Sendikası'na ve Gazeteciler Cemiyeti'ne üye

Aylık Geliri: 1300 TL

Siyasi Görüşü: Sosyal Demokrat

11 yıldır (...)’da yaşıyor.

Gazetecilik mesleği sizin için mesleki bir tatmin sağlıyor mu?

Evet tabi

Bu tatmin maddi mi yoksa manevi bir tatmin mi?

Tabi ki manevi bir tatmin gazetecilik mesleğinin kimseyi maddi olarak tatmin edeceğini sanmıyorum.

İsteyerek mi basın sektöründe çalışmaya başladınız?

Evet

Çevre Haberi yazmaya ne zaman başladınız?

2006 yılından bu yana çevre haberi yazıyorum.

Gazeteci (A) ile görüşmemde 2001 yılındaki ekonomik krizin basın sektörünü de çok etkilediğini ve basında uzmanlaşmayı da engellediğini söyledi. Siz bu düşünceye katılıyor musunuz?

2001 yılı ile birlikte çok fazla tensikat yaşandı. İnsanlar sabah işe gelip kapıdan girmek istediklerinde kartlarının kapıları açmadıklarında işten çıkarıldıklarını anladılar. Gazetecilikte havuz sistemi başladı. Şu anda (...) Grubunda çalışıyoruz. Bir gazetede çalışan bir muhabir pek çok gazeteye çalışmaya başladı ve kendi gazetesinde kendi alanının dışında da haber yapmaya başladı. Çalışan sayısı çok azaldı. Uzmanlaşma üzerinde krizin de çok etkisi var ama şu anki sistem herhangi bir alanda uzmanlaşmayı da dışlayan bir sistem.

Çevre haberi yazmaya nasıl başladınız? Yönlendirildiniz mi? Yoksa kendi tercihinizle mi yazmaya başladınız?

Kendi tercihimle başladım. Gazetemin de böyle bir ihtiyacı vardı. (...) Gazetesinde çalışmaya başladığımda yoğun olarak çevre haberleri de yazmaya başladım. Eğer başka bir alana yönelmek isteseydim de “ hayır çevre haberi yazacaksın” diye zorlama olmazdı. Bu gazetede toplumsal olayları yazmak isteseydim toplumsal olayları da yazardım. Zaman zaman çevre di-

şında da haberler yapıyorum. Çevre benim uzmanlık alanım ama (...) Davasını da takip ediyorum. Toplumsal olaylara, mitinglere gidip izlenimlerimi yazıyorum. Bu durum eleman yetersizliğinden kaynaklanıyor. Her gazetecinin bir uzmanlık branşı olması gerektiğini düşünüyorum. Ama aynı zamanda gazeteci örneğin ekonomi ve sağlık alanında da haber yapmalı diğer alanda da asgari düzeyde bilgiye sahip olmalıdır.

Kamuoyu sizce bir çevre gazetecisinden ne beklemelidir?

Her şeyden önce çevre konusunda doğru neyse onu beklemelidir. Hemen örnekle anlatayım. Türkiye'nin çevre konusundaki en büyük sorunlarından bir tanesi Hes'ler dir. Bu konuda çok büyük bir kafa karışıklığı var. Devlet diyor ki: "Biz doğayı kirletmiyoruz suyu alıp 10 metre ilerden bırakıyoruz." Çevreciler bu işe en baştan karşı çıkıyorlar. "Hes' ler olmamalı" diyorlar. Doğaya verilen zararların geri dönüşü olamadığını düşünüyorlar. Akademisyenler ise Hes' lerin temiz bir enerji kaynağı olduğunu ancak vadi bazında planlama yapılması gerektiğini bir vadi üzerine 25 tane değil de sürdürülebilir sayıda santral yapılmasını savunuyorlar. Toplumun bizden beklediği bu sorunun tüm çıplaklığı ile kamuya yansıtılması ve insanların bilgilendirilmesi. Bu gazeteciliğin de temel prensibi ben de bunu bu şekilde yapmaya çalışıyorum. Çevreciyim ama çevreci örgütlerin sözcüsü değilim. Çevre Bakanlığı'nın da sözcüsü değilim. Kamuoyunu bilgilendirmek için elimden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorum.

Kendinizi çevre konusunda bir uzman olarak değerlendiriyor musunuz?

Türkiye'deki ulusal basına baktığımda evet kendimi çevre bir uzman olarak değerlendiriyorum. Ancak İngiltere'de Guardian Gazetesi'nin çevre ekibinden bir muhabir olsam herhalde sadece başlangıç seviyesinde bir muhabir olarak değerlendirilirim. Bu durum ülke faktörlerinden kaynaklanıyor.

Sizce uzman bir çevre gazetecisi hangi mesleki özelliklere sahip olmalı?

Çevre Bakanlığı'nı çok iyi bilmelidir. Bakanlığın hangi işleri yaptığını, teşkilat yapısını, müdürlüklerini, şubelerini, dairelerini çok iyi bilmeli ve buradan insanlar tanınmalıdır. Bir de sivil toplum örgütleri ayağı var. Çevre ile ilgili çok fazla sivil toplum örgütü yok. Eğer bir çevre muhabiri iseniz bu örgütlerin başındaki insanları ne iş yaptıklarını ve hangi projeleri yürüttüklerini iyi bilmelisiniz. Bu örgütlerin çalışmalarına hakim olmalısınız ve burada çalışan insanları tanıyor olmalısınız. Ayrıca Türkiye'de Üniversitelerin, fakültelerin çevre ile ilgili olan bölümlerindeki asistanlarla iletişim halinde olmalısınız. Ben akademisyenlerin ve bilimin devlet ile çevreci örgütlerin arasında olduğunu düşünüyorum. Haber yaparken bir önyargı ile yaklaşmıyorum. Bilimin söylediği şeyleri doğru kabul edip haberlerime bunu yansıtıyorum. Üniversitelerin ilgili alanlardaki coğrafya, yer bilimleri, maden, deprem vb. alanlardaki akademisyenleri tanınması gerekiyor ki her konuda bilime danışılmalı ve bilimin görüşü alınmalı.

Çevre Haberi yazmak ile başka bir alanda haber yazmak arasında bir fark var mı?

Elbette var. Çevre Haberi yazarken bir (...) Deresi'nin taşarak sel felaketine yol açtığı olayda nelerin etken olduğu konusunda; akarsu yatağında neler olduğu, nelerin bent oluşturduğu konusunda; bir arka planınız olmalı ve bilgi kaynaklarınız olmalıdır. Olayın sadece çevresel boyutu değil bir belediyeçilik yönü vardır. Türk basınında belediyeler ayrı bir alandır. Belediye bu alanlarda izinleri nasıl vermiş nasıl ruhsatlandırmış; eğer sadece çevre haberi yapmışsanız daha önce belediyelerle ilgili haber yapmamışsanız olaya tek taraflı yaklaşmış olacaksınız. Mutlaka konuların her boyutu ile derinlemesine bir araştırma yapmalısınız.

O zaman çevre haberi yapmak multi disipliner bir çalışma gerektiriyor.

Elbette çevre haberi yazarken ekonomi, muhasebe, iktisat bilmeniz gerekebilir. Küçük bir ekonomi haberi yazarken bile pek çok alana hakim olmanız gerekebilir. Örneğin her çevre olayının arkasından bir dava geliyor. Adliyeler, yargı sürecine, hakim değilseniz yani iddianameleri, kararları okumazsanız konuyu tam olarak anlayamazsınız. Bu eksiklik haberlerinize de yansacaktır. Her çevre konusunun bir de yargı boyutu vardır. Kanunları yönetmelikleri bilmezseniz çevre haberi yazamazsınız.

Yazdığınız çevre haberlerinin sizce kamuoyuna ne gibi yararları vardır?

Büyük bir toplumsal bilinç oluşuyor. Tabi ki sivil toplum örgütlerinin de çalışmaları etkili ancak medyanın da 4. kuvvet olarak rolü çok büyüktür ve kamuoyu oluşumunda öncüdür. Basına olan güven düşüklüğünden kaynaklanan sorunlar davar ama (...) Gazetesi için söyleyebilirim ki yeri diğer gazetelerden daha farklıdır. Gazetenin tirajı düşüktür. Posta Gazetesi kadar okuyucusu yoktur. Radikalın Gazetesi'nin okuyucusu inanarak alır gazetesini, gazetesini okur ve yazdıklarına inanır.

Çevre Haberi yazarken hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

Devlet Kurumları: (evet)

Sivil Toplum Kuruluşları: (evet)

Akademik Kurumlar: (evet)

Bu üç maddeye verdiği önemi önceki cevaplarında vurgulamıştı.

Sanayi ve Ticaret Şirketleri:

Evet kesinlikle onlarla da görüşüyoruz.

Halkla İlişkiler Şirketleri:

Zaman zaman çok fazla da değil çünkü bazı kurumlara ulaşmak için bir basamak oluşturuyorlar ve onları geçmeden o kurumlara ulaşamıyorsunuz.

Kütüphane ve E-Kaynaklar (Hangi e-kaynaklar):

Elektronik kaynakları çok kullanıyorum. Ama kütüphane kullandığı çok fazla söyleyemeyeceğim. Öncelikle e-kaynakları arşiv taraması için kullanıyorum. Gazetelerin artık iyi dijital arşivleri var bu anlamda kendi dijital arşivimizi de kullanıyoruz. Bununu dışında Google kullanarak internette neler var onlara bakıyoruz.

Elektronik akademik kaynakları kullanıyor musunuz?

Çok spesifik konularda kullanıyorum. Kısıtlı bir zamanda çok fazla olanağınız olmuyor. Yeri geliyor günde üç tane haber yapıyorsunuz. Bu üç haber saat dört, dört buçuğa kadar teslim etmeniz gerekiyor ki çok derinlemesine araştırma yapmak ancak belli konularda oluyor.

Belediyeler / Yerel Yöneticiler (evet)

Bu maddeye verdiği önemi önceki cevaplarında vurgulamıştı.

Askeri kurumlar ve emniyet güçleri

Tabi bunlar kapalı kaynaklar ama yararlanıyoruz. (Çok fazla bilgi vermiyorlar)

Sendikalar: (evet)

Mesleki birlikler: (evet)

Haber ajansları (Ajans haberleri üzerinde herhangi bir biçimlendirme yapıyor musunuz?)

Sadece istihbarat kaynağı olarak kullanırım

Diğer:

Avukatlardan ve hukukçulardan da yararlanılır.

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz? Editör tarafından mı yönlendiriliyorsunuz? Uzmanlık görüşünüz doğrultusunda bir seçim mi yapıyorsunuz ya da istihbarat toplantılarında o konu size mi yönlendiriliyor?

Her şeyden önce gazetecilik bir gündem olayıdır. Gündemde ne varsa o bizim için birinci plandadır. Ama gündemin dışında bir de kendi gündemim vardır. Örneğin HES 'ler gündemde Pitbullar (Saldırgan köpekleri toplanması) ile ilgili olarak sürekli kaynaklardan, e-posta gruplarından ve çevreci örgütlerden durumlarını takip ederim. Gündem boşaldığı anda hemen son durumu haberleştirip gazetede yayınlanmasını sağlarım. Ama birinci kıstas gündemdir. Eğer Başbakan bir Hes'in açılışını yapıyorsa ve bir şeyler söylediye gündem Hes' lerdir. Gazetecilik refleksleri sizi yönlendirir. Editörlerin de beklentisi o yöndedir zaten.

Çevre haberleri ile ilgili olarak editörüm yönlendirmeleri ve değerlendirmeleri nasıl oluyor?

(...) Gazetesi açısından değerlendirilirse çünkü diğer gazetelerdeki durumu da biliyorum ama (...) Gazetesi'nde genel yayın yönetmeninden muhabirine kadar aynı düzlemde ve fikir birliğinde olduğumuz için çok büyük sıkıntılar yaşamıyoruz. Yaptığımız haberlere çok fazla bir müdahale olmuyor. Onların (yönetim kadroları) istekleri ile bizimkilerin (muhabirler) istekleri çok örtüştüğü için yazı işleri ya da editöryal anlamda herhangi bir görüş ayrılığı yaşamıyoruz ve (...)’de büyük bir uyum içerisinde çalışıyoruz. Diğer gazetelerde altın madenleri ile bir haber yazıyorsunuz gazete sayfasında yazdığınız haber küçük bir kutucuk şeklinde çıkıyor. Ne editöryal ne yazı işleri bölümünde yaşananlara muhabirler hakim değil. Ama (...) Gazetesi'nde o haber nerede bekliyor ne zaman kullanılacak, görselleri ne olacak muhabirler aktif olarak tüm bu haber aşamalarına katılabiliyorlar.

Siz yazdığınız haberin olumlu olarak değerlendirileceğini ve yayınlanacağını bilerek haber yapıyorsunuz o zaman?

Ben istihbarat bölümünde de çalıştım Haber merkezlerinde işler şöyle yürür: Haberi yazmaya başlamadan bir üstünüzden, şefinizden onay alırsınız. Bazen bir haber için 3-4 gün bazen 1 hafta beklediğiniz oluyor. Tüm bu süreçte şefinize danışarak hareket ediyorsunuz. Tüm bu süreçte haberin bir üst basamağa yani yazı işlerine gönderileceğinde yazı işlerinin o haberin çıkıp çıkmayacağı konusunda bir yargısı vardır. Haber olamayacak bir şey için

kimse boşa kürek çekmez. Önce muhabir durumu kendi süzgecinden geçirir. Ben o haberin olmayacağını düşünürsem zaten ilgilenmem.

Çevre haberi yazarken araştırma yapmak için yeterli zaman bulabiliyor musunuz?

Her zaman en büyük baskı zaman baskısıdır. Ben istiyorum ki balıkçılıkla ilgili bir haber yaptığım zaman o işin tarafları kimlerse gidip onlarla görüşeyim, balık hallerine gideyim ama bu mümkün olmuyor. Bu çalışma sisteminde benden beklenen performansın çok altında kalırım. Gazeteciliğe başladığımdan bu yana genelde bir güne bir haber geliyor. Ortalamada 2.5 günde bir habere denk geldiğini sanıyorum. Ama olması gereken gerekli araştırmayı yapmaktır. Bizden istenen de budur ama bu çalışma temposuyla mümkün değil. En kısa sürede en doğru bir şekilde bu işi nasıl kıvrabilirim diye uğraşıyorum. Bir dipnot olarak da belirteyim. Bu süreçte en çok akademisyenler beni zorluyor. İstiyorlar ki illa ki bir yazışma olsun mutlaka kayıt altına alınsın. Telefonda görüşme kesinlikle kabul etmiyorlar.

Çevresel olumsuzluğu açık bir etkiye sahip bir olay seçildiğinde haberleşme sürecine hangi aşamada dahil oluyorsunuz? (...) Gazetesi'nde bu süreç nasıl işliyor?

Olay sizin yaşadığınız bölgeye yakın değilse çünkü biz merkez medyasıyız merkezde duruyoruz. Haber ajanslarından ya da bölge muhabirlerinden gelen haberleri biz istihbarat olarak algılarız. Bu ilk bilgiler gelir ama çok rutin bir şekilde gelir. Eğer gerçekten büyük bir olaysa hemen bölgeye hareket

ederiz. (...) Dağları'ndaki maden ocakları ile ilgili ilk haberleri yerel muhabirlerden almıştım. Sonra kendi araştırmamı yapıp bölgeye gittim.

Bu aşamada zaman baskınız da var. İlk ulaştığınız kaynakla haber üretiliyor musunuz?

Eğer çok büyük bir olaysa ilk kaynağa telefonla ulaşarak haber aşamasına geçilebiliyor. Bu bir gazetecilik refleksidir. Ama mutlaka bölgeye de gitmek zorundasınız. Büyük olaylar tek bir haberle bitmez. Çeşitli aşamalarda kademe kademe derinleştirerek araştırmanızı derinleştirirsiniz.

Haber yazım aşamasında gazetenin yayın politikalarını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz?

Bunu söylemekte bir sakınca görmüyorum. Bu durumun dünya basınında da böyle olduğunu düşünüyorum. (...) Gazetesinden bir editör geldi ve burada bir toplantı yapıldı. Toplantının odağında da bu konu vardı. Türk medyasında şu baskı var. Medya patronları birçok şirketle organik bir bağ içerisinde. O şirketler aleyhine siz yayın yapamazsınız. Bu tarz baskılar var. Bir de insan hak ve özgürlüklerine saygılı demokratik bir yayın politikasına saygılı bir gazetede çalışıyorum. Bunun etkileri de vardır haberde. Kaynaklarla ilgili olarak çift taraflı kontrol vardır. Eğer olanak varsa haber mutlaka 3. kaynaktan da doğrulanır. Asla kuru kuruya tek kaynaktan yararlanılarak haber yapılmaz. Bu da gazetenin bir yayın politikasıdır. (...) Gazetesi bunu en iyi yapan gazetelerden biridir. Bir taraftan da diğer baskı var. Bir takım şirketlerle gazetenin organik bağlarını ret edemezsiniz. (...) Üniversitesi'nde yapılacak yeni bir ek bina için bölgede ağaç kesiliyorsa bu olayın haberi (...)

Grubu'nun hiçbir gazetesinde haber olarak yayınlanmaz. Bu konuda yönetim organizasyonunda yukarıda aşağı aşağıdan yukarı bir oto sansür vardır.

Yazılan çevre haberleri üzerinde bir uzman editöryal müdahale varmı?

Çevreyle ilgili uzman bir editör olsaydı bu soruya cevap verebilirdim. Çevre ile ilgili yazan muhabir sıkıntısı varken çevreyle ilgili bir uzman editörden bence bahsedilemez. Gazetede çevre haberlerini de içeren sayfalara bakan bir editör vardır. O editörün de işi başından aşkındır. Benim yaptığım haberleri bilmez görmez ancak önüne geldikten sonra değerlendirir. Genelde editörle hemfikir oluruz. İçerik anlamında bir müdahale olmaz. Fiziksel anlamda ise bazen değişiklik olur. Örneğin daha çarpıcı bir başlık konulabilir. Muhabirden gelen başlık her zaman çarpıcı olmaz. Anlatım bozuklukları düzeltilir. Haber uzunsa 2500 vuruşluk bir yeri varsa sen 4000 vuruşluk bir haber yazmışsan mutlaka kısaltılır. Editör sizden ister şu vuruşa indirelim diye eğer olmuyor dersiniz o kısaltılacaktır mutlaka.

Fiziksel anlamda çok ufak bir müdahale içerik anlamında büyük bir değişikliğe yol açabilir.

Editörle aynı paralelde düşündüğümüz için değişecekse mutlaka bunu editörle konuşuruz. Bu konuda gazetecilikte açık fikir vardır. Akıllarda bir soru işareti varsa bu kelime oyunları ile düzeltilmez. Haber, öyle değil de böyle olmalı aşamasına geldiyse zaten o haber dönüştürülür.

Çevre haberlerine gazetede ne sıklıkla yer veriliyor?

Her gün çevre haberine yer verilmektedir. (...) Gazetesi'nde şöyle bir konsept var: 3. Sayfa ağırlıklı olarak çevre haberi sayfasıdır. Manşeti genelde çevre haberi olur. Düzenli olarak kısa kısa haberler içeren bir çevre raporu hazırlanır. Çok önemli bir çevre haberi yoksa yaşam haberleri ya da başka haberler de bu sayfada yer bulur.

Gazetenizde bir de “(...)” adlı bir bölüm de var.

(...) sadece internet sayfasında yayınlanıyor. Onun yazarı meçhul gibi gözükse de o bölümü ben yazıyorum. Benim talebimle başladı. Çıkışı noktası da şu: Sarı Keçilileri izlemeye gitmiştim. Sarı Keçililer Türkiye'nin son göçmen topluluğu. Bu çok uzun bir serüvendi. Birkaç gün onlarla kaldım. Onlarla görüşmeler yaptım. Anlatacak çok şey vardı. Birçok fotoğraf çektim. Ama bu haberin gazete yeri 3000 vuruş ve iki kare fotoğraftır. (...) de bu ihtiyaçtan doğdu. Oradaki izlenimlerimi daha geniş bir şekilde anlatabilmek için ve her şeyden önemlisi yorum yapabilmek için bu bölümü hazırlamaya başladım. Buradaki anahtar sözcük yorumdur. Çünkü habere yorum katamazsınız. Ama orada özgürce yorum yapabiliyorum ama kendi kimliğimle değil.

Çevre haberlerine sizce yeterince fiziksel alan ayrılabilir mi?

(...) Gazetesi'nde evet ayrılıyor. Türk basının genelinde ise hayır yeterince yer ayrılmıyor. (...) Gazetesi'nde de daha fazla yer ayrılabilir ama bu haliyle bile Türkiye standartlarının çok üzerinde

Gazetede nasıl bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışıyorsunuz? Bu sözleşme size güven ya da güvensizlik veriyor mu?

(...) Medya Grubu'nun genelinde herkes bir sözleşme dâhilinde çalışır. Sigortasız insan çalışmaz.

Sözleşmeniz 212 Sayılı Kanun Çerçevesinde mi?

Evet bu çerçevede çalışıyorum. İşe başladıktan bir ay sonra sözleşmem yapıldı. Staj yapanlar dışında herkes kadroludur. Bedava çalışan köle gibi çalışan eskisine göre çok daha az. Ama genel şartları değerlendirsek ücretler çok düşüktür. Yeri geliyor çok üst düzeyde insanlarla görüşüyorsunuz. Kıyafetlerim, kullandığım teknik donanım, hepsi kendime aittir. Örneğin kullandığım fotoğraf makinesi 9000 TL tüm objektiflerini ve aksesuarlarını da kendim aldım. Bunların bile bedelini zorlukla karşılarken daha iyi bir statüde yaşamak için gelirim yetersiz.

Bir güven ortamı var mı?

Kesinlikle yok. Dün (...) Gazetesi'nden 14 kişi işten çıkarıldı. Bu son değişim süreci ile atılanların sayısı 40'a yaklaştı. Yarın benim de işten çıkarılmayacağımın hiçbir garantisi yoktur. Ama tüm bunlara rağmen mesleğimi ve uzmanlık alanımı çok seviyorum. Burada olmazsa bir başka yerde de mesleğimi sürdürmek isterim.

Çevreyle ilgili bir haberi tamamladıktan sonra olay bir süreliğine kapansa dahi arka planda gelişmeleri takip ediyor musunuz?

Mesleki bir gereklilik olarak bunu yapmak zorundayım. Toplumsal hafızanın zayıf olduğu söylenir ama gazetecinin hafızası kuvvetli olmak zorundadır. (...) Dağları'ndaki maden arama çalışmaları olaylarını gündeme getiren (...) Gazetesidir. Gazetenin haberleri sayesinde maden arama çalışmaları durdurulmuştur. Ben, zaman bölgedeki köylüleri, muhtarları ve belediye başkanını zaman zaman arayıp konu ile ilgili bilgi alırım.

Gazeteci C

Görev Unvanı: (...) Gazetesi (...) **Bölgesi Sorumlu Muhabiri** (Bu resmi bir unvan değil ama gazete tarafından bu şekilde kullanılıyor. Çalışma ofisi merkez bina yerine (...) Gazetesinin (...)’de bulunan ofisi

1994 yılında gazeteciliğe (...) Gazetesi’nde başlamış ilk görev unvanı stajyer muhabir ancak kısa süre sonra hastane muhabiri olmuş.

(...) Gazetesinde son görev unvanı altında 7 yıldır çalışıyor. 4 yıldır çevre haberleri de yazıyor. Özellikle sualtı yaşamı, sualtı canlıları ve sualtı ekolojisi üzerine yazıyor.

Politik Görüşü: Ulusalçı – Milliyetçi

Tüm eğitim sürecini İstanbul’da tamamlamış. Lisans eğitimi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

Akademik hedefi (...) Üniversitesi Sualtı Arkeolojisi üzerine lisansüstü eğitim yaparak Türkiye’nin tek sualtı arkeologu gazeteci olmak.

Gazeteciler Cemiyeti ve Çağdaş Gazeteciler Derneği Üyesi

Aylık Geliri: 1700 TL

Yaşamınız boyunca (...) da mı yaşadınız?

Evet

Gazetecilik mesleği sizin için hem maddi hem manevi anlamda bir tatmin sağlıyor mu?

Maddi anlamda mümkün değil... Manevi anlamda ise insanlara doğru mesajı verebilmek ve birtakım mekanizmaları harekete geçirebildiğini görmek mesleki bir tatmin sağlıyor.

İsteyerek mi basın sektöründe çalışmak istediniz?

Hayır! Türk Eğitim Sistemindeki aksaklık beni gazeteci olmaya zorladı. Hukuk Fakültesini kazanıp savcı olmak istiyordum.

Pişman mısınız gazeteci olduğunuza?

Kısmen diyelim. Tamam, mesleğimin de hakkını yemek istemem.

Peki, çevre haberi yazmaya ne zaman başladınız?

2004 yılında başladım. Onda önce deniz kültürü üzerine yazıyordum. (...) Gazetesi ve (...) 2001 ile 2004 arasında daha çok yaşam haberleri, nasıl dalınır, “deniz altında neler var?” gibi kültürel haberler yapıyordum.

Daha önceki görüşmelerimde 2001 ekonomik krizinin Türk Basında Uzmanlaşmaya sekte vurduğuna yönelik tespitler oldu.

Evet doğru, o dönem hepimiz işsiz kaldık. Basın sektörü için kötü bir dönemdi.

Çevre haberi yazmaya nasıl başladınız? Yönlendirildiniz mi yoksa deniz kültürü ve yaşamı ile özel olarak ilgilendiğiniz için kendi tercihiniz mi oldu?

Deniz ekolojisi ile ilgilendiğim için suyun altındaki canlılarla ilgili haberler yapıyordum. Deniztavşanı yeni tanımlandığı sırada ya da (...)’de deniztavşanı ilk defa (...) Sahilinde görüldüğü zaman benim haberim oluyordu. Ben de gazetede bunu “Deniztavşanı burada ne arıyor” diye haber yapıyordum. Ya da sahillerde köpek balığı görüldüğü zaman ben bunu haber yapıyordum. Daha sonra beni bu deniz canlılarının yaşadığı hayvan varlığı ilgilendirmeye başladı. Türkiye’de çok geniş bir alana ayılan zengin bir sualtı coğrafyası var. Bu konularda araştırma yaptıkça ve öğrendikçe bu deniz altı coğrafyası üzerindeki insan etkileri ön plana çıkmaya başladı. Böylece insan faaliyetlerinin su altı yaşamına yönelik olumsuz etkilerini ve sualtı yaşamının korunmasının önemine yönelik haberler yazmaya başladım. Son 6 yıldır çoğunlukla bu tarz haberlere yöneldim. Eskiden bir midye türü ile çok ilgileniyordum. Bu midye türü ile küçük mizahi bir haber yapardım. Şimdi daha sert ve uyarıcı: “artık dikkatli olun bu deniz tavşanından, bu köpekbalığında az kaldı diyen haberler yapmaya başladım.

Deniz yaşamına yönelik olarak kamuoyuna yönelik bilgilendirici bir haber yapıyorsunuz. Sizce bir çevre gazetecisinden kamuoyu ne beklemeli?

Doğru, sansasyonel olmadan insanları paniğe sürüklemekten yapılmış haberler.

Kendinizi çevre ve ekoloji konusunda bir uzman olarak değerlendiriyor musunuz?

Sadece deniz ekolojisi ve sualtı canlı yaşamı belki bir parça sualtı arkeolojisi

Sizce bir uzman çevre gazetecisi hangi mesleki özelliklere sahip olmalı?

Çok duyarlı olmalı ve alanda olmalı, Bu noktada çevre haberi yapan diğer arkadaşları da eleştirmek istiyorum. Türkiye genelinde çevre muhabirleri oturdukları yerden bilgisayar başında çevre haberleri yazıyor. Çevre muhabirleri alanda olmalılar, kamp kurmalılar. Muhabir nükleer karşıtı ise nükleer enerji ile ilgileniyorsa, nükleer karşıtı kampanyalara katılmalı, sivil toplum örgütlerine üye olmalı yani çevrede olmalı. Eğer zehirli varillerle ilgili haber yapıyorsa (...)’de bir profesörden görüş alarak haber yapmamalıdır. Muhabir oraya giderek varilleri yerinde görmeli, bulan köylülerle konuşmalıdır. Çevre muhabirlerinin en büyük eksiği plaza ortamında kaloriferli ortamlarda çevre haberi yazmaktır.

Çevre haberi yazmak ya da başka bir alanda haber yazmak arasında bir fark var mıdır?

Aslında içerik olarak bir fark yok. Gazeteciliğin temel ilkeleri doğrultusunda 5N1K ve doğru malzemeyi bulmak her tür haber için geçerlidir. Aslında bu noktada karşılaştığımız en büyük sorun da doğru kişiye ulaşmak. Türkiye’de basının özgür olduğuna inanmıyorum. Zehirli varil örneğini vereyim. Variller ortaya çıktığı zaman o bölgenin kaymakamı ve savcısı cevap vermek-

ten imtina edebiliyorlar. Kimden bilgi alacak gazeteci? Gazeteci doğru bilgiye ulaşmadığı için de haberi yazamıyor. Öncelikle çevre muhabiri gazeteciliğin temel prensiplerini kullanmalı ardından konuyla ilgili bilgi ve donanımını habere aktarmalıdır.

Çevre haberlerinin kamuoyuna oluşumuna sizce ne gibi yararları vardır?

Çevresel duyarlılığı arttırdığına kesinlikle eminim yani bir sulak alanın, suyun altında kalan longoz ormanının yakınlarına termik santral yapılacağı haberini ben yazdığım zaman bölgede yaşayan insanlar: “Evet doğru yoldayız. Biz bu termik santrali engellemeliyiz. Burası ekolojinin mahvolmasına bu göçmen kuşların burada konaklamasına engel olacak. Yüzyıllardır yaşadığımız yerler mahvolacak “ diyerek termik santrale karşı sivil toplum hareketine geçebiliyor. Yetkililer kamu görevlileri de evet burada bir termik santral yaparsak kamuoyu tepkisi çekebiliriz diyerek daha dikkatli adımlar yapıyor. Kesinlikle haberlerimin toplumu çok daha doğru yönlendirdiğine inanıyorum.

Çevre haberleri yazarken hangi kaynakları kullanıyoruz?

Devlet Kurumları:

Çok kullanırım. Tarım Bakanlığı, Su Ürünleri Genel Müdürlüğü, Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü, Türkiye Sualtı Sporları Federasyonu, Denizcilik Müsteşarlığı ve Liman Başkanlıkları en çok kullandıklarım.

Sivil Toplum Kuruluşları:

En çok da onlarla ilişkim var. Ulusal ve Uluslararası Greenpeace, WWF, Doğa Derneği, TURÇEM ilk aklıma gelenler.

Akademik Kurumlar:

İstanbul Üniversitesi Su Ürünleri Fakültesi, bu fakülte öğretim üyelerinin yürüttüğü ve Üniversitenin olanaklarını kullandığı TÜDAV (Türkiye Denizcilik Araştırmaları Vakfı) var.

Ticari Şirketler ve Sanayi Şirketleri:

Tersaneler ve Armatörler. Çevreyi kirleten gemiler ile ilgili haberler yaparken o gemilerle ilgili armatörler benim kaynağım oluyor.

Halkla İlişkiler Şirketleri:

Çok az... Erdener Üçok'un seyahati sırasında Marjinal Halkla İlişkiler vardı mesela Çevre ve denizcilik onların çok fazla Pazar hedefi içerisinde değil.

Kütüphane ve E-Kaynaklar:

Benim alanımla ilgili bireysel bir kütüphanem (odasında ve çalışma masasındaki kitapları göstererek) var. Birkaç tane de başucu kitabım var. E-kaynak olarak Wikipedi yi Google dan daha fazla kullanıyorum. Wikipedi ve Google ı kullanıyorum.

Akademik tarama motorları vb. kaynaklar?

Hayır kullanmıyorum. Yaptığım işler akademik araştırmalarla pek ilgili olmuyor.

Belediyeler ve Yerel Yöneticiler:

Genelde karşılıklı cepheleşiyoruz onlarla karşımızda oluyorlar.

Askeri Kaynaklar ve Emniyet Teşkilatı:

Sahil Güvenlik Komutanlığı ve Deniz Kuvvetleri Komutanlığı bu iki kurumdan da akredite olan bir gazeteciyim.

Sendikalar:

Alanım olan deniz ile ilgili olarak herhangi bir sendikalaşma olmadığı için hayır kullanmıyorum.

Mesleki Birlikler:

Türkiye Mühendis Odaları Birliği ve Mimarlar Odası gibi

Haber Ajansları:

(...) Haber Ajansı, gerektiğinde onlardan lojistik destek de alıyorum.

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz. Bir editör tarafından yönlendiriliyor musunuz? Yoksa kendi uzmanlık görüşünüz doğrultusunda mı seçim yapıyorsunuz? İstihbarat toplantısı ya da diğer başka bir etken de var mı?

Kendi uzmanlık görüşüm doğrultusunda güncel olan ve o günü, mevsimi ve coğrafi konumu ilgilendiren konulardan seçiyorum. Küresel ısınmanın coğrafi konum açısından beni özellikle ilgilendiren su altı çeşitliliği ve batıklar ile ilgili haber yazabilmek için sürekli bir fırsat kolluyorum.

Çevre haberleri ile ilgili bir editörün yönlendirmeleri ve değerlendirmeleri oluyor mu?

Olumlu bir yönde ne yazık ki hayır olmuyor. Keşke olsaydı bir adım daha ileri giderdim.

Çevre haberi yazarken araştırma için yeteri kadar zaman bulabiliyor musunuz?

Genellikle evet... kayıt sonrasında (C) çoğu zaman çevre dışındaki, haberler çok vaktini aldığı için bazen zaman sıkıntısı yaşadığını söyledi)

Çevresel olumsuzluğu açık bir etkiye sahip bir olay seçildiğinde haberleşme sürecine hangi aşamada dahil oluyorsunuz?

Öncelikle olay hakkında doğru insanlardan bilgi aldıktan sonra olaya dahil olurum. İlk kaynak olarak ajanslardan bilgi alırım ve il kaynağı haber kaynağı olarak kullanırım.

Haber yazım aşamasında gazetenin yayın politikalarını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz?

Evet bulunduruyorum (Karakaş bu soruya pek cevap vermek istemedi). Profesyonel tercihler ve Kamuoyu yararına da sadece “evet” cevabı verdi.

Otosansür yapıyor musunuz?

Evet, otosansür uyguluyorum. *(daha sonra aşağıdaki cümleyi ekledi ve soruya başka cevap vermedi.)*

Birlikte çalıştığım akademisyenlerin bilgilerini dışına çıkmamaya çalışıyorum. Katkı anlamında kendi görüşlerimi yazıyorum ama hiçbir şekilde yorum yapmıyorum. Bu çok önemli yoksa haber kaynağı gider yok olur gider.

Yazılan çevre haberleri üzerinde uzman bir editör müdahalesi oluyor mu?

Olmuyor gazete sayfasındaki yere göre değiştiriyor ya da kısaltıyor.

Kısaltma yaparken birlikte mi çalışıyorsunuz? Ya da önceden ilgi veriliyor mu? Kendiniz mi kısaltıyorsunuz?

Tamamen değişiklikler editör tarafından yapılıyor. Bu da bazen aksiliklere neden oluyor. Benim yayınlanmasını istediğim önemli bilgiler haberden çıkıyor.

Haber için yeterli fiziksel alan ayrılıyor mu?

Hayır. Benim deniz ekolojisi haberlerim tam yerini bulmuyor. Çevre haberlerine ayrılan alan çok yetersiz.

Ne sıklıkta çevre haberi yayınlanıyor? (ilgili seçenekler sıralandı)

Çok ender diyemem. Bunu biraz açmak istiyorum. Dış haberler servisinden gelen dış kaynaklı haberler Türkiye ile ilgili çevre haberlerine göre daha fazla yer buluyor Milliyet Gazetesinde. Bu topraklardaki çevre sorunlarının biraz ihmal edildiğini düşünüyorum.

Nasıl bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışıyorsunuz?

212 Sayılı Basın Kanunu çerçevesinde çalışıyorum

Bu sözleşme size bir güven ya da güvensizlik veriyor mu?

Kesinlikle güven vermiyor. Bu akşam bile işten çıkarılacağımın bir garantisi yok.

Çevre ile ilgili olarak yayınlanan bir haberinizden sonra ilgili olayı takip ediyor musunuz?

Evet özellikle çevresel anlamda süreç içerisindeki etkisini takip ederim.

Ekleme istediğiniz bir şey var mı?

Çevre gazeteciliğinin bir uzmanlık olarak gelişmemesi bu topraklara saygısızlığımızın bir göstergesidir. Çevre haberleri sayfada boşluk doldurmak

için kullanıldığı sürece kartallar da karıncalar da ölecek su altındaki güzellik-
ler de unutulacak.

Gazeteci (D)

İşe başlama unvanı ve şimdiki unvanı: 1999 yılında muhabir unvanı ile işe başlamış. Halen muhabir unvanı ile çalışıyor.

Çalışma Süresi: 10 yıldır gazetecilik yapıyor. Türkiye Gazeteciler Sendikası Üyesi

Aylık Geliri: 1500 TL

Eğitim: İlk ve orta eğitimini İstanbul'da tamamlamış. (...) Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Mezunu

Siyasi Görüş: Anarşizm

Bulunduğunuz şehirde kaç yıldır yaşıyorsunuz?

Tüm yaşamım (...)’da geçti

Gazetecilik sizin için maddi ve manevi anlamda bir tatmin sağlıyor mu?

Hem maddi hem manevi anlamda yüzde yüz bir tatmin sağlamıyor.

İsteyerek mi basın sektöründe çalışmayı istediniz?

Kendi isteğimle oldu.

Çevre haberi yazmaya ne zaman başladınız?

Neredeyse mesleğe başladığımda yazmaya başladım. Gazeteciliğe başladıktan 1 yıl sonra belirli bir alanda uzmanlaşma oluyor. 2000 yılından beri çevre haberleri yazıyorum.

Daha önce konuştuğum gazeteciler 2001 krizinin uzmanlaşmaya sekte vurduğunu düşündüğünü söyledi. Bu konuda sizin bir görüşünüz var mı?

Bu konuyla ilgili acı bir hatıram var. 2001 yılında bizim çevre muhabiri işten çıkartılmıştı. Ben de onun yanında çalışıyordum. O beni çok yönlendiriyordu haber yapmam konusunda. O işten çıkarıldıktan sonra onun yerini ben aldım. Ben çevre haberlerini yapmaya başladım.

Çevre haberi yazmaya nasıl başladınız? Yönlendirildiniz mi yoksa kendi tercihiniz mi oldu?

Gönüllü oldum. Daha önceki çevre muhabiri de beni yönlendirdi çevre haberi yapmaya. Zorla bir kabul ettirme olmadı.

Sizce kamuoyu bir çevre gazetecisinden ne beklemeli?

Tarafsız haber beklemeli

Kendinizi çevre ve ekoloji konusunda bir uzman olarak görüyor musunuz?

Hayır

Sizce uzman bir çevre gazetecisi hangi mesleki özelliklere sahip olmalı?

Pek çok özelliğe sahip olması gereklidir. Çevre gazeteciliği, küresel iklim krizi ile birlikte pek çok farklı disipline sahip bir gazetecilik dalı haline geldi. Biraz nükleerden anlamamız gerekiyor. İklimlerden anlamamız gerekiyor. İklimlerden anlamamız gerekiyor. Coğrafyadan anlamamız gerekiyor. Meteorolojiden anlamamız gerekiyor. Yeri geliyor imar dosyalarını okuyoruz. Biraz da siyasetten de anlamamız gerekiyor. Deniz biyolojisinden anlamamız gerekiyor.

Çevre haberi yazmak ya da başka bir alanda haber yazmak arasında bir fark var mıdır?

Benim açımdan şöyle kesin bir fark var. Ben çevre haberi yazmayı daha çok seviyorum. Çevre haberi yazdığım zaman işimi doğru yaptığımı düşünüyorum. Çevreden başka bir alanda haber yaptığım zaman sanki çevreye ihanet ediyormuşum gibi geliyor.

Teknik bir fark var mı?

Teknik açıdan bir fark yok. Her gazetenin her televizyonun kanalının bir haber yazma biçimi vardır. Hangi kurumda çalışıyorsanız o kuruma özgü tekniklerle haber yaparsınız. Bence teknik açıdan bir fark yok.

Yazdığınız çevre haberinin kamuoyu oluşumunda ne gibi yararları vardır sizce?

Çok büyük yararları var. Çevre konusu Türkiye’de siyasiler bile tarafından ciddiye alınmayan bir konu. Gerek dünyada gerek Türkiye’de çevre ile ilgili olarak karşı karşıya kaldığımız sorunlar ciddi bir tehlike içerisinde olduğumuzu gösteriyor. Yaptığımız her şey yaşadığımız bu gezegene çok büyük zararlar veriyor. İnsanların bir nebze olsun olanlardan haberdar olması siyasiler üzerine baskı yapmasını sağlayabilir ama daha bu noktaya gelmesi için çok zaman olduğunu düşünüyorum.

Çevre haberi yazarken hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

Devlet kurumları

Ben çok fazla kullanmıyorum. Çok da fazla çevre haberi çıkmıyor devlet kurumlarından

Sivil Toplum Kuruluşları

Çoğunlukla sivil toplum kuruluşları ile bu işi yapıyorum.

Akademik Kurumlar

Onlardan bilgi gelmez ben onların görüşüne başvururum.

Sanayi ve Ticaret Şirketleri

Çok etik bulmuyorum ama kullanıyorum.

Halkla İlişkiler Şirketleri

Bir öncekiyle bağlantılı bu seçenek sanayi ve ticaret şirketleri ile halkla ilişkiler firmaları ile görüşüyoruz. Çünkü şirketlere doğrudan ulaşamıyorsunuz.

Kütüphane ve e-kaynaklar

Kütüphaneye gidip araştırma yapmıyorum. E-kaynak olarak karşıma çıkan her bilgiyi kullanıyorum. Baktığım siteler var. Yeşiller partisi sitesine bakarım. Greenpeace sitesinden araştırma yaparım. Meslek odalarının bilgileri daha güvenlidir onlara bakarım. Doğa derneğinin web sitesi çok iyidir. Genelde sivil toplum kuruluşlarını kullanırım.

Belediyeler ve Yerel Yöneticiler

Çevre haberlerinde belediyeler ve yerel yöneticiler karşıımızdaki kurumlardır. Kaynaımız değil karşı karşıya kaldığımız kurumlardır.

Askeri Kurumlar ve emniyet yetkilileri

Hayır

Sendikalar

Maalesef hayır sendikaların böyle bir örneği yok.

Mesleki Birlikler

Evet

Haber ajansları

Hayır

Diğer

Duyarlı insanlardan gelen haberleri kullanırız. Yaptığımız haberlerde yurttaşlar çok önemlidir pek çok şey böyle ortaya çıktı.

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz?

Kendi gündemim oluyor her zaman. Benden beklenen de bu. Editörün beni yönlendirmesi yerine benim editörü yönlendirmem gerekiyor.

Çevre haber konusunda editörün yönlendirmeleri ve değerlendirmeleri nasıl oluyor?

Haber üretim sürecinde benim üzerimde yönlendirme olmaz. Haber üretildikten sonra haberin nerede kullanılacağı, “Haberi kullansak mı? Kullanmasak mı”, “acaba ucu bize dokunur mu?”, “acaba ucu şuraya dokunmasa mı?” gibi tartışmalar olabilir.

Çevre haberi yazarken araştırma için yeterli zaman bulabiliyor musunuz?

Hiçbir şey için yeterli zamanımız yok.

Çevresel olumsuzluğu açık bir etkiye sahip bir olay seçildiğinde hangi aşamada olaya dahil oluyorsunuz. Olay size nasıl ulaşıyor. Bu ilk kaynağı haber kaynağı olarak kullanıyor musunuz?

Şimdi internet medyası inanılmaz gelişme gösterdi. Facebook, Twitter gibi sosyal paylaşım siteleri de işin içine girmeye başladı. İnsanlar bu siteleri sadece dedikodu için değil bu tip konularda duyuru yapmak için de kullanıyor. Pek çok şeye bu siteler aracılığı ile ulaşıyorum. Bu bilgiler araştırma başlatmak için bir temel oluşturuyor. Bulunduğunuz noktaya göre de değişir tabi. Şurada bir orman yangını çıksa ilk ben giderim. İlk gün olaya bir polisiye olay gibi bakılır. Çevre muhabiri sonradan olaya dahil olur.

Haber yazım aşamasında gazetenin yayın politikalarını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz?

Ben o noktada şöyle düşünüyorum. Ben haberimi yaparım. Gazetenin yayın politikasını, kimin başına ne dertler açacağını, ucunun nereye dokunacağını düşünmem. Ben haberimi yaparım. Yayınlanma süreci benim dışımda gerçekleşir. Baktım ki olmuyor gazeteye girmesi konusunda biraz mücadele ederim. Sonra da elimden fazla bir şey gelmediği için çekilirim. Açıkçası bu durum da çok fazla başıma gelen bir şey değildir.

Yazdığınız çevre haberi üzerinde sonradan uzman bir editör müdahalesi oluyor mu?

Hayır

(...) Gazetesi'nde çevre haberlerine ne ölçüde yer veriliyor?

Her gün diyemem. Haber olmaya değer bir olay olduğunda bu mutlaka değerlendirilir. Çok sık olmasa da çevre haberlerine diğerlerine göre çok daha fazla yer veren bir gazeteyiz.

Sürekli bir çevre bölümü var mı?

Bizim arka sayfamız genelde çevre haberlerine ayrılır. Ama arka say bir çevre sayfası da değildir.

(...) Gazetesi'nde çevre haberlerine yeterli fiziksel alan ayrılıyor mu?

Hayır bence çok daha fazla yer alması gerekiyor.

Çevreyle ilgili olarak yaptığınız bir haberden sonra olayı takip etmeye devam ediyor musunuz?

Mutlaka devam ediyorum. Fikri takip diye bir şey var gazetecilikte. Her şeyi yazmak zorunda değilim. Bir süre sonra danışılan kişi haline geliyorsunuz. Dava süreçlerini bilmek durumundayım çünkü danışılır sorulur. Editörler de sorar süreçleri. Ayrıca kendi ilgi alanıma girdiği için mutlaka takip ederim.

Gazetede nasıl bir iş sözleşmesine göre çalışıyorsunuz?

Berbat bir iş sözleşmesine göre çalışıyorum. 212 Sayılı basın kanuna göre hazırlamış bir sözleşmeye göre çalışıyorum. İşten çıkarılmayacağıma dair hiçbir garanti yok. Formalite bir sözleşmenin tek yararı işten çıkarıldığında tazminat almamı sağlamasıdır.

Gazeteci (E)

İşe başlama yılı: 1989

İşe başlama unvanı: Stajyer

Şu anki görev unvanı: Muhabir

Aylık Geliri: 3200 TL (Yeterli bulmuyor)

Siyasi Görüş: Liberal

Mesleki Örgüte Üyelik: Yok

Eğitim Durumu: Yüksek Lisans

Lisans: (...) İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

Yüksek Lisans: (birleşik Devletler)İletişim Fakültesi

12-13 yıl arası (...)’nde yaşamış bu sürede (...) Radyosunda Çevre Programı yapmış.

Bulunduğunuz şehirde kaç yıldır yaşıyorsunuz?

5 yıl oldu tekrar buraya geleli. 3 yıldır da (...) Gazetesinde çalışıyorum.

Gazetecilik sizini içim mesleki bir tatmin sağlıyor mu? Maddi olarak tatmin etmediğini söylediniz peki manevi bir tatmin saplıyor mu?

Sağlıyor

İsteyerek mi basın sektöründe çalışmaya başladınız?

Evet

Çevre haberi yazmaya ne zaman başladınız?

1999 yılında (...) Radyosunda çalışırken başladım. Orada çevre programı yapıyordum.

Çevre haberi yapmaya nasıl başladınız. Bir radyoculuk geçmişiniz de var lütfen oradan başlayarak anlatır mısınız? Yönlendirildiniz mi?

En başta çevre haberi yapmaya (...)’da başladım. Evet yönlendirildim. Ben işe yeni başlamıştım. Radyoda çevre programı diye bir segment vardı. O programı yapan yoktu. Vardı da yapan kişi istemiyordu. Ben de yeni başladığım için bana sordular sen yapar mısın diye?. Bu teklif bana sıcak geldi ve yaparım dedim ve böylece de başlamış oldum.

Peki (...) Gazetesi’nde nasıl başladınız?

Kendi ilgi alanım olduğu için kendi inisiyatifimle başladım.

Sizce kamuoyu bir çevre gazetecisinden ne beklemeli?

Kamuoyunun çevre gazetecisinden çok beklentisi var ama en genel ve en özet olarak çevreyle ilgili çevreye duyarlı her türlü haberin takipçisi olmasını beklemeli...

Kendinizi çevre ve ekoloji konusunda bir uzman olarak kabul ediyor musunuz?

Hayır. Sadece çevre haberleri de yapmıyorum zaten. Çevre konusunda uzmanlaşmış bir gazeteci değilim. Ancak normal bir muhabire göre çevre

konularında daha iyi olduğumu söyleyebilirim ama kendimi bir uzman olarak kabul etmiyorum.

Sizce bir uzman çevre gazetecisi hangi mesleki özelliklere sahip olmalı?

Bir kere sadece çevre haberleri yapmasının yanı sıra bir de eğitimsel altyapısı olması gerektiğine inanıyorum. Burada çevre alanında sadece bir üniversite bitirmesinden bahsetmiyorum. Tabi bu da iyi olur ancak çevre haberi yazacak gazetecilerin eğitim programlarına katılmış workshoplara katılmış ve katılıyor olması gerekiyor. Bence çevre haberi yazacak muhabirlerin eğitim programları ile desteklenmesi gerekiyor.

Çevre haberi yazmak ile başka bir alanda haber yazmak arasında sizce bir fark var mıdır?

Aslında prensip olarak aynıdır. Haber yaparken doğruyu ve gerçeği ararsınız. Bu çevrede de böyledir.

Bu noktada sizin çevre haberine yaklaşımınız nasıl?

Mümkün olduğu kadar çevre haberi yazmayı tercih ediyorum. Çok hümanist bir konu çevre ve kişisel olarak çevreye karşı çok duyarlıyım ve bu konudaki hassasiyetim yüksek. Çevrenin geleceğe dönük bir konu olduğunu düşünüyorum. Çevre yediğimiz içtiğimiz yaşadığımız ortam ile ilgili, yaşam kaliteniz ile doğrudan ilgilidir.

Yazdığınız çevre haberlerinin kamuoyunun oluşumunda ne gibi yararları olduğunu düşünüyorsunuz?

Tabi ki faydaları olduğunu düşünüyorum. Öncelikle farkındalık yaratmak, insanları bilinçlendirmek, sorgulayabilmelerini sağlamak, insanların etraflarında olup bitenleri anlamalarını sağlamak, kaliteli bir yaşam arzusu içerisinde olmalarını sağlamak ve mümkünse onları harekete geçirmek yani karar vericileri harekete geçirmek konusunda inisiyatif almalarını sağlamak.

Çevre haberi yazmak için hangi kaynakları kullanıyorsunuz? Belirlediğimiz seçenekler üzerinden gidelim

Devlet Kurumları:

Evet

Sivil Toplum Kuruluşları:

Çok fazla

Akademik Kurumlar:

Evet

Sanayi ve Ticaret Şirketleri:

Evet

Halkla İlişkiler Şirketleri:

Aracı konumunda iseler tabi kullanıyoruz.

Kütüphane ve e-kaynaklar:

Evet

Kütüphane ortamında araştırma yapıyor musunuz?

Tabi yapıyorum

E-kaynak olarak neler kullanıyorsunuz?

Çok çeşitli elektronik kaynakları kullanıyorum. Çevre örgütlerinin sitelerini kullanıyorum. Yabancı kaynakları çok kullanıyorum. Avrupa ve Amerika'daki çevre örgütlerinin sitelerini çok fazla kullanıyorum.

Belediyeler ve Yerel Yöneticiler:

Evet

Askeri kurumlar ve emniyet güçleri:

Benim açıkçası bugüne kadar çok bir ilişkim olmadı.

Sendikalar:

Çok fazla değil ama olabiliyor.

Mesleki Birlikler:

Evet

Haber Ajansları:

Evet, haber ajanslarımızdan gelen ham bilgiyi de tercüme ederek kullanabiliyoruz. Haberden aldığımız fikri de geliştirebiliyoruz.

Başka eklemek istediğiniz bir kaynak var mı?

Bazı partiler var Yeşil Parti gibi ya da yabancı partiler var Greens gibi, Greens'in Türkiye'de uzantıları var. Onların birtakım çevre faaliyetleri var. Onların düzenledikleri toplantıları takip ederim. Bazıları oldukça eğitici niteliktedir.

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz? Editör tarafından mı yönlendiriliyorsunuz. Yoksa görüşünüz doğrultusunda mı seçim yapıyorsunuz? Ya da haber seçimi İstihbarat toplantılarında mı yapılıyor?

Ben kendim konuları öne sürüyorum. Çünkü bir çevre editörümüz yok. Küresel çapta meydana gelen çevre felaketleri ya da çevre günü gibi konular da, yazı işleri de toplantılarda editörler tarafından dile getirilebiliyor. Ama genelde ben karar veriyorum.

Çevre konusunda editör yönlendirmeleri ve değerlendirmeleri oluyor mu?

Olabiliyor. Haberler üzerinde genel yayın yönetmeninin bazı çerçeveleri olabiliyor.

Çevre haberi yazarken araştırma yapmak için yeterli zaman bulabiliyor musunuz?

Uğraşıyorum ama çok yeterli zaman olmuyor.

Çevresel olumsuzluğu açık bir etkiye sahip bir olay seçildiğinde haberleşme sürecine hangi aşamada dahil oluyorsunuz? –Olay size nasıl ulaşıyor? İlk kaynağınız haber üretirken temel kaynağınız mı?

Haber bize ajanslardan ulaşır ve biz buradan gelen ilgileri haber kaynağı olarak kullanırız.

Olaydan bir gün sonra olay yerine gidiyor musunuz?

Gidebilirim. Yalnız burada şunu not etmek istiyorum. Sahaya çıkma olanağımız çok sınırlı. (...) olarak her alanda sahaya çıkmakta zorlanıyoruz ve yazılı ve görsel kaynaklara çok bağımlı kalabiliyoruz. Bir (...) gazetede sahaya çıkma olanakları çok az oluyor. Eleman sayımız çok kısıtlı. (...)’nin ve (...) Haber Ajansı’nın olanakları çok geniştir. Bunları kullanıyoruz. Zaman kısıtlı ve haber kaynakları çok geniş olduğu için (...) çalışanlarının olanakları son derece kısıtlı. Çok fazla haber yaptığımız için burada olmak zorundayım.

Haber yazım aşamasında gazetenin yayın politikasını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz?

Profesyonel tercihlerim doğrultusunda hareket ediyorum. Gazetecilik etiği ilkeleri çerçevesinde hareket ediyorum.

Yazdığınız çevre haberlerinin içeriği üzerinde baskıdan önce bir editöryal müdahale var mı?

Haber zerinde bir müdahale olmuyor ancak konuları genel konuştuğumuz zaman bir çerçeve olabiliyor. Örneğin biz nükleere gazete olarak karşı değiliz denilebiliyor.

(...) da çevre haberleri için ne ölçüde yer ayrılıyor? (seçenekler sayıldı)

Haber olarak değerlendirmeye uygun bir olay oldukça

Bunu siz mi belirliyorsunuz?

Bunu bazen gündem belirler. Olay geniş çaptaysa, gözden kaçmayacak ya da bütün gazetelerde yer alacak bir olaysa değilse ben belirlerim.

Çevre ile ilgili olarak yayınlanan bir haberinizden sonra ilgili olayı takip etmeye devam ediyor musunuz?

Tabi

Gazetede nasıl bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışıyorsunuz?

Hizmet akti 212 Sayılı basın kanunu çerçevesinde hazırlanan bir sözleşme ile çalışıyorum.

Bu sözleşme siz güven veriyor mu?

Olmamasından daha iyi olduğunu düşünüyorum. Her ne kadar bazı kısıtlamaları olsa da 212 de şu yıpranma payı falan ortadan katlı biliyorsunuz. Ama olması olmamasında daha iyi

İş güvencesi var mı?

Sözleşmede böyle bir şey yok.

Gazeteci (F)

İşe Başlama Yılı: 1993

Göreve Başlama Unvanı: Muhabir

Şu anki göre unvanı: Editör

Bu Unvan altında çalışma süresi: 4 Yıl

Aylık Geliri: 3000 TL

Gelirini yeterli bulmuyor

Lisans: İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

Yüksek Lisans: İletişim Fakültesi

Siyasi Görüşü: (seçenekler sayıldı)

Hiçbiri değil. Siyasim görüşüm için hepsinin doğrularından alınan bir karma diyebiliriz. Kendi hayat tecrübelerimle, kendi birikimimle edindiğim değerler doğrultusunda saydığınız seçeneklerden hepsinden bir parça var. Bakıyorsunuz Liberal miyim? Evet, Muhafazakâr mıyım? Evet, Milliyetçi miyim? Evet ama hepsinin de belli bir sınırı var.

İdeolojik bakış açınızı belirli bir isim altına koymak istemiyorsunuz sanırım.

Tabi

Kaç yıldır İstanbul'da yaşıyorsunuz?

1989'dan beri İstanbul'da yaşıyorum. (21 yıl)

Gazetecilik sizin için mesleki bir tatmin sağlıyor mu? Maddi anlamda tatmin etmediğini belirttiniz ya manevi anlamda bir tatmin sağlıyor mu?

Tabi manevi bir tatmini var. Çünkü el attığınız konularda bazı şeylerin değiştiğini görüyorsunuz.

İsteyerek mi basın sektöründe çalışmak istediniz?

Evet isteyerek oldu. Gazetecilik benim ilk tercihimdi

Çevre haberi yazmaya ne zaman başladınız?

Çevre haberi yazmaya 1999'da Gazeteciliğe başladığımın beşinci ya da altıncı yılında başladım.

Daha önce araştırma çerçevesinde görüştüğüm gazeteciler, 2001 krizinin uzmanlaşmaya engellediğini söylediler. Bu konuda sizin görüşleriniz nelerdir?

2001 Ekonomik Krizinde basın sektöründe kadrolarda bayağı bir işten çıkarma oldu. Dolayısı ile bir muhabiri tek başına çevre konusunda çalıştırma lüksü kalmadı. Ama bu durum (...) Gazetesi için geçerli olmadı. Diğer gazeteler için geçerli oldu.

Çevre haberi yazmaya nasıl başladınız yönlendirildiniz mi yoksa kendi tercihiniz mi oldu?

İlk önce ben çevre muhabiri olayım diye düşünmedim. İlk olarak (...) Gazetesi'nde gazeteciliğe başladım. Politika haberleri, yolsuzluk haberleri, kültürel haberler yazıyordum. Çevre haberciliğine ilk olarak şöyle başladım: (...)’un (...) Ormanlarında bir villa kent kuruluyordu. O zamanki Orman Mühendisleri Odası (...) adındaki bu projeye karşıydı. Olayı incelediğimde bu arazinin Hazine’den turizm merkezi tahsisi ile alındığını fakat villa yapılarak satıldığını gördüm. Ben bu durumu haber yaptım. Bunun çok büyük yankıları oldu. O zamanki bakan önce tahsisi iptal etti sonra geri verdi. Büyük bir projeydi. Bunu görünce gazetede bile çevre haberlerinin önemsenmesine başlandı. Çevreden sağlanan rantın ne kadar büyük olduğu bu haberle görüldü.

Sizce kamuoyu çevre gazetecisinden ne beklemeli?

Kamuoyu bu konuda gereken bilinç seviyesi ilgi seviyesinin bence altındır. Öncelikle halkın anlayacağı şekilde temel kavramların halka anlatılması gereklidir. Çevrenin önemi şu anda anlaşılmıyor ama biraz köyden gelenlere tabiat sevgisi, doğa sevgisi yönünden yaklaşırsanız bunu bir parça anlayabiliyorlar ama tam olarak da anlaşılabildiği kanaatinde değilim. Hatta gazetele-
rin editöryal servislerinde bile anlaşılmadığını düşünüyorum. Şu anada bizim aydınlanma dönemi dediğimiz sanayi döneminde anlaşılmayan çevrenin olduğu yere konulması gereklidir.

Kendinizi çevre ve ekoloji konusunda bir uzman olarak değerlendiriyor musunuz?

Çok derinlemesine olarak bir akademisyen olarak değil ama temel konularda uzman olduğumu söyleyebilirim. Bir akademisyen gibi derinlemesine olarak araştırma yapmasam da bugüne dek yüzlerce dava dosyası inceledim. Hukuki ve ekolojik konulara hakimim.

Sizce bir uzman çevre gazetecisi hangi mesleki özelliklere sahip olmalı?

Çevre gazetecisi merakını korumalı ve meraklı olmalıdır. Gazeteciliğin temel formasyonlarına sahip olmalıdır. Bir de dünyaya alternatif bir gözle bakabilmelidir. İlkokulda ortaokulda üniversitede verilmesi gereken bir özellik var. Gazetecilerin dünyaya farklı bir bakı açısıyla yani sadece ekonomik ve siyasal olarak değil de varoluşsal olarak da bakabilmesi gereklidir.

Çevre haberi yazmak ya da başka bir alanda haber yazmak arasında bir fark var mıdır?

Çevre haberi yazdığımızda çevre haberinin insan ilişkileri ile örtüşen ve oraya uzanan kısmının düşündüğümüzde hemen hemen aynı olduğunu görüyoruz. Bütün hesaplaşmaların çevrede sonuçlandığını görüyoruz. Bütün rantlar çevreden sağlanıyor. Bir imar yolsuzluğu varsa bu çevre üzerinde bir tahriptir. Doğayı tahrip edecek bir baraj varsa bu çevreyle ilgilidir. Aslında tüm altyapı çalışmaları çevre haberidir. Bunu görebilmek gereklidir. Diğer haberlerden çok büyük bir farkı yok çevre haberinin aslında tüm haberler birbirlerini bütünlemektedir.

Yazdığınız çevre haberlerinin kamuoyu oluşumunda sizce ne gibi yararları vardır?

Yazdığınız haberlerin bir kısmında başarılı oluyorsunuz bir kısmında ise başarısız oluyorsunuz ve istediğiniz sonucu elde edemiyorsunuz. Gazetecilik bir müfettişlik, bir icra ya da uygulama makamı değildir. Gazetecilik bilgi verenlerle, bilgiyle, olan bir olayla karar verenler arasında bağı kuruyor. Kamuoyunu bilgilendirme, farkındalık yaratmak konusunda işlev görüyor. Örneğin en son Hasankeyf ile ilgili olarak Dergide bir kapak yapmıştık. Hasankeyf Türkiye’de yapılan bir bilimsel çalışmaya göre Türkiye’deki 305 doğa alanının 5’ ni barındırıyor. Ilısu Barajının olduğu bu bölgede endemik türler var. Tarih dersiniz bu bölgede var. 15000 yıllık bir tarihi var buranın. Son 1000 yılı İslam’la bezenmiş. El Cezir’in ilk robotlarını yer burasıdır. Coğrafya bilimi açısından binlerce çeşit kaya oluşumu var. Hasankeyf Dünya Kültür Mirası Listesi’ne girmesi için gereken 10 koşuldan dokuzunu sağlıyor. Böylesine bir yer DSI’nin 1950 yılında yaptığı proje ile tek bir baraj kurularak sular altında bırakılıyor. Buna karşılık ODTÜ’nün bir çalışması olduğunu duydum. 4 ayrı baraj yapılarak ilk barajın gövdesi alçak tutulunca Hasankeyf kurtarılıyor. Ne enerji üretimi kaybı var ne de maliyet artışı var. Şimdi bunu duyurmam lazımdı. İlk savaşımlı dergide verdim. Bunun çok önemli bir şey olduğunu söyledim. Editöryal kadroyu ikna ettim. Karar vericiler, politikacılar Türkiye’nin enerji ihtiyacı olduğunu söylüyor. Ama bu yeni proje ile enerji ihtiyacı azalmıyor. Maliyet de artmıyor. Gerçekten de önemli bir alternatif sunuluyor. Ben de alternatifini sundum. İşte karar vericilere gittik. Bakan hemen oraya acil bir gezi

tertip etti. Dün akşam TRT'yi izlerken haberde Cumhurbaşkanı'na Batman Belediye Başkanı Hasankeyf'in bir tablosunu hediye ediyor. Cumhurbaşkanı da DSI'den ben bu konuda rapor istedim diyor. Yani bir şekilde karar vericiler arasında da, devlet içerisinde de olsa bir Çevre Bakanı ile üniversite arasında bir Cumhurbaşkanı ile üniversite arasında bir iletişim yok. Yaptığımız haberde hem halkı hem yerel yöneticileri hem de Cumhurbaşkanı'nı bilgilendirdik. Ortaya karşılıklı bir enformasyon akımı çıktı.

Çevre Haberi yazarken hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

Devlet Kurumları:

Evet

Sivil Toplum Kuruluşları:

Tabi ağırlıklı olarak

Akademik Kurumlar:

Evet

Sermaye ve Ticaret Şirketleri:

Kısmen

Halkla İlişkiler Şirketleri:

Zaman zaman ama daha çok sektörel haberler konusunda

Kütüphane ve e-kaynaklar - *Örneğin kütüphaneye gidip araştırma yapıyor musunuz?*

Hayır

E-kaynaklar:

E-kaynaklarda sivil toplum kuruluşlarının gruplarında yazarlar çok yol gösterici çünkü yerinde ve zamanında çevre ile gelişen olayları öğrenme fırsatını buluyorsunuz. Örneğin Artvin'in dağında bir şirketin faaliyetini bilmenize olanak yok. Ama orada yaşayan insanlar internet yoluyla gelişmeleri size aktarma yolu buluyor.

Böylece interneti araya koyarak vatandaş da doğrudan sizin kaynağınız haline dönüşüyor.

Tabi kesinlikle ya da internet yoluyla vatandaş yaptığımız habere tepki gösteriyor veya o konuyla ilgili daha başka haberler yapmamızı sağlayacak bilgiler veriyor.

Belediyeler ve Yerel Yöneticiler:

Tabi ki belediyeler ve yerel yöneticiler çevreye en duyarlı kesimdir. Örneğin termik santralle ilgili olarak bir bölgeye santral kurulacaksa devlet bu işin içerisinde. Tüm yazışmalar onlardadır. Bir şekilde taraf olmuşlardır. Çok önemli bir kaynaktır belediyeler.

Askeri Kurumlar ve Emniyet Güçleri:

Kısmen ama onlar bilgiyi vermekte istemlidir. Çok duyarlı insanlar varsa onlardan bilgi alırız.

Sendikalar:

Benim şu güne kadar bir bağlantım olmadı

Mesleki Birlikler:

Önemlidir. Belediyeler gibi yazışmaların içerisindeydir. Kendi çıkarlarının zedelendiği yerde hemen alarm zillerini çaldırırılar. Onlardan bilgi ve belge bulabilirsiniz.

Haber ajansları – *Ajanlardan aldığınız haber üzerinde herhangi bir biçimlendirme yapıyor musunuz?*

Zaman zaman kullanıyorum. Reuters, AFP gibi ajanslardan özellikle Türkiye'yi ilgilendirecek haberleri kullanıyorum.

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz? Editör tarafından mı görevlendiriliyorsunuz? Kendi uzmanlık görüşünüz doğrultusunda mı seçim yapıyorsunuz? İstihbarat Toplantısında mı karar veriyorsunuz? Ya da başka etkenler var mı?

Çevreyle ilgili gündemi izliyorsunuz. Orada ne haber olabilecekse insanlığın, kamunun yararına bir şey varsa ona göre seçiyorum. Yada birileri sizi uyatabiliyor. Bunlar sivil toplum örgütleri olabilir belediyeler olabilir.

Kaynaklarınızdan da yönlendirme olabiliyor mu?

Kaynaklardan da yönlendirme olabiliyor. Vatandaşlardan gelen istihbaratlar da olabiliyor. Veya siz kendi eğitiminizle çevreyle ilgili gelişen olayları okuyabiliyorsunuz.

Çevre konusunda üstünüzdeki insanların yönetimleri ve değerlendirmeleri nasıl oluyor?

O konunun hala zayıf olduğunu söyleyebilirim. Yani hala öncelikli haber politik haberlerdir, siyasal haberlerdir, ekonomi haberleridir. Çevre haberlerine yeterli öncelik verilmiyor.

Çevre haberi yazarken araştırma için yeterli zaman bulabiliyor musunuz?

Gazete için konuşursak zor. Çünkü sizden günlük haber istiyorlar. Ancak dergi için sorarsanız dergi için yeterli zamanımız oluyor. Çünkü 1 hafta araştırıyor ya da bir hafta haber vermiyorsunuz. 2 hafta araştırıyorsunuz. Gazete için ancak 1-2 hafta araştıracağımız bir haberin çok ama çok önemli birinci sayfadan girecek bir şey olması lazım ki bunu yapabilsin.

Çevresel olumsuzluğu açık bir etkiye sahip bir olay seçildiğinde haberleşme sürecine hangi aşamada dahil oluyorsunuz?

Çevreye ilişkin bir olay size nasıl ulaşıyor?

İlk kaynak ulaştığınız haber kaynağı haber üretirken temel dayanağınız mı?

2 sene Urfa Ceyhan'da Yumurtalık Boru Hattı delinmişti. İlk önce Z(...) Gazetesi'nin oraya muhabirleri ilk görüntüleri gönderdiler ve ilk röportajları yapmışlardı. Olay önemliyse yani ulusal basında yayımlanacak gibiyse tabi ben de gidiyorum ve sürece dahil oluyorum. Bazen yerel olaylarda muhabirler iç gitmiyor. Maddi olarak ya da bu bizim gazeteye girmez bu haberle ilgilenilmez denilen olaylar oluyor.

Olay bölgesine gitmeden oradaki (...) muhabirinden gelen bilgilere dayanarak da haber yapabilir misiniz?

(...) Gazetesi için konuşursak evet. Günlük bir haber olduğunda oradan ilk gelen görüntülerle bilgiler veriliyor.

Kendi uzmanlık görüşünüz doğrultusunda size verilen bilgilerde bir tutarsızlık gözlemlediğinizde muhabire geri dönüp sorar mısınız?

Tabi muhabir ve editör arasındaki ilişki (...) Gazetesi'nin önem verdiği bir konudur. Kontrol edilir sorulur hatta tereddüt varsa diğer kaynaklara ulaşıp o yayın süreci içerisinde en doğrusu bulunmaya çalışılır.

Haber tazım aşamasında gazetenin yayın politikaları ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz? (seçenekler sayıldı)

Benim için soruyorsanız kamu yayarı daha önemlidir. Bunu yaptığım haberlerde de görebilirsiniz. Örneğin (...) Dergisinde HES'lerin suyunu çıkar-dılar diye bir kapak yaptık. Yani belki de HES'leri yapan insanlar (...) yapıda-dır. (...)’ye yakın ya da (...) Gazetesi okuyan insanlardır. Ama biz bu işin plansız bir şekilde yapıldığını havza planlanmadan yapıldığını görünce bu durumu kapak yapmaktan çekinmiyoruz.

Üstünüzdekilerle haberin yayınlanması ya da içeriğini yumuşatıl-ması ile ilgili olarak bir fikir çatışması yaşadınız mı?

(...) Gazetesinde bir fikir çatışması yaşamadım bugüne kadar. Ancak haber yayınlandıktan sonra çeşitli kanallarla, iş dünyası vasıtasıyla, politikacı-lar vasıtasıyla, nüfuzlu insanlar vasıtasıyla, tanıdıklar vasıtasıyla gazeteye etki eden “ya bunu bir daha yapma” veya “tekzip yayınlayın” gibi baskılar ge-liyor. Biz onlara da bakıyoruz. Yani herhangi bir konu ile ilgili tekzip gelmişse haberimizi de koyuyor karşılaştırıyoruz. Eğer gerçekten bazı şeyleri yanlış yazmışsak ona da saygı duyup tekzibi o şekilde yayınlıyoruz. Ama yazdıkla-rımız doğruysa bizim yazdığımız doğru diyerek isterseniz mahkemeye gidin diyoruz.

O zaman Baskıdan önce yazdığınız çevre haberine editöryal bir müdahale olmuyor o zaman.

Şu anda (...) Gazetesi ya da (...) Dergisi’nde öyle bir müdahale olmu-yor.

Çevre haberleri gazetede ne ölçüde yer ayrılıyor? (seçenekler sayıldı)

(...) Dergisi'nde 10 sayıda ortalama 3 kapak mutlaka çevre ile ilgili oluyor. Her sayıda mutlaka çevre haberi olur. En fazla araştırma yaptığım için 1 hafta atlayabilir.

(...) Gazetesi'nde ise ortalama haftada 2 tane çevre haberi yayınlarız.

Çevre haberleri için gazetede yeterli fiziksel alan ayrılıyor mu?

Yeterli ayrılmıyor diyebiliriz. Bu durum editörlerin çevre haberlerine bakış açısıyla ilgili

Çevre ile ilgili olarak yayınlanan bir haberden sonra ilgili olayı takip etmeye devam ediyor musunuz?

Mutlaka benim 17 yıldır 15 yıldır takip ettiğim haberler vardır. 15 sene önce yapmışım ama hala gelişmeleri takip ediyorum. Çünkü çevreyle ilgili bir sorun sürekli. Örneğin siyasi haberlerde bir (...) var mı? yok bir (...) var mı? yok ama (...) orada duruyor. Bir (...) orada duruyor. (...) Termik Santrali hala orada duruyor. Sürekli o konularda hassas oluyorsunuz o daha önce sözünü ettiğimiz kaynaklardan yeni gelişmeler gelirse "daha önce şöyle söylemiştik ama şimdi böyle oluyor gibi" gibi haberler yaparız. Çevre haberleri sürekliliği olan ve takip edilmesi gereken haberlerdir.

Gazetede nasıl bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışıyorsunuz? Bu sözleşme size güven ya da güvensizlik veriyor mu?

212 Sayılı Basın Kanunu çerçevesinde oluşturulan sözleşmeye göre çalışıyorum. 17 senedir (...) Gazetesinde çalışıyorum bu nedenle bir güven sorunum yok. Ama çevremizdeki gazetelerden duyuyoruz böyle olayları.

Gazeteci (G)

En son hangi Gazetede çalıştınız?

En son (...) Gazetesinde çalıştım. Şu anda fiilen çalışmıyorum. Daha önce (...) Gazetesinde daha önce de (...) Gazetesinde çalıştım.

Ne zaman Gazeteciliğe başladınız?

1989... Biraz geç başladım. Ben gazeteciliğe (...) de başladım. (...) Gazetesinde Fotoğraf Editörü olarak başladım. Gazete 1990 yılında batınca Türkiye'ye dönmek zorunda kaldım. (...) Gazetesi'nde iş buldum. 2 Yıl Gazetenin Kültür Servisinde çalıştım daha sonra istihbarat servisine geçtim. Ancak o dönem Gazetenin imtiyaz sahibi (...) öldü. Gazetede kavgalar çıktı. (...) gazeteden ayrıldı. 1992 yılında yeniden başladılar. Onlar geri dönünce ben istihbarata geçtim. O zaman gazetenin çevre muhabiri vardı. (...) ile geri dönünce o ayrıldı. Beni de onun yerine istihdam ettiler. Çevre muhabirliği hikâyesi de öyle başladı.

Ayrılmadan önce (...) Gazetesi'ndeki görev unvanınız neydi?

Editördüm ama orada pek çok şey yaptım.

Editör olarak ne kadar çalıştınız (...) Gazetesi'nde?

Gazetenin kuruluşunda bulundum ve iki yıl çalıştım. Editör olarak çalıştım. Toplum ve yaşam sayfaları açıldı. Onlarla ilgilendim. Sonra haber müdürü hastalandı onun yerine baktım. Sonra tekrar editör oldum. Son derece karmaşık bir süreçti. En sonunda beni ekonomi servisine attılar.

Gazetecilikle ilgili bir mesleki örgüt üyeliğiniz var mı?

Atmadılarsa Gazeteciler Cemiyeti üyesiyim. Galiba Çağdaş Gazeteciler Derneği ne de üyeyim.

(...) Gazetesi'nden ayrılmadan önce ne kadar ücret alıyordunuz?

Ayda 2 bin lira gibi bir şey alıyordum. Alamıyorduk daha doğrusu bu nedenle davalık olduk.

Lisans mezunusunuz hangi Üniversite'yi bitirdiniz?

(...) Akademisi fotoğrafçılık bölümünü bitirdim.

Lisansüstü dereceniz var mı?

Yok. Şöyle bir şey oldu. 1982 yılında darbe oldu. 1982'de üniversiteyi de bitirdim anca Üniversite kalınacak gibi değildi.

Siyasi görüşünüz nedir? (seçenekler sayıldı)

Sosyalist ve Marksistim ben değişmedim yani.

Kaç yıldır İstanbul'da yaşıyorsunuz?

1970 yılından beri

Gazetecilik yaptığınız dönem içerisinde gazetecilik sizin için mesleki bir tatmin sağlıyor muydu?

İlk başladığımda bir tatmin sağlıyordu. Ama sonradan meslek çok yozlaştı. Bu durum tamamen ülkedeki gazeteciliğin geçirdiği değişim süreci ile ilgilidir. En son 1990'ların başında (...) Gazetesi'nin satılması ile birlikte gaze-

tecı ailelerin sahiplilik dönemi de bitti. Büyük sermaye sahiplerinin, mesleği gazetecilik televizyonculuk olmayan başka işleri olan, ülkeyi yöneten hükümetlerle belirli ilişkiler içerisinde olan kişilerin işin içine girmesiyle gazetecilik mesleği de değişti. Bu neden anlatıyorum? Gazetecinin bir kamu görevi vardır. Kamu görevi de şudur: Halkı doğru bilgilerle bilgilendirmek. Bilgi olabildiğince doğru ve objektif aktarılmalıdır. Köşe yazarlığı ayrı bir şeydir. Yazar kendi görüşlerini yansıtır. Sahiplilik yapısının değişmesiyle haberde objektiflik de değişti. Bu nasıl yansıyor: Örneğin ben kendi konumla ilgili bir haber yakaladım. Önemli bir haberdir. Yaparsın bu haberi ama gazetelerde editöryal bağımsızlık olmadığı için her zaman patronun ve onun uzantısı olana ilişkileri ön planda olduğu için bir şekilde patronun şimdiki ve gelecekteki ilişkilerine bir şeyler dokunuyorsa o haber hiçbir zaman yayınlanmaz. Şimdi çok daha kötü bir durum var: Bugün yandaş ve karşıt medya olayı var. Gazetecilikte bu olmamalı bu durum eskiden de vardı. Gazetelerin kimisi iktidar yanlısıydı kimisi muhalefetteydi ama haberde objektiflik vardı. Örneğin ben gençliğimde (...) çalışırken (...) sol görüşlü bir gazeteydi. Çalıştığım süre boyunca kendi işimizin dışında seçim gezilerine giderdik. Alparslan Türkeş'in seçim gezisi mitinglerinin yarım sayfa gazetede çıktığını hatırlıyorum.

Gazeteciliğe isteyerek mi başladınız?

Hem tesadüf oldu hem de isteyerek oldu. Sevmediğim bir iş değildi zaten sevmesen gazeteciliği yapamazsın.

Çevre Haberi yazmaya ne zaman başladınız?

1982

Daha önceki görüşmelerimde 2001 krizinin Türk Basınındaki uzmanlaşma sürecine büyük zarar verdiği söylendi. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz? Çok sayıda işten çıkarılma olmuş. Bu nedenle kendini çevre muhabiri olarak tanımlayan gazeteciler de diğer konularda da haber yapmaya başlamışlar.

Bunun tarihçesine baktığımız zaman çevre haberleri bu ülkede 80'li yıllarda ortaya çıkmaya başladı. 1986 da Çernobil Kazası oldu. Bu olaydan sonra da ciddi şeyler oldu. Ayrıca Ege Bölgesinde bazı turistik yerlerde yapılaşmalara karşı küçük gruplaşmalar başladı. Bunlarla ilgili haberler yapıldı. 80'li yıllardan itibaren çevre haberciliği yükselişe geçti. Zamanında biz bu haberleri yaparken felaket tellalı olarak adlandırılıyorduk. Ama o zaman yazıklarımızın hepsi doğru çıktı. Bir örnek vereyim: 94 ve 95'de Kyoto Konferansı yapıldı. (28 Mart - 7 Nisan 1995 Berlin) Kyoto Konferansı (Aralık 1997) Ben o zaman (...) Gazetesindeydim. Kyoto Görüşmelerini haber yaptım. O zaman bu konferansın haberlerini oturduğumuz yerden yaptık. İşte o zaman herkes bunlar felaket tellalı dedi. Bugün herkes iklim değişikliği uzmanı oldu.

Çevre haberi yazmaya nasıl başladınız? Yönlendirildiniz mi kendi tercihiniz mi oldu?

Ben (...) Gazetesinde istihbaratta çalıştığım dönemde kişisel olarak bilim ve teknoloji konularına ilgi duyuyordum. İstihbarat servisinde çalışırken bir taraftan da bu yönde haberler yapıyordum. Tam o dönemde (...) bizden ay-

rıldı (...) Gazetesi'ne geçti. (...), (...) Gazetesinin (...)’daki çevre muhabiriydi. O zamanki şefimiz (...) benim de üniversiteden sınıf arkadaşımdı. Benden rica etti “sen bu konuda ilgilisin” dedi. Ben de öyle çevre haberi yazmaya başladım.

Gönüllü olarak yönlendirildiniz?

Hem yönlendirme oldu hem de ben istedim. Bir de tesadüf oldu.

Kamuoyunun bir çevre gazetecisinden beklentisi ne olmalı?

Bu çok ve uzun boyutlu bir soru. Ben tersinden anlatmaya çalışayım bir çevre gazetecisi nasıl olmalı ondan bahsetmek gerekiyor. Çevre çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavramın bilimsel ve teknik bir yönü de vardır. Muhabirin çevre konusunda uzman olabilmesi için bilimsel yönünün güçlü olması gerekiyor. Şimdi çevre çok boyutlu bir kavramdır. Bu kavramın bilimsel ve teknik bir yöne de var. Muhabirin çevre konusunda uzman olabilmesi için bilimsel yönünün güçlü olması gerekiyor. Çünkü işin içinde kimyası, fiziği, biyolojisi vardır. Bir de şu var: Kamuoyunda ortalıkta gezen bir çok “çevre uzmanı” var. Kendi pencereyden baktığım zaman o insanlar uzman değiller. Bu kişiler uzman olarak hep medya tarafından ortaya çıkarılırlar ve çalıştıkları yerlerin çıkarları doğrultusunda kamuoyuna yanlış bilgi verirler. Bu nedenle bu kişilerin ilk başta muhabirleri de yanıltmaları çok kolay olmaktadır. Unvanı Prof. Dr. olan bir insanın mesleğe yeni başlamış konusunu iyi bilmeyen -iyi bilmesi gerekir-bir muhabiri yönlendirmesi çok kolaydır. Bu durum yanıltıcı bir haberin çıkmasına neden olabilir. Bu durum batıda da böyledir. Aslında bu çok tehlikeli bir şeydir. Çevre gazetecisinin bir bilim insanı gibi olması gerekiyor.

Konusuyla ilgili gelişmeleri sürekli takip etmesi gerekiyor. Muhabirin yabancı dil bilmesi gerekiyor. Dünyada çevre ile ilgili olan gelişmeleri ve çevre üzerine devam eden tartışmaları izlemesi gerekiyor. Dünyada herhangi bir çevre konusunda bir görüş vardır. Başka türlü bir düşünen de vardır. Gazetecinin görevi burada doğru kişilere ulaşip doğru şeyleri haberinde aktarabilmesi gereklidir. Bir çevre konusu ile ilgili olarak herkes muhabiri çok kolay yanıltabilir. Bunu önlemek için de muhabirin iyi bir bilgi birikimine sahip olması gerekir. Ben hala bilgi edinmeye devam ediyorum bilmediğim bir şey olduğunda açıp okumaya devam ediyorum.

Kendinizi çevre konusunda bir uzman olarak değerlendiriyor musunuz?

Bilmiyorum. Bunu ben değerlendiremem

Kendinizi çevre ile ilgili haber yazan diğer gazetecilerle kıyaslarsanız?

Öyle bir kıyaslama yapmak da çok zor. Çünkü benim bakış açım çok farklıydı. Bu işi yaparkenki çalışma ortamım diğer gazetecilerden çok farklıydı. Genç arkadaşlarımdan bundan alınacak bir şeyi yok pişmeleri gerekiyor. Batıdaki belli başlı gazetelerde çevre alanı içerisinde belirli bazı alanların uzmanları var. İngiliz Guardian Gazetesi'nde çevre editörlüğü sistemi ve çevre muhabirleri var. Muhabirlerden birisi iklimde uzmansa biri nükleerde uzmanlığı bir diğeri ise biyo çeşitlilik konusunda uzmanlığı var. Burada ise öyle bir şansın yok ama batıda bazı ciddi basın organlarında böyle bir şey var.

Dünya çevre gazetecileri örgütleri var. Zaman zaman bu kaynaklardan bilgi alıyorum

Kamuoyu çevre gazetecisinden ne beklemeli sorumu yanıtlarken bir çevre gazetecisi nasıl olmalı sorumu da yanıtladınız. Çevre haberi yapmak ya da başka bir konuda haber yapmak arasında bir fark var mıdır?

Tek farkı bilimsel ve teknik alandadır. Çevre için yapılan mücadeleler üçlü sac ayağına oturur . Bir bilimsel boyutu vardır. Bir hukuksal boyutu vardır. Bir de toplumsal boyutu vardır. Bunla çok iyi derecede hâkim olmak gereklidir. Çok iyi bir bilimsel altyapıya sahip olabilirsiniz ama bir de çevre olaylarının hukuki bir boyutu da var. Bunları da bilmen gerekiyor. Hukuksal boyut zaman zaman karşına çıkar. Halk ne diyor aktarman gerekiyor. Bu üç sacayağının da çoğunlukla çevre haberinde olması gerekiyor ama her haberde de olacak diye bir şey yok.

Yazdığınız çevre haberlerinin kamuoyu oluşumunda bir yarar sağladığını düşünüyor musunuz?

Mutlaka oluyordur. Bu haberlere ilgi duyan bakıyordur. Radikalde çalışırken internetten takip ediyorum. Kaç kişi haberimi okumuş diye. Ben Radikal'de on yıl çalıştım. O zaman internette haber girdiği zaman altta yorumlar oluyordu.

Geri dönüş alıyordunuz haberlerinize?

Geri dönüş alıyordum.

Somut bir yararını gördünüz mü yazdığınız haberlerin ya da karar vericiler üzerinde etkili olduğunu gördünüz mü?

Yaptığınız haberin bir başka boyutu vardır fikri takip açısından. Ya sizin derdinize eğildiğiniz kişi ya da kişiler arayıp “bak burası da var” deyip devamını getirir. Ya da ilgili konu hakkında mesela fikir birliği yapan ya da eleştiren sizi geliştirir. Eleştiriden hiçbir gazetecinin çekinmemesi gerekir. Çünkü gelişmek eleştiri ile olur. Beğenilip beğenilmediğini görüyorsunuz. Bazen küfreden de oluyor bazen de telefon açıp tehdit eden de oluyor. Çünkü yaptığınız çevre haberinin şöyle bir yönü var: Birisi bir yerde yatırım yapacak ve tesisi ya da bir başka şey de kurmak istiyor. Eğer bunda çevre açısından bir yanlış varsa siz onun gelecekteki bir işine bir yatırımına çomak sokmuş oluyorsunuz ve bu durumda haberiniz söz konusu kişiler tarafından hoş karşılanmıyor

Çevre haberi yazarken hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

Devlet Kurumları:

Haber gerektiriyorsa tabi ki

Sivil Toplum Kuruluşları:

Yoğun olarak

Akademik Kurumlar:

Mutlaka..Olması da gerekli

Sanayi ve Ticaret Şirketleri:

Haberle ilgili olarak

Halkla İlişkiler Şirketleri:

Benim işim çok olmuyor zaten onlar size ulaşıyor. Eğer yaptığınız habere karşı o şirketi temsil ediyorlarsa bir şekilde size ulaşıyorlar.

İnterneti kullanıyor musunuz? Ya da araştırma yapmak için kütüphaneye gidiyor musunuz?

Benim gazeteciliğe başladığım yıllarda arşivler vardı. İnternet bu ülkede 2000 li yıllardan sonra yaygınlaştı.

E-kaynakları biraz açalım. Ne tip e-kaynaklar kullanıyorsunuz?

Üyesi olduğum yerli-yabancı çeşitli siteler var. Reuters, Planet Earth, Environmental Journalism Association, Belli başlı yabancı sivil toplum kuruluşları, Çevreyle ilgili olan Guardian haberleri fena değil, Independet Gazetesi de fena değil. BBC de de fena şeyler çıkmıyor. BBC nin Türkçe servisi de var. Yabancı dil bilmeyen arkadaşlar için de yararlıdır. BBC nini haberciliği çok objektif çok dürüst bir haberciliktir. Onun dışında beyin zirveleri var: anti nükleer iletişim, yeşiller gibi zaten adınızı bulan sizi bu sitelere üye yapıyor.

Belediyeler ve Yerel Yöneticiler:

Çevre haberciliği İstanbul'dan oturarak yapılacak bir şey değildir. Bir yere haber için gidersen mutlaka ırada bulunan yerel yöneticilerle de konuşursun. Örneğin bir belediye başkanı bir turistik tesise imtiyaz vermiştir. Bu imti-

yaz çevre kirliliğine yol açmaktadır. Bu durumda militan olmamak gerekiyor. Politik görüşünüz tabi ki olacak ancak haber yaptığınız zaman mutlaka karşı tarafın da görüşünü almak zorundasın.

Askeri Kurumlar ve Emniyet Güçleri:

Pek değil

Mesleki Birlikler:

Tabi Mühendis ve Mimarlık Odaları (çevre, endüstri vb.) Barolar ve avukatlar ile ilişki içerisinde oluyorsunuz.

Haber Ajansları:

AA ve Anka

Başka eklemek istediğiniz kaynak var mı?

Mesleki süreçte tanıdığınız kişiler var. Facebook da çeşitli gruplar var. İnternet olmadığı zamanlarda bile arada telefonla ulaşır tanıdıklar buluyorduk. Veya insanlar size telefonla ulaşıyordu. Faks vardı. Çünkü bazı haberler belgeler üzerinden yürüyordu. Açılmış davaların belgeleri, kararlar vb. önemli belgeler elimize faks yoluyla ulaşıyordu. Orada yaşayan kişiler bu tip konularda sana haber veremedikçe senin haberin olmaz. Ajanlardan son yıllarda çok yanıltıcı haberler geliyor. Özellikle de Doğan Haber Ajansı'nın yerel muhabirleri bir felakettir. Haberleri hep araştırmak zorunda kalıyorduk. 2001 yılından sonra o ajans kuruldu ve yadsımak istemiyorum ama ajansın muhabirlerine belli bir limit tanınıyor “şu kadar haber yetiştireceksin” diye. Bu fabri-

kasyon bir üretimle olacak bir şey değildir. Sonuçta ajans boya fabrikası ya da tekstil örme fabrikası değildir. Habercilik işçinin günde üreteceği parça iş değildir. Özellikle küçük kent ve kasabalardaki yerel muhabirler haber karşılığında para ile çalıştırılıyorlar. Meslek yaşamım boyunca pek çok olayla karşılaştım. Küçük yerlerde her şey olabiliyor. “Ben gazeteciğim” dediğinde kişide “ben her şeyi yapabilirim, ben her şeye müdahale edebilirim” duygusu oluşuyor. Yerel muhabir belediye başkanı ile kavga ediyor hemen aleyhine bir haber yapıyor. Sonra araştırıyoruz ve bu haberin doğru olamadığı ortaya çıkıyor.

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz? Editör tarafından mı yönlendiriliyorsunuz? Kendi uzmanlık görüşünüz doğrultusunda mı seçim yapıyorsunuz istihbarat toplantılarında mı karar veriyorsunuz?

Zaten devamlı izlediğin konular var. Sana gelen bilgiler var. Ayrıca gazeteden “şöyle bir şey var bakar mısın?” da deniliyor. Bu karşılıklı ve sürekli canlı olan bir etkileşimdir. Bunun bir ölçüsü yok. Orada bir şey varsa fikrini beyan edersin. “O öyledir bu böyle değildir” diye . Aklına gelen başka bir mesele olur güncel bir olay olur onu takip edersin. Biraz da gazeteci olarak şeytanın avukatı olmak zorundasın. Herkes aynı tip haberi yapar ama sen öyle bir yerinden yakalarsın ki işte bu da uzmanlık gerektirir.

Çevre haberi yazdığınız dönemde de kendiniz editörlük yapmışsınız. Editörlerle çalışırken yönlendirmeleri ve değerlendirmeleri nasıl oluyor?

Çeşitli şeyler oluyor. Bir dizi haber yakalıyorsun. O haber bir şekilde birinin çıkarına dokunduğunda o haber olmuyor. Şöyle bir sistem yok. Bir çevre editörü olsa, deneyimli ve birikimli bir kişi olsa seni yönlendirir. Son 10 yıldır çalıştığım editörlerin hepsi benden 10-15 yaş küçük kimselerdi. O zaman o kişi seni yönlendiremiyor. Çünkü sahiplilik yapısı ile beraber gazetelerdeki sistem de değişti. Buna göre bir muhabirin yetişmesi için gereken süre 4-5 yıldır. Bu muhabir haber yazmayı öğrenecek haber kaynakları olacak. Bunlar zamanla otura otura olur. Eskiden gazetelerde 10-15 yıldır çalışan muhabirler olurdu. Sonra zamanla şef oluyordunuz. Sonra sizi yazı işlerine alıyorlardı. Çalıştığım gazetelerde editör benden küçük ama birikimi olsa anlayacağım. Yaş benim için önemli değil ama birikimi ve bilgisi de yok, gelip sana abuk sabuk şeyler soruyor. Ben bunun böyle olmadığını anlatıyorum o zaman da çatışma çıkıyor. Bu durumda editör de çok fazla ileri gidemiyor. Bu bir yerde ülkemizde gazetelerin satılmaması, tirajlarının neden bu kadar düşük olmasının da nedeni. 2001 krizinden sonra hep deneyimli insanlar daha yüksek maaş alıyor diye işten çıkarıldılar.

Çevre haberi yapmak için yeterli araştırma zamanı bulabiliyor musunuz?

Bu sana bağlıdır. Bu haberin şurasına da bakalım şurasını da araştır-
lım dersin ve iyi bir şey çıkacaksa –editörle anlaşırsın- yaparsın. Ama illa ki

yetiyecekse zamanın da olmayabilir o zaman. Bu biraz da haberi sana gelme zamanı ile ilgilidir. Çünkü gazetelerin belirli bir basılma zamanı vardır. Haber sadece senin yazmanla bitmiyor. Yazılan haber şefin önüne gidiyor oradan da yazı işlerine edite gidiyor. Editör de şuraya şunu da ekleyelim mi şundan da görüş alsak mıydık? diye söyleyebiliyor. O hız içerisinde bazı şeyleri kaçırabilirsin. Ne kadar deneyimli de olsan yine kaçırırsın. Bu çok değişkendir.

Çevresel olumsuzluğu açık bir etkiye sahip bir olay seçildiğinde hangi aşamada habere dahil olursunuz?

Haber ilk olarak size nasıl ulaşır? Daha önce ilk kaynağa güvenmediğinizi söylediniz. Buna rağmen haber üretirken ki ilk dayanağınız bu kaynak mı olur?

Bu çok çeşitli şekillerde olabilir. Ben sabah kalktığım zaman NTV'yi açıp ona bakarım ya da haber ajansından bilgi gelir. Daha önceki bir kaynak ya da tamamen başka bir kaynak gazetemizi arar. “burada böyle bir şey oldu” der. Bu bilgi bir şekilde size ulaşır. Eskiden böyle bir şey olduğunda atlayıp giderdik. (...) çalıştığım dönemde uçağım ayarlanıyordu, araç kiralanıyordu.

Bu noktada haberin maliyeti de ortaya çıkıyor.

Haber çok maliyetli bir iştir. Deneyimli bir muhabirin bakış açısı farklıdır. Her gazetenin kendi bakış açısı farklıdır. (...) Grubunda birçok gazete var. (...),(...),(...),(...) ve (...) gibi ama her gazetenin bakış açısı farklıdır. Dolayısıyla deneyimli bir muhabir kendi gazetesinin haber anlayışını çizgisini bildiği

için neye dikkat edeceğini nasıl haber yapacağını bilir. Daha yola çıkarken üç aşağı beş yukarı ne yapacağını bilirsin.

Haber yazım aşamasında çalıştığınız gazetenin yayın politikasını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz. Kendi tercihleriniz mi etkili oluyor? Kamu yayarı mı sizin için daha önemli bir çatışma yaşıyor musunuz?

Çatışma oluyor. Çok bilinmeyenli bir denklem bu aslında ben doğru olan neyse onu yaparım bana hiç kimse yanlış bir şey yaptıramaz.

Yazdığınız çevre haberleri üzerinde baskıdan önce sizin bilginiz dâhilinde veya sizin bilginiz dışında bir editöryal bir müdahale oluyor mu?

Oldu tabi niye olmasın

Sizin bilginiz dışında?

Bir yere habere gittin. Gazetenin merkezi ise burada yazıyorsun haberi editör istediği gibi haberi düzenliyor. Deneyimli ve bilgili bir editör değilse olmadık bir bilgiyi atabiliyor mesela.

En son (...) Gazetesinde çalıştınız. (...) Gazetesinde çevre haberleri için ne ölçüde yer veriliyordu.

Çok ender veriliyordu. Çok açıkça söyleyebilirim (...) gazetede ben çiçek böcek haberleri görmek istemiyorum dedi. Ancak eş yayın yönetmenimiz

vardı. (...) bazı durumlarda çevre haberi olmasını istiyordu. Ama böyle çevre için çok haber olsun diye bir kaygıları yoktu.

O zaman çevre haberleri için yeteri kadar fiziksel alan da yer almıyordu?

Yok ayrılmıyordu. Zaten gazetenin mizanpajı yani grafik tasarımı da buna uygun değildi. Çok uzun haberler çok geniş yazılar da çok enderdi. Bu tip haberler yaptığım da oldu ama gazetenin yayın çizgisine yakın onlara yarayabilecek şeyler oldu. Ama onlar için bu haberleri yapmadım. Bulduğum bir haberdi sonuçta.

Yazdığınız bir haberden sonra o haber ile ilgili olarak bir haber değeri olmasa da gelişmeleri takip etmeye devam ediyor musunuz?

Tabi devamlı takip diyorum. Çok uzun süredir devam eden olaylar var. Takip etmek zorundasın. Benim tek başına takip ettiğim 20 yılı geçmiş olaylar var. Hala da bu olaylar devam ediyor.

(...) Gazetesinde nasıl bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışıyordunuz?

Eski 212 şimdiki 5953'e göre gazetecilerin çalışma yasası farklı eski 212 sayılı yasa 5953 oldu. Normal bir işçi işten çıkarıldığı zaman kaç yıl çalıştıysa her bir yıl için kıdem tazminatı alır. Kıdem tazminatı olarak bir net maaş hesaplanır. Bu da maaş da 26 gün üzerinden hesaplanıyor. Gazetecilerde bu süre 40 gündür ve brüt maaş esas alınarak hesaplama yapılır. Maaşınız diyelim ki 20.000 TL. Siz bir genel müdürsünüz. Ancak işten çıkarılırsa-

nız maaşınız 10.000 lira sınırını geçmez. Yeni yasada şöyle bir değişiklik olmuş. 5 yıllık meslek kıdemiz yoksa kıdem tazminatı hakkını elde edemiyorsunuz. İlk işe başladığınız kurumda 5 yılın bitimine 1 gün kala işten çıkarılırsanız size kıdem tazminatı ödemezler. (...) Gazetesi'nde de bu şekilde işe başlayan iki genci attılar ve tazminatlarını da ödemediler. (...)’ta 2 sözleşme yaptılar. (...)’de de benim maaşımın üçte birini 212 sayılı yasaya göre veriyorlardı. Kalanın üçte ikisi telif ücreti olarak ödeniyordu. (...) Gazetesinde de genel yayın yönetmeninden en alt çalışana kadar herkesin ücretini asgari ücret olarak gösterdiler. Bunu herkes biliyor. Sovyetler Birliği dönemimde Pravda Gazetesinde bile en tepedeki kişi ile en alttaki çalışan aynı parayı almazdı. Böyledir bu gazetenin ayıbıdır. Tazminatları zaten ödemiyorlar. İşte mahkemede bunu kanıtlamaya çalışıyorum. Mahkemeler de uzun sürüyor. Benim davam 4 yıldır sürüyor Hala (...) Gazetesi'nden de 10 yıllık kıdem tazminatımı alamadım. Mahkemelerde sürünüyorum. 2003 yılında basın yasası değiştirildikten sonra gerekçe zorunluluğu getirildi. Eskiden işten çıkarıldığınızda “al tazminatınız bu kadar” deniliyordu. (...) Gazetesinde de en sonunda kendim hak-ı fes yaptırđım. Bir rahatsızlık geçirmiştım. Yalan bir şey de değil resmi raporum da var. Daha sonra fizik tedavi de oldum. Buna rağmen maaşımı ödemediler. İş görmemezlik raporumu bana vermediler hem de seni işten çıkaracağız dediler.

Gazeteci (H)

İşe Başlama Yılı: 1964

1964 yılında (...) Gazetesi Yurt Haberleri Servisinde çalışmaya başladı. Yazı İşleri sekreteryası ve haber müdürü olarak görev yaptı. Gazetede son 10 yılı haber müdürü olarak geçti. (...) ve (...) ile çalıştı. (...) Gazetesinde ise haber araştırma müdürlüğü yaptı. 15 yıldır da (...) Gazetesi'nde yazar olarak görev yapıyor.

Mesleki Örgüt Üyelikleri: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti – Türkiye Gazeteciler Sendikası

Lisans: İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi

Akademik Çalışmalar: (...) Üniversitesi'nde mesleği üzerine konferanslar verdi. (...)’da ise haber yazım teknikleri üzerine birkaç ders verdi.

Siyasi Görüş: Sosyal Demokrat “Beni izleyenler bilirler yeri geldiğinde CHP’yi de acımasızca eleştiririm.”

Aylık Geliri: Bu konuda (H) “bizde bu işler konuşulmaz” cevabını verdi. (bu nedenle gazetede hangi iş sözleşmesi ile çalıştığı ile ilgili soruyu da sormadım)

Kaç yıldır (...)’da yaşıyorsunuz?

1961 yılından beri (...)’da yaşıyorum.

Gazetecilik sizin mesleki anlamda maddi ve manevi anlamda bir tatmin sağlıyor mu?

Gazeteci olmaktan büyük keyif alıyorum. Ekonomi okudum ama hukuk okumayı tercih ederdim. Bir de bir dili iyi bilmeyi isterdim ama olmadı.

Basın Sektöründe isteyerek mi çalışmaya başladınız?

Severek oldu.

Çevreyle ilgili yazılara yazmaya ne zaman başladınız?

Valla o yıllarda (...) bu kadar yağma edilmemişti. 1965 yılında (...)’nun su havzalarında bir Organize Sanayi Bölgesi kurulmuştu. O bölge otomobil tamir atölyelerinin olduğu bir yerdi. O zaman katı atıkların-yağların dönüşümü diye bir şey yoktu. Atık yağlar ısınmak için sobada yakılırdı. Organize Sanayi Bölgesi su havzalarına yapılmasın diye ben o zaman çok mücadele ettim... Fakat engel olamadım. Büyük sermaye... Herkesin kendine ait bir dükkân sahibi olma hayali olmadı. (...) denilen bir yer vardı yeraltı sularıyla ünlü. Oraya da dericiler geldi. Bu da 1980’lerde (...) döneminde oldu. Öyle bildik bir hal aldı ki bu durum önlenemez şekilde siyasetçilerin bürokrasi ile işbirliğiyle her şey mahvoldu. Herşey berbat ediliyor. Her şey yağma ediliyor.

Peki çevre haberi yazmaya başlamanız bu sorunları görüp kendi tercihinizle mi oldu. Yoksa sizi mesleki anlamda yönlendiren biri oldu mu?

Ben kendim seçtim. Ben kendim çok iyi görürüm. Yani kalkıp burada bu yapılır mı? Kent Komiseri – amiri – şefi mi diyeyim. Ben çevreye karşı duyarlıyım. Bunun için çok örnek var mücadele ettiğimiz Havzaların altında (...)l

Cumhurbaşkanı olduğu zaman Orman Bakanı (...) vardı. Bunlara oraya 5 katlı alışveriş merkezi yapalım diye istediler. İnanılmaz yazılar yazdım ve bugüne kadar getirdik o araziyi. Fidanlıktı orası ama ne yazık ki tasarruf ettiler. Şimdi anlayış şöyle: O rantiyeci, o inşaat sahibi, o müteahhit vb. karar verenler hiç değilse bir gece iki gece bir hafta uyumazsa... “Ya (...) Bey yazıyorsun ama bizim çoluğumuz çocuğumuz var.” Utan Utan! Bunları düşünürken vereceksin kararları, parmak kaldırırken, yağmalarken... (...)’nin son dönem milletvekilliği için istifa eden (...) diye (...)’de bir meclis üyesi vardı. Kendi okul alanını alıp 7 dönümünü imara açıp Milli Eğitim’den de burada okula ihtiyacımız yoktur diye yazı alıp geri aldılar imarsız alanı. Ben çok ağır bir yazı yazdım. Adam beni tehdit etti.

“Ben seninle 15 dakika konuşamayacak mıyım?

-Senin benimle konuşabilmen için (...)’ ye 1 milyon dolar bağış yapacaksın. O bağış makbuzunu göreceğim. Ancak o zaman seninle görüşebilirim.”

demiştim.

Sizce kamuoyu çevre yazıları yazan bir gazeteciden ne beklemeli?

Artık geçti onlar, onlar geçti yerlerinde mezarlar bitti. Ortada öyle bir rant kavgası var ki. Şimdi Türkiye haritasına baktığın zaman şöyle Zonguldak’tan Muğla’ya cetvelle bir çizgi çek. Oluşan alan Türkiye coğrafyasının beşte biridir. O beşte birlik alanda nüfus elliye doğru gidiyor göçlerle. Batı bölgesinde o dar sahada Marmara Denizinin çevresinde Ege’yi de sayarsak... Türkiye’de inşaattan para kazanma anlayışı egemen olduğu için “kana-

lizasyon suyunu nasıl arıtalım”, “katı atıkları ne yapalım” diye kimsenin öyle bir kaygısı yoktur. Ben bunu çok vahim olarak görüyorum. Türkiye coğrafyasının %3’ü üzerine siz Trakya’yı da sayarsak Trakya toprakları konusunda çok duyarlıyım. 15 milyon insanı koyarsak bu alana bu bir cinayettir.

“İşte efendim (...)’nun yerine villalar yapalım. (...) da biraz daha ileriye taşıyalım. Buraya ne altyapı gönderebilirsiniz, ne altyapı temin edebilirsiniz, ne metro getirebilirsiniz, ne doğalgaz getirebilirsiniz, suyu vb. temin edemezsiniz. Çok vahimdir dünyada olmayacak şekilde Türkiye’nin batı bölgesi yağmalanmaktadır. Bununu ölçüsünü planını sorduğunuzda planı nedir? 2-3 yıl önce (...) Belediye (...), (...) Eyaletinde Hristiyan Demokratların arasından beşinci kez belediye başkanı seçildi. Türkiye’de de çok dostları vardır. (...) “gel abi ne olur” dedi. Biz bununla gittik.

“Sayın (...) e siz işe neyle gidip geliyorsunuz” dedim. Böyle bir soruya çok şaşırdı. “Metroyla, yürüyerek ya da bisikletle gidiyorum” dedi. “(...) dinle öğren bunları” dedim. Bu üç model çok ilginçtir. (...)’e gittiklerinde (...) bunlara sahip çıkmıştır. (...) de onun için (...)’de (...) Kültür Evi açmışlar.

“Sayın (...) bu bina yapılırken siz oraya çimento tuğla falan gönderdiniz mi?” diye sordum. (...)’ün tercümanını istemedim. Konsolosluktan bir tercüman vardı. “Yok” dedi öyle bir şey yok” . Yalnız dedi adam kabare sanatçısı, sahneye falan çıkan değil de hafta sonu arkadaşları toplanır (...)’yi bu akşam dinliyoruz diye gelir 3-5 euro atarlarmış. “bu biriken paradan 20.000 Euro’yu gönderdim dedi.

“Bana (...)’i nasıl tarif edersiniz” dedim. “ üçte bir orman, üçte bir havaalanı, üçte bir konut” dedi.

“Sayın (...) çataklarda dahil çataklardaki yeşil alanları da katarak söyle” dedim. “Abi...” diye bir şeyler geveledi. Yeri geldiğinde işte böyle ağzına s... Öğrensinler böyle bir araştırma içerisinde neyin ne olduğu bilinsin. Senin yaptığın hatalar gelecek nesiller için büyük bir endişe kaynağıdır.

Çevre yazıları yazan bir gazeteci ne gibi özelliklere sahip olmalıdır?

Valla çevre ile ilgili işlere meraklı olmalı, çok okuması lazım, çevresini iyi gözlemleyecek ve yerel yöneticileri de iyi tanıyacak. Burada bakıyorsunuz imar komisyonuna abuk sabuk adamlar, rantçı müteahhitler, seçiliyor. Bunlar partilerin görevleri ve partiler de bu görevleri iyi yapmıyorlar. Bir tane avukat bir tane de doktor koyun. Bunlar palas pandiras yapıldığı için, eş, dost, hemşericilik egemen olduğu için bana bunları dürüst ahlaki anlamda savunamıyorsun. Adama baştan oraya art niyetle gidiyor: “Ben bu izni alırsam burayı imara açarım” . Böyle yapıldığı zaman bu coğrafyaya yazıktır. Çanakkale Boğazı’nın imara açılmasını doğru bulmam. Gelecek 50 yılı düşünerek plan yapmak lazım. Benim su konusunda hassasiyetim var. Bu (...) asırlardan beri kuraktır. Bizans’tan önce bile (...) Dağları’ndan kanallarla su getirmişler. O kadar büyük bir yoğunluk ekliyorsun ki. Birini sınıf tarım alanı buralar. Konya’nın bile iki misli ürün alınır buralardan. Sen bu kadar yağmalatamazsın. Senin bu kadarına da hakkın yok. Azıcık bir vicdani sorumluluk vardır. Bir kent yaşamı içerisinde bir anlayışın olması gereklidir. Parsel bazında istediğini yapabiliyorsun. 1983 yılında (...), (...)’de (...)’un yapısı içerisinde daha

alçak bir konuma gökdelen yapacaktı. Şimdi o kalmadı. (...)’un toprak yapısı (...) döneminde tamamen değişti. Onlar da çok rezil ve rüşvetçiydi. Paralar (...)’ın kontrolünde dışarı gönderdi. Dubai’de, Kabe’nin yanında yüksek yerlerde daireler aldılar.

Yazdığınız çevre haberlerinin kamuoyu oluşumunda bir yararı olduğu düşünüyor musunuz?

Bir farkındalık yaratıyorsunuz ama (...) iktidarı sırasında artık bunlar da umursanmaz hale geldi. Mesela kanal için hocaları çalıştırmalılar. Buranın zenginlikleri nelerdir. Kumu kireçli mi, killi mi? diye Belediye Başkanlığı ya da Bakanlık nezdinde Çevre Bakanlığı ya da Bayındırlık Bakanlığı olabilir. Aca-ba bunlar Bakana demiyor mu? Bakan da: “S...r edin onlar da hep bunu yazar böyle atıyor bu”

Çevre haberi yazarken hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

Devlet Kurumları

(...)’da çok büyük inşaat faaliyetleri olduğu için toprak döküm yerleri, hafriyat kurulları, Orman idaresini yapana Çevre ve Orman Bakanın sen buradaki yerleri hep (...) Belediyesine verdin. Toprak-Hafriyat İşlerinin başına bir mühendisi, yeğenini getirdi. Böyle bir ahlaksızlık olmaz.

Sivil Toplum Kuruluşları

Buna bir açıklama gerekirse ve inandırıcı bulursan insanlar korkuyor ve dava açıyor. Çünkü bunlar çok yalancı bir iktidar.. Bilmem hangi kanun maddesinde bilmem şu amaçla düşünülmüştür. Ben sana bir başka şeyden cevap vereceğim: Gerektiğinde bilgilendirme amacıyla olur.

Akademisyenleri kaynak olarak kullanır mısınız?

Her şeyi kullanırım.

Sanayi ve Ticaret Şirketleri:

Olacak şey mi?

Peki araya halkla ilişkiler şirketlerini koyarlarsa?

S..r ederim.

E-kaynaklar kullanıyor musunuz?

İnternette hiçbir şey yok.. Özel muhabirler falan çalıştırmıyorlar. (...)’ın bir iki bir şeyi var. (...)’da son zamanlarda tüm gazeteler belediyelere adam göndermiyorlar büyükşehri izlemiyorlar.

Yerel Yöneticiler:

“Biz (...)’yu 4 milyar dolara pazarlayacağız. Nasıl pazarlayacaksan sen bunu? 4 milyara pazarlayacağız dediler. 820 milyon dolara sattılar.

Sendikalar ve Mesleki Birlikler

Sendikalar çok güçsüz aslında (...)’daki odalar, şehir plancıları, mimarlar, mühendisler onlar biraz bizi yönlendiriyorlar veya bizim yazdıklarımızın üzerine onlar harekete geçiyorlar. Neler neler... dava açacak güçleri kalmadı. Aslında belediye meclisi üyesi bir vatandaş olarak bu plana itiraz eden (...) diye bir adam vardı. Bak en önemli mesele budur. Kişisel gücüyle cebinden paralar vererek..kaçak bilmem ne yapılmış..kaçak de değil göz göre göre yapılmış. Üniversite olsun, hastane olsun bu konuda büyük bir hassasiyet işin içinde olsa ne olur? (...) izinsiz olarak tamir ettirip sigara içme alanları üst katlara bir şeyler yaptıracak.. Bu onlara öyle bir daldı ki (...) ve Büyükşehir Belediyelerinin yargılanmalarına karar verildi. Bu çok önemli bir gelişmedir.

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz bir editör tarafından yönlendiriliyor musunuz? Yoksa kendi uzmanlık görüşünüz doğrultusunda mı hareket ediyorsunuz ya da İstihbarat toplantılarında mı karar veriliyor?

3-4 yıldır belediyeye adam gönderilmiyor. Patronun öteki patronlarla işi var.

Peki yazdığınız çevre yazıları üzerinde (...) yönetiminin nasıl değerlendirmeleri nasıl oluyor? Olumlu ya da olumsuz

Düşündüğün gibi değil biz yazarlar bağımsız hareket ederiz. Beni değerlendirebilecek olan adamın benden fazla bilgisi olması lazım öyle bir şey de yok.

Kendinizi çevre konusunda bir uzman olarak değerlendirir misiniz?

O çok iddialı olur. Ben uzman değilim ben gazeteciyim. Kamu temsilcisiyim. Denetim görevimi yapıyorum. Burada öz göre göre neler yapılıyor.

Araştırma için yeterli zaman bulabiliyor musunuz?

İstihbarat anlamında tabi araştırmanın önemi var. Benim ilgi alanıma girdiği zaman ben adamın hırsız-yolsuz-soyguncu olduğunu bildiğim için kalıp... Bir tane adam vardı. (...). Büyük bir müteahhit. (...)de su havzasında bir askeri tabur vardı Güneydoğuya gitti. Orada boşalan arsaya (...)’ne bağlı (...) ve (...)’ın (...)’lı ilçe başkanları bu adama haber veriyorlar orada askerin çıktığı yere yerleş diye. O da alayım ben orayı araya bir çimento fabrikası yapayım diye istiyor. Muhtar bana telefon etti. Dedim ki “Muhtar Pazar günü herkesi topla, pankartları yazacaksınız” Muhtar “Bir şey yaparlar mı” dedi. “Ne yapacaklar bu sizin hakkınız dedim. Köylüler oraya sebze ekmişler. Orada çimento fabrikası olur mu? Sen onları sağlıklı bir şekilde yürütemezsin. Tabi yapamadı. Konuştum: Dedim ki “Sen yapamazsın sen çevreyi düşünmüyorsun. O proje iptal oldu. Bunları kendimi kahraman göstermek için anlatmıyorum.

Bugüne kadar yazdığınız çevre haberlerine gazeteden bir müdahale oldu mu?

Bir tek (...).. Ama bunu yazamazsın buna izin vermem.

Araştırmamda belirlenen kurallar gereği zaten isminizi kullanmayacağım.

Bu çok önemli olduğu için yaptığınıza destek vermek istedim. Çok büyük projeler yazı işlerini falan aşar. (...) (...) yapalım demişti. (...) de bunu diline dolamıştı. (...) “bunu bırakın” dedi ben de peşini bıraktım. (...) Gazetesi (...)’de bir (...) satın aldı. Fazla (...) çıktı diye o ona kazık attı. Onlar da tekrar gündeme getirdi rezidans yapmak istiyor diye. Ahlaki yarar değil kent yararına değil. Ama ekonomik gidişat tamamen imar izinlerine ve yapısına bağlı kaldığı için maalesef bir yağmadır gidiyor.

Peki çevre haberleri hem yayınlanma sıklığı olarak hem de ayrılan yer bakımından (...)nde yeterince yer buluyor mu?

Şimdi ben yazı işleri adına konuşmuyorum. Çoğu gazeteden daha iyi olduğunu düşünüyorum. Çünkü yazı işlerindeki bu konuda hassas çocuklar. Bir kısmı HES’lere karşı duyarlı bir kısmı tarihi çevreye karşı duyarlı, bazıları ormana karşı duyarlı. Böyle duyarlı insanlarımız var. Sen daha duyarlısın ben daha duyarlıyım noktasında bakmamak lazım. Artık vicdanlar el vermiyor yolsuzluğun boyutlarına. Çevre tahrip edilmeye başlandıkça insanların duyarlılığı artıyor.

Daha önce haberini yaptığınız bir konudaki gelişmeleri daha sonra da takip etmeye devam ediyor musunuz?

Dünyanın en hareketli yeridir Trakya bak örnek veriyorum: (...) çok önemli bir yerdir ve coğrafyamızın da önemli bir noktasıdır. (...)’da (...)’da Başkan (...)’a telefon ettim.

-(...) (...) yolunda bir katı atık fabrikası yapılmış.

-Ne zaman yapılmış?

-(...) Nereden çıktı bu?

-Abi bizim sınırimızda?

-Bak 1.5 km kuş uçuşu şeyde .. Tam oradayım

-Abi değil dibinde

-(...) sen bunun ihanet olduğunu bilmiyor musun?

-Abi Yok...!

Bana yalan söylediğini anladım. Belediye Başkan Yardımcısı seçilmiş olan değil de atanmış..Katı atık fabrikasının projelerini o hazırlamış. Ben onu haşat ettim. (...)’na bu başkanları milletvekili yapmayacaksın diye engel oldum. Gazeteci bunu yapar mı? Yapar. Ben yanlışı söyler görevimi yaparım.

Gazeteci (I)

İşe Başlama Yılı: 2005

İşe Başlama Unvanı: Muhabir

Şu anki Gören Unvanı: Muhabir

Bu unvan altında çalışma süresi: 6Yıl

Mesleki Örgüt: Türkiye Gazeteciler Sendikası Üyesi

Aylık Geliri: “Yaklaşık 2500 TL” Gelirini yeterli buluyor.

Lisans: İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü

Siyasi Görüş: Sosyal Demokrat

Bulunduğunuz şehirde kaç yıldır yaşıyorsunuz?

Askerlik dönemi haricinde tüm yaşamımı (...)’da geçirdim.

Gazetecilik sizin için mesleki bir tatmin sağlıyor mu?

Genel olarak evet. Gazetecilik severek yaptığım bir iş.

Maddi ve manevi tatmin beraber mi?

En azından her iki konuda da rahatsız değilim.

İsteyerek mi basın sektöründe çalışmaya başladınız?

Evet

Çevre Haberi yazmaya ne zaman başladınız? Yönlendirildiniz mi yoksa kendi tercihiniz mi oldu?

Bizde bir alan muhabirliği var. Ajans Müdürü öyle istedi. Çevre haberi yazmaya başlamam da onun yönlendirmesi ile oldu.

Sizce kamuoyu çevre gazetecisinden ne beklemeli?

Her zaman doğru ve tarafsız haber.

Kendinizi çevre ve ekoloji konusunda bir uzman olarak değerlendiriyor musunuz?

Hayır.

Uzman bir çevre gazetecisi hangi mesleki özelliklere sahip olmalı?

O alandan (çevre) gelmiş olabilir ya da o alan üzerinde çok fazla çalışmış olabilir. Benim çevre muhabirliğinde çok uzun bir geçmişim yok. O alandan gelmiş olabilir. Örneğin bir çevre mühendisi olabilir.

Çevre haberi yazmak ya da başka bir alanda haber yazmak arasında bir fark görüyor musunuz?

Hayır görmüyorum.

Yazdığınız çevre haberlerinin kamuoyu oluşumunda ne gibi yararları olduğunu düşünüyorsunuz?

(...) Ajansında bir haber yaptığınız zaman birden fazla yerde yayınlanıyor. Mutlaka haberlere geri dönüş oluyor. Haberlerimiz etkili oluyor.

Çevre Haberi yazarken hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

Devlet Kurumları: Evet

Sivil Toplum Kuruluşları: Evet

Akademik Kurumlar: Evet

Sanayi ve Ticaret Şirketleri: Evet

Halkla İlişkiler Şirketleri: Hayır. Onlarla pek işim olmuyor.

Araştırma yapmak kütüphaneye gider misiniz?

Çevre için hayır

İnterneti bilgi kaynağı olarak kullanır mısınız?

Evet

Belediyeler veya yerel yönetimler:

Evet

Askeri kurumlar ve emniyet güçleri:

Onlarla ilgili haber yapmadım ya da kaynak olarak kullanmadım.

Sendikalar: Evet

Mesleki Birlikler: Evet

Kendi ajansınızın dışında diğer haber ajanslarını da haber içeriklerini takip ediyor musunuz?

Sadece ajansları değil çevreyle ilgili bütün yayınları takip etmeye çalışıyorum.

Kişilerden gelen ihbarlar oldu mu?

Bu her zaman yaşadığımız bir olay

Çevre haberi konularını nasıl seçiyorsunuz? (seçenekler sayıldı)

Çoğu zaman araştırma yaparak yada gündemde belli bir konu oluyor zaten: Örneğin Kütahya'da siyanürlü su barajının çökmesi ile farklı ne tür bir haber yapabiliyorum diye araştırma yapıyorum. Yapılan ihbarlar da oluyor.

Editörünüz tarafından yönlendirildiğiniz de oluyor mu?

Tabi tabi. Akılına bir konu geliyor şunla ilgili bir haber yapabiliriz diyerek yönlendirebiliyor.

Çevre haberleri konusunda ajansın değerlendirmeleri nasıl?

Çevre haberi her zaman önemlidir. Ajansta her alana iki muhabir düşer. Cumhurbaşkanlığı'na da iki muhabir bakar çevre haberlerine de iki muhabir bakar. Alanlar arasında eşit bir dağılım vardır. Mutlaka bir tarafın siyasi olarak daha fazla ağırlığı vardır. Cumhurbaşkanı'nın haberleri gündemde daha fazla öne çıkar. Ancak çevre de önemsenen bir alandır.

Çalışırken üzerinizde zaman baskısı hissediyor musunuz?

Yapacağım habere göre değişir Ajansta çalıştığım için o haberi önce ben yapmalıyım. Haberi ne kadar çabuk ve hızlı geliştirsem o kadar iyi olur benim için. Bazen de elimde bir haber vardır ancak en uygun zaman için bekletirim.

Çevre açısından olumsuz bir olay gerçekleştiğinde bu olay ile ilgili ilk bilgiler size nasıl ulaşıyor? İlk ulaştığınız bilgiler kaynak olarak haberi yazarken temel kaynağınız mı oluyor?

O tür haberler bize ihbar yoluyla ulaşmış oluyor. Devlet kaynaklarından bu tür olaylarla ilgili bilgi almak zor oluyor. Söz Konusu olay size uzak bir noktada gerçekleştiğinde Örneğin (...)’da orada Ajansımızın bürosu var. Buradan sivil toplum kuruluşlarından gidenler de oluyor. Bu olayda çevre mühendisleri odasının da başkanı oradaydı. Onunla kurduğumuz bağlantı ile ilk bilgileri edinmiştik. Bu tarz hızlı gelişen durumlarda orada bulunan ajans personelinde bilgi almak daha hızlı sonuç elde etmek açısından yararlı oluyor.

İlk bilgi olarak bölge bürosundan gelen bilgileri mi kullanıyorsunuz?

Evet ya da doğrudan olay içerisinde olan kişilere ulaşmaya çalışıyoruz. Telefonda gerekli bağlantıyı sağlayabilirsiniz. (...) olayında işçilerin yarısından fazlası Ankara’ya gönderilmişti. Onlarla burada görüşme fırsatı da bulmuştum.

Haber yazım aşamasında Ajansın yayın politikalarını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz? (seçenekler sayıldı)

Şekil açısından haberler belirli bir formatta yazılır. Bunun dışında haberin doğru olması çok önemlidir. İddia ve yorum katmadan haber yazmak zorundasınız. Çünkü yazdığınız haberlerle bütün basın kuruluşlarına hizmet ediyorsunuz. Sizin haberlerinizi onlar değerlendiriyorlar. Olaylara bir yandan bakamazsınız tam ortadan bakmak zorundasınız. Bunla dikkate alarak haber yazıyoruz.

Yazdığınız çevre haberleri üzerinde uzman bir editöryal müdahale oluyor mu?

Ne içerik ne de şekil olarak bugüne kadar böyle bir olay yaşamadım.

Ne sıklıkta çevre haberi yapıyorsunuz?

Her gün mutlaka çevre haberi oluyor. Bizim yazdıklarımızın dışında bölge servislerinden gelen çok sayıda haber var.

Bölgeden gelen haberleri de siz mi değerlendiriyorsunuz?

Hayır, bölge haberleri için özel bir birim var. Bizim haberlerimiz ile ilgili bir birim de var. Ayrıca haber redaktörleri var ama bu sistem değişecek. Geçilen haberleri ben görebiliyorum ama ben değerlendiremiyorum.

Çevre ile ilgili yayınlanan bir haberden sonra ilgili olayı takip etmeye devam ediyor musunuz?

Mutlaka ediyorum.

Nasıl bir iş sözleşmesi çerçevesinde çalışıyorsunuz?

Kadroluyum ve sendika üyesiyim. Bunun dışında eskiden (...) Ajan-sı'nda iş alımı ile sözleşmeli personel de çalışıyordu ama bu kaldırıldı.

Gazeteci (J)

İşe Başlama Yılı: 1976

Göreve Başlama Unvanı: Muhabir

Şu anki görev unvanı: (...)(...) Yazı İşleri Müdürü *(bu unvan altında 10 yıldır çalışıyor)*

Gazeteciliğe 1976 yılında (...) Gazetesi'nin (...) Bürosu'nda başladı. 1981 yılında (...) 'e geldi. (...) Gazetesi'nde haber ve yazı işleri servislerinde çalıştı. 1983 yılı sonunda (...) Gazetesi'ne geçti. 1998 yılından bu yana (...) 'de yazı işleri müdürü olarak görev yapıyor (...) Gazeteciler Cemiyeti Üyesi

Aylık Geliri: 2000 TL / Yeterli bulmuyor.

Lisans Eğitimi: Basın Yayın Yüksek Okulu

Yüksek Lisans: Basın Yayın Yüksek Okulu

Siyasi Görüşü: Sosyal Demokrat

Bulunduğunuz şehirde kaç yıldır yaşıyorsunuz?

Üniversitede 7 yılım geçti. Sürekli olarak 31 yıldır (...) 'de yaşıyorum.

Maddi anlamda mesleğinizin bir tatmin sağlamadığını söylediniz.

Gazetecilik mesleği size manevi anlamda bir tatmin sağlıyor mu?

Evet

İsteyerek mi basın sektöründe çalışmaya başladınız?

Evet

Sorumluluğunuz altındaki dönemden bahsedelim. (...)’deki çevre ve kentleşme sorunları ile ilgili olarak ne zaman haber yapmaya başladınız?

Ya da hep gazetecilik yaşamınızda çevre haberi yaptınız mı?

2001 öncesi 3-4 yıl yazdım. 2001 yılında (...)’in (...) ekinin yayınına ara verildi. 2004 de yayına tekrar başladık. Son 3-4 yıldır tekrar çevre ile ilgili yazmaya başladım.

Niçin çevre haberlerine yöneldiniz?

Biri tarafından mı yönlendirildiniz?

Yoksa kendi tercihiniz mi oldu?

Biz bölgesel bir yayınız. Bölgemize (...) İlleri ve (...) giriyor. Şimdi bölgesel olunca çevre sorunlarına daha fazla yoğunlaşabiliyorsunuz. Yöresel sorunlara saha fazla yoğunlaşabiliyorsunuz. Öteden beri çevre kirliliği nedir: (...) kirlidir. Burada hangi gazeteye gitseniz yerel anlamda çevreci bir yönü vardır. İstanbul’da ulusal gazetecilik yapan arkadaşlara göre çevre sorunlarını daha yerel düzeyde yaşıyorsunuz. Ankara’daki büroda siyasi muhabir olan

bir arkadaş oradaki bir soruna eğilemiyordur. Biz burada bölge gazeteciliği yaptığımız için bu sorunları bilmek durumundayız. Çünkü bu sorunlar somut olarak yaşamımızda var. Çöp toplanmıyorsa bunun farkındayız. İşimiz de bu durumu yansıtmak. Biz bölgesel çalışıyoruz. Diğer illerde de durum böyledir. Bizim sorumlu olduğumuz alanda (...) dışında da iller var. (...)’den aşağı (...)’ya (...) da bizim sorumluluk alanımızdadır. (...) (...) Nehri’nin kirli olduğunu tüm arkadaşlar bilir. (...) tarafında da (...) Gölü’nün kirlendiğini herkes bilir. Bunları sürekli dile getiririz. Böyle bir durumda çevreci olmaya gerek yoktur. İster istemez sorunlar karşısında çevreye yönelirsiniz. Ulusal çapta çalışan arkadaşlara göre belediye başkanlarını daha çok tanırız. Bütün mesele halkın ihtiyaç duyduğu bilgileri yerel düzeyde verebilmektir.

Ekibinizde görev yapan çevre gazetecisi de var. Sizce bir çevre gazetecisi hangi mesleki özelliklere sahip olmalıdır?

Bu arkadaşların çevre üzerine bir uzmanlık eğitimi yok ama çevreye daha fazla zaman ayırmak, çevreye odaklanmak bu içten gelen bir şeydir. İbrahim arkadaşımız emekli biri. İnternet sitesi ve birkaç işi de var. Meraklı ve ilgili olduğundan çevreyle ilgili bir etkinlik olduğu zaman akla gelen ilk isimlerden biridir.

Sizce çevre haberi yazmak ya da başka bir alanda haber yazmak arasında bir fark var mıdır?

Bence teknik olarak çok fazla bir fark yoktur. Şu ana benim pozisyonumda yani editöryal anlamda iyi bir çevre haberini bir cinayet haberinden ya da herhangi bir haberden çok daha fazla severek okurum. Öbürü de işimdir

ama çevre haberleri beni daha çok çeker özellikle de çözülmüşse daha çok okşar. Yıllardır (...)in kirliliğinden şikayet ettik. İşte bir bant yapıldı kirlenme biraz durdu. 3-4 yıldır sahilimizde olta atanlar, balık tutanlar görülmeye başlandı. Bu haberler insanı okşuyor çünkü yaşadığınız kent.

Yazdığınız çevre yazılarının ya da (...) Yazı İşleri Müdürü olarak gazetede yayınladığınız çevre haberlerinin kamuoyu oluşumunda ne gibi yararları olduğuna inanıyorsunuz?

Çok adımlar atılabiliyor. Çok önemli Ben gazeteciliğin yerelde daha çok önem kazanacağına inanıyorum. Biz yerelde izlenen bir yayınız. Burada arkadaşlarla çevre haberlerine biraz torpilli bakarız. Haber toplantılarında kendi aramızda hepimizde o yaklaşım vardır. Çevre haberleri özellikle olumsuz çevre haberleri –bir yerin kirlenmesi gibi- Örneğin (...) Dağlarında (...) aranmasını sık sık dile getiririz.

Çevre Haberlerinin kaynaklarından bahsedelim. Çevre haberleri için hangi kaynakları kullanıyorsunuz?

Devlet kurumları:

Evet

Sivil Toplum Kuruluşları:

Evet

Akademik Kurumlar:

Evet

Sanayi ve Ticaret Şirketleri:

Şirketlere çok fazla başvurmayız. Odalarla olur ama

Halkla İlişkiler Şirketleri:

Hayır

Kütüphane ve E-Kaynaklar:

E-kaynaklar kullanılıyor ancak kütüphane pek kullanılmıyor.

Bir muhabirinizi bir konuyla ilgili olarak kütüphaneye araştırma yapmaya gönderdiğiniz oluyor mu?

Bu fizik olarak mümkün değil... Yan tara bizim haber servisimizdir. Burası ise yazı işleridir. Zaman açısından böyle araştırma yapmak çok büyük lükstür. Ancak çok spesifik bir durum olursa... Bu çalışma koşullarında bir arkadaş sabah bir habere gider öğleden sonra ise bir başka habere gider.

Belediyeler ve Yerel Yönetimler:

Evet

Askeri Kurumlar ya da Emniyet Güçleri:

Hayır

Sendikalar:

Hayır

Mesleki Birlikler:

Evet

Haber Ajansları:

Tabi şöyle ki bizim haber portföyümüz (...) Haber Ajansı'na dayanır. (...) Ajansı'ndan da yararlanırsınız.

Gözlemlediğim kadarıyla (...) Haber Ajansı (...)-(...) gibi Türkiye'de doğal alanların yoğun olduğu bölgelerde ajans muhabirleri birer çevre muhabiri gibi çalışıyorlar. Çünkü ister istemez haber konularının ağırlığını çevre haberleri oluşturuyor.

Verdiğiniz örnek iyi bir örnek. (...) çok iyi bir örnek orada bir çevre platformu var. Oradan çok sık çevre haberi gelir. Hatta o platformun başında bir hanımefendi var. Adı (...) galiba... Orada çevreye aykırı bir şey yapıldığında onlar hemen orada bitiverir. Doğal olarak bizim muhabirimiz de oradadır ve konuyu iletir bize. (...) bizim bölgemiz için iyi bir örnektir.

Çevre haberlerini nasıl seçiyorsunuz? Çevre haberlerini normalde yapan kişi dışında da ayrıca görevlendirme yapıyor musunuz?

Kendi görüşleriniz doğrultusunda mı seçim yapıyorsunuz?

İstihbarat toplantılarında beraber mi karar veriyorsunuz?

Haber toplantılarında birlikte karar veririz. Haberden tatmin olmadıysak muhabirlerden ek çalışma isteyebiliriz.

Çevre haberleri ile ilgili yönlendirmeleriniz ve değerlendirmeleriniz nasıldır?

Çevre haberini kendi tabirimizle çok da ayağa düşürmeyiz. Öncelikle habere kendimiz inanmalıyız. “O haber çevre haberi midir?”, “Çevre katlediliyor mu?” diye haber toplantılarında tartışırız. Çevre haberleri burada gerçekten önemli bir konumu vardır.

Daha önce de ifade ettiniz çevre haberleri için yeterli araştırma zamanı bulamıyorsunuz?

Evet

Çevreyle ilgili olarak yazdığınız yazılarda veya muhabirlerinizin hazırladığı haberlerde gazetenin yayın politikalarını ne ölçüde göz önünde bulunduruyorsunuz?

Gerçek olmasına özen gösteririz. Sonra kullanılmaya özen gösteririz.

Profesyonel tercihleriniz var. Kamu yararını gözetiyorsunuz. Bunun dışında gazetenin yayın politikası ne ölçüde etkili? Örneğin Hürriyet’in yayın politikaları ile ters düştüğünüz bir durumda haberi yayınlamama gibi bir tercihiniz oluyor mu?

(...)’in yayın politikasına ters düşen bir şeyi yayınlamayız. Hepsini sıralayamam ama bizim (...) Yayın İlkeleri diye kitapçıklarımız vardır. Örneğin adamın biri şuraya bir şey yapıyor, denizi dolduruyor ya da ağaç kesiyor falan dendi mi biz mutlaka o adamdan da görüş alırız. Suçlanan dan da mutlaka

görüş isteriz. Bunlara çok dikkat ederiz. (...)’e aykırı bir şeyi (...)’e koyamayız. O zaman kendimizi ihbar ederiz.

Yayın politikalarınız çerçevesinde çevre haberi yazılıp önünüze geldiği zaman muhabirin bilgisi olmadan müdahalede bulunuyor musunuz? Yoksa bir düzenleme gerektiğinde bu süreci muhabirle beraber mi yürütüyorsunuz?

Muhabire çok danışmayabiliriz. Ama takıldığımız konuları muhabirin üzerindeki istihbarat şefi arkadaşımızla mutlaka geri dönüp konunun açılması isteriz. Ancak muhabir ak demiştir bu biz kara diye bir müdahalede bulunmayız.

Görüştiğim muhabirlerden biri çok güzel bir haber yaptığını , çok güzel fotoğraflar çektiğini editörden olumlu bir tepki de aldığını ama haber basıldığı zaman içeriğinin yanlış anlaşılmasına neden olacak kadar kısaltıldığını ve tek küçük bir fotoğrafla kullanıldığını söylemişti.

Meslekteki her muhabir yazdığı haberin manşet olmasını bekler. Bizim meslekte çevre olsun ya da diğer konularda olsun muhabir haberini yazar üstündeki şefine, sorumlusuna bırakır. Haber sonradan bize gelir. O haber bize geldikten sonra haber toplantılarımızda kararlaştırdığımız planlarımız doğrultusunda seçimlerimizi yaparız. Resimleri de seçeriz. Haber kısaltılacaksa bile bu işi yapan arkadaşlarımızın hepsi eğitilidir. Haberin özünü değiştirecek bir değişiklik yapılmaz. Haber hacim olarak küçültülebilir ama konusunun dışına çıkılmaz. Yani bizim değimizimizle çarpıtmayız haberi: özellikle de buna çok dikkat ederiz.

(...)(...) Eki için konuşalım. Çevre haberleri gazete ne ölçüde yer alıyor?

(seçenekler sayıldı)

Haftada bir kez yapılan bir çevre köşemiz var. Bunun dışında haber olarak değerlendirmeye uygun bir olay oldukça da haberi yapılır.

Çevre haberlerine yeterli fiziksel alan ayrılıyor mu?

Ben yeterli buluyorum. Biz 12-14 sayfa çıkan bir yayınız. Haftada bir köşe ayırıyoruz ki bu bence önemlidir.

(...) Gazetesi'nde Basın Kanununa çerçevesinde yapılan bir sözleşmeye mi göre çalışıyorsunuz?

Evet

Çevre haberi yazan kişinin emekli olduğunu söylediniz. Ona da haber başına telif ücreti mi ödüyorsunuz?

Evet o arkadaşımız ilginç bir insan... Kendisi de son derece talepkar olduğundan bağlantıyı koparmamak için 1 yıla yakın bir süredir haber başına telif ücreti alarak çalışıyor.

Çevreyle ilgili haberlerin ardından konuyla ilgili gelişmeleri takip etmeye devam eder misiniz? Örneğin bir çevre haberi yapan muhabirinizden belli bir konuyla ilgili olarak haber olarak değerlendirilmeye uygun bir gelişme olmasa da bilgi almaya devam der misiniz?

Muhakkak fırsat buldukça bilgi alışverişi yaparız. Bölgedeki arkadaşlara sorarım Örneğin (...) Gölü'nün durum ne oldu diye? Bazen nokta atışı yapar yakalama yaparız.

Sivil Toplum Derneği Başkanı

(...) Derneği – (...) Gazetesi

Doğum Yılı: 1983 Cinsiyet: Erkek

(...) Derneği 2005 yılında kuruldu (2 yıldır derneğin başkanlığını yürütüyor)

Bu dernek dışında başka bir derneğe üyeliği yok

Lisans: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslar arası İlişkiler Bölümü

Siyasi Görüş: Cevaplanmadı

(...) nasıl kuruldu?

(...) hem kent hem de çevreye saygılı insanların bir araya gelmesi ile oluşmuş bir dernektir, gazetecilik örgütüdür. Muhabir arkadaşlarımıza, meslektaşlarımıza sıkıntılarına reaksiyon göstermekle birlikte diğer gazetecilik örgütlerinden en belirgin farkımız belli bir siyasi çevrelerin uzantısı değiliz. İçinde çevre ve kent geçen bir derneğin bir örgütlenmenin sağı solu sendeni bendeni olmaz. Çünkü çevre kent ve turizm alt başlıklarımız arasında yer alıyor. “Kültürün yanı sıra çevre de herkesin ortak kaygısı olmalıdır.” Düşüncesi ile yola çıktık. Ülkemizde pek çok dernekte olduğu gibi gazetecilik örgütlenmelerinde de herkes örgütü belli tarafların düşünceleri sesi gibi algılıyor. Bu yanlış bir algıdır. Bazı örgütler için şu tarafa yakın bazı örgütler için bu tarafa yakın denilebilirken bizim örgütümüz için böyle bir tanımlama yapılamaz. Tanımlama yapılamaz derken burada bir omurgasızlıktan bahsetmiyo-

rum daha global kaygılardan bahsediyorum. Bu noktada ortak düşünen gazeteci arkadaşlarla beraber mesleğe başladığım ilk yıllarda – ikinci yılında (...) kurulmuştur. (...) Bey bizim derneğimizin kurucu başkanıdır. Şu anda da başkan yardımcısı olarak görevine devam etmektedir. Onların bu kaygılarla kurduğu benim de içinde bulunmaktan çok gurur duyduğum bir organizasyon bir yapı (...). Türkiye’de 17 ilde örgütlenmemiz var. 400 kadar da üyemiz var. Ancak bu rakamlar son derece değişkendir. Bu tip derneklerde bakarsın şişirme rakamlarla 700-800 üyesi var denilebilir. Bizim derneğimizin en önemli özelliği aktif gazetecilerden oluşmasıdır.

Bu da diğer bir sorumdu. Derneğiniz sadece aktif görev yapan gazetecilerden mi oluşuyor?

Hayır, ama yoğunlukla aktif görev yapan gazetecilerden oluşuyor. Ah-kâm kesmek gibi algılamayın lütfen gazetecilik örgütleri daha çok emekli olmuş ya da mesleğinin son dönemlerini yaşayan meslektaşlarımızın içinde bulunduğu bir örgüttür. Bunun dışında aslında yeni yeni parlamento muhabirleri derneği, Haber Kameramanları Derneği, Profesyonel Haber Kameramanları Derneği (o da başka bir dernektir) yeni yeni hem sağlık alanında hem de diplomasi alanından aktif gazetecilerin de örgütlenebildiği kendi içinde yapılanmalar olmuştur. Biz de ilk örneklerden biriyiz.

Üyelik için özel şartlarınız var mı?

Yok! hayır bizim için sadece gazeteci olması yeterlidir.

Üyeleriniz arasında çevreyle ilgili özel bir eğitime sahip olanlar var mı?

Türkiye’de çevre gazeteciliği ile ilgili olarak öyle bir sıkıntı var. Aslında benim de bu derneğin başkanı olmamam lazım. Otuz yaşına gelmiş birisi olarak çevre gazeteciliği temelinde dünyada çevre gazeteciliği projeksiyonuna da bakmışınızdır özellik Amerika ve Japonya’da çevre gazetecileri en deneyimli, mesleklerinin en olgun döneminde insanlardan oluşuyor.

Örneğin Birleşik Devletlerde çevre, gazetelerde bir haber birimi olarak yapılanmış.

Bu zamanla oluyor. Gazeteciliğe stajyer olarak başlarsınız. O da bir yarıdır. 3-4 yıl sigortasız olarak çalışırsınız. Eğer şanslılar arasında yer alırsanız başarınızın onaylanması adına kadrolu olarak gazetenizde işe başladığınızda size verilen ilk alanlardan biri de çevredir. Çevre gazeteciliğine çok ısı-karta bir alan gözüyle bakılırdı. Örneğin eğitim alanına bakıyordur muhabir “sen bir de çevreye bak ya da tarıma bak” olarak değerlendirilen bir alandı. Son birkaç yıldır çevre bu durumdan çıkmaya başladı. Doğal kaynaklara azalmaya tükenmeye başlayınca bunun da sıkıntıları ciddi olarak yaşamımızı etkilemeye başladı. Çevre denince bundan 7-8 yıl öncesine kadar herkesin

bildiği şey “ozonda bir delik olmuş aman efendim her şey tersine döndü!” Bugün artık HES’ler tartışılmaya başlandı. Bugün nükleer santraller iktidar ne kadar güçlü olursa olsun toplum nezdinde ikna edilmeden dayatma ile yapılmasının zor olduğu ortaya çıktı. Sonuçta santral yapılıyor ama en azından bir takım önemli çevre kuruluşlarının ve iletişim olanaklarının da arttığı günümüzde propaganda aracı olarak kullandığı argümanlar oluyor. Biz de bu noktada devlet kurumlarının en üstündeki insanlarla sürekli irtibat halindeyiz. Konuyla ilgili Çevre ve Orman yeni ismiyle Çevre ve Su işleri Bakanlığıyla hem Enerji Bakanlığı ile görüşüyoruz.

Üyeleriniz için eğitim programları ya da seminerler düzenliyor musunuz?

Tabi. Üyelerimizden ziyade-yanı sıra çevre ve kent kaygıları olan herkes gazeteciler de dahil olmak üzere derneğimizin doğal üyesidir. Yaptığımız etkinliklerde derneğimizin üyelerinden ziyade alandan kendini yetiştirmek isteyen gazeteci arkadaşlarımız bizim seminerlerimizden faydalaniyor. Şöyle ki yakın zamanda Kültür Bakanlığı ile ortak bir çalışmamız oldu. Bu yıl için de planlamıştık ancak seçim yılı olduğu için olmadı. Devletin en üst organlarıyla çalışma durumundayız. Derneğimiz en önemli tarafı da gerektiğinde çok sert açıklamalar yapmamız yeri geldiğinde devlet kurumlarıyla çalışabilmemizdir. Çünkü bu işleri çok germeden çünkü bunlar hassas konulardır. Her şeyi siyasi malzeme yapmamak ya da kamuoyu oluştururken ön plana çıkma kaygıları yaşamamak lazım. Kültür Bakanlığı ile ortak bir çalışma yaptık onu örnek

vereyim oradan çevreye geçeyim. Kültür Bakanlığı ile olan projemizde maa-
lesef meslekteki arkadaşlarımız buna biz de dahiliz baktıkları alana çok fazla
hakim değiller. Orman Bakanlığı'nın görev tanımı ile ilgili bir konuda Şehircilik
Bakanlığı'nı arayabiliyorlar. Ya da herhangi bir genel müdürlüğün başka bir
birimini arıyorlar. Bu konuda mesleki bir girişim alana hakimiyet noktasında,
mevzuat konusunda, yönetmelik konusunda 5 günlük bilgilendirme semineri
yapıldı. Kültür Bakanının himayesinde 5 günlük semineri bir bölümü Hilton
Otelinde bir bölümü Milli Kütüphane'de yapıldı. Bu seminer çok verimli geçti.
Türkiye'nin birçok yerinden gazeteci arkadaşlarımız yer aldı. Kültür ve Turizm
tıpkı çevre gibi ıskarta bir alandır. Orman ve Su İşleri Bakanlığı ile de benzer
bir çalışma yapacağız.

***Dernek olarak ekonomik ve siyasal ilişkiler açısından çevre sorun-
larını nasıl değerlendiriyorsunuz?***

Ekonomik ve siyasal açıdan deyince bizim önceliğimiz içerisinde çevre
konusunun da yer alacağı Şehircilik Bakanlığı kurulurken bu konuda endişe-
liydik. O taraftan alayım sorunuza yanıt olursa. Çevre ve şehircilik kavramları
doğru algılanmadığı zaman hem kentlerin hem ülkelerin başına çok dertler
açabilecek iki kavramdır. Çevre mi? yoksa kent mi? Çünkü bugüne kadar çok
kıymetli tarım alanlarımız, orman alanlarımız kentler ve konutlar için feda
edilmiştir. Bu noktada şehre ve çevreye karşı işlenen suçlar noktasında bir
çalışmamız da var o da bu yıl içerisinde gerçekleşecek. Önemli bir başlıktır
benim için kente karşı işlenecek suçlar. Bu noktada ekonomik ve çevresel
etmenlerin çatıştığı noktada biz hep çevreden yana olduk. Ama hiçbir zaman
ahmakça da bir savunmamız olmadı.

Bir uzlaşmayı mı destekliyorsunuz? Ekonomi derken sermayeyi kastediyorum. Siyasal ilişkiler derken yönetimleri siz de basın örgütü olarak bu iki taraf arasında bir uzlaşma arayışı içerisinde misiniz?

Kesinlikle bizim şurada şöyle bir tutum söylememiz söz konusu olamaz. Örneğin pek çok girişimlerini takdir etmekle birlikte bir Greenpeace gibi bir tavrımız yok. Zaman zaman uluslar arası hukuka aykırı işler yapan bir örgüttür Greenpeace. Doğru mudur? Yanlış mıdır? Tartışılır. Hedef doğrudur yöntem yanlıştır - yöntem doğrudur hedef yanlıştır ya da her ikisi de yanlıştır. Bunları saatlerce tartışabiliriz. Ama bizim mesleki sorumluluğumuz gereği hem de doğru olduğunu düşündüğümüz şey için sürekli erkle bir uzlaşma zemini ararız. Bu asgari ya da müşterek değil de bir uzlaşmadır benim dediğim. Tarafları bir araya getirme misyonumuz olduğunu düşünüyorum. Bu noktada çevreyle ekonomik faktörleri sermayeyi bir şekilde... yani şöyle bir şey diyemezsiniz konutlar için hiçbir zaman önemli alanlar talan edilmemeli ama talan ediliyor. Bu noktada ne yapılabilir? Bu noktada örgütümüz girebileceği her taşın altına girebileceğini hep görmüşümdür. Bu konuların takipçisi olacağız.

Greenpeace'in gücü akademisyen üyelerinin bağlı bulundukları üniversitelerin ya da araştırma kurumlarının olanaklarını kullanarak önemli bilgiler toparlamaları ve bunları paylaşımlarından gelir. Sizin de Türkiye'deki çevre sorunları ile ilgili bir haber portalı kurma ya da veri bankası oluşturma gibi bir planınız var mı?

Bu noktada bizim hala teoride kalan bir araya geldiğimizde bu sıkıntıyı birbirimize dile getirdiğimiz birkaç planımız-projemiz var. Bir dönem Turçev Dergisi de çıkmıştı. Yaklaşık 1 yıl aylık süreli dergi olarak çıktı. Türkiye'de 500 kurum ve kuruluşu yönelik olarak çevreyle ilgili yeşil yıldız isminde bir dergimiz çıkmıştı. Hem maddi hem de zaman sorunları yüzünden ara vermek zorunda kaldık. Ama bununla ilgili bir planımız var. Söylemiştim ya (...)’ın en önemli özelliği aktif çalışan gazetecilerden oluşuyor diye bu durum biz de biraz zaman problemi oluşturuyor. (...) alt komitesi oluşturuldu. Bu komitede mesleki açıdan çok sevdiğimiz çok saydığımız insanlar da var. 2012 yılında bu sıkıntıyı çözeceğiz. Aynı zamanda yıllık “Yeşil Küre” dediğimiz ödülllerimiz var. 16 Alt başlık altında çevreye dair devlet kurumlarının özellikle ve medya kurumlarının hassasiyetleri noktasında yaptığımız. Bir komite oluşturduk. Komitede Basın Yayın Enformasyon Genel Müdürlüğü gibi devlet kurumlarından diğer taraftan çevre üzerine uzmanlaşmış akademisyenlerden, mesleki olarak bu işe yıllarını vermiş insanlardan örneğin Miklat Kadioğlu gibi hem akademisyen hem yazar kimliği olan isimlerin oluşturduğu komiteyle Yeşil Küre ödülleri veriyoruz. Tam sizin söylediğiniz başlık altında verimli ve akıcı bir bilgi alışını dünyayla paylaşan bir organizasyonumuz olmamasına rağmen bu çapta bir çalışmamız var

Genç olan örgütlenme deneyiniz ışığında uzman çevre gazeteciliğinin yararlı olacağını düşünüyor musunuz?

Evet

Çevre Gazetecileri ile gazete sahipleri ve çevreci sivil örgütler arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz? Araştırmamda şu ana kadar çıkan veriler ışığında sivil çevre örgütleri gazeteciler için önemli bir bilgi kaynağı. Çevre haberinin değerlendirilmesi, kullanılması noktasında bu üç aktör arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz?

Son yıllara bakacak olursak, büyük gazetelerin ulusal alanda tirajları ikiyüzbinin üzerinde olan büyük gazetelerin ve çok izlenen haber kanallarının CNN Türk, Haber Türk, NTV gibi kanallarda artık çevre programları yapılıyor. Bunlar 2-3 sene öncesine kadar yapılmıyordu. Bazen gazeteler tam sayfa çevre haberlerine yer ayırabiliyorlar. Şunun olmasını gerektiğini kesinlikle düşünüyorum. Bizim gazetemiz başta olmak üzere Türkiye’de ulusal yayın yapan bütün ulusal gazetelerin bir sayfalarını çevreye ayırmaları gerektiğini kesinlikle düşünüyorum. Ortak alınacak bir kararla birer sayfalarının çevreyle ilgili olaylara ama bunlar çarpıcı başlıklar altında şunu yapın bunu yapın, gaz salınımını azaltın gibi değil de hakikaten işin nereye vardığını bundan 20 yıl sonra oluşacak dünyanın durumu projeksiyonu olmalı.

Biraz daha akademik bir bakış açısının olmasını gerektiğini mi düşünüyorsunuz?

Evet bir akademik bakış açısıyla sıkmadan tırnak içerisinde söylüyorum herkesin anlayabileceği bir dilde, bilimsel verilere dayanarak kulak ardı eden bundan sonra ne olursa olsun zihniyetini aşabilecek biraz sarsabilecek, insanların çevre konusunda, doğal kaynakların tüketimi konusundaki boş vermişliği biraz sarsacak süreli yayınlara ihtiyaç var. Günlük yayınlara ihtiyaç var. Geldiğimiz nokta önemlidir. Çevre gazeteciliği tartışılmaya başlandı. Şehircilik Bakanlığı kurulurken çevre kelimesi şehrin önüne geçtiyse belli bir noktaya gelmişizdir. Bunda çevre için kafa patlatan herkesin de payı olduğunu düşünüyorum.

Çevre Gazeteciliğinin geleceğini nasıl görüyorsunuz. Bugüne kadar yaptığım görüşmelerde sadece bir gazeteci tek sorumluluğum çevre haberi yazmaktır dedi. Diğer gazeteciler ise var olan sorumluluklarının yanında çevre ile ilgili düzenli olarak haber yazıyorlardı. Sizce bu durum daha iyiye mi gidecek? giderek çevre üzerinde uzmanlaşmanın mı daha iyi olacağına inanıyorsunuz yoksa bu şekilde devam etmesinin mi daha doğru olacağına inanıyorsunuz?

Aynen öyle öyle de olması lazım. Gönüllü olarak çevre gazeteciliğini devam etmesi gerektiğine inanıyorum. Her muhabir kendi alanında adliye muhabiri olabilir cumhurbaşkanlığı muhabiri olabilir kendi bakış açısıyla çevre haberi yapabilir. Ben gelişmenin iyi olduğunu düşünüyorum. Uzman çevre

gazeteciliği işliyor mu görüşmenin başında da söyledim ideal olarak işlemiyor. Bakanlıkların ayrılıp görev tanımlarının tekrar yapılmasıyla önümüzdeki zamanlarda sadece çevre alanına bakan muhabirlerin de gazetelerce görevlendirileceğini düşünüyorum.

Türkiye’de devlet sermaye ve basın ilişkilerinde kesişme ve çatışma noktalı her zaman oldu. (...) bu noktalarda üyelerinin yeri geldiğinde haklarını koruyacak mı? Örneğin ekonomik çıkarlar doğrultusunda önemli bir çevre haberi yayınlanamazsa bu haberi yazan gazetecinin haklarını koruyacak mısınız?

Böyle bir soruya hiç düşünmeden yanıt verebileceğim bir ortamda bu işi yapabiliyor olmayı çok isterdim. Sorduğunuz soruya çok idealist bir şekilde ya da savsaklayarak geçiştirmek istemiyorum. Bu noktada biz üyelerimizin yaşayabileceği... Bize ulaşan problemlerde bugüne kadar problem oldu mu olmadı. Çevreyle ilgili sermaye, devlet ve medya aktörlerinin grift olduğu noktalarda sıkıntılar bizim derneğimize gelene kadar medya önünde tartışıldı. Bir dönem oldu ki ülkenin Çevre ve Orman Bakanı onun İstanbul’daki bir takım orman arazilerine konut yapım noktasında izin verip vermediği tartışıldı. Sonraki dönem de çevre bakanlığı yapmadı zaten. Onun dışında gazetece yöneticilerinin, gazete patronlarının bir takım siyasi mekanizmalarla çıkar çatışması diye de adlandırabilirsiniz. Tamamen birbiriyle uğraşılması noktasındaki sıkıntıların basına yansımaları gördük ve tartıştık. Aslında bu (...)’in ana sorumluluk alanına da görev tanımını da aşan bir konudur. İş sermaye ile siyasetin kavga ettiği, savaştığı, karşı karşıya geldiği bir noktada (...) üyeleri gazeteci olarak sorumluluğunu yerine getirir.

Türkiye’de şöyle bir sıkıntı var. Türkiye’de gazetecinin haklarını korumada sorumlu olması gereken sendikalaşma basında ne yazık ki yok. Sendikal örgütlerin yokluğunda geriye tek mücadele noktası olarak gazetecilikle ilgili sivil örgütlenmeler kalıyor.

Şöyle söyleyeyim size herhangi bir gazeteci arkadaşımızın kendi kurumuyla ya da devlet kurumlarıyla sıkıntıları noktasında biz arkadaşlarımızın yanında olacak hem de kamuoyuna açıklamalarını yapacağız. Biz Turizm Kent ve Çevre Gazetecileri sacayaklarını birleştirdiğimiz ortak sorumluluk alanlarımız var ancak arkadaşlarımızın her zaman yanında olup koruyup kolayıcı bir tavır izlemek zorundayız. Bunu kendimize görev olarak görüyoruz. Ha buna ne kadar gücümüz var? Bazısında %100 oranında bazısında %10 oranında. İyi niyetle arkadaşlarımızın özlük haklarının korunmasında elimizden gelen en iyi şekilde tavrımızı belirliyoruz. Hem konulara hem de konuyla ilgili devlet yapılanması içindeki işleyişe diğer taraftan medya kurumlarındaki en üst düzeydeki insanların vicdanlarına kalmış durumdadır. Biz çalışmalarımızı izlerseniz bu konudaki açıklamalarımızı ya da eylemlerimizi görebilirsiniz.

TEZ ÖZETİ

Modern dünyada son derece karmaşık olan üretim ve ticaret ilişkileri, tüketicinin, yapılaşmanın, daha modern ve daha rahat yaşama arzusunun çevreyi olumsuz etkilediğini ve insanlığı bir felakete sürüklediğini çok iyi saklar. Basın çağdaş ve demokratik ülkelerde toplum yapılanmasının ayrılmaz ve etkili bir parçasıdır. Basın olaylar, sorunlar ve kurumlar karşısında kamuoyunu bilgilendirirken katılımcı bir demokratik düzenin devamı için kamuoyunun serbest oluşumunu da sağlamalıdır. Demokratik bir toplumda basın kuruluşlarının da çevre sorunları konusunda kamuya açık bir tartışma ortamı yaratması beklenmektedir. Uzmanlaşma - uzmanlık alanları ile çevre - çevre sorunlarının haber olarak seçilmesi arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada toplumsal gerçekliğin “medya gerçekliğine” dönüştürülmesi sürecinde uzmanlığın-uzman gazeteciliğin ne ölçüde belirleyici olduğu ve gazetecinin çevre ile ilgili uzmanlık bilgisinin bu aşamada neye dönüştüğü ve ne amaçla kullanıldığını sorgulanmıştır.

ABSTRACT

Complex relations between production and trade in the modern world, successfully conceals the fact that consumption, structuring and the will to lead more modern and comfortable lives have a negative impact on environment and will bring disaster to humanity. Media is an inseparable and effective part of the social structure in modern and democratic countries. While informing the society on factual background, problems and institutions, media should also ensure the formation of free public opinion for the continuity of participant, democratic order. In a democratic society, it is expected from media organizations to form public discussion platforms on environmental issues. This study, analyzes the relation between expertise – area of expertise and selection of environment – environmental issues as news items. In this research the determinant role of expertise and expert journalism in transformation process of social reality into “media reality”, purpose of journalist’s specialized knowledge on environment and how it changes during this phase are questioned.